

นวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทย เรื่อง "พระเนมิราช"

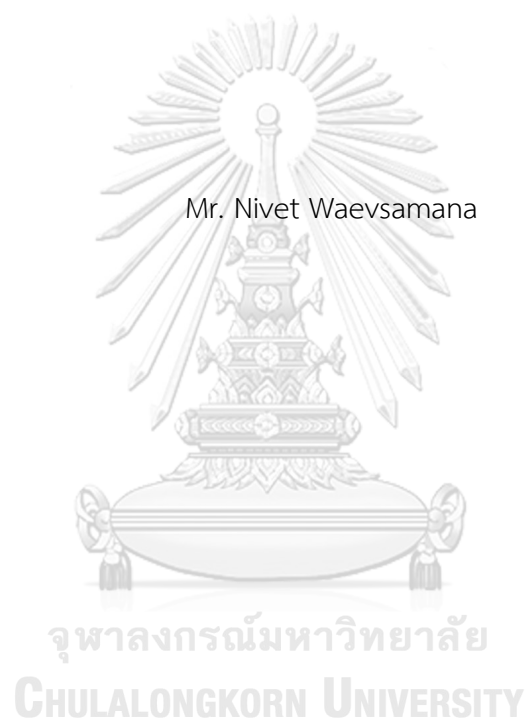
บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2560
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE INNOVATION OF THAI PUPPET PERFORMANCE "PRANEMIRAJ"

Mr. Nivet Waevsamana

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Thai Dance

Department of Dance

Faculty of Fine and Applied Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2017

Copyright of Chulalongkorn University

นิเวศ แววมณะ : นวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทย เรื่อง "พระเนมิราช" (THE INNOVATION OF THAI PUPPET PERFORMANCE "PRANEMIRAJ") อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ศ. กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ราชบัณฑิต, 328 หน้า.

วิทยานิพนธ์เรื่อง “นวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่องพระเนมิราช” เป็นงานวิจัยสร้างสรรค์ มีวัตถุประสงค์ในการนวัตกรรมหุ่นกระบอกไทย เพื่อสร้างสรรค์รูปแบบหุ่นและการแสดงใหม่สำหรับเด็กและเยาวชน โดยเลือกเนื้อหาจากพระเนมิราชชาดก ซึ่งแสดงถึงอิच्छฐานบารมีที่มุ่งมั่นในการทำความดีที่ตั้งใจให้สำเร็จ เป็นธรรมะที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชน โดยใช้หลักการ “สวย ง่าย ถูก” เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้สนใจนำไปสร้างเองได้ นวัตกรรมวิทยานิพนธ์นี้มีการทำบทใหม่ โดยยังคงรักษาขนบเดิมทั้งบทพากย์ เจาจา บทร้องและบทบรรยาย เพื่อให้สื่อกับกลุ่มเป้าหมายทั้งสาระและบันเทิงด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย การออกแบบหุ่นให้ดูเป็นไทยด้วยวัสดุที่หาได้ทั่วไปรวมถึงการเชิดที่เรียบง่าย เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายนำไปสร้างและแสดงเองได้ง่าย มีการสร้างฉากแนวใหม่ให้มีการเปลี่ยนและเคลื่อนไหวได้ตามท้องเรื่อง ด้วยการใช้โครงสร้างของร่มขนาดใหญ่ห้อยผ้าเพื่อเป็นจอร์รับภาพที่หมุนและบังผู้เชิด มีการนำสื่อประสมสมัยใหม่มาเสริมให้การแสดงดูสวยงามจริง เพลงประกอบการแสดงประพันธ์บท เนื้อร้อง และทำนองใหม่ในแนวไทยสากล เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายยุคปัจจุบันเข้าถึงมากขึ้น นวัตกรรมการแสดงหุ่นนี้เป็นการร่วมมือจากหลายฝ่ายทำการสร้างและทดสอบจนเรียบร้อย แล้วทำการแสดงเพื่อรับฟังคำวิจารณ์จากผู้เชี่ยวชาญเพื่อปรับแก้ให้สมบูรณ์ จากนั้นทำการแสดงที่มีทั้งการแสดงขนาดใหญ่และขนาดเล็กสู่กลุ่มเป้าหมายจำนวน 3 รอบ 2 สถานที่ จำนวนผู้ชม 300 คน ประเมินผลในรูปแบบการแสดงด้านรูปแบบพบว่า กลุ่มเป้าหมายชื่นชมมีความยอมรับในนวัตกรรมนี้ ฉากที่สร้างสรรค์ด้วยร่มมีต้นทุนประหยัดขนย้ายประกอบได้ง่าย มีรูปแบบที่สวยงามและยังคงทำหน้าที่โรงหุ่นได้เหมือนโรงหุ่นแบบดั้งเดิม รูปแบบตัวหุ่นดูสวยงามสามารถนำไปสร้างเองได้ง่าย ด้านสื่อประสมที่นำมาประกอบการแสดงทำให้การแสดงดูสมจริงและสวยงาม เนื้อหาการแสดงพบว่า มีความสนุก ชื่นชอบชวนติดตามอยากชมซ้ำ และได้เรียนรู้เนื้อหาของพระเนมิราชจากการแสดง มีความเข้าใจในปรัชญาธรรมะในการทำมาดีละเว้นความชั่ว และตั้งใจประพฤติดี ซึ่งตรงกับอิच्छฐานบารมีที่เป็นหัวใจของชาดกพระเนมิราช การที่ผู้วิจัยได้ทำตามคำอิच्छฐานบารมีนั้น ได้นำไปสู่การทำวิจัยสร้างสรรค์ดังกล่าวได้สำเร็จด้วยความตั้งใจมุ่งมั่นที่จะนำหุ่นกระบอกไทยให้ยังคงมีหน้าที่ให้สาระและความบันเทิงต่อสังคมได้นั้น ผู้วิจัยประจักษ์ว่า ผู้วิจัยได้เดินตามคำอิच्छฐานบารมี

ภาควิชา นาฏยศิลป์ ปลายมือเขียนลิต .....
 สาขาวิชา นาฏยศิลป์ไทย ปลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

ปีการศึกษา 2560

5986605135 : MAJOR THAI DANCE

KEYWORDS: CREATIVE WORKS, INNOVATION, THAI PUPPET PERFORMANCE, PRANEMIRAJ, JATAKA STORY, CONTEMPORARY

NIVET WAEVSAMANA: THE INNOVATION OF THAI PUPPET PERFORMANCE "PRANEMIRAJ". ADVISOR: PROF. SURAPONE VIRULRAK, Ph.D., 328 pp.

“The Innovation of Thai puppet performance ‘PRANEMIRAJ’” is an innovative dance art research project that aims to create an innovation of Thai puppet performance for children and youths. The story is based on the Jataka story of “Pranemiraj” which focuses on the endeavor to do good deeds and its accomplishments. The theme is “beautiful, easy and inexpensive” so that it can be replicated by anyone who is interested. While the plot has been re-created, the tradition is preserved with the narration, dialogue, and lyrics that can communicate with the target, giving both information and entertainment. The puppets are designed to reflect Thai tradition, using easy-to-find materials. The target can re-create and perform their own shows. The set has been innovatively designed using umbrellas as the screens that can be turned and can cover the performer so that the set is easily changeable and moveable. Multimedia helps make the show more real. The contemporary sound, scores, lyrics helps makes the show more interesting for young audience. It has been tested before the real performances, in front of 300 audiences. The evaluation found that the audience accepts this innovation. The umbrellas help reduce the cost and easy to relocate, while they are still attractive. The puppets are appealing and easy to make. The performance was found to be fun. The audience can learn the moral lessons such as doing good deeds and avoid doing bad, which is the core concept of the Jataka story of “Pranemiraj.” The researcher has been able to do what he has prayed for, which is this research project. The reason is because of the determination of the researcher to maintain Thai puppet performance to provide information and entertainment to the society. The research has concluded that this project can achieve its goal because of the merit of his prayers.

Department: Dance Student's Signature .....

Field of Study: Thai Dance Advisor's Signature .....

Academic Year: 2017

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นหนึ่งในองค์ความรู้ที่ได้จากประสบการณ์และการศึกษามาตลอดทั้งชีวิต ขอกราบขอบพระคุณ "ครู" และผู้ให้การสนับสนุนในทุกๆ ด้าน ที่อบรมสั่งสอนให้ข้าพเจ้าก้าวมาถึงความสำเร็จ และมีส่วนให้เกิดงานวิทยานิพนธ์นวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทย เรื่อง "พระเนมิราช"

กราบขอบพระคุณครูสุรพล วิรุฬห์รักษ์ ครูศักดิ์ดา ปั่นเหน่งเพ็ชร ครูเสาวณิต วิงวอน ครูผู้ผลักดันและมอบโอกาสในการศึกษา ให้ความรู้ เป็นที่ปรึกษา อบรมดูแล ให้สมองและหัวใจที่ไฝ่ศึกษาหาความรู้ ให้ศิษย์มีพื้นที่ในสังคมเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้และศิลปะอันทรงคุณค่าสร้างคุณประโยชน์ในวงการนาฏศิลป์ในแผ่นดินไทย กราบขอบคุณพระคุณบิดามารดาที่เปิดโอกาสคอยสนับสนุนและร่วมส่งเสริมในสิ่งที่ลูกรักตลอดมา ขอกราบระลึกถึงและส่งผลบุญแด่ครูชูศรี (ชื่น) สกุลแก้ว ครูหุ่นทุกท่านที่มอบงานศิลปะที่ทรงคุณค่าไว้ในแผ่นดิน ที่มอบวิชาความรู้ด้านงานศิลปะหุ่นกระบอกไทย เพื่อก่อให้เกิดเป็นชีวิตแรงศรัทธาแก่ลูกศิษย์โดยไม่มีข้อแม้ใด และมอบพลังคลังความรู้ให้แก่ศิษย์ได้ต่อยอดส่งต่อองค์ความรู้สู่สังคมได้อย่างภาคภูมิใจ กราบขอบพระคุณครูจักรพันธ์ โปษยกฤต ครูผู้เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานหุ่นกระบอกไทยจนกลายเป็นชีวิตความรัก และเป็นแบบอย่างในการสืบสานวัฒนธรรมหุ่นกระบอกไทยอย่างมุ่งมั่น ขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่เปิดโอกาสให้ศิษย์มาศึกษาเพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้เพื่อเผยแพร่สู่สังคมอย่างถูกต้องและมีระบบ ขอขอบคุณครูมณฑิยา พิภพ คุณสุเมธ อบุญ และทีมงานบ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทยทั้งเบื้องหน้า และเบื้องหลังทุกท่านที่เป็นพลังให้งานศิลปะหุ่นกระบอกไทยได้คงอยู่กับชาติไทยและร่วมผลักดันทุ่มเทร่างกายและแรงใจร่วมกันสร้างสรรค์งานวิจัยชุดนี้เป็นผลสำเร็จ

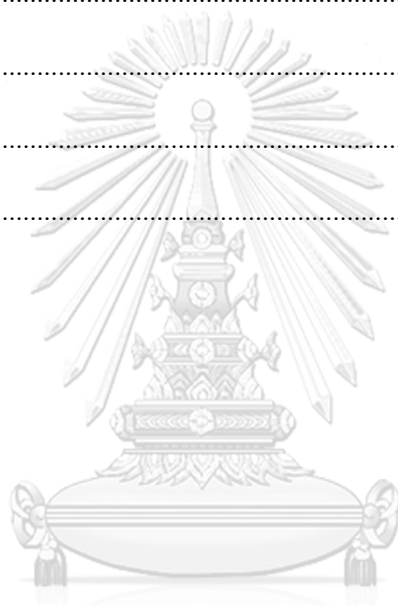
นิเวศ แววมณะ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.3 ขอบเขตการดำเนินงานวิจัย.....	4
1.4 การดำเนินงานวิจัย	4
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
บทที่ 2 แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
2.1 ความเป็นมาหุ่นกระบอกไทย	6
2.2 หุ่นนานาชาติ.....	22
2.3 เรื่องพระเนมิราชฉบับต่างๆ.....	24
2.4 ศิลปะร่วมสมัย Contemporary Art.....	43
2.5 สื่อประสม (ศิลปะสื่อผสม).....	44
2.6 ทฤษฎีการสื่อสาร.....	45
2.7 การศึกษางานศิลปะที่เกี่ยวข้อง.....	46
บทสรุปท้ายบท.....	50
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	52
3.1 รูปแบบและวิธีการดำเนินงาน.....	52

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	53
3.3 แนวทางการสัมภาษณ์	54
3.4 ขั้นตอนการคิดค้นนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง พระเนมิราช	54
บทที่ 4 นวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทย เรื่อง พระเนมิราช	62
4.1 การศึกษาแนวความคิดอย่างเป็นระบบในการสร้างสรรค์ผลงาน	64
4.2 การพัฒนาบท	72
4.3 การพัฒนาออกแบบตัวละคร รูปร่าง กลไก วัสดุ	111
4.4 การออกแบบฉากประกอบการแสดง การออกแบบร่าง	156
4.5 การออกแบบดนตรีและเสียงประกอบการแสดง	172
4.6 การเผยแพร่การทดลองนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทย เรื่อง “พระเนมิราช”	175
4.7 มุมมองของผู้ชมที่มีต่อการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่องพระเนมิราช	215
4.8 ความคิดเห็นของทีมงานผู้วิจัย	220
การประเมินผลงานจากผู้ออกแบบสร้างสรรค์ผลงาน	220
สรุปผลท้ายบท	227
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและการอภิปราย	228
สรุปผลวิจัย	228
การนำเสนอนวัตกรรมโรงหุ่นกระบอกไทย	228
การนำเสนอตัวหุ่นกระบอกไทย เรื่อง พระเนมิราช	229
เนื้อเรื่องและการสร้างสรรค์บทชาดกเรื่อง	232
เพลงและดนตรีประกอบการแสดง	232
การใช้เทคนิคสื่อประสม	233
การเซตแสดง	233
อภิปราย	234

นวัตกรรมการแสดง	234
เนื้อหาการแสดง	235
นวัตกรรมการสร้างองค์ประกอบฉากการแสดง	236
ข้อเสนอแนะ	238
รายการอ้างอิง	241
ภาคผนวก ก	244
ภาคผนวก ข	249
ภาคผนวก ค	318
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	328

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 ภาพหุ่นกระบอกไทยและโรงหุ่นแบบดั้งเดิมคณะยายเขวง อ่อนละม้าย.....	20
ภาพที่ 2 ภาพการแสดงหุ่นกระบอก เรื่อง พระเนมิราชตะลุยดินแดนมหัศจรรย์.....	21
ภาพที่ 3 ภาพการแสดงหุ่นกระบอกเรื่อง พันท้ายนรสิงห์เดอะมิวสิคัลพัพเพทโชว์ ใช้เทคนิคจอ LED.....	21
ภาพที่ 4 ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องทศชาติ ในอุโบสถ.....	24
ภาพที่ 5 ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องทศชาติ ในอุโบสถ วัดหน่อพุทธางกูร เรื่อง เตมียชาดก.....	25
ภาพที่ 6 ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องทศชาติ ในอุโบสถวัดหน่อพุทธางกูร เรื่อง "ชนกชาดก".....	26
ภาพที่ 7 ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องทศชาติ "สุวรรณสามชาดก".....	26
ภาพที่ 8 ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องทศชาติ "เนมิราชชาดก" ในอุโบสถ วัดใหญ่อินทาราม.....	27
ภาพที่ 9 หนังสือทศชาติคำฉันท์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ.....	32
ภาพที่ 10 หนังสือทศชาติคำฉันท์ ตอน เนมิราชคำฉันท์.....	32
ภาพที่ 11 หนังสือทศชาติคำฉันท์ ตอนเนมิราชคำฉันท์.....	33
ภาพที่ 12 พลตรีพิจิตร ขจรกล้า ผู้ประพันธ์พระเจ้าสิบชาติคำกลอน ตอน พระเนมิราชเกิดความสงสัยในการปฏิบัติธรรม.....	34
ภาพที่ 13 ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่อง พระเนมิราชชาดก วัดสุวรรณาราม กรุงเทพมหานคร.....	37
ภาพที่ 14 ภาพพระมาตุลีในการ์ตูนเรื่องน้ำมนต์ทะเลลูมิติเนมิราช.....	38
ภาพที่ 15 ภาพการลงโทษสัตว์นรกในการ์ตูนเรื่องน้ำมนต์ทะเลลูมิติเนมิราช.....	38
ภาพที่ 16 ภาพท่านยมบาลผู้ดูแลการลงโทษสัตว์นรก จากการ์ตูนเรื่องน้ำมนต์ทะเลลูมิติเนมิราช.....	39
ภาพที่ 17 ภาพโปสเตอร์การแสดงประกอบดนตรีชุดทศชาติ ตอนพระเนมิราช โดยสมเถา สุจริตกุล.....	41
ภาพที่ 18 ภาพการแสดงประกอบดนตรีชุดทศชาติ ตอนพระเนมิราช.....	41

ภาพที่ 19 ภาพฉากดาวดิงส์ การแสดงประกอบดนตรีชุดทศชาติ ตอนพระเนมิราช	42
ภาพที่ 20 ภาพจิตรกรรมฝาผนัง “อุปปแต้ม” วัดโพธิ์ชัย จังหวัดเลย (ซ้าย).....	46
ภาพที่ 21 ภาพการออกแบบตัวละครในผลงาน “อุปปแต้มเลย”(อินธิพล พัฒรชนม์ 2557) ผลงาน คุณอินธิพล พัฒรชนม์	47
ภาพที่ 22 ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ณ วัด ตรีทศเทพา โดย อาจารย์จักรพันธ์ โปษยกฤต	47
ภาพที่ 23 ภาพวาดบรรยายเรื่องภพภูมิในนรก จากสมุดภาพไตรภูมิ โดย นพวงศ์ เบ้าทอง	48
ภาพที่ 24 ภาพถ่ายรูปปั้นยมทูตทำการลงโทษผีที่ถูกลงโทษในขุมนรก ถ่ายเมื่อ 23 กันยายน พ.ศ. 2560 บันทึกภาพโดยผู้วิจัย	49
ภาพที่ 25 ภาพถ่ายรูปปั้นภูตผีถูกลงโทษในขุมนรกด้วยการปีนต้นจ้าว ถ่ายเมื่อ 23 กันยายน พ.ศ. 2560 บันทึกภาพโดยผู้วิจัย	49
ภาพที่ 26 ภาพถ่ายรูปปั้นภูตผีในขุมนรกและรูปปั้นยมทูตทำการลงโทษผีที่ถูกลงโทษในขุมนรก ถ่ายเมื่อ 23 กันยายน พ.ศ. 2560 บันทึกภาพโดยผู้วิจัย	50
ภาพที่ 27 ภาพตารางการดำเนินงานวิจัยตั้งแต่เริ่มเข้าศึกษา ปี พ.ศ. 2559 จนเสร็จสิ้น กระบวนการวิจัย ปี พ.ศ. 2561	57
ภาพที่ 28 หัวหุ่นฝีมือตัดตัด ณ พระอุโบสถ วัดท่าหลวง จังหวัดพิจิตร โดยในภาพมีการ	59
ภาพที่ 29 ภาพถ่ายยายหลี่ เจ้าของคณะลิเกและหุ่นกระบอกแถบจังหวัดพิจิตร อาจารย์ศึกษิต นาครัตน์ เป็นผู้มอบให้แก่ผู้วิจัย	60
ภาพที่ 30 ภาพร่างโครงสร้างหุ่นกระบอกดั้งเดิม	113
ภาพที่ 31 ภาพร่างหุ่นกระบอก “พระเนมิราช” โดย ผู้วิจัย ได้รับแรงบันดาลใจจากหนังสือ “อุ ปปแต้มเลย” ของนายอินธิพล พัฒรชนม์.....	114
ภาพที่ 32 ภาพร่างโครงสร้างหุ่นกระบอกพระเนมิราช โดย ผู้วิจัย โดยยังคงรูปแบบหุ่นกระบอก ไทยแบบดั้งเดิม.....	114
ภาพที่ 33 ภาพร่างหุ่นกระบอก มาตุลี โดย ผู้วิจัย ได้รับแรงบันดาลใจจากหนังสือ “อุปปแต้มเลย” ของนายอินธิพล พัฒรชนม์.....	115
ภาพที่ 34 ภาพร่างด้านข้างหุ่นกระบอก มาตุลี และ กลไกกลุณย์นันทาหุ่น โดย ผู้วิจัย	115
ภาพที่ 35 ภาพร่างหุ่นกระบอก ยาย โดย ผู้วิจัย.....	116

ภาพที่ 36 ภาพร่างหุ่นกระบอก ยมทูต โดย ผู้วิจัย.....	116
ภาพที่ 37 ภาพร่างกลไกส่วนหัวหุ่นกระบอกประกอบการแสดงเรื่อง พระเนมิราช โดยผู้วิจัย	117
ภาพที่ 38 ภาพร่างกลไกการเคลื่อนไหวลูกนัยน์ตาที่ใช้ประกอบการแสดงพระเนมิราช โดยผู้วิจัย .	117
ภาพที่ 39 ภาพร่างกลไกการเปิดกะโหลกหัวหุ่น เพื่อถ่ายทอดการประกอบและการซ่อมแซม โดย ผู้วิจัย.....	118
ภาพที่ 40 ภาพร่างกลไก หุ่นกระบอกยมทูต โดยผู้วิจัย	118
ภาพที่ 41 ดินอิตาลีที่มีลักษณะคล้ายดินน้ำมัน แต่มีความเหนียวทนต่อความร้อนและยึดตัวได้ดี และมีราคาประหยัด	119
ภาพที่ 42 ผู้วิจัยขึ้นแบบหัวหุ่นด้วยดินน้ำมันอิตาลี.....	120
ภาพที่ 43 หัวหุ่นพระเนมิราชที่ขึ้นรูปจาก ดินอิตาลี โดยผู้วิจัย.....	120
ภาพที่ 44 ภาพถ่ายขั้นตอนการสร้างแม่พิมพ์ประกบหน้าหลัง (ซ้าย) การหล่ออย่างซิลิโคน (ขวา) ...	121
ภาพที่ 45 ภาพถ่ายขั้นตอนการหล่ออย่างซิลิโคนบนหัวหุ่นต้นฉบับ	121
ภาพที่ 46 ภาพการทำแม่พิมพ์ซิลิโคนและแม่พิมพ์บังคับสำหรับการหล่อแบบเรซิน โดยผู้วิจัย	122
ภาพที่ 47 ภาพแม่พิมพ์หัวหุ่นแบบประกบที่สำเร็จแล้วสำหรับการหล่อแบบ โดยผู้วิจัย.....	122
ภาพที่ 48 ภาพการหล่อแบบปูนปลาสเตอร์เพื่อตกแต่ง (ซ้าย) แบบปูนปลาสเตอร์ (ขวา) โดย ผู้วิจัย.....	123
ภาพที่ 49 ภาพหัวหุ่นกระบอกพระเนมิราชสำเร็จพร้อมทำแม่พิมพ์หล่องานจริง (ซ้าย)	124
ภาพที่ 50 ภาพถ่ายขั้นตอนการอบสีรองพื้นหุ่นก่อนทำแม่พิมพ์ โดยใช้ไฟส่องสว่าง	124
ภาพที่ 51 ภาพหัวหุ่นกระบอกเรซินผสมผงไฟเบอร์กลาส เรื่อง พระเนมิราช.....	125
ภาพที่ 52 ภายในหัวหุ่นที่เปิดกะโหลกเพื่อใส่กลไก.....	126
ภาพที่ 53 ภาพทดลองใส่กลไกในหัวหุ่นกระบอกพระเนมิราช (ซ้าย) กลไกลูกตา (ขวา) โดยผู้วิจัย	126
ภาพที่ 54 ภาพกลไกภายในในหัวหุ่นกระบอกพระเนมิราช (ซ้าย) กลไกลูกตา (ขวา) โดยผู้วิจัย.....	127
ภาพที่ 55 ภาพลูกนัยน์ตาอะคริลิกนำเข้าจากต่างประเทศ (ซ้าย) เปรียบเทียบกับลูกนัยน์ตาไม้ หรือพลาสติก (ขวา) ที่ใช้คอนแทคเลนส์ประดิษฐ์ขึ้นทดแทน ภาพจากหนังสืองานวิจัยพันท้ายนร สิงห์ฯ โดยนายนิเวศ แววมณะ หน้า 188	128

ภาพที่ 56 ภาพลูกนัยน์ตาไม้หรือพลาสติก โดยการใช้คอนแทคเลนส์ประดิษฐ์ขึ้นทดแทนแล้ว เคลือบด้วยอีพอกซี ซึ่งมีต้นทุนการผลิตถูกกว่าลูกนัยน์อะครีลิกถึง 10 เท่า ภาพจากหนังสือ งานวิจัยพันท้ายนรสิงห์ฯ โดยนายนิเวศ แววมณะ หน้า 190.....	129
ภาพที่ 57 ภาพทีมงานสร้างสรรค์คิดค้นกลไกหุ่นกระบอกประกอบการแสดงพระเนมิราช บันทึก โดยผู้วิจัย วันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2560 ณ บ้านตุ๊กกะต๋นหุ่นกระบอกไทย.....	129
ภาพที่ 58 ภาพชิ้นส่วนมือหุ่นในรูปแบบต่างๆ ที่ทำการหล่อจากเรซินเบอร์ PC600 ผสมผงไฟ เบอร์.....	131
ภาพที่ 59 ภาพการประกอบชิ้นส่วนมือหุ่นแบบต่างๆ บันทึกโดยผู้วิจัย วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2560 ณ โรงละครตุ๊กกะต๋นสตูดิโอแอนิเมเตอร์.....	131
ภาพที่ 60 ภาพส่วนลำตัวหุ่นกระบอกพระเนมิราชที่หล่อจากเรซินผสมไฟเบอร์กลาส.....	133
ภาพที่ 61 ภาพการลำตัวหุ่นไฟเบอร์กลาสประกอบเข้ากับลำแขนหุ่นที่ผลิตจากผ้าอัดนุ่นหรือใย สังเคราะห์ บันทึกโดยผู้วิจัย วันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2560 ณ บ้านตุ๊กกะต๋นหุ่นกระบอกไทย.....	134
ภาพที่ 62 ภาพด้านหลังตัวหุ่นกระบอกพระเนมิราช (ซ้าย) ภายในลำตัวทรงกระบอก (ขวา) บันทึกโดยผู้วิจัย วันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2560 ณ บ้านตุ๊กกะต๋นหุ่นกระบอกไทย.....	134
ภาพที่ 63 ใบหน้าหุ่นที่ระบายด้วยสีอะครีลิก.....	135
ภาพที่ 64 ภาพผู้วิจัยกำลังสร้างเครื่องประดับศีรษะหุ่นด้วยผ้าสักหลาด (ซ้าย) ภาพเครื่องประดับ ศีรษะโครงสร้างกระดาษ (ขวา).....	136
ภาพที่ 65 ภาพเครื่องประดับศีรษะพระเนมิราช (ซ้าย) ภาพเครื่องประดับศีรษะมาตุลี (ขวา).....	137
ภาพที่ 66 ภาพถ่ายหัวหุ่นพระเนมิราชและเครื่องประดับศีรษะที่ประดิษฐ์จากสักกะหลาด (ซ้าย)..	137
ภาพที่ 67 ภาพถ่ายเครื่องแต่งการตัวละครมาตุลี พระเนมิราช.....	138
ภาพที่ 68 ภาพถ่ายตัวละคร “พระเนมิราช” ที่เสร็จสมบูรณ์ในมุมมองด้านต่างๆ.....	138
ภาพที่ 69 ภาพถ่ายตัวละคร “พระอินทร์” ที่เสร็จสมบูรณ์ในมุมมองด้านต่างๆ.....	139
ภาพที่ 70 ภาพถ่ายตัวละคร “ยมบาล” ที่เสร็จสมบูรณ์ในมุมมองด้านต่างๆ.....	139
ภาพที่ 71 ภาพถ่ายตัวละคร “ยมทูต” ที่เสร็จสมบูรณ์ในมุมมองด้านต่างๆ.....	140
ภาพที่ 72 ภาพถ่ายตัวละคร “เปรตข้าซาก” ที่เสร็จสมบูรณ์ในมุมมองด้านต่างๆ.....	140
ภาพที่ 73 ภาพถ่ายตัวละคร “เปรตน้องเมย์แม่” ที่เสร็จสมบูรณ์ในมุมมองด้านต่างๆ.....	141

ภาพที่ 74 ภาพถ่ายตัวละคร “แม่ข้าซาก” ที่เสร็จสมบูรณ์ในมุมมองด้านต่างๆ	141
ภาพที่ 75 ภาพถ่ายตัวละคร “ข้าซาก” ที่เสร็จสมบูรณ์ในมุมมองด้านต่างๆ	142
ภาพที่ 76 ภาพถ่ายหุ่นกระบอกตัวประกอบที่นำจากหุ่นกระบอกเรื่อง พันท้ายนรสิงห์ นำมา ดัดแปลงเครื่องแต่งกายใหม่.....	142
ภาพที่ 77 ภาพถ่ายตัวละครหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ตัวละครต่างๆ” สาทิตการเชิดแสดง อารมณ์ท่าทางโดยผู้วิจัย.....	143
ภาพที่ 78 ภาพถ่ายการเชิดหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม “ท่ากล่อง” สาทิตเชิดแสดงโดยผู้วิจัย	143
ภาพที่ 79 ภาพถ่ายการบังคับหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม สาทิตเชิดแสดงโดยผู้วิจัย	144
ภาพที่ 80 ภาพถ่ายการบังคับตัวหุ่นกระบอกเรื่อง “พระเนมิราช” สาทิตให้เห็นภาพด้านหน้าและ ด้านข้างสาทิตโดยผู้วิจัย	144
ภาพที่ 81 ภาพถ่ายการบังคับกลไกปากและคอหุ่นกระบอกเรื่อง “พระเนมิราช” สาทิตโดยผู้วิจัย.	145
ภาพที่ 82 ภาพถ่ายการบังคับกลไกปากหุ่นกระบอกเรื่อง “พระเนมิราช” สาทิตโดยผู้วิจัย	145
ภาพที่ 83 ภาพถ่ายการบังคับแขนหุ่นกระบอกเรื่อง “พระเนมิราช” สาทิตโดยผู้วิจัย	146
ภาพที่ 84 ภาพถ่ายการบังคับแขนหุ่นกระบอกเรื่อง “พระเนมิราช” สาทิตโดยผู้วิจัย	146
ภาพที่ 85 ภาพถ่ายการบังคับตัวหุ่นกระบอกเรื่อง “พระเนมิราช” สาทิตโดยผู้วิจัย	147
ภาพที่ 86 ภาพถ่ายการบังคับหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ท่าเดิน” สาทิตโดยผู้วิจัย.....	147
ภาพที่ 87 ภาพถ่ายการบังคับหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ท่ามองซ้ายขวา” สาทิตโดยผู้วิจัย....	148
ภาพที่ 88 ภาพถ่ายการบังคับ “ตา” หุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช สาทิตโดยผู้วิจัย.....	148
ภาพที่ 89 ภาพถ่ายการบังคับแขนและลำตัวหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ท่าผายมือ” สาทิต โดยผู้วิจัย.....	149
ภาพที่ 90 ภาพถ่ายการบังคับหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ท่ามอง” สาทิตโดยผู้วิจัย	149
ภาพที่ 91 ภาพถ่ายการบังคับหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ตัวละครพรอินทร์” “ท่าผายมือ” สาทิตโดยผู้วิจัย	150
ภาพที่ 92 ภาพถ่ายการบังคับหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ตัวละครยมทูต” สาทิตโดยผู้วิจัย	151

ภาพที่ 93 การบังคับหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ตัวละครมทูต” “ท่าทางต่างๆ สานิตโดยผู้วิจัย.....	152
ภาพที่ 94 ภาพถ่ายการบังคับหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ตัวละครมทูต” ในมุมต่างๆ สานิตโดยผู้วิจัย.....	153
ภาพที่ 95 ภาพการบังคับกลไกตาของหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ตัวละครเปรตซ้ำซาก” สานิตโดยผู้วิจัย	153
ภาพที่ 96 ภาพการบังคับกลไกปากของหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ตัวละครเปรตซ้ำซาก” สานิตโดยผู้วิจัย	154
ภาพที่ 97 ภาพการบังคับกลไกปากของหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ตัวละครเปรตซ้ำซาก” เพื่อแสดงอาการพูด “อ้าปากหุบปาก” สานิตโดยผู้วิจัย	154
ภาพที่ 98 ภาพการบังคับท่าทางหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ตัวละครเปรตซ้ำซาก” “ท่าเศร้ายิ่งไห้” สานิตโดยผู้วิจัย	155
ภาพที่ 99 ภาพการบังคับท่าทางหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ตัวละครเปรตซ้ำซาก” “ท่าโอดโอย” สานิตโดยผู้วิจัย	155
ภาพที่ 100 โรงหุ่นกระบอกนางชูศรี(ขึ้น) สกุลแก้ว ศิลปินแห่งชาติ (จักรพันธ์ุ โปษยกฤต 2548) ..	156
ภาพที่ 101 โรงและฉากการแสดงหุ่นกระบอกคณะนายเปี้ยก ประเสริฐกุล แสดงเรื่องพระอภัยมณี (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม 2550)	156
ภาพที่ 102 ภาพซ้าย โครงสร้างโรงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม ร่างแบบโดยผู้วิจัย.....	157
ภาพที่ 103 นวัตกรรมโครงสร้างโรงหุ่นกระบอกไทยของผู้วิจัย ร่างแบบโดยผู้วิจัย	158
ภาพที่ 104 ภาพถ่ายแผงขายหอยแมลงภู่มะนาวที่มาจากใจที่มาจากนวัตกรรมโรงหุ่นกระบอกไทย “ร่ม”.....	159
ภาพที่ 105 ภาพร่างแผงบังแดดนวัตกรรมโรงหุ่นกระบอกไทย “ร่ม”	159
ภาพที่ 106 ภาพร่างฉากการแสดงที่ใช้นวัตกรรม “ร่ม” เมื่อเทียบขนาดกับผู้ขีด.....	160
ภาพที่ 107 ภาพร่างฉากการแสดงที่ใช้นวัตกรรม “ร่ม” เป็นฉากประกอบการแสดง.....	160
ภาพที่ 108 ภาพฉากการแสดงที่ใช้นวัตกรรม “ร่ม” เป็นฉากการแสดง โดยในภาพเป็นการออกแบบแสดงขนาดเล็ก (ใช้ระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการออกแบบ)	161

ภาพที่ 109 ภาพฉากการแสดงที่ใช้นวัตกรรม “ร่วม” เป็นฉากการแสดง โดยในภาพเป็นการ ออกแบบแสดงขนาดใหญ่ (ใช้ระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการออกแบบ).....	161
ภาพที่ 110 ภาพฉากการแสดงที่ใช้นวัตกรรม “ร่วม” เป็นฉากการแสดง โดยในภาพเป็นการ ออกแบบให้เห็นด้านบนแสดงการแบ่งฉาก ซึ่งร่วมสามารถใช้ฉากประกอบการแสดงได้ถึง 3 ฉาก มี ทางเข้าออกของตัวแสดง 3 ช่องทาง (ใช้ระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการออกแบบ.....	162
ภาพที่ 111 ภาพการซ้อมการแสดงกับฉากนวัตกรรม “ร่วม” ที่สามารถขยายขนาดการแสดงใน พื้นที่กว้าง.....	163
ภาพที่ 112 ภาพร่วมที่หาซื้อจากร้านค้าทั่วไป บันทึกโดยผู้วิจัย 9 กันยายน 2561	164
ภาพที่ 113 เศษผ้าสีฟองค์สำหรับนำมาประกอบสร้างฉาก	164
ภาพที่ 114 การนำเศษผ้ามาตัดเย็บเข้ากับฉากร่วม ฉากสวรรค์ (ซ้าย) ฉากนรก (ขวา).....	165
ภาพที่ 115 ภาพผู้วิจัยกำลังจัดสร้างฉากหุ่นเทคนิคผ้าปะติดในงานสร้างนวัตกรรมฉากที่ทำจาก “ร่วม”.....	165
ภาพที่ 116 ภาพถ่ายขั้นตอนการสร้างนวัตกรรมฉากที่ทำจาก “ร่วม”.....	166
ภาพที่ 117 ภาพการทดลองเทคนิคภาพโฮโลแกรม Hologram บนผ้าสีทูลด้านหน้าตัวหุ่น	167
ภาพที่ 118 ภาพแบบร่างการออกแบบกราฟิกแมปปิ้งแอนิเมชันในฉากการแสดงต่างๆ โดยผู้วิจัย.	169
ภาพที่ 119 ภาพการตีตารางแบ่งช่องตำแหน่งการฉายภาพด้วยออกแบบกราฟิกแมปปิ้ง แอนิเมชันในฉากหุ่นด้วยระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โดยผู้วิจัย	169
ภาพที่ 120 ภาพการตีตารางแบ่งช่องตำแหน่งการฉายภาพด้วยออกแบบกราฟิกแมปปิ้ง แอนิเมชันในฉากหุ่นด้วยระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อให้ตำแหน่งภาพฉายลงบนฉากร่วม โดยผู้วิจัย.....	170
ภาพที่ 121 ภาพการทดลองเทคนิคการฉายภาพกราฟิกแอนิเมชันด้วยเครื่องโปรเจคเตอร์.....	170
ภาพที่ 122 ภาพกราฟการจัดระบบดนตรีแต่ละห้องของช่วงเวลาการแสดงแต่ละฉาก.....	173
ภาพที่ 123 ภาพทีมงานกำลังประกอบสร้างฉาก “ร่วม” ภายในโรงชั้นใต้ดิน.....	177
ภาพที่ 124 ภาพทีมงานกำลังประกอบสร้างฉาก “ร่วม” ภายในโรงชั้นใต้ดิน.....	178
ภาพที่ 125 ภาพทีมงานกำลังต่อฉากบางช่วงล่างของนักแสดง ภายนอกอาคารหอศิลป์ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560.....	178

ภาพที่ 126 ภาพการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช ฉาก นรก ณ ลานการแสดงกลางแจ้ง	179
ภาพที่ 127 ภาพผู้ชมกับฉากการแสดงพระเนมิราช ณ ลานการแสดงกลางแจ้ง	179
ภาพที่ 128 ภาพการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช ฉากเปิดตัวชาวบ้าน ณ ลานการแสดง กลางแจ้ง.....	180
ภาพที่ 129 ภาพฉากการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช ณ ลานการแสดงกลางแจ้ง.....	180
ภาพที่ 130 ภาพผู้สร้างสรรค์บรรยายที่มาของการแสดง ณ ลานการแสดงกลางแจ้ง.....	181
ภาพที่ 131 ภาพนักแสดงภายในตัวร่วม ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560	183
ภาพที่ 132 ภาพการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช ฉาก Overture ใช้เทคนิคฉายกราฟิก ณ หอ ศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560.....	184
ภาพที่ 133 ภาพการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช ฉากเปิดตัว บนฉากที่ไม่มีเทคนิคสื่อผสม ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560.....	184
ภาพที่ 134 ภาพการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช ฉากเปิดตัว ใช้โปรเจคเตอร์ฉายในระบบ เทคนิคแมปปิ้งร่วมกับตัว ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560	185
ภาพที่ 135 ภาพการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช ฉากเปิดตัว ใช้เทคนิคฉายโปรเจคเตอร์ ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560.....	185
ภาพที่ 136 ภาพการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช ฉากพระเนมิราชเดินทางกับมาตุลีใช้เทคนิค ฉายโปรเจคเตอร์ ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560.....	186
ภาพที่ 137 ภาพการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช ฉากพระเนมิราชท่องแดนนรก ใช้เทคนิค ฉายโปรเจคเตอร์เทคนิคแมปปิ้งแอนิเมชันและควัน ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดย ผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560	186
ภาพที่ 138 ภาพการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช ฉากพระเนมิราชท่องแดนนรก ใช้เทคนิคฉาย โปรเจคเตอร์ ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560	187
ภาพที่ 139 ภาพการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช ฉากดินแดนนรก ใช้เทคนิคการฉายแมปปิ้ง แอนิเมชัน ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560	187

ภาพที่ 140 ภาพการแสดงหุ่นพระเนมิราช ฉาก พระเนมิราชกับชาวบ้าน.....	188
ภาพที่ 141 ภาพการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช ฉากระบำชาวบ้าน.....	188
ภาพที่ 142 ภาพผู้สร้างสรรค์งานอธิบายความเป็นมาของงานแสดง ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC.....	189
ภาพที่ 143 ภาพเด็กให้ความสนใจกับตัวละครหุ่นกระบอกหลังชมการแสดงการทดลองรอบสอง..	189
ภาพที่ 144 ภาพผู้ขีดแสดงหุ่นกระบอกตัวละครพระเนมิราช ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC	190
ภาพที่ 145 ภาพเด็กให้ความสนใจกับตัวละครหุ่นกระบอกหลังชมการแสดงการทดลองรอบสอง..	190
ภาพที่ 146 ภาพเด็กให้ความสนใจกับตัวละครหุ่นกระบอกหลังชมการแสดงการทดลองรอบสอง..	191
ภาพที่ 147 ภาพแบบสอบถามจากผู้ชมเด็กในรอบที่สอง ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC	191
ภาพที่ 148 ภาพคณะกรรมการประกาศรางวัล (ซ้าย) ภาพโล่รางวัล Special Mention	192
ภาพที่ 149 ภาพภายในโรงละครที่ทำการทดลองนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง พระเนมิราช ณ โรงละครตึกกษัตริย์อนุเสาวรีย์อเนกอนันต์ กรุงเทพมหานคร บันทึกภาพโดยผู้วิจัยเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2560.....	194
ภาพที่ 150 ภาพการทดลองนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง พระเนมิราช ณ โรงละครตึกกษัตริย์อนุเสาวรีย์อเนกอนันต์ กรุงเทพมหานคร บันทึกภาพโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2560.....	194
ภาพที่ 151 ภาพวีดิทัศน์นำเสนอการแสดงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิมคณะขยายชะเวง อ่อนละม้าย แสดง ณ หอศิลป์ร่วมสมัย ราชดำเนิน งานเทศกาลหุ่นโลก บันทึกโดยผู้วิจัย ปี พ.ศ. 2556.....	195
ภาพที่ 152 ภาพวีดิทัศน์นำเสนอการแสดงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิมกรมศิลปากร.....	196
ภาพที่ 153 ภาพวีดิทัศน์แอนิเมเรื่อง พระเนมิราช จากรายการกระจกหกด้าน ฉายนำเพื่อให้ผู้ชมรู้เรื่องพระเนมิราชก่อนชมการแสดง	196
ภาพที่ 154 ภาพวีดิทัศน์การเทศน์เรื่อง พระเนมิราช โดยพระภิกษุ จากการเผยแพร่ในโซเชียลมีเดีย	197
ภาพที่ 155 ภาพการทดลองนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง พระเนมิราช กับกลุ่มเป้าหมาย.....	197
ภาพที่ 156 ภาพการทดลองนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง พระเนมิราช (ฉากนรก)	198

ภาพที่ 157 ภาพการทดลองนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง พระเนมิราช (ฉากย้อนอดีต)	198
ภาพที่ 158 ภาพภายในตัวร่วมที่ใช้แทนโรงหุ่นกระบอกแบบดั้งเดิม	199
ภาพที่ 159 ภาพการแสดงหุ่นกระบอก พระเนมิราช ณ เวทีกลางแจ้ง ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 13 มกราคม 2561	200
ภาพที่ 160 ภาพนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอก พระเนมิราช งาน Bangkok Art Festival : BAF 2018.....	202
ภาพที่ 161 ภาพผู้ชมในกลุ่มครอบครัวกับนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอก พระเนมิราช งาน Bangkok Art Festival : BAF 2018.....	202
ภาพที่ 162 ภาพฉากประกอบการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนมิราชฉบับสมบูรณ์	204
ภาพที่ 163 ภาพการออกแบบฉากผ้าพิมพ์ในระบบคอมพิวเตอร์ของการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนมิราชฉบับสมบูรณ์	205
ภาพที่ 164 ภาพการติดตั้งฉากประกอบการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนมิราชฉบับสมบูรณ์	206
ภาพที่ 165 ภาพระบบการฉายโปรเจคเตอร์สื่อประสมและการติดตั้งระบบเสียง	207
ภาพที่ 166 ภาพการจัดวางที่นั่งชมในแบบวางระนาบกับพื้นหอประชุม	208
ภาพที่ 167 ภาพผู้ชมนั่งชมการแสดงบนอัฒจันทร์ฉากประกอบการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนมิราชฉบับสมบูรณ์	208
ภาพที่ 168 ภาพจบการแสดงที่สื่อถึงโลกมนุษย์และดินแดนสวรรค์ ใช้ระบบการฉายโปรเจคเตอร์กราฟิกแอนิเมชันประกอบการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนมิราชฉบับสมบูรณ์	210
ภาพที่ 169 ภาพการบรรยายเบื้องหลังการสร้างงานการแสดงการหุ่นกระบอกไทยพระเนมิราชฉบับสมบูรณ์	210
ภาพที่ 170 ภาพฉากนรกที่ใช้ระบบการฉายโปรเจคเตอร์กราฟิกแอนิเมชัน	212
ภาพที่ 171 ภาพจบการแสดงที่สื่อถึงโลกมนุษย์และดินแดนสวรรค์ ใช้ระบบการฉายโปรเจคเตอร์	212
ภาพที่ 172 ภาพผู้ชมจากภาควิชานาฏศิลป์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมแสดงความยินดีกับผู้วิจัย	213

ภาพที่ 173 ภาพผู้ชมที่ให้ความสนใจต่อตัวละครหุ่นกระบอกประกอบการแสดงหุ่นกระบอกไทย พระเนมิราชฉบับสมบูรณ์	213
ภาพที่ 174 ภาพ ศ กิตติคุณ ดร ศักดา ปั่นเหง่งเพ็ชร สัมภาษณ์ผู้ชมหลังจบการแสดงหุ่น กระบอกไทยพระเนมิราชฉบับสมบูรณ์	214
ภาพที่ 175 ภาพผู้ชมวัยเด็กถ่ายภาพคู่กับตัวละครเปรตภูติผีประกอบการแสดงหุ่นกระบอกไทย พระเนมิราชฉบับสมบูรณ์	214
ภาพที่ 176 ภาพตัวละครพระเนมิราชกับมาตุลีในฉากห้องขุนรอกในการแสดงหุ่นกระบอกไทย พระเนมิราชฉบับสมบูรณ์	230
ภาพที่ 177 ภาพตัวละครยมบาลและเปรตภูติผีในฉากขุนรอกในการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระ เนมิราชฉบับสมบูรณ์	231
ภาพที่ 178 ภาพตัวละครพระอินทร์ในฉากสุดท้ายบนสวรรค์ในการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระ เนมิราชฉบับสมบูรณ์	231
ภาพที่ 179 ภาพแผนผังอธิบายเกี่ยวกับเนื้อหา “อริษฐานบารมี” ของผู้วิจัย.....	232
ภาพที่ 180 ภาพตัวยมบาลและผีเปรตในฉากขุนรอกในการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนมิราช ฉบับสมบูรณ์.....	233
ภาพที่ 181 ภาพตัวละครต่างๆ ในส่วนของเบื้องหลังฉากการแสดงในการแสดงหุ่นกระบอกไทย พระเนมิราชฉบับสมบูรณ์	234
ภาพที่ 182 ภาพผู้ชมให้ความสนใจกับนักแสดง ตัวหุ่นหน้าเวทีการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนมิ ราชฉบับสมบูรณ์	237
ภาพที่ 183 ภาพ ศ กิตติคุณ ดร ศักดา ปั่นเหง่งเพ็ชร แสดงความคิดเห็นต่อการแสดงหุ่น กระบอกไทยพระเนมิราชฉบับสมบูรณ์	238
ภาพที่ 184 ภาพผู้วิจัยกับทีมงานเบื้องหน้าและเบื้องหลังการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนมิราช ฉบับสมบูรณ์.....	239
ภาพที่ 185 ภาพแบบสอบถามความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมะ	244
ภาพที่ 186 ภาพแบบสอบถามความเข้าใจเกี่ยวกับการแสดงหุ่นกระบอกไทยดั้งเดิม	245
ภาพที่ 187 ภาพแบบสอบถามความเข้าใจเกี่ยวกับการแสดงหุ่นกระบอกแบบดั้งเดิม	246

ภาพที่ 188 ภาพแบบสอบถามความเข้าใจเกี่ยวกับการทดลองการแสดงหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช	247
ภาพที่ 189 ภาพแบบสอบถามความเข้าใจเกี่ยวกับนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช... 248	
ภาพที่ 190 กลไกภายในหัวหุ่นไหหลำ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร บันทึกรูปภาพโดยผู้วิจัย 1 สิงหาคม พ.ศ. 2557.....	251
ภาพที่ 191 ไม้ตะเกียบแขนหุ่นจีนไหหลำ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร บันทึกรูปภาพโดยผู้วิจัย 1 สิงหาคม 2557 252	
ภาพที่ 192 วิธีการเชิดหุ่นกระบอกจีนไหหลำ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยผู้วิจัย 1 สิงหาคม 2557.....	252
ภาพที่ 193 การเชิดแสดงหุ่นกระบอกจีนไหหลำ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยผู้วิจัย 1 สิงหาคม 2557.....	253
ภาพที่ 194 ภาพแผงผ้าด้านหลังฉากบังช่วงล่างเพื่อวางหุ่นกระบอกจีนไหหลำ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยผู้วิจัย 1 สิงหาคม 2557.....	254
ภาพที่ 195 ภาพโรงหุ่นกระบอกจีนไหหลำ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ขณะแสดงและขณะประกอบโรงหุ่น บันทึกรูปภาพโดยผู้วิจัย 1 สิงหาคม 2557.....	254
ภาพที่ 196 คุณยายชิ้น สุกุลแก้ว ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หุ่นกระบอก) พ.ศ. 2529.....	256
ภาพที่ 197 ยายชิ้น สุกุลแก้ว เชิดหุ่นกระบอกบันทึกออกอากาศในรายการกระจกหกด้าน	257
ภาพที่ 198 ภาพฉากการแสดงหุ่นกระบอกไทยคณะนายเปี้ยก ประเสริฐกุล บิดาคุณยายชิ้น สุกุลแก้ว.....	258
ภาพที่ 199 ภาพการแสดงหุ่นกระบอกครุฑยายชิ้น สุกุลแก้ว หอประชุมเมืองไทยประกันชีวิต.....	258
ภาพที่ 200 พันตรีหญิงณัฐา ไหมมีศักดิ์ บุตรสาวของคุณยายชูศรี(ชิ้น) สุกุลแก้ว ผู้เก็บรักษาหุ่นกระบอกชุดสุดท้ายของยายชิ้น สุกุลแก้ว.....	259
ภาพที่ 201 ภาพวาดครุฑ แก้วท้าวพานิช ถ่านจากโรงละครโกลด์สตาร์ สวณลุมไนท์พลาซ่า... 260	
ภาพที่ 202 ตัวหุ่นละครเล็กครุฑ แก้วท้าวพานิช ที่โรงโกลด์สตาร์ บริจาคให้กับเมืองโบราณ	260
ภาพที่ 203 โรงหุ่นละครเล็กครุฑ ถูกสร้างจำลองไว้ที่เมืองโบราณ ถ่ายเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2556 ณ เมืองโบราณ จังหวัดสมุทรปราการ บันทึกรูปภาพโดยผู้วิจัย	261

ภาพที่ 204 แม่สาหร่ายเจ้าของคุณหุ่นกระบอกแม่สาหร่าย ช่วยสมบุญณ์ ที่มา: สารานุกรมไทย สำหรับเยาวชน เล่มที่ 32	263
ภาพที่ 205 คุณยายชะเวง อ่อนละม้าย เจ้าของคณะหุ่นกระบอกแม่ชะเวง นครสวรรค์ ทายาท นายแห่งผู้ให้กำเนิดหุ่นกระบอกไทย ถ่ายเมื่อ 21 กรกฎาคม 2556 ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่ง ประเทศไทย บันทึกภาพโดยผู้วิจัย.....	264
ภาพที่ 206 หุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง อ่อนละม้าย ถ่ายเมื่อ 2 พฤศจิกายน 2557 งานเทศกาล หุ่นโลก หอศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย ราชดำเนิน บันทึกภาพโดยผู้วิจัย.....	264
ภาพที่ 207 ภาพผู้วิจัยสัมภาษณ์คุณยายชะเวง.....	265
ภาพที่ 208 ภาพหุ่นกระบอกคุณยายชะเวง ที่เป็นมรดกตกทอดมาจากครูหนึ่งซึ่งมีอายุราว 123 ปี (มีการซ่อมแซมใหม่หลายครั้ง) บันทึกภาพโดยผู้วิจัย	265
ภาพที่ 209 ภาพผู้วิจัยตัดเชิดหุ่นกับยายสะอาด คุ่มเขต ผู้เชิดหุ่นคณะชะเวงหลานแม่บุญช่วย อายุ 80 ปี บันทึกภาพเมื่อปี พ.ศ.2556 โดยผู้วิจัย	266
ภาพที่ 210 ภาพยายประไพ เกตุทอง ผู้เชิดหุ่นคณะชะเวง หลานแม่บุญช่วย อายุ 67 ปี บันทึกภาพเมื่อ พ.ศ.2556 โดยผู้วิจัย.....	266
ภาพที่ 211 ครูวงษ์ รอมสุข เจ้าของคณะชูเชิดชำนาญศิลป์	268
ภาพที่ 212 การแสดงหุ่นกระบอกคณะชูเชิดชำนาญศิลป์.....	269
ภาพที่ 213 ลักษณะโรงหุ่นกระบอก คณะชูเชิดชำนาญศิลป์ของครูวงษ์	269
ภาพที่ 214 อาจารย์เผด็จพัฒน์ พลัภระสงค์ ผู้ควบคุมและกำกับการแสดง	271
ภาพที่ 215 การแสดงหุ่นกระบอกเรื่อง พระอภัยมณี หนินางผีเสื้อ.....	272
ภาพที่ 216 การแสดงหุ่นกระบอกเรื่อง พระอภัยมณี ในงานพระเมรุ สมเด็จพระเจ้าฟ้าเพชรรัตนฯ	272
ภาพที่ 217 ตัวหุ่นกระบอกของหุ่นกระบอกกรมศิลปากร.....	273
ภาพที่ 218 ครูโจหุลย์ส ยิงเขียวสด ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ละครเล็ก)	274
ภาพที่ 219 การแสดงหุ่นละครเล็กจากคณะโจหุลย์ส เรื่องครุฑธานูภาพ ณ หอประชุมใหญ่ ศูนย์ วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย.....	274
ภาพที่ 220 หุ่นละครเล็กหนุมานเกี้ยวนางเบญจกาย คณะหุ่นละครเล็กโจหุลย์ส	275
ภาพที่ 221 หุ่นหนุมาน ของหุ่นละครเล็ก คณะโจหุลย์ส.....	276

ภาพที่ 222 ผู้วิจัยกับคุณสุรินทร์ ยังเขียวสด ทายาทครูโจหุลยส์ และทีมงานปัจจุบัน	277
ภาพที่ 223 หุ่นกระบอกจำลองของนายจักรพันธ์ โปษยกฤต ซึ่งประดิษฐ์จากไม้ระกำ ด้ามพู่กัน ...	278
ภาพที่ 224 อาจารย์จักรพันธ์ ไร่หุ่นกระบอกไว้ครุ ณ มุลินิจิจักรพันธ์ โปษยกฤต บันทึกภาพเมื่อ 28 ตุลาคม 2554 โดยผู้วิจัย	279
ภาพที่ 225 หุ่นกระบอกกรณา เาะ ฝีมืออาจารย์จักรพันธ์ โปษยกฤต.....	279
ภาพที่ 226 ภาพนายจักรพันธ์ เชิดหุ่นกระบอกเรื่อง สามก๊ก ตอนโจโฉแตกทัพเรือ ปี พ.ศ. 2532 ที่มา: http://www.chakrabhand.org/puppetry/index04.asp	280
ภาพที่ 227 หุ่นกระบอกเรื่อง สามก๊ก ตอน โจโฉแตกทัพเรือ โดยอาจารย์จักรพันธ์ โปษยกฤต จากหนังสือผลงานจักรพันธ์ โปษยกฤต เนื่องในวาระ 60 ปี พ.ศ. 2546	281
ภาพที่ 228 การซ้อมการแสดงหุ่นกระบอกเรื่อง ตะเลงพ่าย ฉากพระสุพรรณกัลยาไปยังเมืองพม่า ผู้วิจัยบันทึกไว้ วันที่ 31 พฤษภาคม 2558 ณ โรงการแสดงมุลินิจิจักรพันธ์ โปษยกฤต	282
ภาพที่ 229 การซ้อมการแสดงหุ่นกระบอกเรื่อง ตะเลงพ่าย ตอนทำยุทธหัตถี ผู้วิจัยบันทึกไว้ วันที่ 31 พฤษภาคม 2558 ณ โรงการแสดงมุลินิจิจักรพันธ์ โปษยกฤต.....	282
ภาพที่ 230 ผู้วิจัยและอาจารย์จักรพันธ์ โปษยกฤต และ อาจารย์วัลลภิศร์ สดประเสริฐกับผู้วิจัย บันทึกภาพเมื่อ 31 พฤษภาคม 2558 ณ บ้านอาจารย์จักรพันธ์ โปษยกฤต ในการซ้อมการแสดง ตะเลงพ่าย.....	283
ภาพที่ 231 หุ่นกระบอกเล็กคณะพะาะช่าง ฉากท้องพระโรงพระพันวษาออกว่าราชการงานศึก โดยพระพันวษามีบัญชาให้จมีนไวยเป็นนายทัพไปรบกับพวกรามัญ บันทึกภาพเมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2552 ณ วิทยาลัยพะาะช่าง	284
ภาพที่ 232 หุ่นกระบอกเล็กคณะพะาะช่าง หุ่นกระบอกพระไวยขี่ม้าที่มีลักษณะงานศิลปะหุ่น หลวง นำมาผสมผสานกับการแสดงหุ่นกระบอกแบบดั้งเดิม บันทึกภาพเมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2552.....	284
ภาพที่ 233 หุ่นกระบอกเล็กคณะพะาะช่าง แสดงหุ่นกระบอกตอนนางวันทองแปลงนั่งไกวชิงช้า เล่นกับพระไวย บันทึกภาพเมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2552 ณ วิทยาลัยพะาะช่าง.....	285
ภาพที่ 234 ภาพนายนิเวศ แววมณเฑ ผู้ก่อตั้งบ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย ถ่ายร่วมกับหุ่นกระบอก นางเมรี.....	288

ภาพที่ 235 การแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่องพระสุธน มโนราห์ คณะบ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย ปี พ.ศ. 2552 ณ หอประชุมลีเกอ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย	288
ภาพที่ 236 ภาพถ่ายหุ่นกระบอกร่วมสมัยเรื่อง แม่นาคพระโขนง โดยคณะบ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่น กระบอกไทย แสดงเมื่อปี พ.ศ. 2555 ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย	289
ภาพที่ 237 ภาพถ่ายการอบรมเชิงปฏิบัติการหุ่นกระบอกไทย โดยบ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย .	289
ภาพที่ 238 ภาพการการฝึกเชิหุ่นกระบอกไทยให้กับเยาวชนผู้สนใจ ผู้สอน : นิเวศ แววมณะ	290
ภาพที่ 239 ภาพถ่ายผู้เข้าเยี่ยมชมและฝึกอบรมการประดิษฐ์หุ่นกระบอกไทย	290
ภาพที่ 240 ภาพถ่ายรูปแบบละครหุ่นกระบอกไทยพันท้ายนรสิงห์ เดอะมิวสิคัล พัฟเพทโซว์ โดยสามารถขยับอวัยวะได้เหมือนกันมากยิ่งขึ้น	291
ภาพที่ 241 การแสดงหุ่นกระบอกไทยร่วมสมัยในรูปแบบหุ่นกระบอกการ์ตูน เพื่อสร้างความ เข้าใจในความพิการ เรื่อง "กอด" ในสถาบันการศึกษาและองค์กรต่างๆ กว่า 40 แห่ง ภายใต้การ สนับสนุนของ สสพ.....	291
ภาพที่ 242การแสดงละครหุ่นกระบอกเรื่องพันท้ายนรสิงห์ เดอะมิวสิคัล พัฟเพทโซว์.....	292
ภาพที่ 243ภาพบันทึกการแสดงหุ่นกระบอกเรื่อง พันท้ายนรสิงห์ฯ ฉบับสมบูรณ์ ในฉากท้องพระ โรง	292
ภาพที่ 244 ภาพถ่ายผู้วิจัยคู่กับ อาจารย์ศักดิ์ดา บันเหน่งเพ็ชร ที่ปรึกษาด้านประวัติศาสตร์ความ เป็นมาของหุ่นกระบอกไทยกับผู้วิจัย.....	293
ภาพที่ 245 ภาพนายสุรัตน์ จงดา ผู้ก่อตั้งคณะหุ่นกระบอกครูไก่อ สุรัตน์ จงดา.....	293
ภาพที่ 246 การแสดงหุ่นกระบอกคณะครูไก่อ สุรัตน์ จงดา เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2555 ผู้วิจัย บันทึกภาพ	294
ภาพที่ 247 การแสดงหุ่นกระบอกคณะครูไก่อ สุรัตน์ จงดา เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2555 ณ หอ ศิลปะวัฒนธรรมกรุงเทพ BACC ผู้วิจัยบันทึกภาพ	295
ภาพที่ 248 การแสดงหุ่นหลวงคณะครูไก่อ สุรัตน์ จงดา เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2557 ณ หน้าพระอุโบสถพระแก้ว วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ผู้วิจัยบันทึกภาพ	295
ภาพที่ 249 การแสดงหุ่นกระบอกเรื่องพระลอ ตอนพระลอหลงสวน แสดงโดยคณะครูณรัตน์	296
ภาพที่ 250 การแสดงหุ่นกระบอกออกตัวคณะคุณณรัตน์ : ตัวละครไก่อแก้ว เรื่องพระลอ.....	297

ภาพที่ 251 การแสดงหุ่นกระบอกคณะคุณรัตน์	297
ภาพที่ 252 คณะหุ่นกระบอกมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทย "งานเทศกาลไทย" จัดโดยสถานกงสุลใหญ่ เขตเกาสิน นครซีอาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน	299
ภาพที่ 253 การแสดงหุ่นกระบอกเนื่องในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพรรณวดี ณ วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร บางเขน กรุงเทพมหานคร	299
ภาพที่ 254 การเชิดหุ่นกระบอกไทยเรื่องสมเด็จพระนเรศวร โดยคณะหุ่นกระบอกชมรมประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ในงานแถลงข่าวเทศกาลหุ่นโลก 2016 ที่มา: Nation Photo.....	300
ภาพที่ 255 การเชิดหุ่นกระบอกไทยเรื่องสมเด็จพระนเรศวร โดยคณะหุ่นกระบอกชมรมประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ในงานแถลงข่าวเทศกาลหุ่นโลก 2016 ที่มา: Nation Photo.....	301
ภาพที่ 256 นายสังวาลย์ ผ่อนแผ้ว ผู้ดูแลคณะหุ่นเพชรหนองเรือ ภาพจากนิทรรศการหุ่นอาเซียน จัดโดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ร่วมกับ บ้านตุ๊กกะตื้นหุ่นกระบอกไทย บันทึกภาพโดยผู้วิจัย.....	303
ภาพที่ 257 หุ่นกระบอกอีสานเรื่อง วิญญาณรักนางผีดิบ คณะหุ่นเพชรหนองเรือ ที่มา นิตยสารสกุลไทย http://www.yingthai-mag.com/magazine/ เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2012 (หนังสือสกุลไทย)	303
ภาพที่ 258 ภาพนายสังวาลย์ ผ่อนแผ้ว ผู้ดูแลคณะหุ่นเพชรหนองเรือ สาธิตการสร้างหุ่นกระบอกอีสาน ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน.....	304
ภาพที่ 259 ภาพการเชิดหุ่นกระบอกอีสาน คณะเพชรหนองเรือ	305
ภาพที่ 260 ภาพวงดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอกอีสาน คณะเพชรหนองเรือ โดยนำดนตรีพื้นบ้านอีสานมาประกอบการแสดง	306
ภาพที่ 261 ภาพเครื่องดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอกอีสาน คณะเพชรหนองเรือ	306
ภาพที่ 262 การแสดงหุ่นอีสานคณะเพชรหนองเรือ ยังคงลักษณะการแสดงหุ่นกระบอกไทย ที่มา: นิตยสารสกุลไทย เข้าถึงข้อมูลได้จาก http://www.yingthai-mag.com/magazine เผยแพร่เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2555	307

ภาพที่ 263 ฉากการแสดงหุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือที่มา: นิตยสารสารสกุลาไทย
เข้าถึงข้อมูลได้จาก <http://www.yingthai-mag.com/magazine> 308

ภาพที่ 264 ภาพอาจารย์วิลาวัลย์ เศวตเศรณี ผู้ก่อตั้งคณะหุ่นฮอบบี้ฮัทกับผู้วิจัย..... 309

ภาพที่ 265 ลักษณะหุ่นตัวนางของคณะฮอบบี้ฮัทที่ได้พัฒนามาจากหุ่นกระบอกไทยและหุ่นวายัง
โกเล็กของประเทศอินโดนีเซีย บันทึกเมื่อ 12 ธันวาคม 2557 งานเทศกาลหุ่นอาเซียน จังหวัด
เชียงใหม่ บันทึกโดยผู้วิจัย 310

ภาพที่ 266 การแสดงหุ่นคณะฮอลบี้ฮัท เรื่องสังข์ทอง ตอนรจนาเสี่ยงมาลัย ใช้ดนตรีสำเนียง
เหนือประกอบการแสดง..... 311

ภาพที่ 267 การแสดงหุ่นคณะฮอบบี้ฮัท กับลักษณะฉากการแสดง เรื่องสังข์ทอง ตอนรจนาเสี่ยง
มาลัย บันทึกภาพเมื่อ 13 ธันวาคม 2557 งานเทศกาลหุ่นอาเซียน จังหวัดเชียงใหม่ บันทึกภาพ
โดยผู้วิจัย..... 311

ภาพที่ 268 ภาพนักแสดงทำการสาธิตการเชิดหุ่นฮอบบี้ฮัท งานเทศกาลหุ่นอาเซียน จังหวัด
เชียงใหม่ บันทึกเมื่อ 12 ธันวาคม 2557 บันทึกภาพโดยผู้วิจัย 312

ภาพที่ 269 ภาพนักแสดงหุ่นฮอบบี้ฮัท แสดงหุ่นระบำชาวเขา บันทึกภาพเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม
2557 งานเทศกาลหุ่นอาเซียน จังหวัดเชียงใหม่ บันทึกภาพโดยผู้วิจัย 312

ภาพที่ 270 ภาพถ่ายทีมงานนักแสดงคณะหุ่นฮอบบี้ฮัท บันทึกภาพเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2557
งานเทศกาลหุ่นอาเซียน จังหวัดเชียงใหม่ บันทึกภาพโดยผู้วิจัย 313

ภาพที่ 271 ภาพหุ่นวงหน้าที่สร้างขึ้นใหม่โดยคณะหุ่นช่างฟ้อนสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ บันทึก
เมื่อ 13 ธันวาคม 2557 งานเทศกาลหุ่นอาเซียน จังหวัดเชียงใหม่ บันทึกภาพโดยผู้วิจัย 314

ภาพที่ 272 หุ่นวงหน้าของคณะหุ่นช่างฟ้อน สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ บันทึกภาพเมื่อ 13 ธันวาคม
2557 งานเทศกาลหุ่นอาเซียน จังหวัดเชียงใหม่ บันทึกภาพโดยผู้วิจัย 314

ภาพที่ 273 ภาพถ่านนายภาสกร (โจ) และนางทรัพย์ทวี (หน้า) สุนทรมงคล งานเลี้ยงต้อนรับ
ศิลปินหุ่นอาเซียน งานเทศกาลหุ่นอาเซียน บันทึกภาพเมื่อ 11 ธันวาคม 2557 บันทึกภาพโดย
ผู้วิจัย..... 315

ภาพที่ 274 ภาพถ่านนักแสดงหุ่นกระบอกโนรา ทักษิณาสงขลา..... 316

ภาพที่ 275 ภาพถ่ายการแสดงหุ่นกระบอกโนรา คณะทักษิณาสงขลา..... 317

ภาพที่ 276 ภาพถ่ายเครื่องดนตรีประกอบการแสดงเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้เช่นเดียวกับการแสดงโนรา.....	317
ภาพที่ 277 ภาพถ่ายหัวหุ่นบุงระซุที่ทำจากไม้สนไซเปรซ (ไม้สนชนิดหนึ่ง) บันทึกภาพโดยผู้วิจัย ปี พ.ศ. 2554.....	320
ภาพที่ 278 ภาพถ่ายหัวหุ่นบุงระซุที่แบ่งออกเพื่อใส่กลไก บันทึกโดยผู้วิจัย ปี พ.ศ. 2554	320
ภาพที่ 279 ภาพถ่ายกลไกภายในหัวหุ่นบุงระซุ สีสันที่เห็นคือเหืองปลาฉลามที่ใช้เป็นตัวดีดให้กลไกขยับได้ บันทึกโดยผู้วิจัย ปี พ.ศ. 2554	321
ภาพที่ 280 ภาพถ่ายหัวหุ่นบุงระซุ ณ โรงละครหุ่นบุงระซุ เมืองโอซาก้า ประเทศญี่ปุ่น บันทึกโดยผู้วิจัย ปี พ.ศ. 2554	322
ภาพที่ 281 ภาพถ่ายการแสดงหุ่นบุงระซุ ณ เมืองโอซาก้า บันทึกโดยผู้วิจัย ปี พ.ศ. 2554	322
ภาพที่ 282 ภาพถ่ายการเชิดหุ่นสายพม่า หรือที่เรียกว่า “โยค เตม” Yoke-Thay บันทึกโดยผู้วิจัย ปี พ.ศ.2555.....	324
ภาพที่ 283 ภาพถ่ายการเชิดหุ่นสายจีนแห่งเมืองหังโจว สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน บันทึกโดยผู้วิจัย ปี พ.ศ. 2555	325
ภาพที่ 284 ภาพถ่ายหุ่นสายจีนจากเรื่อง “ไซอิ๋ว” ในภาพคือตัวละคร “ซื่อหงอคง” ณ เมืองหังโจว สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน บันทึกโดยผู้วิจัย ปี พ.ศ. 2555	326
ภาพที่ 285 ภาพถ่ายหุ่นวายัง โกลีก(Wayang Golek) หุ่นสะสมของผู้วิจัย บันทึกโดยผู้วิจัย ปี พ.ศ. 2554	327

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

หุ่นกระบอกไทยเป็นสื่อการแสดงพื้นบ้านของไทยที่เรียบง่าย ตัวหุ่นกระบอกไทยมีส่วนหัวแกะสลักจากไม้เสียบเข้ากับหัวไหล่กบมะพร้าวและแกนลำตัวทำจากกระบอกไม้ไผ่ มีผ้าถุงคลุม เจาะปลายผ้าถุงเพื่อเสียบไม้ตะเกียบทำเป็นมือรำแสดงท่าทางตามเนื้อเรื่อง โดยมีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรอ้างอิงเรื่องราวหุ่นกระบอกอย่างชัดเจน คือ พระอริยาบเป็นลายพระหัตถ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพและสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ในหนังสือสารานุกรมสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (พูนพิศ อมาตยกุล 2552)¹ หุ่นกระบอกไทยถือกำเนิดขึ้นจากนายแห่งแถบเมืองสุโขทัยที่คิดดัดแปลงมาจากหุ่นจีนไหหลำราวปี พ.ศ. 2435 หรือราวสมัยพระพุทธเจ้าหลวงสมเด็จพระปิยะมหาราช เป็นที่นิยมและแพร่หลายเข้ามาในกรุงเทพฯ ราวปี พ.ศ. 2436 เนื่องด้วยเป็นการแสดงแปลกใหม่ มีการนำวรรณคดีพื้นบ้านที่ดำเนินเรื่องด้วยการสอดแทรกเนื้อหาวิถีชีวิตเหตุการณ์ปัจจุบันมีความกระชับรวดเร็วมาทำการแสดง จนเกิดคณะหุ่นกระบอกไทยหลายคณะ เช่น หุ่นคุณเภา (หม่อมราชวงศ์ เภา พยัคฆเสนา) พระองค์เจ้าสุทัศน์ภาธร พระยาสุนทรเทพระบำ หุ่นจางวางต่อ หุ่นจางวางทั่ว ฯลฯ เจ้าของคณะหุ่นเหล่านี้ยังมีคณะโชน ละคร ดนตรี ปี่พาทย์ ที่ช่วยเอื้อต่อการแสดงหุ่นกระบอกไทยเป็นอย่างมาก จากนั้นเริ่มมีคณะหุ่นกระบอกไทยชาวบ้าน เช่น คณะหุ่นกระบอกนายเปี้ยก ประเสริฐกุล บิดนางชูศรี(ชื่น) สกุลแก้ว ศิลปินแห่งชาติสาขากการแสดงหุ่นกระบอกไทย พ.ศ. 2529 ที่ออกมาจากคณะหุ่นคุณเภา

การแสดงหุ่นกระบอกไทยได้ผ่านช่วงขบเซายุคสงครามโลกครั้งที่ 2 และยุคเหตุการณ์บ้านเมืองห้ามเล่นมหรสพ โดยได้กลับสู่การรับรู้ของคนไทยอีกครั้งเมื่อการแสดงหุ่นกระบอกของนางชูศรี สกุลแก้ว ทางช่อง 4 บางขุนพรหมราว พ.ศ. 2498-2499 และการแสดงหุ่นกระบอกไทยสมัครเล่นของนายจักรพันธ์ โปษยกฤต ณ โรงละครแห่งชาติ ใน พ.ศ. 2518 โดยครั้งนั้นสมเด็จพระเทพ

---

¹ พูนพิศ อมาตยกุล, *เพลง ดนตรี และนาฏศิลป์ จากสารานุกรมสมเด็จพระ*, (เรือนแก้วการพิมพ์: 2552), หน้า165 - 168

รัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จทอดพระเนตร และได้จัดการแสดงต่อมาอีกหลายครั้งซึ่งก่อให้เกิดความในศิลปะด้านนี้แพร่หลายมากขึ้น

เนื้อเรื่องการแสดงหุ่นกระบอกไทยดั้งเดิมจะนำวรรณคดีไทยพื้นบ้านมาประกอบการแสดงในลักษณะละครรำ แต่ผู้วิจัยยังเห็นว่า เนื้อหาชาดกยังสมควรและสามารถพัฒนาเนื้อหานำมาใช้กับการแสดงหุ่นกระบอกไทยได้เช่นกัน

ชาดก คือเรื่องในอดีตชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งทรงเล่าประกอบคำเทศนา โดยชาดกดั้งเดิมใช้การเล่าเรื่องด้วยภาษาบาลี เช่น ทศชาติคำฉันท์ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ 2542)² หรือบทกลอนที่ซับซ้อนยากต่อความเข้าใจและฟังไม่สนุก ถึงแม้ว่าชาดกแต่ละเรื่องจะเป็นเนื้อหาที่มีสาระประโยชน์ก็ตาม ปัจจุบันผู้คนได้ฟังและรับรู้ผ่านธรรมเทศนารวมถึงในสื่ออื่นๆ ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่จะนำมาจากชาดกในรูปแบบ “อรรถกถา” (พระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินทปญโญ) 2535)³ ซึ่งเป็นเรื่องเล่าที่แปลเป็นภาษาที่ผู้คนส่วนใหญ่ฟังเข้าใจง่ายขึ้นและมีความบันเทิงสอดแทรก เช่น จิตรกรรมฝาผนัง สี่สิ่งพิมพ์ ไททศน์ ละคร สื่อมัลติมีเดีย รายการเผยแพร่ธรรมะ การ์ตูน ฯลฯ โดยชาดกในรูปอรรถกถา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) 2556)⁴ ที่นิยมนำมาเผยแพร่คือ “ทศชาติชาดก” ซึ่งเป็นเรื่องเล่า 10 เรื่องสุดท้ายอดีตชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (สมฤทธิ บั้วระมวล 2537)⁵ ประกอบด้วย ชาดกที่ 1 เดมิยชาดก เพื่อบำเพ็ญเนกขัมมบารมี (เด) ชาดกที่ 2 มหาชนกชาดก เพื่อบำเพ็ญวิริยบารมี (ช) ชาดกที่ 3 สุวรรณสามชาดก เพื่อบำเพ็ญเมตตาบารมี (สุ) ชาดกที่ 4 เพื่อเนมิราชชาดก เพื่อบำเพ็ญอธิษฐานบารมี (เน) ชาดกที่ 5 มโหสถชาดก เพื่อบำเพ็ญปัญญาบารมี ชาดกที่ 6 ภูริทัตชาดก เพื่อบำเพ็ญศีลบารมี ชาดกที่ 7 จันทชาดก เพื่อบำเพ็ญขันติบารมี ชาดกที่ 8 นารทชาดก เพื่อบำเพ็ญอุเบกขาบารมี ชาดกที่ 9 วิหุรชาดก เพื่อบำเพ็ญสังขบารมี ชาดกที่ 10 เวสสันดรชาดก เพื่อบำเพ็ญทานบารมี โดยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้มีการนำชาดกเพียงไม่กี่เรื่องมาทำการแสดงในรูปแบบหุ่นละครเล็กและหุ่นกระบอกไทย เช่น เรื่องพระมหาชนก เป็นต้น

² คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, *ทศชาติคำฉันท์*, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2542).

³ พระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินทปญโญ), *พุทธทาสตอบปัญหา*, พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพนางมาลี วงษ์ไพจิตร (กรุงเทพฯ: ห้องสมุดหนังสืออนุสรณ์งานศพ วัดบวรนิเวศวิหาร, ๒๕๓๕), หน้า ๒๐.

⁴ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์* (ชำระ-เพิ่มเติม ช่วงที่ 1/ ยุติ) (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พุทธศาสนาของธรรมสภา, 2556), หน้า 506-513.

⁵ สมฤทธิ บั้วระมวล, *ทศชาดก*, (กรุงเทพฯมหานคร: พิมพ์การการพิมพ์, 2537).

“เนมิราชชาดก” (พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราวุฒิสรีวิวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า 2532)⁶ เป็นชาดกที่ 4 ใน 10 ชาตีสุดท้ายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่กล่าวถึงคติธรรมในการบำเพ็ญ อธิษฐานบารมีในการหมั่นรักษาความดีประพฤติชอบอย่างตั้งใจมุ่งมั่น และประพฤติปฏิบัติตามคำ อธิษฐานนั้น จนผลแห่งการประพฤติดีนั้นได้ก่อเกิดในสิ่งที่ต้องการ ด้วยเนื้อหา “เนมิราชชาดก” ที่ พัฒนามาจาก “อรรถกถา” อยู่ภายใต้แนวความคิดหลัก “อธิษฐานบารมี” เพื่อเชื่อมโยงไปถึง แนวความคิดรอง “ทำความดียอมไม่ได้ ทำชั่วยอมได้ผลชั่วภายใต้หลักกรรมศีล5” มีความโดดเด่นของ เรื่องราวคติสอนใจที่สามารถพัฒนาเนื้อหาให้เข้ากับยุคสมัยสถานการณ์ปัจจุบันได้อย่างกลมกลืนและ สามารถเข้าถึงได้ทุกชาติทุกภาษาทั่วโลก นับเป็นหลักธรรมที่มนุษยชาติควรประพฤติปฏิบัติ รวมถึง เหตุการณ์เนื้อเรื่องที่มีความตื่นตันทึ่งมือกนิทานเหนือจินตนาการ เช่น ฉากนรกแดนสวรรค์ เป็นต้น

ผู้วิจัยในฐานะผู้นุรักษ์วัฒนธรรมดีเด่นด้านการแสดงหุ่นกระบอกไทยโดย กรมส่งเสริม วัฒนธรรม ปี พ.ศ. 2558 และในฐานะครูช่างศิลปหัตถกรรมหุ่นกระบอกไทย ประจำปี พ.ศ. 2561 ได้ เล็งเห็นและพิจารณาเลือก “เนมิราชชาดก”(พระอนุชา อุตตมปญโญ (สิริเศรษฐรักษ์คดี) 2550)⁷ (อำนวยการ จงเลิศจรรยา 2517)⁸ ที่มีเนื้อหาที่มีประโยชน์ต่อสังคม เหมาะแก่การเป็นสื่อการสอนสืบสานด้าน พุทธศาสนาที่สามารถพัฒนาบทเพื่อนำมาทำการแสดงหุ่นกระบอกไทยที่ต้องใช้จินตนาการการ สร้างสรรค์ด้านเทคนิคของตัวหุ่นและการสร้างสรรค์การแสดงที่สามารถสร้างความตื่นตันทึ่งสนุกสนาน สดใหม่ที่เหมาะกับกลุ่มเด็กและเยาวชน ทั้งยังเป็นการถ่ายทอดและสานต่อคุณค่าความงามที่พร้อม เผยแพร่สู่สาธารณชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาแห่งการสร้างสรรคศิลป์หุ่นกระบอก ไทยสู่ชนรุ่นหลังอันเป็นมรดกของชาติให้พัฒนาคงอยู่สืบไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสร้างสรรค์การแสดงหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช

⁶ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราวุฒิสรีวิวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า, *มหานิบาตชาดก*, (โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2532).

⁷ พระอนุชา อุตตมปญโญ (สิริเศรษฐรักษ์คดี), *“การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องเนมิราชชาดก”*, (ปริญาพุทธศาสนา มหาบัณฑิตสาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยปีการศึกษา, 2550).

⁸ อำนวยการ จงเลิศจรรยา, *ทศชาติ*, (พระนคร: ธรรมบรรณาการ, 2517), หน้า 157 - 210

1.3 ขอบเขตการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยด้วยการทดลองพัฒนาการแสดงหุ่นกระบอกไทยในครั้งนี้เป็นงานวิจัยสร้างสรรค์ เพื่อให้มีความเหมาะสมแก่กลุ่มผู้ชมในวัยเด็กและเป็นต้นแบบนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยที่สามารถสร้างความบันเทิงและให้สาระแก่ผู้ชม รวมถึงยังคงยึดหลักแบบแผนการแสดงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม โดยมีขอบเขตงานวิจัยดังต่อไปนี้

1. จัดการแสดงหุ่นกระบอกไทยแนวใหม่เรื่อง “พระเนมิราช”
2. จัดการเผยแพร่การแสดงหุ่นกระบอกไทยแบบประยุกต์ภายใต้แนวความคิด “สวยงาม ถูก”
3. ทำการแสดง 3 รอบ ใน 2 สถานที่ สำหรับกลุ่มเป้าหมายเด็กและเยาวชน จำนวน 300 คน

1.4 การดำเนินงานวิจัย

1. ศึกษาความเป็นมาหุ่นของไทยและของโลก
2. ศึกษาความเป็นมาเนื้อหาพระเนมิราชชาดก
3. ศึกษาเทคโนโลยีที่จะนำมาพัฒนาการแสดงหุ่น
4. ประเมินและวิเคราะห์แนวความคิดของงานวิจัยสร้างสรรค์
5. ออกแบบสร้างสรรค์บทการแสดง
6. ออกแบบรูปหุ่น และฉากประกอบการแสดง รวมถึงออกแบบรูปแบบการแสดง และทำการฝึกซ้อมการแสดง
7. ทดลองการแสดง เพื่อรวบรวมคำวิจารณ์จากผู้เชี่ยวชาญ
8. แก้ไขปรับปรุงการแสดงให้สมบูรณ์
9. เผยแพร่การแสดงเพื่อรวบรวมข้อมูล
10. สรุปผลงานวิจัย
11. จัดทำรูปเล่มงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้วิธีการนำเสนอชาดกที่เป็นสื่อเผยแพร่คำสอนทางพระพุทธศาสนาผ่านนวัตกรรมการแสดงผลหุ่นกระบอกไทยที่ผ่านการพัฒนาปรับปรุงในกลุ่มเด็กและเยาวชน
2. ได้ผลงานการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่องพระเนมิราชที่เป็นตัวอย่างในการสร้างนวัตกรรมให้ศิลปะการแสดงหุ่นกระบอกไทยยังคงอยู่และรับใช้สังคมบนเวทีในปัจจุบัน

บทที่ 2 แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิทยานิพนธ์ “นวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง พระเนมิราช” ได้ศึกษาแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากเอกสารงานวิจัย สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุทัศน์ ต่างๆ ดังนี้

- 2.1 ความเป็นมาหุ่นกระบอกไทย
- 2.2 หุ่นนานาชาติ
- 2.3 เรื่องพระเนมิราชฉบับต่างๆ
- 2.4 ศิลปะร่วมสมัย (Contemporary Art)
- 2.5 งานสื่อประสม (Mix Media)
- 2.6 ทฤษฎีการสื่อสาร
- 2.7 งานศิลปะที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความเป็นมาหุ่นกระบอกไทย

การวิจัยเกี่ยวกับการแสดงหุ่นกระบอกไทยนั้น จากการศึกษาในปัจจุบันได้มีผู้รวบรวมคณะหุ่นกระบอกไทยคณะต่างๆ ที่ยังทำการแสดง ในรูปแบบงานศึกษาวิจัยตามหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เอกสารบันทึก วารสาร สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุทัศน์ และจากการศึกษาค้นคว้ารวบรวมของผู้ที่ศึกษาในสถาบันการศึกษาต่างๆ รวมถึงผลงานวิจัยของผู้วิจัยเองที่ได้ทำการรวบรวมข้อมูลคณะหุ่นกระบอกไทยในอดีตจนถึงปัจจุบันเมื่อครั้งได้ทุนทำงานวิจัยของสถาบันวิจัยแห่งชาติระหว่างปี พ.ศ. 2555 - 2557 อีกทั้งได้มีการรวบรวมข้อมูลคณะหุ่นต่างๆ ที่กล่าวเบื้องต้นเพิ่มเติมในระยะเวลาต่อมา โดยมีลำดับการรวบรวมข้อมูลดังนี้

- 2.1.1 ประวัติความเป็นมาหุ่นกระบอกไทย
- 2.1.2 หุ่นกระบอกไทยคณะต่างๆ ในปัจจุบันที่ทำการแสดงและคณะหุ่นกระบอกในอดีตที่เป็นต้นแบบการแสดงหุ่นกระบอกไทย

ส่วนมากจะแกะด้วยไม้เนื้อบางเบาทั้งแท่ง เนื่องจากมีขนาดเล็กกว่าหุ่นใหญ่ แล้วปั้นเต็มส่วนละเอียด ตรง คิ้ว ตา จมูก ปาก ดันรักหรือดินหรือขี้ผึ้งผสมชั้น หัวหุ่นบางครั้งเป็นกระดาษที่ปิดบนพิมพ์แล้ว ฝ่าออกแล้วนำมาปั้นเต็มเน้นส่วนละเอียดบนใบหน้า ด้วยขี้ผึ้งหรือรักอีกที จึงมีน้ำหนักเบามาก แต่ตรงคอหุ่นทุกตัวจะต้องมีแกนไม้กลมยาวลงมาประมาณ 3 นิ้ว สำหรับเสียบกับไม้กระบอกที่เป็นลำตัว

ตัวหุ่นกระบอกจริงๆ ก็คือไม้กระบอกหรือไม้ไผ่ั่นเอง มีไหล่ทำด้วยไม้เจาะรูสำหรับเสียบไม้กระบอกแกนตัว และเสียบหัวหุ่น เสื้อผ้าเป็นผ้าฝ้ายเดียวกันพับครึ่งเย็บเป็นถุงคลุมไหล่หุ่น เจาะตรงคอสำหรับเสียบหัว และตรงมุมผ้าทั้งสองข้างสำหรับมือหุ่นโม่ มือหุ่นทั้งสองข้างมีไม้ไผ่เหลาเล็กเสียบต่อจากมือลงมาสำหรับจับเชิด ยาวระดับกับปลายเท้าด้านล่าง ไม้ไผ่นี้เรียกว่า “ตะเกียบ”

เรื่องที่หุ่นกระบอกนิยมแสดงก็คือ เรื่องที่ละครก็นิยมแสดงนั่นเอง หรืออีกนัยหนึ่งเรื่องในที่ละครมาเล่นได้ หุ่นกระบอกก็นำมาเล่นได้ ทั้งนี้เว้นแต่เรื่องละครในซึ่งมีอยู่เพียง 2 เรื่อง คือ 1. อิเหนา 2. อุณรุท (ยกเว้นหุ่นของพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าอนุสรศิริประสาธน์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ) ด้วยละครในดำเนินเรื่องช้า มีบทร้องและการบรรเลงที่จิตใจจะสำแดงความงดงามในการร่ายรำของตัวละคร อันไม่เหมาะสมกับหุ่น ซึ่งทำท่าไม่ได้มากและต้องการจะดำเนินเรื่องให้รวดเร็วสนุกสนานอันเป็นลักษณะเฉพาะตัวของหุ่นกระบอก เรื่องและตอนที่หุ่นกระบอกแต่ก่อนนิยมแสดง ดังนี้ พระอภัยมณี ลักษณวงศ์ คาวี สุวรรณหงส์ ไชยเชษฐ์ ไกรทอง ขุนช้างขุนแผน วงศ์สุวรรณค์ จันทवास พระปิ่นทอง...

นอกจากบทกลอนและบทละครที่กล่าวมาแล้ว บางครั้งเจ้าของคณะหุ่นก็แต่งบทสำหรับเล่นหุ่นขึ้นเองโดยเฉพาะ เช่น บทหุ่นกระบอกเรื่อง “สิงห์สุริยวงศ์” ที่พระราชาวงศ์เธอพระองค์เจ้าสุทัศน์นิภาธร ทรงนิพนธ์เอาไว้สำหรับเล่นหุ่นของพระองค์เอง

เรื่องรามเกียรติ์ เป็นเรื่องที่ใช้เล่นโขน แต่หุ่นกระบอกทุกคณะแต่ก่อนก็นิยมเล่นเรื่องรามเกียรติ์เช่นกัน ดังจะเห็นได้จากศิระหุ่นกระบอกของทุกคณะที่ยังเหลือให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน...เช่น คณะจางวางต่อ ณ ป้อมเพชร...

นอกจากงานวิจัย บทความ หนังสือที่นายจักรพันธ์ โปษยกฤตได้เขียนเผยแพร่แล้ว ยังมีการเผยแพร่เนื้อหาทางศิลปะหุ่นกระบอกในสื่ออื่นๆ ของท่านอีก เช่น สื่อภาพเคลื่อนไหวการแสดงหุ่น

กระบอกลอยเรื่อง สามก๊ก และตะเลงพ่าย โดยทำการแสดงวันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2538ณ หอประชุม เล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

จากเนื้อหาที่ผู้วิจัยได้ศึกษาจากในหนังสือ “หุ่นจักรพันธ์” ผู้วิจัยได้พบว่า การแสดงหุ่น ได้ใช้หุ่นที่เชิดประกอบการแสดงที่ทำมาจากวัสดุธรรมชาติ มีการใช้วรรณคดีไทยมาดำเนินเรื่อง แต่ไม่มีการแต่งขึ้นใหม่เพื่อสำหรับการแสดงหุ่นกระบอกลอยโดยเฉพาะ หุ่นกระบอกลอยที่ใช้แสดงเริ่มมี พัฒนาการความสวยงามโดยขึ้นอยู่กับผู้ที่อุปลักษณ์ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเจ้านายในรั้วในวังหรือเจ้านาย ระดับสูง การเชิดแสดงจะมีจารีตหรือขบการแสดงตามแบบแผน โดยเฉพาะท่ารำที่ผู้เชิดต้องมีพื้นฐาน การเชิดหุ่น ซึ่งโดยรวมจะมีการเชิดที่คล้ายกัน จะต่างกันบ้างตรงรายละเอียดปลีกย่อย ส่วนการชม การแสดงจริงและสื่อบันทึกภาพเคลื่อนไหว ผู้วิจัยพบว่าเป็นการแสดงที่มีการพัฒนาเรียบเรียงเนื้อหา ขึ้นมาใหม่ เพื่อให้เข้ากับการแสดงหุ่นกระบอกลอยไทย รวมถึงมีการคิดค้นกลไกของตัวหุ่นกระบอกลอย ที่สามารถเคลื่อนไหวเลียนแบบคนจริงและมีความงดงามทางด้านการสร้างตัวหุ่นกระบอกลอยที่ประณีต งดงามมากกว่าแต่ก่อนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตนของสกุลช่างจักรพันธ์ นอกจากนี้มีการนำแสงสีเสียงมา ประกอบการแสดงให้ดูสวยงามน่าตื่นตื้น มีการใช้เทคนิคพิเศษของตัวหุ่นที่ใช้ประกอบการแสดงที่ เสมือนจริง มีการสร้างฉากที่งดงามประณีตในเชิงช่างชั้นสูงและดูมีมิติของบรรยากาศ ประกอบกับการ เชิดหุ่นกระบอกลอยที่ได้รวบรวมศาสตร์การเชิดในทางของศิลปินท่านต่างๆ มาปรับประยุกต์ในทางของ ตนให้มีความอ่อนช้อยงดงามตามแบบละครไทย มีการแสดงในลักษณะเห็นผู้เชิดขณะดำเนินเรื่อง ในตอนซ้อมการแสดงตะเลงพ่าย จะเห็นได้ว่า ถึงแม้การแสดงของคณะจักรพันธ์จะมีการพัฒนางาน ศิลปะในด้านต่างๆ การแสดงโดยหลักก็ยังคงจารีตแบบแผนการแสดงหุ่นกระบอกลอยไทยแบบดั้งเดิม มี การอนุรักษ์ไว้ซึ่งศิลปะงานหัตถศิลป์และนาฏกรรมการแสดงหุ่นกระบอกลอยที่บ่งบอกเอกลักษณ์การ แสดงหุ่นกระบอกลอยไทยอย่างชัดเจน

นายนิเวศ แววมณะ ได้บรรยายเรื่องหุ่นกระบอกลอยในมิติวัฒนธรรม วันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2556 ณ ห้องนิทรรศการหมุนเวียน ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ใจความว่า “หุ่น เป็นตัวแทนของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต เช่น มนุษย์ สัตว์ สิ่งของ หรือสามารถแสดงความมหัศจรรย์และ อภินิหารที่บางครั้งไม่สามารถใช้คนจริงแสดงแทนได้ รวมถึงหุ่นยังสามารถเสริมจินตนาการสร้างสรรค์ ในเชิงช่างศิลปะเข้าไปในตัวหุ่น ให้เกิดความสวยงาม วิจิตร และน่าสนใจตามรูปแบบงานสร้างสรรค์ ของศิลปินแต่ละท่าน ซึ่งหุ่นนั้นมีหลากหลายชนิดในประเทศต่างๆ ทั่วโลก โดยชาติที่มีอารยธรรมทั่ว

มุมโลกนั้นจะมีหุ่นเป็นเครื่องประกอบการแสดงให้เห็นเป็นเอกลักษณ์อย่างเด่นชัด เช่น หุ่นสาย *Marionette* ของประเทศฝรั่งเศส หุ่นสายของปรากฏของสาธารณรัฐเช็ก หุ่นกระบอก หุ่นสาย หุ่นถุงมือมือของชนพื้นเมืองต่างๆ ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน หุ่นสายโยคเตของประเทศเมียนมา หุ่นกระบอกกวางย้งโกเล็กของประเทศอินโดนีเซีย หุ่นบุงระขุของประเทศญี่ปุ่น หรือหุ่นหลวง หุ่นกระบอกและหุ่นละครเล็กของประเทศไทย เป็นต้น”

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยฉบับนี้และได้ฝากตัวเป็นศิษย์กับนางชื่น(ครูชื่น) สกุลแก้ว ราวปี พ.ศ. 2544 ได้มีการสัมภาษณ์นางชื่นได้ใจความว่า “ฉันทำหุ่นกระบอกไทยไม่เป็นหรอก เชิดเป็นอย่างเดียวหัวหุ่นกระบอกที่มีการปั้นหรือการแกะสลักพ่อฉันไปจ้างช่างปั้นพระแถววัดสุทัศน์ ฉันจำชื่อไม่ได้แก่แล้วเลยลืม ช่างแกวนั้นเป็นคนปั้นให้ หุ่นในคณะของพ่อฉันบางตัวเลยมีหน้าตาละม้ายคล้ายพระ เป็นทรงมะตูมส่วนเสื้อผ้านั้นพ่อและแม่ฉันเป็นคนทำเองฉันก็ช่วยตั้งแต่เด็กแต่ส่วนมากฉันจะเชิดและสีซอ เธอมาเรียนหุ่นกับฉัน ฉันก็ดีใจแล้ว ไม่ต้องเสียเงินอะไร เอาแค่ออกไม้ชั้น รูปเทียนผ้าขาวเงิน 12 บาท มาเป็นค่ากำนัลไหว้ครูก็พอ” นางชูศรี (ชื่น) เริ่มหัดเชิดหุ่นกระบอกตั้งแต่เด็ก สีซอเอง ตามพ่อไปแสดงตามที่ต่างๆ เอาหุ่นลงหีบแล้วลงเรือไปแสดง บางงานเล่นกันข้ามวันข้ามคืน หรือหลายคืนติดต่อกัน หุ่นของพ่อ (นายเปี้ยก ประเสริฐกุล) มีตัวใหญ่ด้วย และมีหุ่นละครเล็กเชิดด้วยกัน มีตัวสินสมุทรขี่ม้า ฉันก็เชิดคนเดียว ไม่ได้เชิดสามคนเหมือนหุ่นละครเล็กในทุกวันนี้ ตอนนี้เหลือหุ่นไม่กี่ตัว ไฟไหม้หมด อีกส่วนหนึ่งก็ให้อาจารย์จักรพันธุ์และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีถวายสมเด็จพระเทพฯ ด้วย

ผู้วิจัยพบว่า จากการบรรยายและการศึกษาค้นคว้าของตนเองได้สอดคล้องกับข้อมูลของนักวิจัยท่านต่างๆ ที่ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของหุ่นในโลกและประเทศต่างๆ ไปในทิศทางเดียวกัน

นายนิมิต พิพิธกุล ได้เขียนวิจัย เรื่อง การศึกษาและการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์หุ่น ตะวันออกและตะวันตก (นิมิต พิพิธกุล 2558)¹¹ โดยมีใจความที่สามารถนำมาศึกษาต่อยอดได้คือ “เมื่อเทียบเคียงศิลปะหุ่นตะวันตกและตะวันออกจะพบว่า ศิลปะหุ่นตะวันตก ไม่ได้คำนึงถึงการสืบ

¹¹ นิมิต พิพิธกุล, การศึกษาและการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์หุ่นตะวันออกและตะวันตก, (สำนักศิลปวัฒนธรรม ร่วมสมัย: 2558), หน้า 193-194

สถานและรักษาอัตลักษณ์เฉพาะหุ่นแบบเฉพาะ กล่าวคือ ในขณะที่คณะหุ่นคณะหนึ่งเริ่มต้นด้วยหุ่นประเภทหนึ่งในการจัดแสดง หากเมื่อเวลาผ่านไปความสนใจเปลี่ยนไป ก็สามารถที่จะนำเสนอผลงานการแสดงจากหุ่นในประเภทอื่นๆ สร้างความหลากหลายในการเลือกนำเสนอได้ ในขณะที่ศิลปะหุ่นตะวันออก ลักษณะความเชื่อเชิงชนบ และกระบวนการสืบทอดเชิงอนุรักษ์ ทำให้คณะหุ่นโดยส่วนใหญ่เมื่อเริ่มต้นสนใจและนำเสนอสื่อศิลปะด้วยประเภทใดก็จะพยายามในการสืบสานเฉพาะศิลปะประเภทนั้น ข้อต่างในข้อนี้ จะทำให้เห็นว่า ในขณะที่ศิลปะหุ่นตะวันตกสามารถเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแสดงของตนเองได้ สิ่งที่เกิดผลดีคือ การเปิดให้เห็นการนำเสนอใหม่ๆ รับผิดชอบต่อความต้องการของศิลปินที่มีการทดลองอย่างต่อเนื่อง เกิดการสร้างเรื่องราวใหม่ ที่ทำให้พัฒนาการสร้างสรรค์มีการเติบโตและเปลี่ยนแปลงต่อเนื่องตลอดเวลา หากแต่ส่วนที่เป็นข้อด้อยคือ งานสร้างสรรค์ศิลปะหุ่นใหม่ไม่มีการสืบสานรักษาอย่างชัดเจน ในบางคณะมีการทิ้งหุ่นเก่าไป เพื่อสร้างหุ่นใหม่ จึงทำให้หุ่นซึ่งควรมีสถานะเสมือนมรดกทางศิลปะถูกละทิ้งและถูกมองเป็นเพียงวัตถุ ในขณะที่ศิลปะหุ่นตะวันออก จะเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการสืบสานรักษาเฉพาะหุ่นประเภทนั้นๆ คือเคยเริ่มต้นแสดงด้วยหุ่นประเภทใดก็จะใช้หุ่นประเภทนั้นๆ แสดงอย่างต่อเนื่อง และหลายคณะจะคงแสดงอยู่ไม่กี่เรื่อง โดยเป็นการแสดงเพื่อผลทางการแสดงออกซึ่งการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี ข้อดีคือ ศิลปะมีความพยายามที่จะได้รับการสืบสานรักษา มีการพัฒนาอัตลักษณ์และรายละเอียดของงานสร้างสรรค์ศิลปะหุ่นให้มีรายละเอียดงดงาม ข้อด้อยคือ ในการนำเสนอผลงาน ขาดการพัฒนาแนวทาง สร้างเรื่องราวใหม่ ทำให้ในการนำเสนอศิลปะในยุคสังคมใหม่ที่ต้องการความแปลกใหม่ อาจจะไม่ได้รับความสนใจ และการกระตุ้นการเผยแพร่เพื่อการชมได้มากนัก ข้อด้อยอีกประการคือ ความพยายามสืบสานรักษาที่จะนำเอาคนรุ่นใหม่มาเรียนรู้เพื่อรักษาไว้ ถ้าไม่มีการพัฒนารูปแบบแนวทาง ก็อาจสร้างความเบื่อหน่ายและขาดกระบวนการสืบสานอย่างจริงจัง...

นอกจากงานวิจัยของนายนิมิต พิพิธกุล ยังมีการจัดทำกรบันทึกวิถีทัศน์นำเสนอเผยแพร่ในรูปแบบวีดิทัศน์และสื่อโซเชียลมีเดียทางยูทูปเพื่อนำเสนอคณะหุ่นแต่ละคณะในงานเทศกาลหุ่นโลก กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2557 ณ กรุงเทพมหานครฯ ซึ่งคณะหุ่นกระบอไทยที่ได้เผยแพร่ครั้งนั้น มีจำนวน 13 คณะ โดยมีทั้งคณะหุ่นกระบอไทยที่ไม่ได้ดำเนินการแสดงและยังคงแสดงอยู่จนถึงปัจจุบัน

ผู้วิจัยพบว่าทางเดินของการแสดงหุ่นของแถบตะวันตกและแถบตะวันออกจะมีวิถีที่ต่างกัน คือ แถบตะวันตกจะมีวิถีการพัฒนาไปเรื่อยๆโดยไม่ยึดติดกับแบบแผนเดิม ส่วนวิถีการขีดแสดงหุ่น

แถบตะวันออกจะยึดแนวทางการอนุรักษ์ โดยเฉพาะการแสดงหุ่นในประเทศไทย การแสดงหุ่นกระบอกแทบทุกคณะเป็นการแบบจารีตดั้งเดิม ทั้งในรูปแบบการแสดงและเนื้อเรื่องประกอบการแสดง จะต่างกันเพียงรายละเอียดปลีกย่อยของงานศิลปะที่อยู่บนตัวหุ่นและฉากประกอบการแสดงเท่านั้น โดยมีคณะจักรพันธ์ ที่ได้เริ่มนำเทคโนโลยีแสงสีมาประกอบการแสดง มีการพัฒนาเทคโนโลยีเคลื่อนไหวของตัวหุ่นที่สมจริงมากขึ้น มีความวิจิตรละเอียดอ่อนมากกว่าหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม และบ้านตุ๊กกะตุนหุ่นกระบอกไทยของผู้วิจัยที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีของตัวหุ่นให้เคลื่อนไหวได้เหมือนคนจริงมากขึ้นและมีการนำเทคโนโลยีการฉายภาพแอนิเมชันบนจอแอลอีดีและการใช้แมพฟิงแอนิเมชันผสมผสานกับการแสดงให้มีมิติสมจริงมากกว่าแต่ก่อน โดยคณะหุ่นกระบอกไทยทั้งสองคณะนี้ได้มีการพัฒนาฉากหุ่นกระบอกให้มีมิติและการใช้สื่อผสมให้ฉากดูสมจริง

นายศราวุธ จัทรขำ (ศราวุธ จัทรขำ 2550)¹² ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “หุ่นกระบอกคณะชะเวงหลานแม่บุญช่วย จังหวัดนครสวรรค์” หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2550 กล่าวว่า นางชะเวง อ่อนละม้าย เป็นทายาทนายหนังโดยตรง ยังสืบทอดการแสดงโดยยึดรูปแบบการแสดงของบรรพบุรุษและรักษาหุ่นบางตัวที่มีอายุมากกว่า 100 ปีไว้ ประกอบกับผู้เชิดคณะนี้เหลือเพียง 4 คน ซึ่งมีอายุมากกว่า 60 ปี โดยมีประสบการณ์ในการเชิดหุ่นกระบอกมากกว่า 50 ปี แต่ปัจจุบัน (พ.ศ. 2550) ไม่ได้ถ่ายทอดวิธีการแสดงให้กับเยาวชนหรือผู้ที่สนใจทั่วไปได้ศึกษา

หุ่นในประเทศไทย มีด้วยกันอยู่ 4 ประเภท โดยหุ่นกระบอกเป็น 1 ใน 4 ประเภท คือ 1. หุ่นหลวง 2. หุ่นวังหน้า 3. หุ่นละครเล็ก 4. หุ่นกระบอก

ความเป็นมาของหุ่นกระบอกคณะชะเวงหลานแม่บุญช่วย ไม่ทราบแน่ชัดว่าเกิดขึ้นเมื่อใด ทราบเพียงว่าเกิดในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 โดยนักดนตรีและมีฝีมือทางด้านแกะสลัก 3 คน คือ นายรีน (ไม่ทราบนามสกุล) นางเงิน (ไม่ทราบนามสกุล) นายปลื้มนิลชเอม ทั้ง 3 คนเป็นคนอำเภอกอกรพระ จังหวัดนครสวรรค์ ได้ไปดูการแสดงประจำปีที่อำเภอกอกรพระ

¹² ศราวุธ จัทรขำ, *หุ่นกระบอกคณะชะเวงหลานแม่บุญช่วย จังหวัดนครสวรรค์*, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: 2550), หน้า187-189

ชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ได้เห็นการแสดง “หุ่นไหหลำ” ก็เกิดชอบ นำเอาหัวเผือกหัวมันมาแต่งเขียนหน้าแล้วนำมาเล่นเป็นตัวละครต่างๆ เป็นที่ชื่นชอบสนุกกัน จากนั้นก็เกิดมีความคิดที่จะสร้างหุ่นแสดงกันเป็นเรื่องราวอย่างละคร ต่อมาทั้ง 3 คน ได้แยกกันอยู่ โดนนายปลื้มและนายเงิน ได้ไปอยู่ที่บ้านโกรกพระ อำเภอโกรกพระ ส่วนนายรื่นได้อาศัยอยู่ที่ตำบลบางมะฝ่อ อำเภอโกรกพระ จึงทำให้หุ่นกระบอกเกิดมีขึ้นเป็น 2 คณะ คือ หุ่นนายปลื้ม นายเงิน และ หุ่นนายรื่น หรือบางคนเรียกว่า นายเหน่ง เรียกตามศิระษะที่ล้าน นายรื่นได้ทำการแสดงอยู่ที่ตำบลบางมะฝ่อ อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์อยู่ช่วงระยะหนึ่ง ได้มีผู้ว่าจ้างให้นายเหน่งแกะแม่พิมพ์เหรียญเงินปลอม ซึ่งเป็นกระทำที่ผิดกฎหมาย มีโทษรุนแรงถึงขั้นชันษะเนาะตอกเล็บ นายเหน่งจึงได้หลบหนีการจับกุมของบ้านเมืองลงไปได้ โดยนายเหน่งมีบุตรสาว 3 คน ชื่อ สุ่น กุน และเปลื้อง เป็นละครทั้ง 3 คน นายเหน่งได้ให้บุตรสาวเชิดหุ่นกระบอกออกรับงานเล่นตามบ่อนพนัน งานวัด งานบุญประจำปีอยู่เป็นเวลานานจนนายเหน่งเสียชีวิต ก่อนเสียชีวิตนั้น นายเหน่งได้มอบหุ่นให้กับนางกุน มองวงปีพาทย์ให้กับนางเปลื้อง ส่วนนางสุ่น ซึ่งเป็นพี่ใหญ่ไม่ได้แต่งงานและถึงแก่กรรมไปก่อน นางกุนสมรสกับนายหวาด จันทร์ลำภา มีบุตร 2 คน คือนายสองและนางละออง (แม่ของนางชะเวง) ส่วนนางเปลื้องสมรสกับนายบุญธรรม แสงเทียน มีบุตร 4 คน คือ นางบุญชู นางบุญช่วย นายด้อย นายมงคล ได้เชิดหุ่นกระบอกที่จังหวัดนครสวรรค์จนมีชื่อเสียง รู้จักกันในนามหุ่นกระบอกยายกุนและหุ่นกระบอกยายเปลื้อง ต่อมา นางกุนและนางเปลื้องเสียชีวิต นางบุญช่วย (บุตรสาวนางเปลื้อง) ได้สืบทอดต่อ นางบุญช่วยเป็นคนที่มีความสามารถในการเชิดหุ่นกระบอกจนเป็นที่ยอมรับและได้ไปทำการแสดงหลายจังหวัด เช่น ตาก พิษณุโลก สุโขทัย เพชรบุรี นครราชสีมา หล่มสัก อ่างทอง อยุธยา นางบุญช่วยได้ใช้วิชาความรู้การเชิดหุ่นกระบอกหาเลี้ยงบุตรจนโต นางบุญช่วยเสียชีวิตเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2522 นางชะเวงผู้เป็นหลาน ได้รับมอบให้ดูแลหุ่นกระบอกมรดกตั้งแต่นั้นมา

ผู้วิจัยพบว่า การแสดงหุ่นกระบอกคณะนางชะเวง จะเป็นการแสดงสืบทอดต่อกันมาหลายยุคหลายช่วงจากต้นตระกูลเดิม โดยยังคงใช้หุ่นชุดแรกที่สร้างไว้มาทำการแสดงจนถึงปัจจุบัน โดยไม่มีการสร้างหุ่นตัวใหม่เพิ่ม มีเพียงการซ่อมแซมหุ่นเดิมให้คงสภาพเพื่อใช้งานต่อไป อีกทั้งใช้ผู้เชิดแสดงเพียงไม่กี่คน ซึ่งเป็นคนรุ่นเก่าแทบทั้งสิ้น และปัจจุบันเสียชีวิตไปหลายท่าน มีเพียงยายชะเวงและนางประไพ เกตุทอง ที่ยังพอเชิดมาถึงปัจจุบัน รวมถึงการแสดงยังคงยึดขนบการแสดงหุ่น

แบบดั้งเดิมที่ไม่ได้มีพัฒนาการแสดงหุ่นเปลี่ยนไปจากเดิม และที่ผ่านมามีแนวโน้มได้ส่งทอดองค์ความรู้ด้านการเชิดแสดงหุ่นกระบอกไทยสายยายชะเวงสักเท่าไร

ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร. ศักดา ปั่นแห่งเพ็ชร (ศักดา ปั่นแห่งเพ็ชร 2535)¹³ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาวิวัฒนาการหุ่นกระบอกไทยสี่พันบ้านในภูมิภาคตะวันตก ปี พ.ศ. 2535 ซึ่งได้รวบรวมเนื้อหาสาระสำคัญเกี่ยวกับการละเล่นหุ่นกระบอกของไทย ดังนี้

ศิลปะการเชิดหุ่นเพื่อเล่นแสดงเป็นการมหรสพอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นมรดกของชาติต่างๆ ที่เจริญยิ่งแล้วด้วยวัฒนธรรมในทั่วภูมิภาคของโลกมาช้านานนับพันปี จากหลักฐานที่ปรากฏของชนชาติไทย มีการเล่นหุ่นเป็นเครื่องบันเทิงมาแต่สมัยที่พระนครศรีอยุธยาเป็นราชธานี หุ่นที่นิยมเล่นกันในยุคนั้นคือ หุ่นหลวง ซึ่งได้รับความนิยมควบคู่มากับสิ่งบันเทิงอื่นๆ ที่สำคัญอันได้แก่ โขนและละคร ความนิยมเช่นว่านี้ สืบเนื่องเจริญพัฒนามาจนแม้กระทั่งสิ้นยุคอยุธยา เข้าสู่กรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี ครั้นเวลาล่วงมาถึงแผ่นดินพระพุทธเจ้าหลวงสมเด็จพระปิยะมหาราช รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ก็ได้เกิดมีความนิยมหุ่นกระบอกขึ้นภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว หุ่นกระบอกซึ่งได้แผ่อิทธิพลมาจากทางเหนือของไทยก็ได้กลายเป็นเครื่องเล่นมหรสพอันเป็นที่รู้จักดีเพื่อเฝ้าอยู่ทั้งในกรุงเทพมหานครและมณฑลหัวเมืองสำคัญทั่วไป ในเวลานั้นได้เกิดมีคณะหุ่นกระบอกที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักดีขึ้นมาหลายคณะ ยุคนี้คือยุคทองของศิลปะการแสดงหุ่นกระบอกโดยแท้ เช่นเดียวกับกับศิลปะการแสดงแขนงอื่นๆ ในยุคนั้นที่เริ่มเกิดมีขึ้นภายใต้ความอุปถัมภ์ของเจ้านาย โดยเกินขึ้นในวังของเจ้านายเป็นส่วนมาก ดังนั้นเจ้าของคณะหุ่นกระบอกในยุคแรกเริ่มจึงเป็นพระราชวงศ์หรือผู้มียศตำแหน่งอันสูงในทางราชการ แล้วจึงค่อยแผ่กระจายมาอยู่ภายใต้ความควบคุมดูแลของผู้คนในฐานะสามัญ ในที่สุดหุ่นกระบอกได้กลายเป็นเครื่องบันเทิงนันทนาการบันเทิงประกอบอยู่ทั้งงานพระราชพิธีและงานมหรสพทั่วไป อย่างไรก็ตาม เมื่อมีความบันเทิงอย่างใหม่ ที่เกิดขึ้นพร้อมกับความเจริญทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่หลั่งไหลสู่ประเทศไทยจากประเทศต่างๆ ทางตะวันตก ความนิยมหุ่นกระบอกที่เคยมีก็จืดจางลงดังเช่นเห็นในปัจจุบัน

¹³ ศักดา ปั่นแห่งเพ็ชร, การศึกษาวิวัฒนาการหุ่นกระบอกไทยสี่พันบ้านในภูมิภาคตะวันตก, (ศิริพัฒนา: 2535). บทคัดย่อ B, น. 266-282

นอกจากหลักฐานเกี่ยวกับการเล่นหุ่นซึ่งปรากฏเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์แล้ว ยังมีหลักฐานที่ปรากฏในหนังสือวรรณคดีโบราณซึ่งเกิดขึ้นในสมัยอยุธยาตอนกลางอีกหลายเล่มที่แสดงให้เห็นว่าได้มีการเล่นหุ่นเป็นเครื่องมหรสพในยุคนั้น หนังสือวรรณคดีเรื่องพระเนมิราชกลอนสวด ซึ่งเป็นสมุดอักษรไทยย่อแต่งในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชกล่าวบรรยายพิธีราชาภิเษกพระเนมิราช ซึ่งมีการมหรสพทั้งหลายทั้งปวงในงานนี้ทั้งหุ่นและโขน ในรัชสมัยแห่งสมเด็จพระนารายณ์มหาราชยังปรากฏวรรณคดีอีกเรื่องหนึ่ง คือ คำพากย์รามเกียรติ์สำนวนเก่า ซึ่งกล่าวถึงการเล่นหุ่น โดยมีเนื้อหาความปรากฏในบทเบิกหน้าพระว่ามีมหรสพโขน ละคร หุ่น เล่นตอนกลางวันและมีหนังเล่นตอนกลางคืน

ในปี พ.ศ. 2436 ได้มีการบันทึกที่เป็นหลักฐานทางราชการเกี่ยวกับหุ่นกระบอกขึ้นเป็นครั้งแรก โดยปรากฏในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 10 (ยุติ โสตติสุพร 2550)¹⁴ กล่าวถึงการราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ณ พระราชวังบางปะอิน ซึ่งมีการละเล่นแสดงลิ้งบันเทิงต่างๆ มากมายหลายประการ รวมทั้งการเล่นหุ่นกระบอก แต่ในยุคแรกเริ่มนี้ใช้ชื่อเรียกว่า หุ่น (เลียนอย่าง) เมืองเหนือ อยู่ต่อมากระทั่งในปีพุทธศักราช 2437 จึงได้มีการใช้คำว่า “หุ่นกระบอก” เรียกการแสดงชนิดนี้อย่างเป็นทางการดังปรากฏในบันทึกของ ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 11 กล่าวถึงการเล่นเชิดหุ่นกระบอกเป็นเครื่องมหรสพในงานพระเมรุพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าอริยวรากรมและพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าลาวดวงรงค์ ครั้งนี้จึงนับเป็นครั้งแรกที่ได้มีการใช้คำเรียก “หุ่นกระบอก” อย่างเป็นทางการ...การแสดงหุ่นกระบอกได้กลายเป็นเครื่องมหรสพการบันเทิงสำคัญอันจะขาดเสียมิได้ ผลงานราชพิธีสำคัญๆ ในสมัยนั้น เช่น การพิธีสมโภชพระนครครบ 100 ปี การสมโภชฉลองเนื่องในโอกาสเสด็จนิวัติพระนครจากยุโรป การฉลองสมโภชพระบรมรูปทรงม้า เป็นต้น ความนิยมหุ่นกระบอกได้เฟื่องฟูขึ้นจนถึงขีดสุดดังได้กล่าวแล้ว หุ่นกระบอกในยุคนี้นี้หลายคณะมีความประณีตงดงามเป็นที่ยิ่ง

ปีพุทธศักราช 2468 ระยะนั้นทั่วโลกเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจอันเนื่องมาแต่สถานการณ์สงครามโลก การแสดงมหรสพต่างๆ เพื่อความบันเทิงเรีงรมย์ลดน้อยลง ส่วนในการบริหารประเทศเกิดความเปลี่ยนแปลงจนถึงขั้นระส่ำระสายในหน่วยงานต่างๆ ทางราชการของ

¹⁴ ยุติ โสตติสุพร, *โรงมหรสพหุ่นไทย*, (ปริญญาสถาปัตยกรรมมหาบัณฑิต ภาควิชาศิลปะสถาปัตยกรรม สาขาวิชาสถาปัตยกรรมไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ปีการศึกษา 2550).

ประเทศไทย เนื่องด้วยงบประมาณลดน้อยร่อยหรอลง หน่วยงานหลายฝ่ายรวมทั้งกรมมหรสพต้องถูกยุบ ศิลปะการแสดงเครื่องเล่นมหรสพต่างๆ ขบเซา พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงประกาศสละราชสมบัติโดยคืนอำนาจการปกครองให้แก่ปวงชนชาวไทยในปีพุทธศักราช 2475 หลังจากยุคนั้นมาจนปัจจุบัน มหรสพและการละเล่นตามประเพณีนิยมที่มีมาแต่โบราณไม่ได้รับการเอาใจใส่ การเล่นแสดงหุ่นทุกชนิดจึงเริ่มเสื่อมสูญไป

นอกจากนี้ในการศึกษาค้นคว้างานวิจัยของ ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร. ศักดา ปั่นแห่งเพ็ชร ได้บันทึกเรื่องราวของคณะหุ่นพระองค์สุทัศน์ มีใจความดังนี้ พระองค์เจ้าสุทัศน์นิภาธรทรงดำเนินกิจการเกี่ยวกับหุ่นกระบอกโดยที่พระองค์เป็นเป็นเจ้าของคณะและได้รับความร่วมมือช่วยสนับสนุนในกิจการนี้จากชายาคือหม่อมบัวและหม่อมผันในเรื่องการขีดแสดง การฝึกซ้อมและฝึกหัดข้าหลวงมหาดเล็กให้ขีดแสดงหุ่นได้ตลอดไป จนถึงเรื่องการประดิษฐ์เครื่องแต่งกายหุ่น ฯลฯ ซึ่งต้องใช้ฝีมือทางการเย็บปักถักร้อยทั้งหม่อมบัวและหม่อมผันเป็นผู้มีความสามารถในการจักรเย็บผ้าสามารถรำละครได้งดงามถูกต้องตามกระบวนท่ารำ ซึ่งมีผลให้สามารถขีดหุ่นกระบอกให้มีท่าทางการรำรำได้งดงามยิ่งนัก...เครื่องประกอบการแสดงหุ่นพระองค์เจ้าสุทัศน์นิภาธรได้รับการประดิษฐ์ขึ้นอย่างประณีตงดงาม โดยเลียนแบบของจริงทุกประการแต่ให้มีขนาดเล็กกว่า...พุทธศักราช 2462 พระองค์เจ้าสุทัศน์นิภาธรสิ้นพระชนม์ หุ่นกระบอกคณะนี้ขาดผู้นำต้องเลิกรับงานแสดงและเสื่อมสูญไปในที่สุด

ผู้วิจัยพบว่า หุ่นไทยเริ่มต้นมาตั้งแต่อยุธยาเป็นราชธานี แต่ไม่ได้หมายถึงหุ่นกระบอกไทย โดยหุ่นกระบอกไทยถือกำเนิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 และถือได้ว่าเป็นยุคทองหรือยุคที่ได้รับความนิยมมากที่สุดของการกำเนิดหุ่นกระบอกไทย และหุ่นกระบอกไทยเข้าไปมีบทบาทต่องานราชการแผ่นดิน โดยเฉพาะแสดงในหน้าพระเมรุของเจ้านายระดับสูง และถือว่าเป็นมหรสพหลวง รวมถึงการแสดงหุ่นกระบอกไทยได้เข้าสู่ยุควิกฤตด้วยสภาพเศรษฐกิจจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ทำให้การแสดงหุ่นกระบอกไทยเริ่มจางหายไปจากสังคมไทย

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพและสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ได้บันทึกจดหมายตอบโต้ระหว่างสองพระองค์ไว้ใน สารสนสมเด็จ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ

“ทูล สมเด็จพระนริศฯ

...คนตาบอดสี่ขอทานที่ท่านตรัสถึงนั้น หม่อมฉันรู้จักดีทีเดียว เคยเรียกกันว่า “ตาสังขารา” เพราะแกของข้าบเรื่องปลงสังขารเรื่องพระยาฉันทันต์ รู้สึกไพเราะจับใจมาก ปรหลาดอยู่ที่ไปพบคนเช่นนั้นที่เมืองพม่า เมื่อหม่อมฉันขึ้นไปบูชาพระมหาธาตุลึงคุตรที่เมืองแปร มีคนขอทานตาบอด 2 คน นั่งอยู่ที่ร้านข้างทาง คนหนึ่งขับลำนำและสี่ขออุ้อ อีกคนหนึ่งตีระนาด (ไทย) ประสานกันไปฟังไพเราะจับใจ เสียแต่ไม่เข้าใจคำขับ ถึงกระนั้นต้องหยุดยืนฟังเมื่อขาขึ้นและขาลงจะทูลเลยไปถึงเรื่องหุ่นกระบอก เพราะเรื่องประวัติเกี่ยวข้องกับตัวของหม่อมฉันเองมากอยู่ เมื่อพ.ศ. 2435 ปีที่หม่อมฉันเข้าว่าการกระทรวงมหาดไทย ถึงเดือนตุลาคม หม่อมฉันขึ้นไปตรวจราชการหัวเมืองเหนือ ครั้งนั้นลูกชายคนกลางอิทธิดำรง (น้องรองจุลดิศ) อายุได้ 5 ขวบ คิดหม่อมฉัน จึงตามไปด้วย หม่อมราชวงศ์เถาะ (เป็นมหาดเล็กอยู่ก่อน ท่านทรงคงรู้จัก) รับอาสาไปเป็นพี่เลี้ยงเมื่อไปถึงเมืองอุตรดิตถ์ สามเณรรมชยเวลานั้นเป็นพระยาสุโขทัย ให้หุ่นกระบอกมาเล่นให้ดู ได้เห็นเป็นครั้งแรกแก่เล่าให้ฟังว่า หุ่นกระบอกนั้นเกิดขึ้นที่เมืองสุโขทัย ด้วยคนชี้ยาคนหนึ่งชื่อเหนง ซึ่งเที่ยวอาศัยตามวัด เห็นหุ่นจีนไหหลำจึงเอาอย่างมาคิดทำเป็นหุ่นไทย และคิดกระบวนร้องตามหุ่นไหหลำ มีคนจึงเลยเที่ยวเล่นหากิน ลูกชายกลางของหม่อมฉันได้เห็นหุ่นชอบเป็นกำลัง สามเณรรมชยจึงไปขอเขามาให้เธอตัวหนึ่ง แต่เวลาเดินทางหม่อมฉันให้เขาท้าวอป่าให้เธอนั่งมา ก็เล่นเชิดหุ่นกับคุณเถาะเรื่อยมาตลอดทาง แต่เมื่อกลับมาถึงกรุงเทพฯ ได้ลักหน้อยหนึ่งชายกลางป่วยสิ้นชีพ คุณเถาะเกิดความคิดจะเล่นหุ่นได้ยืมเงินหม่อมฉันลงทุนทำ ก็เกิดมีหุ่นกระบอกขึ้นในกรุงเทพฯ ราวพ.ศ. 2436 แต่แรกมันเรียกว่า “หุ่นคุณเถาะ” ด้วยประการฉะนี้”

ดำรงราชานุภาพ

17 กันยายน 2479

“กราบทูล สมเด็จพระนริศฯ ดำรงฯ ทราบฝ่าพระบาท

เรื่องหุ่นกระบอกที่เรียกว่าหุ่นคุณเถาะนั้น ... เกล้ากระหม่อมทราบดี คนเล่นก็ทราบว่าเป็นนางเคลือบ ตัวคุณเถาะเองก็รู้จักดีเป็นคนเลี้ยงชายกลาง ตัวชายกลางก็คุ้นกับเกล้ากระหม่อม ทั้งเกรงด้วยเกล้ากระหม่อมเป็นผู้มีหน้าที่ปลอบให้กินยาหุ่นคุณเถาะนั้นได้เห็นเป็นครั้งแรกที่ไหนฝ่าพระบาทจะนำไปเล่นถวาย ดูเหมือนที่บางปะอิน จะเป็นงานอะไรก็ลืมไปเสียแล้ว ฝ่าพระบาทได้

กราบบังคมทูลถึงประวัติหุ่นว่านายเหน่งเป็นต้นคิดแปรมาจากหุ่นไหหลำ และจำทำนองร้องเดินเรื่องมาจากเพลงตาสั่งขาร...”

นริศ

26 กันยายน 2479

จากการศึกษาสาส์นสมเด็จฯ ที่ผู้วิจัยได้คัดลอกมาบรรจุมาเป็นข้อมูลของการศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้เห็นว่า หุ่นกระบอกไทยเริ่มต้นมาจากชาวบ้านธรรมดาแถบจังหวัดเมืองเหนือ โดยได้รับอิทธิพลมาจากหุ่นจีนไหหลำ และใช้เชิดแสดงหากินโดยทั่วไป โดยหุ่นกระบอกไทยเริ่มเข้ามา มีบทบาทในสังคมบางกอกโดยเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ และเป็นจุดเริ่มต้นของการที่หุ่นกระบอกไทยได้รับความนิยมในประเทศไทย โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร

2.1.2 คณะหุ่นกระบอกไทยในปัจจุบัน

คณะแสดงหุ่นกระบอกไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันจะมีรูปแบบการแสดงที่คล้ายคลึงกัน จะมีความโดดเด่นในส่วนของชิ้นงานศิลปะที่อยู่บนตัวหุ่นหรือองค์ประกอบฉากของแต่ละคณะที่ได้รังสรรค์ขึ้นให้มีเอกลักษณ์เป็นที่น่าจดจำ โดยสามารถดูรายละเอียดของคณะหุ่นกระบอกไทยและคณะหุ่นชนิดต่างๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาหุ่นกระบอกในงานวิจัยฉบับนี้ โดยคณะหุ่นกระบอกที่ได้ทำการศึกษาไว้ ประกอบด้วยหุ่นจาก 4 ภูมิภาค จะบันทึกไว้ภาคผนวก ข.

ปัจจุบันมหรสพการเชิดแสดงหุ่นกระบอกไทยยังคงดำเนินวิธีการเชิดแสดงเหมือนในอดีต โดยคณะหุ่นจะดำเนินการแสดงฉากเช่นเดียวกันทุกคณะ ซึ่งโดยรวมแล้ว การแสดงหุ่นกระบอกไทยยังคงยึดแบบการแสดงหุ่นตามโบราณแต่เดิมไม่เปลี่ยนแปลง ซึ่งยังคงใช้ดนตรีไทยเครื่องห้าในการบรรเลงเพลงประกอบการแสดง การนำเนื้อหาของวรรณคดีไทยมาเล่าเรื่อง ซึ่งยังคงใช้กาพย์ กลอน สำนวนโวหารต่างๆ ซึ่งอาจมีการปรับบทเจรจาบ้างในบางช่วง แต่ก็ยังคงโครงเรื่องเดิมแทบทั้งหมด และในส่วนของงานศิลปะยังคงเลียนแบบภาษาท่าทางทางด้านนาฏศิลป์เป็นหลักเช่นเดิม จะแตกต่างกันเพียงความงานศิลปะความประณีตของตัวหุ่นกระบอกไทย ที่มีความประณีตวิจิตรบรรจงมากกว่าแต่ก่อนหรือตามแบบของศิลปินท่านนั้นๆ โดยปัจจุบันได้มีการนำเอาเทคโนโลยีนวัตกรรมความบันเทิงที่ทันสมัยมาผสมผสานกับการแสดงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม อาทิ แสง เสียง จอLED

โปรเจคเตอร์ กราฟิกแอนิเมชัน และลูกเล่นต่างๆ ด้านระบบคอมพิวเตอร์ เพื่อให้การแสดงหุ่นกระบอกไทยดูสวยงามมากสมจริงมากยิ่งขึ้น เช่น การแสดงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิมและหุ่นกระบอกร่วมสมัยคณะหุ่นบ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย นอกจากนี้ยังได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของคณะหุ่นต่างๆ ที่ยังทำการแสดงหุ่นในประเภทหุ่นกระบอกในเมืองไทย ไว้ในภาคผนวก

ภาพที่ 1 ภาพหุ่นกระบอกไทยและโรงหุ่นแบบดั้งเดิมคณะยายเซวง อ่อนละม้าย
บันทึกเมื่อ 21 เมษายน 2560 ทหคศิลปร่วมสมัยราชดำเนิน

ภาพที่ 2 ภาพการแสดงหุ่นกระบอก เรื่อง พระเนมิราชตะลุยดินแดนมหัศจรรย์
ใช้ฉากการแสดงแบบเดิม บันทึกเมื่อ 28 พฤศจิกายน 2559 ณ หอศิลป์กรุงเทพฯ BACC

ภาพที่ 3 ภาพการแสดงหุ่นกระบอกเรื่อง พันท้ายนรสิงห์เดอะมิวสิคัลฟิวเจอร์ ใช้เทคนิคจอ LED
ภายใต้โครงการวิจัย วช. ณ หอประชุมเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวัง
สนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม 9 กุมภาพันธ์ 2559

ผู้วิจัยพบว่า จากการศึกษาคณะหุ่นทั้ง 4 ภูมิภาค จะทำการแสดงตามแบบจารีตดั้งเดิมแทบทั้งสิ้น มีเพียงไม่กี่คณะที่เริ่มออกแบบการแสดงหุ่นขึ้นใหม่ เช่น คณะหุ่นแถบภาคอีสาน คณะหุ่นแถบภาคเหนือ ที่ทำการแสดงในรูปแบบใหม่ แต่ยังคงนำเสนอเรื่องราววรรณคดีหรือนิทานพื้นบ้านมาเล่าในรูปแบบของต้น หรือเป็นการออกแบบการแสดงใหม่ให้มีความร่วมสมัย เช่น การแสดงหุ่นกระบอกที่ยึดแนวทางการแสดงหุ่นละครเล็กในปัจจุบัน ที่ผู้ชมสามารถชมหุ่นและคนแสดงไปพร้อมกัน รวมถึงบางคณะเริ่มมีการนำเทคโนโลยีมาประกอบการแสดง เพื่อให้มีความสนุกสนานมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะระบบแสงและสีหรือเครื่องดนตรีประกอบการแสดงที่ทันสมัย ไม่ได้ใช้ดนตรีพื้นบ้านอย่างเดียว แต่ยังมีหุ่นบางคณะเริ่มที่จะพัฒนาหุ่นให้เข้ากับผู้ชมในปัจจุบัน เช่น มีการสร้างดนตรีในแบบฉบับของท้องถิ่น มีการเล่าเรื่องในแนวใหม่ มีการใช้แสงสีเสียงมาประกอบการแสดง

2.2 หุ่นนานาชาติ

การพัฒนาการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่องพระเนมิราช ในด้านกระบวนการสร้างหุ่นและสร้างสรรค์การแสดง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการแสดงหุ่นนานาชาติ เพื่อนำมาแนวทางเสริมเทคนิคต่างๆ เพื่อให้การคิดค้นนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง พระเนมิราช มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น โดยได้ทำการเดินทางไปทางไปศึกษาหุ่นนานาชาติเมื่อครั้งทำงานวิจัยการพัฒนาการแสดงหุ่นเรื่อง “พันท้ายนรสิงห์ เดอะมิวสิคัล ฟิล์มเพทโชว์” เมื่อปี พ.ศ. 2557 โดยมีรายละเอียดของงานศิลปะหุ่นนานาชาติต่างๆ จัดอยู่ในภาคผนวก ค. ดังนี้

2.2.1 ประวัติหุ่นบุงระขุ (Bunraku) หรือ นิงโย ประเทศญี่ปุ่น

หุ่นบุงระขุเป็นหุ่นที่มีลักษณะโดดเด่นของประเทศญี่ปุ่น มีลักษณะการเชิดเหมือนกับหุ่นละครเล็กของไทย โดยมีผู้เชิด 3 คน ต่อหุ่นบุงระขุ 1 ตัว ผู้เชิดที่เชิดส่วนหัวและแขนขวาจะเป็นผู้เชิดในระดับอาจารย์โดยเปิดหน้าผู้เชิดเพื่อให้เกียรติ และมีผู้เชิดบังคับส่วนเท้าทั้งสองและแขนอย่างละ 1 คน การแสดงหุ่นบุงระขุของประเทศญี่ปุ่นมีเพียงไม่กี่คณะและมีชื่อเสียงในระดับโลก การประดิษฐ์ตัวหุ่นเป็นการใช้ทักษะเชิงช่างขั้นสูง ต้องมีความชำนาญในกลไกและวัสดุในการสร้าง วัสดุแต่ละส่วนของหุ่นบุงระขุมีความพิเศษและซับซ้อน หุ่นแต่ละตัวใช้เวลาสร้างหลายเดือน

2.2.2 หุ่นสายเมียนมาร์ “โยค เตม” Yoke-Thay ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

หุ่นโยคเตมของเมียนมาร์ เป็นลักษณะหุ่นสาย ถือกำเนิดมาหลายร้อยปี เป็นหุ่นที่ใช้การชักเชิดจากด้านบน ใช้ผู้เชิด 1 คน ต่อ หุ่น 1 ตัว หุ่นแต่ละตัวจะมีเชือกในการบังคับกลไกจำนวนเส้นที่แตกต่างกัน การเชิดหุ่นตัวผู้ชายผู้หญิงและตัวละครอื่นๆ ก็จะมีการเชิดที่ต่างกันออกไป ตัวหุ่นทั้งหมดจะแกะจากไม้เนื้ออ่อน มีการสร้างกลไกปาก ตา มือ เท้าให้ขยับได้เหมือนคนจริง มีการแต่งการเหมือนภาพจิตรกรรมฝาผนังของเมียนมาร์

2.2.3 หุ่นสายจีน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

หุ่นสายจีน เป็นหุ่นที่มีมานานกว่าพันปี โดยในประเทศจีนจะมีหุ่นที่มีลักษณะต่างกันอย่างมากมาย เช่น หุ่นกระบอกไหหนล้า หุ่นแต่จีว หุ่นฮกตเกี้ยน หุ่นสาย หุ่นแต่ละประเภทจะมีกลไกที่ทำการแสดงต่างกัน แต่การแต่งกายจะเป็นไปตามเนื้อเรื่อง ผู้ที่สร้างหุ่นต้องมีความเชี่ยวชาญในงานศิลปะและเชี่ยวชาญเรื่องกลไกและวัสดุในการสร้างหุ่นสายจีนมีลักษณะที่โดดเด่นที่เป็นความลับ โดยการบังคับเชิดหุ่น ผู้เชิดจะบังคับเชิดหุ่นด้วยคนคนเดียวต่อหุ่น 1 ตัว มีการชักเชิดจากด้านบนของหุ่น เนื้อเรื่องที่ทำการแสดงจะเป็นอุปรากรหรือเรื่องนิทานทั่วไป

2.2.4 หุ่นวายังโกเลก (Wayang Kolek) ประเทศสาธารณรัฐอินโดนีเซีย

หุ่นวายังโกเลก เป็นหุ่นในหมู่เกาะประเทศอินโดนีเซีย มีลักษณะคล้ายหุ่นกระบอกไทย แต่ไม่มีผ้าถุงคลุมเหมือน การเชิดผู้เชิดจะเชิดหุ่นวายังโกเลกหลายตัวในเวลาเดียวกัน มีลักษณะการแสดงเหมือนการเชิดแสดงหนังตะลุง แต่หุ่นวายังจะไม่มีผ้าบังหน้าผู้เชิด แต่จะอาศัยการยกตัวหุ่นให้สูงเหนือศีรษะในการเชิดแสดง หากหุ่นตัวไหนที่ไม่ทำการแสดง จะปักตัวหุ่นไว้กับต้นกล้วย แล้วไปทำการแสดงกับคนตัวอื่นๆ เนื้อเรื่องที่ทำการแสดงจะทำการแสดงเรื่องรามเกียรติ์ แต่ปัจจุบันมีการนำเนื้อหาสถานการณ์ปัจจุบันมาแทรกในเนื้อเรื่อง เป็นภาษาที่สนุกเข้าใจง่าย

ผู้วิจัยพบว่า สถานการณ์หุ่นต่างประเทศทั้ง 4 ประเภทได้รับผลกระทบจากสังคมเหมือนกัน คือ ไม่ได้ได้รับความนิยมจากผู้ชม เนื่องด้วยการแสดงยังคงขนบเดิมไม่มีการปรับให้เข้ายุคสมัย แต่หุ่นบางประเทศ เช่น ญี่ปุ่น จะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลให้สร้างและทำการแสดง แต่ด้วยผู้ชมที่เปลี่ยนไป การแสดงหุ่นบรูซุซของญี่ปุ่นอยู่ไม่ได้รับความนิยมจากผู้ชมปัจจุบันเท่าที่ควร

2.3 เรื่องพระเนมิราชฉบับต่างๆ

ความเป็นมาเรื่องเนมิราชชาตก

นายแปลก สนธิรักษ์ ได้เขียนหนังสือเล่าเรื่อง พระเจ้าสิบชาติ เล่ม 1-2 ตีพิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2544 และบทความเกี่ยวกับเรื่องย่อของชาตกเรื่องต่างๆ ในสื่อโซเชียลมีเดีย Wikipedia เกี่ยวกับชาตกคือเรื่องราวในอดีตของพระพุทธเจ้าในชาติต่างๆ สมัยที่พระองค์เป็นพระโพธิสัตว์บำเพ็ญเพียร พระองค์ทรงเล่าให้พระสงฆ์ฟังในโอกาสต่างๆ โดยเรียกเรื่องราวในอดีตต่างๆ ของพระองค์ว่า “ชาตก” มีลักษณะเรื่องเล่าคล้ายกับนิทาน บางครั้งเรียกว่านิทานชาตก เนื้อเรื่องชาตกที่ผู้คนรับรู้ในปัจจุบันจะมาจาก “อรรถกถาชาตก” เพราะเป็นเนื้อเรื่องที่มีการดัดแปลงปรับเปลี่ยนภาษาให้เข้าใจงานและมีความบันเทิงสอดแทรกอยู่

ชาตกนั้นมี 547 เรื่อง บางครั้งเรียกกันจนติดปากว่า พระเจ้า 500 ชาติ (<https://th.wikipedia.org/wiki/>)¹⁶ โดยเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นมนุษย์บ้าง สัตว์บ้าง แต่ที่รู้จักกันโดยทั่วไปคือ 10 ชาติสุดท้ายเรียนกันว่า “ทศชาติ” (แปลก สนธิรักษ์ 2544)¹⁷ ซึ่งแต่ละชาติจะบำเพ็ญเพียรต่างกันและมีลำดับรายละเอียดประกอบด้วย ดังนี้

ภาพที่ 4 ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องทศชาติ ในอุโบสถ
วัดหน่อพุทธางกูร ตำบลวิหารแดง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

¹⁶ <https://th.wikipedia.org/wiki/ทศชาติชาตก>

¹⁷ แปลก สนธิรักษ์, *เล่าเรื่องพระเจ้าสิบชาติ เล่ม 1-2*, (องค์การคำคุณุสสา: 2544),

1. เตมียชาดก (เต) เพื่อบำเพ็ญเนกขัมมบารมี ในชาตินี้พระองค์ทรงบำเพ็ญเพียรเนกขัมมบารมี หมายถึงการละทิ้งกามคุณทั้ง 5 ซึ่งหมายถึง สิ่งที่ปรารถนาชวนให้รับใคร่พาให้กำหนด ยินดีมี 5 ชนิด คือ รูป รส กลิ่น เสียง และโผฏฐัพพะ (สิ่งที่กายสัมผัส) กามคุณทั้ง 5 นี้เองที่เรียนอีกอย่างหนึ่งว่า “กามารมณ” แปลว่าอารมณ์คือกามคุณ ไม่ได้หมายความว่าอารมณ์ทางเพศเพียงอย่างเดียว

ภาพที่ 5 ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องทศชาติ ในอุโบสถ วัดหนองพุทธาราม เรื่อง เตมียชาดก ตำบลพิหารแดง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

2. ชนกชาดก (ช) เพื่อบำเพ็ญวิริยะบารมี เป็นชาติที่เสวยพระชาติเป็นพระชนกกุมารโอรสพระเจ้าอริกฐชนก กษัตริย์เมืองมิลลา โดยขณะเดินเรือสำเภาออกไปค้าขาย ได้เกิดพายุใหญ่ทำให้เรือที่โดยสารแตกกลางมหาสมุทร พระมหาชนกทรงว่ายน้ำกลางมหาสมุทรที่โหดร้ายถึง 7 วัน 7 คืน ด้วยบารมีของพระองค์ จึงมีปญักษ์มาช่วยพยุงตัวลอยน้ำขึ้นให้หายเหนื่อย แต่พระองค์ยังทรงเพียรว่ายน้ำต่อไปเพื่อให้ถึงฝั่ง นางเมขลาผู้ดูแลมหาสมุทร เมื่อได้เห็นมนุษย์ผู้มีความเพียรพยายาม จึงลงใจให้พระองค์พยายามต่อไป ให้พระองค์ตายตามบุญตามกรรม แต่ด้วยความเพียรพยายามพระองค์ไม่ฟังและเพียรว่ายน้ำต่อไป เมื่อเมขลาเห็นเช่นนั้นจึงเกิดความเลื่อมใส จึงอุ้มพระมหาชนกเหาะไปยังฝั่ง

ภาพที่ 6 ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องทศชาติ ในอุโบสถวัดหน่อพุทธางกูร เรื่อง "ชนกชาดก"
ตำบลพิหารแดง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

3. สุวรรณสามชาดก (สุ) เพื่อบำเพ็ญเมตตาบารมี พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรหม ฤษีนามสุวรรณสาม ต้องรับภาระเลี้ยงดูบิดามารดาตาบอด วันหนึ่งภักษัตริย์นามกบิล ยักษ์ได้แผลงศร มาถูกพระองค์ได้รับบาดเจ็บสาหัส แต่พระองค์ก็ไม่มีความโกรธใดๆ กลับแสดงเมตตาจิตและเทศนา ทศพิธราชธรรมให้กบิลยักษ์ฟัง ด้วยอำนาจแห่งความเมตตาตัวเอง ทำให้พระสุวรรณสามหายเจ็บปวด รอดตาย อีกทั้งบิดามารดาก็กลับมามองเห็น

ภาพที่ 7 ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องทศชาติ "สุวรรณสามชาดก"
ในอุโบสถ วัดหน่อพุทธางกูร ตำบลพิหารแดง อำเภอ จังหวัดสุพรรณบุรี

4. เนมิราชชาดก (เน) เพื่อบำเพ็ญอธิฐานบารมี พระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นพระเนมิราช โอรสเมืองมิลิลา โปรดการบริจาคทานและรักษาพรหมจรรย์ ด้วยความดีมีธรรมในตน จึงเป็นที่เลื่องลือถึงสวรรค์ชั้นฟ้า พระอินทร์ทรงสดับได้ยินและพอพระทัย จึงให้มาตุลีนำทิพยรถเสด็จลงมารับไปเข้าเฝ้า โดยระหว่างทางได้พาพระเนมิราชเที่ยวเมืองนรกและเมืองสวรรค์ และเชิญให้ครองเมืองสวรรค์ แต่พระเนมิราชไม่รับและขอเสด็จกลับเมืองของพระองค์ เพื่อนำสิ่งที่ได้พบเห็นมาบอกเล่าให้ประชาชนของพระองค์เป็นคนดีมีธรรม โดยหลังจากที่พระองค์ชรา พระองค์ก็ออกผนวชเพื่อบำเพ็ญเพียรต่อไป

ภาพที่ 8 ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องทศชาติ "เนมิราชชาดก" ในอุโบสถ วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี

5. มโหสถชาดกเพื่อบำเพ็ญปัญญาบารมี เรื่องราวในอดีตของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ทรงบำเพ็ญปัญญาบารมี ด้วยการใช้ปัญญาอันเฉียบแหลม ที่ทรงสั่งสมมานับภพนับชาติไม่ถ้วน ในการแก้ไขปัญหาด่าง ๆ ซึ่งการใช้ปัญญาอยู่เสมอ ๆ นี้ เป็นการช่วยให้สติปัญญาปราดเปรื่องยิ่ง ๆ ขึ้น ถือเป็น การช่วยเพิ่มพูนปัญญาบารมีได้วิธีหนึ่ง ในพระชาตินี้ มโหสถบัณฑิตได้ใช้ปัญญาเปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาสโดยยึดหลักศีลธรรม จนในที่สุดก็สามารถฟันฝ่าอุปสรรคของชีวิตนำพาตนเองให้ประสบความสำเร็จรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้นไปและสร้างสันติภาพแก่เพื่อนมนุษย์ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน

6. ฐริทัตซาดกเพื่อบำเพ็ญศีลบารมี ศีลบารมี คือ การสำรวมกาย วาจา ใจ ให้สงบ เรียบร้อย มีความอดทน อดกลั้น เพื่องดเว้นจากการทำความชั่วโดยมีคุณธรรม คือ หิริ โอตตัปปะ เป็น สิ่งควบคุม ในพระชาตินี้ พระโพธิสัตว์ฐริทัตนาคราชได้บำเพ็ญศีลบารมีอย่างย้งยวด ยอมทนทุกข์ ทรมานแสนสาหัสและยอมสละได้แม้แต่ชีวิตของตนเอง แต่ไม่ยอมผิดศีล การบำเพ็ญศีลบารมีของ ฐริทัตนาคราชจึงเข้าทำนองว่า “ยอมตาย ไม่ยอมทำชั่ว”

7. จันทซาดกเพื่อบำเพ็ญขันติบารมี ขันติบารมี หมายถึง ความอดทนที่จะชำระกิเลสใน ตัว เป็นคุณธรรมที่รักษาใจให้เป็นปกติ ไม่หวั่นไหวต่อปัญหาที่เกิดขึ้น ตลอดจนไม่หวั่นไหวต่อคำ สรรเสริญและนินทา เหมือนดั่งแผ่นดิน ที่ผู้คนทิ้งสิ่งของทั้งสะอาดและสกปรกลงมา แต่แผ่นดินก็ไม่ เคยขัดเคือง ในพระชาตินี้ พระโพธิสัตว์ทรงบังเกิดเป็น “พระจันทกุมาร” ทรงบำเพ็ญขันติบารมีด้วยความ อดทนอย่างไม่มีขีดจำกัดยอมสละตนเองเพื่อช่วยผู้อื่นให้พ้นภัย การสร้างขันติบารมีของพระองค์ จึงเข้าทำนองว่า “ยอมตาย ไม่ยอมแพ้” คือ ไม่ยอมแพ้ต่อความช้วนั่นเอง

8. นารทเพื่อบำเพ็ญอุเบกขาบารมี ทรงบำเพ็ญอุเบกขาบารมีอย่างย้งยวด ด้วยการวาง เฉยไม่ยินดียินร้าย ไม่หวั่นไหว และเอนเอียงต่อสิ่งที่มากระทบอันได้แก่ ความสุข ความทุกข์ ความดีใจ ความเสียใจ เป็นต้นในพระชาตินี้ มหาพรหมนารทะบำเพ็ญอุเบกขาบารมีเหมือนดั่งแผ่นดินที่วางเฉย ต่อสิ่งที่มาราดรด ไม่ว่าสิ่งนั้นจะสะอาดหรือสกปรกเพียงใดก็ไม่หวั่นไหว

9. วิฐุรซาดกเพื่อบำเพ็ญสัจจบารมี พระโพธิสัตว์ทรงเกิดเป็นวิฐุรบัณชิตผู้บำเพ็ญสัจ จบารมี จนปรากฏเด่นชัดย้งกว่าพระชาติใด ๆ คำว่า “สัจจะ” คือ ความจริง ความซื่อตรง คนที่มีสัจจะ คือ คนที่พูดอย่างไร ทำอย่งนั้น เป็นคนที่ไว้วางใจได้ทั้งต่อหน้าและลับหลัง วิฐุรบัณชิตเป็นผู้ที่ยึดมั่น ในสัจจะชนิดเอาชีวิตเป็นเดิมพัน โดยไม่หวั่นไหวว่าจะต้องเผชิญกับสิ่งใดบ้าง การสร้างสัจจบารมีของ พระโพธิสัตว์ในพระชาตินี้ จึงเข้าทำนองว่า “ยอมตาย ไม่ยอมคด”

10. มหาเวสสันดรซาดก เพื่อบำเพ็ญทานบารมี สำหรับชาติสุดท้าย เป็นชาติที่สำคัญและ บำเพ็ญบารมีอันย้งใหญ่ คือ เวสสันดรซาดก หรือเรื่องพระเวสสันดร พระชาตินี้ทรงบริจาคมหาทาน อันย้งใหญ่ มีอะไรก็ทรงสละให้ผู้อื่นได้หมด แม้กระทั่งบุตร ภรรยา การบริจาคของพระองค์ เปรียบเสมือนหม้อที่คว่ำ เพื่อให้ให้น้ำไหลออกจนหมดไม่เหลือแม้เพียงหยดเดียว นิสัยรักการให้ทานนี้ ทรงสั่งสมมานับภพนับชาติไม่ถ้วน จนกระทั่งในภพชาตินี้พระองค์ทรงบังเกิดมาเป็น “นักให้บันลือ

โลก” ที่สร้างมหาทานบารมีนับตั้งแต่วันแรกที่ประสูติไปจนตลอดพระชนม์ชีพ การสร้างทานบารมีของพระโพธิสัตว์ในพระชาตินี้ จึงเข้าทำนองว่า “ยอมตาย ไม่ยอมหลง”

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ พระเนมิราช ที่เคยเผยแพร่ในสื่อต่างๆ ค้นพบว่าได้มีการเผยแพร่มาตั้งแต่อดีต และมีหลักฐานจากหนังสือหุ่นหลวง (จักรพันธ์ โปษยกฤต)¹⁸ เขียนโดยนายจักรพันธ์ โปษยกฤต ซึ่งอ้างว่าในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลางมีการแสดงหุ่น โดยอ้างจากสมุดไทยชาวเลขที่ 37 ซึ่งในสมุดดังกล่าวระบุว่า สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีสมุดไทยอักษรไทยย่อเรื่องพระเนมิราชกลอนสวด ขอความปรากฏในตอนที่มีการประกอบพระราชพิธีราชาภิเษกพระเนมิราชบรรยายฉกมทรสพสมโภชตามท้องเรื่อง เครื่องเล่นเป็น การแสดงในงานนี้มีหลายประเภท ซึ่งรวมเอาหุ่นไทยและโขนชาวเข้าไว้ด้วย เนื้อความในวรรณคดีบรรยายว่า

“ทุกพันสนั่นสะเทือนให้เล่นมทรสพเจ็ดวัน นานา เคลื่อนกลอน
ลวดบัวงไต้หนึ่งนั่งนอน หกตุงปลายไม้รำ
หุ่นโขนไทยชาวถีบปล้ำ ถอดกริดงารำ กทำเป็นเทศนานา”

ผู้วิจัยค้นพบว่า เนื้อที่เรื่องได้อ่านและทำความเข้าใจนั้น จะอยู่ในรูปของ “อรรถกถาชาดก” ซึ่งเป็นเนื้อเรื่องที่ถอดความมาจากคำสอนทางศาสนาที่เป็นภาษาบาลีเพียงไม่กี่คำ แล้วทำการแต่งเติมเนื้อเรื่องให้มีความสนุกและผู้คนทั่วไปเข้าใจมากยิ่งขึ้น โดยเนื้อเรื่องพระเนมิราชชาดก จะเป็นเนื้อเรื่องของการกลับชาติมาเกิดขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ดำเนินเนื้อเรื่องเกี่ยวกับ “อิฐฐานบารมี” มีคติสอนใจของการทำความดีได้ชั่วได้ชั่ว ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งการดำเนินชีวิตที่เป็นหัวใจหลักของคนโดยทั่วไป อีกทั้งเนื้อเรื่องมีความอภินิหารและมหัศจรรย์ สร้างความสนุกสนานติดตามแก่ผู้อ่านได้มาก

2.3.1 อรรถกถาเนมิราชชาดก

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ประยุตโต) 2522)¹⁹ ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า อรรถกถา คือคำอธิบายพุทธพจน์และคำอธิบายพุทธพจน์ คือ

¹⁸ จักรพันธ์ โปษยกฤต, “หุ่นหลวง”, โรงพิมพ์กรุงเทพ, หน้า 64 - 65

¹⁹ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ประยุตโต), “พจนานุกรมพุทธศาสน์”, โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, หน้า 506-514

พระดำรัสของพระพุทธเจ้านั่นเอง ซึ่งเป็นพระดำรัสที่ตรัสประกอบเสริมขยายความในเรื่องที่ตรัสเป็นหลักในคราวๆ นั้น บ้าง...ทำนองเรื่องเบ็ดเตล็ดบ้าง แต่ส่วนของสาวกก็ถือว่าสำคัญยิ่ง คือเป็นส่วนอธิบายขยายความที่ช่วยให้เข้าใจพุทธพจน์ที่บันทึกไว้เป็นสูตรเป็นต้นนั้นชัดเจนขึ้น พระสาวกทั้งหลายจึงกำหนดจดจำปณิกะเทศนาเหล่านี้ไว้ประกอบพ่วงคู่มากับพุทธพจน์ในพระไตรปิฎก เพื่อเป็นหลักฐานที่ช่วยให้เข้าใจชัดเจนในพุทธประสงค์ของหลักธรรมที่ตรัสในคราวนั้นๆ...

อรรถกถาเนมิราชชาดก คือเรื่องราวที่พัฒนามาจากเนมิราชชาดกให้เผยแพร่แก่ผู้ฟังให้มีความเข้าใจในเนื้อหาได้ง่ายและมีความสุข เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับทศชาติก่อนการประสูติเป็นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งสิบชาติ ซึ่งเนมิราชชาดกคือชาติที่ 4 ในทศชาติ มีเนื้อหาหลักธรรมหลักคือ “การอธิษฐานบารมี” และปฏิบัติตามคำอธิษฐานนั้น จนส่งผลให้คำอธิษฐานนั้นเป็นจริง เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระพรหม เห็นด้วยญาณทิพย์ของตนว่าภายหน้าจะไม่มีการชดช้อย์ที่จะสละราชสมบัติแล้วออกผนวชเช่นพระองค์ จึงติดสินใจลงมาเกิดเป็นมนุษย์โดยมีนามว่า “เนมิ कुमार” เนมิ कुमारสนพระทัยการให้ทาน การถือศีล และปฏิบัติธรรมเป็นอย่างมาก ครั้นเมื่อพระบิดาทรงเห็นพระเส้นเกศาของพระองค์เปลี่ยนจากดำเป็นขาวและสละราชสมบัติให้กับเนมิ कुमारขึ้นเป็นพระเจ้าเนมิราชสืบราชสมบัติต่อมา พระเจ้าเนมิราชได้ทรงสั่งสอนให้ประชาชนของพระองค์ถือศีล บริจาคและตั้งโรงงาน ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้สวรรค์นั้นเต็มไปด้วยเหล่าเทวดานางฟ้า นรกไม่มีผู้ใดไปเยือน วันหนึ่งขณะทำทานนั้นเกิดความสงสัยขึ้นมาในพระทัยว่าการทำทานและการประพฤติพรหมจรรย์ อาานิสงค์ของการทำสิ่งใดจะมากกว่ากัน ร้อนถึงพระอินทร์ต้องลงมาให้คำตอบกับพระองค์ว่าการประพฤติพรหมจรรย์นั้นมีอาานิสงค์มากกว่าแต่ก็ควรทำทั้งสองสิ่งไปพร้อมกัน หลังจากพระอินทร์กลับมายังสวรรค์และทรงทราบว่าเหล่าเทวดาที่เคยรับใช้พระเจ้าเนมิราชต้องการที่จะชมบารมีของพระองค์ จึงได้ส่งมาตุลีเทพบุตรนำเวชยันต์ราชรถไปรับพระเจ้าเนมิราชในระหว่างที่พระเจ้าเนมิราชเสด็จนั้นทรงแวะทอดพระเนตรนรกทั้ง 16 ชุม ทรงเห็นผู้ที่ถูกลงทัณฑ์ และได้เห็นเทพเทวดานางฟ้าในสวรรค์ทั้ง 7 ชั้น และพระอินทร์ได้ทูลเชิญให้เสวยทิพย์สมบัติบนสวรรค์ แต่พระองค์ก็ทรงปฏิเสธและกลับมายังโลกมนุษย์และออกผนวชตามที่ตั้งใจไว้ อีกทั้งยังนำเรื่องที่ทรงพบจากทั้งนรกและสวรรค์เล่าให้ประชาชนของพระองค์ฟัง และชักชวนให้ทำบุญรักษาศีลอีกด้วย

ผู้วิจัยพบว่า เรื่องอรรถกถาชาดก เป็นเรื่องเล่าที่ถูกแต่งเติมมาและปรับให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจ เรื่องชาดกในประเทศไทยก็เช่นกัน โดยเนื้อเรื่องเป็นการกลับมาชาติมาเกิดของพระสัมมาสัม

พุทธเจ้า ในการอธิบายธรรมมีประพจน์ที่ดีในศีลธรรมอย่างมุ่งมั่น เนื้อเรื่องเน้นให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องการตั้งใจทำความดี และมุ่งมั่นในการทำสิ่งนั้นให้สำเร็จ และความดีนั้นจะนำไปสู่สิ่งที่ต้องการ นอกจากการเข้าใจในหลักธรรมคำสอนแล้ว เนื้อเรื่องยังมุ่งเน้นให้เห็นบทเรียนของการทำความดีละเว้นความชั่วด้วยเนื้อหาตัวเอก “พระเนมิราช” เดินทางไปยังดินแดนขุมนรกแดนสวรรค์ เพื่อเรียนรู้สิ่งที่ได้พบเห็นจากดินแดนเหล่านั้นมาสอนให้กับประชาชน เนื้อเรื่องจะเห็นถึงสถานการณ์ที่มีเรื่องราวที่มองไม่เห็น มีความอภินิหารมหัศจรรย์ ทำให้การดำเนินเรื่องสนุกน่าติดตามไม่น่าเบื่อ

2.3.2 เนมิราชคำฉันท์

สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ ได้จัดทำหนังสือทศชาติคำฉันท์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ (สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ 2542)²⁰ และได้เผยแพร่เมื่อปี พ.ศ. 2542 เป็นการนำโครงเรื่องจากเนมิราชชาดกมาแต่งเป็นคำฉันท์ ในโอกาสเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ โดยคณะอนุกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 ได้มอบหมายให้กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร เป็นผู้จัดทำรูปเล่มแต่คำประพันธ์ดังกล่าว ซึ่งคำประพันธ์นั้นประพันธ์โดยนายบุญเดือน ศรีวรพจน์ ภาพประกอบตลอดเล่มเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังจากวัดสุพรรณารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร และจิตรกรรมจากสมุดไทย วัดสุพรรณภูมิ จังหวัดสุพรรณบุรี มีเนื้อความตอนหนึ่งของบทประพันธ์ว่า

“ปริบรูณ์ภิญญาสมาทาน

อยู่มาไม่นาน

คำหนึ่งข้อปฏิบัติ

ตัวเราให้สัตย์วาจา

พระจอมจุฬา

ธิดาอาราธน์กนิษฐ์” เนมิราชคำฉันท์, 2542: 171)

²⁰ สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, “ทศชาติคำฉันท์ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ”, หอสมุดแห่งชาติ, พ.ศ. 2542

ผู้วิจัยพบว่าเนื้อหาไพเราะในเรื่องของบทประพันธ์ที่ทรงคุณค่า แต่ยากต่อความเข้าใจของผู้อ่านโดยทั่วไป เนื่องด้วยใช้ภาษาที่เข้าใจยาก ในส่วนของภาพประกอบนั้นมีความวิจิตรสวยงามและประณีตตามลักษณะจิตรกรรมไทย บอกเล่าเนื้อหาเป็นตอนเท่านั้น ไม่ได้ลงรายละเอียดภาพของแต่ละสถานการณ์

ภาพที่ 9 หนังสือทศชาติคำฉันท์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ

ภาพที่ 10 หนังสือทศชาติคำฉันท์ ตอน เนมิราชคำฉันท์

ภาพที่ 11 หนังสือทศชาติคำฉันท์ ตอนเนมิราชคำฉันท์

2.3.3 ทศชาติกลอนสวด

ทศชาติกลอนสวด (พระอนุชา อุดตมปิโณ, อ้างถึงในวิทยานิพนธ์การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องเนมิราชชาดก: 2550, 153 - 154) เป็นกลอนสวดที่แต่งโดยพระปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาละลักษมณ์) โดยมีความเห็นว่าการแต่งกลอนสวดฉบับวันจะเลือนหายไป จึงแต่งกลอนสวดขึ้นคือ กาพย์ยานี 11 ฉบับ 16 และสุรางคนางค์ 28 โดยกลอนสวดนั้นเป็นกลอนที่นำมาอ่านในทำนองสวด ไบโราณเรียนกว่า ลำนำ 11 ลำนำ 16 เป็นต้น ในปัจจุบันไม่สามารถหาอ่านในรูปแบบหนังสือได้อีกแล้ว คาดว่าต้นฉบับและสำเนาจะชำรุดสูญหายหมดแล้ว ตัวอย่างของเนมิราชกลอนสวด

“สละชีวา

กายเผาไฟ

น่านะรุณา

เหล่าหมู่ประชา

ชีวาบรรลีย์

สู่มรรณา

บอรู้ว่าไภย”

ผู้วิจัยพบว่าเป็นกลอนที่มีความเข้าใจมากขึ้น มีความสวยงามด้านภาษา แต่ภาษาไม่ได้เล่าถึงเหตุการณ์โดยละเอียด และบางช่วงยังมีความเข้าใจยาก

2.3.4 พระเจ้าสิบชาติคำกลอน พระเนมิราชคำกลอน

พลตรีพิจิตร ขจรกล้า ผู้ประพันธ์พระเจ้าสิบชาติคำกลอน (วัดบางกร่าง 2556)²¹ ตอน พระเนมิราชเกิดความสงสัยในการปฏิบัติธรรม เป็นกลอนที่ประพันธ์ขึ้นมาใหม่โดยพลตรีพิจิตร ขจรกล้า โดยตัวอย่างของพระเนมิราชคำกลอนดังนี้

ทรงประพุดิอยู่ในเพศพรหมจรรย์	พระใคร่ครวญทุกวันสุดทรรษา
การให้ทานการุณเกิดบุญญา	ด้วยกรุณาปราณียอมตีพลัน
การประพุดิพรหมจรรย์คือบริสุทธิ์	ไม่เป็นเช่นมนุษย์ในโลกานัน
อย่างใดจะประเสริฐเลิศกว่ากัน	องค์อมรินทร์นั้นทราบเหตุจะเมตตา
พระเนมิราชคิดเช่นไรไซ้ไม่รู้	ด้วยเฝ้าดูตรองตรึกเรื่องศึก
คิดเปรียบเทียบเช่นทุนทสร้างบุญญา	สิ่งใดมีมูลค่ายิ่งกว่ากัน

ภาพที่ 12 พลตรีพิจิตร ขจรกล้า ผู้ประพันธ์พระเจ้าสิบชาติคำกลอน ตอน พระเนมิราชเกิดความสงสัยในการปฏิบัติธรรม

²¹ วัดบางกร่าง, 2556. พระเจ้าสิบชาติคำกลอน พระเนมิราช[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://watbangkrang.blogspot.com/2013/09/blog-post.html> [เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 22 กันยายน 2559]

ผู้วิจัยพบว่า ถึงแม้ว่าจะใช้ภาษาที่ง่ายต่อความเข้าใจแก่ผู้อ่าน แต่ภาษาที่นำมา ประพันธ์โดยรวมยังไม่ความเข้าใจยากต่อผู้อ่านในปัจจุบัน โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน เนื้อหา ไม่เข้ากับสถานการณ์ไม่ร่วมสมัย

หลักการในเนมิราชชาดก

พระชุตินันต์ อริโย ได้ทำวิทยานิพนธ์การศึกษาเชิงวิเคราะห์ต่ออิฐฐานบารมีในเนมิ ราช (พระชุตินันต์ อริโย (เข้มกลาง) 2554)²² ไว้ดังนี้

เนื้อหาสาระของเนมิราชชาดก พบว่า พระเนมิราช ผู้บำเพ็ญอิฐฐานบารมี (เนมิ ราชชาดก) พระราชาแห่งเมืองมิลิลา ทรงมีพระโอรสนามว่า เนมิกุมาร ผู้จะทรงสืบสมบัติในกรุงมิลิลา ต่อไป พระเนมิกุมาร ทรงมีพระทัยฝักใฝ่ในการบำเพ็ญทานมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ทรงรักษาศีล อุโบสถ อย่างเคร่งครัด เมื่อพระบิดาทอดพระเนตรเห็นเส้นพระเกศาหงอก ก็ทรงรำพึงว่า บัดนี้ถึงเวลา ที่จะมอบราชสมบัติให้ แก่โอรสแล้ว พระองค์เองก็จะได้เสด็จออกบำเพ็ญเพียรในทางธรรมต่อไป จึง ทรงมอบราชสมบัติเมือง มิลิลาให้แก่พระเนมิราชกุมาร ขึ้นครองเป็นพระเจ้าเนมิราช ส่วนพระองค์เอง ก็เสด็จออกบวช รักษาศีลตราบจนสวรรคต เมื่อพระเจ้าเนมิราชครองราชสมบัติ โปรดให้สร้างโรงทาน ริมประตูเมือง ๔ แห่ง โรงทานกลางพระนคร ๑ แห่ง ทรงบริจาคทานแก่ประชาชนอยู่เป็นนิตย์ ทรง รักษาศีล และสั่งสอนประชาชนของพระองค์ให้ตั้ง มั่นอยู่ในศีลในธรรม ครั้งนั้นปรากฏว่าประชาชน ทั้งหลายล้วนแต่เป็นผู้มีศีลมีสัจย์ ไม่มีการเบียดเบียน ดังนั้นเนื้อหาในชาดก คือ การบำเพ็ญบารมีของ พระโพธิสัตว์ ก่อนตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า จนเมื่อสิ้นชีวิตลงก็ได้ไปบังเกิดในพรหมโลก

หลักอิฐฐานของพระเนมิราชที่ปรากฏในเนมิราชชาดกพบว่า การบำเพ็ญอิฐฐาน บารมีของพระโพธิสัตว์ เนมิราชชาดกก็เป็นหนึ่งในทศชาดก เมื่อได้ศึกษาเนื้อเรื่องในเนมิราช ชาดก อิฐฐานบารมี ได้จากที่พระองค์ทรงตั้งพระทัยอย่างแน่วแน่ในการบริจาคและรักษาศีลภาวนา การอิฐฐานบารมีจึงมีความสำคัญต่อการประพฤติพรหมจรรย์เป็นอย่างมาก

²² พระชุตินันต์ อริโย (เข้มกลาง), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ต่ออิฐฐานบารมีเนมิราชชาดก”, (พุทธศาสนมหาบัณฑิต (พุทธศาสนา), ปีการศึกษา 2554)

หลักธรรมที่สนับสนุนกับบ่ออิฐฐานบารมีในเนมิราชชาดก พบว่าพระเจ้าเนมิราชทรงดำเนินตามหลักธรรม หลักธรรมที่สนับสนุนกับบ่ออิฐฐานบารมีในเนมิราชชาดก ได้แก่ บุญกิริยาวัตถุ ๓, สัมปยุตธรรม ๗, ทศพิธราชธรรม ๑๐, อิทธิบาท ๔, พรหมวิหาร ๔, อธิฐานธรรม ๔ ที่พระเจ้าเนมิราชทรงกระทำอย่างต่อเนื่อง ด้วยอาศัยคำอธิษฐานที่ปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าในภายภาคหน้า ดังนั้นสังคมไทยจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาเรียนรู้ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ เพื่อให้เกิดการเข้าใจในพระพุทธศาสนาอันจะทำให้ตนเองบรรลุธรรมขั้นสูงต่อไป

ผู้วิจัยพบว่าเป็นงานวิทยานิพนธ์ที่จะสามารถนำมาอธิบายเกี่ยวกับ “อธิษฐานบารมี” ซึ่งเป็นแก่นเรื่องพระเนมิราชชาดกได้เป็นอย่างดี มีการตีความที่ผู้อ่านทั่วไปเข้าใจได้ง่าย และบทวิเคราะห์เป็นบทที่เข้ายุคสมัยปัจจุบันที่ผู้วิจัยจะนำไปต่อยอดในส่วนของ การพัฒนาบทเพื่อการแสดงได้เป็นอย่างดี

2.3.5 เนมิราชที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนัง

นิตา หงส์วิวัฒน์ (นิตา หงส์วิวัฒน์ 2548)²³ ได้เขียนในหนังสือจิตรกรรมฝาผนังเรื่อง ทศชาติชาดกกับจิตรกรรมฝาผนัง เมื่อปี พ.ศ. 2548 ซึ่งรวบรวมจิตรกรรมฝาผนังที่เกี่ยวข้องกับเนมิราชชาดกไว้หลายตอนเช่น พระเนมิ कुमारประสูติ ท้าวสักกะตอบปัญหาธรรมพระเนมิราช พระเนมิราชเสด็จไปนรก พระเนมิราชเสด็จไปสวรรค์ เป็นต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

²³ นิตา หงส์วิวัฒน์, “ทศชาติชาดกกับจิตรกรรมฝาผนัง”, แสงแดดเพื่อนเด็ก, พ.ศ. 2548.

ภาพที่ 13 ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่อง พระเนมิราชชาดก วัดสุวรรณาราม กรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัยพบว่า ภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นภาพที่ทรงคุณค่ามีความวิจิตรสวยงามตามลักษณะภาพเขียนจิตรกรรมไทย แต่หากนำไปต่อยอดกับผู้ที่ไม่มีทักษะเฉพาะด้าน จะเป็นไปได้ยาก แต่ภาพโดยรวมยังสามารถนำมาเป็นต้นแบบของการพัฒนางานวิจัยได้เป็นอย่างดีในด้านของรูปแบบเครื่องทรงเครื่องแต่งกายของตัวละคร หรือลักษณะเฉพาะตัวของตัวละคร

2.3.6 เนมิราชฉบับการ์ตูน เรื่อง น้ำมนต์ทะลุมิติเนมิราช

นายนิเวศ แววมณะ ได้ดำเนินการออกแบบและผลิตการ์ตูนแอนิเมชันเรื่องน้ำมนต์ทะลุมิติเนมิราช เมื่อปี พ.ศ. 2554 นับเป็นการ์ตูนไทยซีรี่ส์ เรื่องแรกของประเทศไทยที่ผลิตด้วยเทคนิค Stop Motion มีลักษณะเป็นตอนสั้นๆ ต่อเนื่อง สามารถจบภายในตอนหรือต่อเนื่องจากตอนอื่นๆ ตอนละ 5 นาที จำนวน 36 ตอน ออกอากาศทางช่องไทยพีบีเอส อำนวยการสร้างโดยสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส อำนวยการผลิตโดย บริษัท กู๊ดฟิลลิ่ง จำกัด

เนมิราชฉบับการ์ตูนแอนิเมชัน เรื่องน้ำมนต์ทะลุมิติเนมิราช เริ่มต้นสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2552 โดยใช้เทคนิค Stop Motion คือการปั้นและขยับทีละเฟรม ผสมผสานกับเทคนิค Clay Animation, 2D Animation, 3D Animation ใช้ระยะเวลาในการผลิตทุกขั้นตอนเป็นเวลากว่า 3 ปี โดยเนื้อหาทั้งหมดทำการศึกษาจากเนมิราชชาดก แล้วทำการดัดแปลงเพิ่มเติมให้เข้ากับยุคสมัยในปัจจุบัน แต่ยังคงพื้นฐานของแนวคิดหลักเอาไว้ คือ “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว”

ภาพที่ 14 ภาพพระมาตุลีในการ์ตูนเรื่องน้ำมนต์ทะเลลูมิติเนมิราช

ภาพที่ 15 ภาพการลงโทษสัตว์นรกในการ์ตูนเรื่องน้ำมนทะเลลูมิติเนมิราช

ภาพที่ 16 ภาพท่านยมบาลผู้ดูแลการลงโทษสัตว์นรก จากการ์ตูนเรื่องน้ำมนต์ทะเลลูมิติเนมิราช

จากการคัดเลือกเรื่องที่จะนำมาทำการ์ตูนน้ำมนต์ทะเลลูมิติเนมิราช มีการระดมความคิดคัดเลือกเนื้อหานิทาน วรรณคดี รวมถึงชาดก เพื่อให้ได้การ์ตูนแนวความคิดในแงุ่มเนื้อหาที่เป็นสีขาว ต่อสังคม โดยเฉพาะกับเด็กและเยาวชน จากการรวบรวมเนื้อหาที่คัดเลือกมาทั้งหมด ชาดกเป็นเนื้อหาที่ผู้เชี่ยวชาญ ผู้อำนวยการสร้างมีความคิดเห็นตรงกันว่า น่าจะนำมาใช้ในการสร้างสรรค์งานชุดนี้ โดยคัดเลือกจาก 10 ชาดก เหลือ 2 ชาดกสุดท้าย รวมถึงเนื้อหาพระเจ้า 500 ชาติ แต่ด้วยเรื่องสุดท้ายต้องใช้ต้นทุนการผลิตรวมถึงเวลาและบุคลากรเป็นจำนวนมากจึงทำให้พระเจ้า 500 ชาติ ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมชาดกทั้งหมดไม่ผ่านในระบบการสร้างสรรคงาน

จากการเปรียบเทียบเนื้อหาชาดก 2 เรื่องสุดท้าย พระเนมิราชชาดกและพระเวสสันดรชาดก เป็นชาดกที่ถูกเลือกมาเพื่อพิจารณาในขั้นตอนสุดท้ายโดยนำมาเปรียบเทียบในเนื้อหาส่วนต่างๆ ที่น่าจะเป็นจริงกับสังคม เนมิราชชาดกจึงเป็นเรื่องที่ถูกคัดเลือกเป็นเอกฉันท์เพื่อนำมาต่อยอดสร้างสรรค์ในลำดับต่อไป

โดยบทของการ์ตูนเรื่องดังกล่าวนั้นได้ดัดแปลงมาจากนิทานชาดก เรื่อง พระเนมิราชชาดก แต่ยังคงไว้ซึ่งเรื่องแนวคิดหลักของชาดกเรื่องนี้ คือ ต้องการจะสอนคือเรื่องการอธิฐานบารมีในการศึกษาความดีและกรรมชั่ว จากตำราหลายเล่มและหลายผู้แต่ง ผู้กำกับได้สร้างสรรค์เนื้อหาใหม่

ภายใต้แนวความคิดเดิมเอาไว้อย่างครบถ้วน โดยมีเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแดนนรกสวรรค์ผ่านตัวละครที่ชื่อน้ำมนต์ และมีพระเจ้าเนมิราชเป็นตัวละครหลักในการดำเนินเรื่องชี้ให้เห็นเรื่องราวบาปบุญคุณโทษ โดยใช้การเล่าเรื่องสลับย้อนไปมาระหว่างอดีตชาติและปัจจุบันของตัวละครตัวต่างๆ ที่สวมบทบาทเล่าเรื่องของการทำงานของตนเองและผลลัพธ์ที่ได้รับหลังความตาย เรื่องราวจะสะท้อนบทลงโทษต่างๆของสัตว์นรกที่เรียกว่าเปรตถูกลงโทษด้วยวิธีการต่างๆ และการเล่าย้อนอดีตว่าก่อนที่สัตว์นรกเหล่านั้นจะถูกลงโทษนั้นเมื่อมีชีวิตได้กระทำการสิ่งใดไว้จึงได้ถูกลงโทษด้วยวิธีการดังกล่าวเป็นการใช้เทคนิคสโตปโมชันถ่ายทำตลอดทั้งเรื่องสอดแทรกคุณธรรมที่ควรจะมีในมนุษย์ไว้ให้เข้าใจอย่างง่ายๆ แบ่งออกเป็นตอน ๆ ซึ่งทำให้ผู้ที่ไม่ชอบอ่านหนังสือ หรือฟังการเทศนาบรรยายธรรมสามารถเข้าใจเรื่องของพระเนมิราชและเรื่องของบาปบุญคุณโทษได้อย่างง่ายๆ และสามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้

ผู้วิจัยพบว่า เนื้อเรื่องและรูปแบบการนำเสนอมีความเข้าใจง่าย สนุก เนื้อหาเข้ายุคสมัยปัจจุบัน โดยยังคงนำเสนอเนื้อหาหลัก “การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ได้อย่างชัดเจน ตัวละครมีลักษณะไทยที่เรียบง่าย แต่เนื้อหาแกนหลักเรื่อง “อริยฐานบารมี” ทางผู้สร้างยังไม่สามารถถ่ายทอดออกมาได้ชัดเจน

2.3.7 การแสดงประกอบดนตรี ชุดทศชาติชาติก ตอน “เนมิราช”

นายสมเถา สุจริตกุล ได้ทำการแสดงประกอบดนตรีชุดทศชาติ ตอนพระเนมิราชในรูปแบบการแสดงละครเวทีบัลเลต์โอเปร่าขึ้นเมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2559 ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ภายใต้โครงการคีตมहाกาพย์ทศชาติ จัดขึ้นเนื่องในโอกาสกษัตริย์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติครบ 70 ปี ซึ่งก่อนหน้านี้สมเถาได้จัดการแสดงรัฐจักรทศชาติตอนพระสุวรรณสามมาแล้ว

ภาพที่ 17 ภาพโปสเตอร์การแสดงประกอบดนตรีชุดทศชาติ ตอนพระเนมิราช โดยสมเถา สุจริตกุล

ภาพที่ 18 ภาพการแสดงประกอบดนตรีชุดทศชาติ ตอนพระเนมิราช

ผู้วิจัยพบว่า เนื้อหาที่นำเสนออยากต่อความเข้าใจ เนื่องด้วยเนื้อหาเป็นการนำเสนอในลักษณะบทเพลงโอเปร่าที่เป็นภาษาต่างชาติ ดนตรีเข้ากับผู้ชมเฉพาะกลุ่ม การดำเนินเรื่องในลักษณะของการแสดงบัลเลต์ไม่เหมาะสมกับผู้ชมโดยรวมของสังคมไทย ชมแล้วเกิดความไพเราะด้านดนตรีแต่ไม่เข้าใจในเนื้อหาและทำให้ผู้ชมที่ไม่เข้าใจต่อสื่อการแสดงประเภทนี้ไม่เกิดความสุขในการชม

ภาพที่ 19 ภาพฉากดาวดิงส์ การแสดงประกอบดนตรีชุดทศชาติ ตอนพระเนมิราช โดยคุณพลอยไพลิน เจนเซน ร่วมแสดงในบทธอดมเทพ เทพเจ้าแห่งดวงวิญญูณ ในฉากดาวดิงส์

2.3.8 การแสดงละครพุทธชาดก ตอน เทวธรรมชาดก กรมศิลปากร

สำนักการสังคีต กรมศิลปากร ได้จัดการแสดงละครพุทธชาดก ตอน เทวธรรมชาดก เป็นการแสดงละครกึ่งนาฏศิลป์ วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2556 เป็นการเล่าเรื่องผ่านกระบวนการนาฏศิลป์ประติษฐ์ไทยผสมผสานลีลาการตะอีนเตีย เพื่อให้ผู้ชมมีความเข้าใจในเรื่องหลักธรรมจากชาดก โดยใช้ผู้แสดงจากกองการสังคีตกรมศิลปากร ผู้แสดง มหิตสสาสกุมากร ชีรเดช กลิ่นจันทร์ จันทกุมาร เอก อรุณพันธ์ สุริยะกุมาร พงษ์ศักดิ์ บุญล้น ฝี่เสื่อน้ำ วัชรวัน ธนะพัฒน์ บริวารฝี่เสื่อน้ำ สุทธิสุทธิรักษ์ และนาฏศิลป์นสำนักกองการสังคีตอื่นๆ โดยก่อนหน้านี้สำนักการสังคีต กรมศิลปากรได้ทำการแสดงชาดกในเรื่องต่างๆ อาทิ พระเนมิราช ซึ่งจัดแสดงเนื่องในงานอนุรักษ์มรดกไทย ณ สังคีตศาลาพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2550

ผู้วิจัยพบว่าเป็นการแสดงที่มีผู้ชมเฉพาะกลุ่ม การดำเนินเรื่องลักษณะนาฏศิลป์ไทยผ่านกระบวนการแสดงแบบนาฏศิลป์ผสมกับบทร้องดนตรีไทยและบทเจรจาที่ยากต่อความเข้าใจในกลุ่มเด็กและเยาวชน การแสดงมีลักษณะเนิบนาบไม่เร้าใจ เนื้อหายังคงดำเนินเรื่องตามอรรถกถาชาดก ไม่มีการปรับหรือพัฒนาเนื้อเรื่องให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน

2.4 ศิลปะร่วมสมัย Contemporary Art

อู่แก้ว สาณะเสน ได้เขียนบทความลงในบล็อกทางโซเชียลมีเดีย ในรายวิชา Contemporary Art รหัสวิชา 41002005 ว่า Contemporary Art (<https://riendee.wordpress.com/2555/>)²⁴ แปลว่า ศิลปะร่วมสมัย ความหมายกว้างขวางและยังเป็นที่ถกเถียง แต่ว่าโดยรวมๆ หมายถึงศิลปะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นั่นก็คือประมาณ หลังปี 1950 (ศตวรรษที่ 20) จนถึงปัจจุบัน ช่วงเวลานี้ มีศิลปะหลายรูปแบบและหลากหลายสไตล์ การแบ่งของนักประวัติศาสตร์ศิลปะ บางทีก็ยังไม่ลงตัว สไตล์งานศิลปะ ในยุคร่วมสมัย มีตั้งแต่ โมเดิร์นอาร์ต (modern art) แอปสแตรก อาร์ต (abstract art) แอปสแตรก เอกซ์เพรสชันนิส (abstract expressionism) ป๊อป อาร์ต (pop art) โปสโมเดิร์น (post modern) มินิมาลิส (minimalist) คอนเซ็ปชวล อาร์ต (conceptual art) เพอร์ฟอมแมนส์ (performance) อินสตอลเลชัน (installation) มีเดีย อาร์ต (media art) มัลติมีเดีย (multimedia) และยังมีที่น้อยๆ อีกหลากหลายแขนง แต่ความหมายโดยรวมคือ ศิลปะ ที่มากับวิถีชีวิตในสังคมยุคใหม่ ที่ไม่มีจุดศูนย์กลางผสมผสานกับเทคโนโลยี ที่มาของงานศิลปะประเภทนี้ ก็มักจะมาจากทางสังคมตะวันตก ส่วนเมืองไทยก็นำเอารูปแบบมาประยุกต์ในแบบฉบับเฉพาะตน เพราะสภาพสังคมไม่เหมือนกัน โดยนำเอารูปแบบมาใช้เพื่อให้ดูน่าตื่นตื้นสวยงามแลดูสมัยใหม่ ดังนั้น เรื่องรูปแบบงานศิลปะไม่ยากเกินทำได้ แต่ก็มีศิลปินที่นำเอารูปแบบของเค้ามาผสมกับของเรา เรียกประมาณว่า ไทยประยุกต์ บางทีก็เอารูปแบบไทยมา แต่ใช้เทคนิคสมัยใหม่ โดยงานศิลปะร่วมสมัยของเราก็ย่อมสะท้อนความเป็นตัวตนของเราในสังคมโลก

ผู้วิจัยพบว่าศิลปะร่วมสมัยเป็นงานศิลปะที่รวบรวมงานศิลปะทุกแขนง อยู่ที่ศิลปินเลือกที่จะหยิบมานำเสนอ และเป็นงานศิลปะที่ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจากชาติตะวันตก แต่ด้วยการตีความของผู้วิจัยแล้ว เห็นว่า ศิลปะร่วมสมัยน่าจะหมายถึงงานศิลปะที่สามารถสื่อได้กับทุกชาติทุกภาษาและทุกยุคสมัย

²⁴ <https://riendee.wordpress.com/contemporary-art/>, 2555

2.5 สื่อประสม (ศิลปะสื่อผสม)

จากข้อมูลเว็บไซต์ SARANAPONSAY สื่อประสมหรือสื่อหลายแบบ (Multimedia) (<http://saranaponsay2.blogspot.com/> 2556)²⁵ เป็นเทคโนโลยีที่ช่วยให้คอมพิวเตอร์สามารถผสมผสานระหว่างข้อความ ข้อมูล ตัวเลข ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และเสียง ตลอดจนระบบโต้ตอบกับผู้ใช้ (Interactive) มาผสมผสานเข้าด้วยกัน สื่อประสมหรือมัลติมีเดีย หมายถึง การนำเอาสื่อหลาย ๆ อย่าง เช่น รูปภาพ เทป แผ่นโปร่งใส มาใช้ร่วมกัน เพื่อส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการเรียนการสอน ต่อมาเมื่อมีการนำคอมพิวเตอร์มาใช้มากขึ้น และสามารถใช้งาน ได้ทั้งภาพนิ่ง เสียง ข้อความและภาพเคลื่อนไหว ทำให้ความหมายของสื่อประสมเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งส่วนประกอบหลัก ที่มีใช้ทั่วไปของคอมพิวเตอร์มัลติมีเดียจะมี CD-ROM sound card และลำโพง เพิ่มเข้ามาในคอมพิวเตอร์ หรืออาจมีส่วนประกอบที่เกี่ยวกับการใช้งานวิดีโอด้วย นอกจากนี้ยังมีความหมายรวมถึง การใช้การใช้คอมพิวเตอร์ควบคุมอุปกรณ์อื่นๆ เช่น เครื่องวิดีโอเทปเสียง ซีดีรอม กล้องดิจิตอล โทรทัศน์ ฯลฯ ให้ทำงานร่วมกัน การใช้คอมพิวเตอร์ควบคุมอุปกรณ์หลายๆ อย่างดังกล่าวจะต้องอาศัย โปรแกรมคอมพิวเตอร์ (Software) และอุปกรณ์ (Hardware) ต่างๆ การนำเอาศิลปะแต่ละประเภทมาผสมผสานกัน หมายถึง การนำเอาศิลปะแต่ละสาขามาผสมผสานกันเข้าเป็นผลงานศิลปะ เช่น การนำเอาผลงานจิตรกรรม วรรณกรรม และนาฏศิลป์ มาผสมผสานกันได้อย่างกลมกลืน แสดงออกด้วยอารมณ์และความรู้สึกเข้าด้วยกันเป็นหนึ่งเดียว เราจะเห็นได้จากศิลปะการแสดง (Performance Art) มีทั้งภาษา ท่าทาง ดนตรีประกอบ และสีสันทของการระบายสี หรือแสงของไฟที่เป็นสีสันท อาจจะนำประติมากรรม หรือสถาปัตยกรรมผสมผสานกันได้ จะเห็นได้จากการแสดงศิลปะ แสง สี เสียง

ผู้วิจัยพบว่าสื่อประสมเป็นสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่สามารถสร้างอารมณ์ความรู้สึกให้กับผู้ดู และสามารถนำมาใช้กับวงการบันเทิงได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากผู้นำมาใช้มีความเข้าใจในสื่อประสมนี้ๆ

²⁵ <http://saranaponsay2.blogspot.com/>, 2556

2.6 ทฤษฎีการสื่อสาร

การสื่อสาร (communication) เป็นกระบวนการถ่ายทอดข่าวสาร (Message) ความคิด และความรู้สึก ระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องสองฝ่าย คือ ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ส่งสารไปยังอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นผู้รับสาร เพื่อให้เกิดความรับรู้ร่วมกัน และแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อกัน

เบอร์โล (Berlo)²⁶ ศาสตราจารย์ทางการสื่อสารของมหาวิทยาลัยมิชิแกน เสนอว่า การสื่อสารมีองค์ประกอบสำคัญ คือ ผู้ส่งหรือแหล่งข่าว (Source) ข่าวสาร (Message) ช่องทาง (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) ซึ่งนิยมเรียกกันโดยทั่วไปว่า แบบจำลอง S M C R โดยแต่ละองค์ประกอบจะมีปัจจัยต่างๆ

จอร์จ เอ มิลเลอร์ (George A. Miller) (George A. Miller 1951)²⁷ ให้ความหมายว่า การสื่อสารเป็นการถ่ายทอดข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง

สื่อโซเซียลมีเดียเว็บไซต์เพื่อการศึกษารายวิชาการสื่อสาร ง 30204 (<https://sites.google.com/site/7pattawat55/home/>)²⁸ ได้เขียนบล็อกไว้ว่า พจนานุกรมภาษาอังกฤษ (Oxford English Dictionary) ให้ความหมายว่า การให้การนำการแลกเปลี่ยนความคิด ความรู้อื่นๆ จากความหมายที่มีผู้ให้ไว้แตกต่างกัน ซึ่งบางคนให้ความหมายครอบคลุมไปถึงพฤติกรรมที่ไม่ใช้ภาษาพูดและภาษาเขียนด้วย บางคนถือว่าการสื่อสารคือการแสดงออกทุกอย่าง ที่ผู้อื่นเข้าใจได้ ไม่ว่าจะการแสดงนั้นจะมีเจตนาให้ผู้อื่นเข้าใจหรือไม่ก็ตาม จึงอาจสรุปได้ว่า การสื่อสาร คือการที่มนุษย์ถ่ายทอดความรู้ ความคิด หรือประสบการณ์ของตน ไปยังบุคคลอื่น และการรับรู้ความคิดจากบุคคลอื่น มาปรับพฤติกรรมของตนเอง โดยกระบวนการของการสื่อสาร ซึ่งการถ่ายทอด และการรับรู้ ความคิดมีอยู่ 3 ลักษณะ

1. การใช้รหัสสัญญาณโดยตรง เช่น การใช้สัญญาณเสียง ภาษาพูด สัญลักษณ์ ภาษาเขียน ภาษาท่าทาง ตลอดจนรหัสสัญญาณอื่นๆ ที่กระทำโดยตรง ระหว่างผู้ถ่ายทอดกับผู้รับ

²⁶ D.K. Berlo, อ้างถึงใน บุญเลิศ ศุภติติก, การสื่อสารโครงสร้างและหน้าที่ในสังคม, (กรุงเทพมหานคร, เจริญวิทยการพิมพ์, 2523, หน้า 11.

²⁷ George A. Miller, Language and Communication (New York: McGraw-Hill, 1951), หน้า 6.

²⁸ <https://sites.google.com/site/7pattawat55/home/>

2. การใช้เครื่องมือในการถ่ายทอด เป็นการสื่อสารโดยผ่านทางเครื่องมือ เช่น การใช้ โสตทัศนูปกรณ์ วิทยุกระจายเสียง คอมพิวเตอร์ หรือเครื่องมือสื่อสารอื่นๆ

3. การถ่ายทอดโดยกระบวนการทางสังคม เช่น การปฏิบัติสืบทอดทางประเพณี ศาสนา วัฒนธรรม และระบบอื่นๆ ของสังคม

ผู้วิจัยพบว่าการสื่อสารเป็นส่วนสำคัญในงานนาฏศิลป์ เนื่องด้วยมีการสื่อสารทั้ง 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายแสดง และฝ่ายผู้ชม การสื่อสารที่ได้ประสิทธิภาพก็ย่อมหมายถึงการแสดงที่เข้าถึงผู้ชมทั้งเนื้อหา ความสวยงาม ส่วนผู้รับนั้นก็ย่อมหมายถึงผู้ชมที่เข้าใจในเนื้อหาที่สื่อสารและอิมเมจไปกับการแสดง

2.7 การศึกษางานศิลปะที่เกี่ยวข้อง

2.7.1 ศึกษางานศิลปะรูปแต้ม

งานจิตรกรรมฝาผนังหรือที่เรียกว่า “รูปแต้ม” วัดโพธิ์ชัย จังหวัดเลย และจิตรกรรม รูปแต้มในแถบจังหวัดขอนแก่น เป็นงานจิตรกรรมพุทธศิลป์ในแถบภาคอีสานของไทยที่มีความเรียบง่ายในลวดลายและสีสัน รูปทรงไม่ได้วิจิตรอย่างงานจิตรกรรมในภาคกลาง

ภาพที่ 20 ภาพจิตรกรรมฝาผนัง “รูปแต้ม” วัดโพธิ์ชัย จังหวัดเลย (ซ้าย)

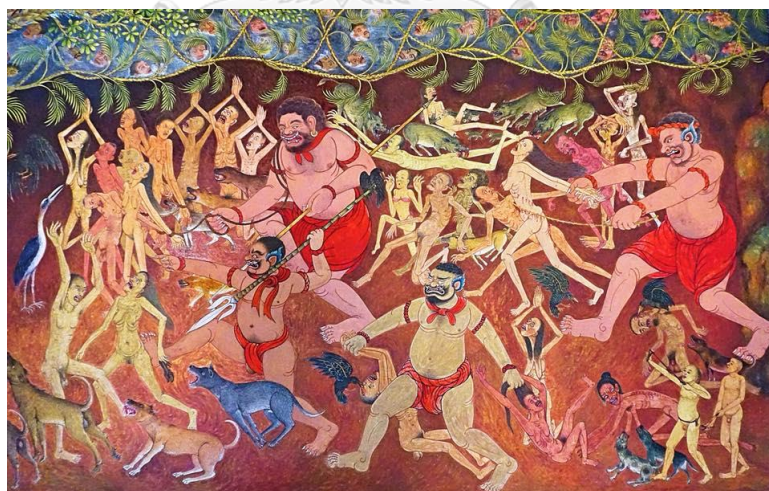
งานจิตรกรรมสร้างสรรค์ “รูปแต้ม” ผลงานนายอิทธิพล พัฒรชนม์ เป็นผลงานจิตรกรรมพุทธ ศิลป์ร่วมสมัยที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากจิตรกรรมรูปแต้ม จังหวัดเลย เป็นผลงานพุทธศิลป์ที่เรียบง่าย มีการตัดทอนของลวดลายให้มีความเรียบง่าย แต่มีการปรับในงานด้านการออกแบบสีสันให้มีความสวยงามตามแบบฉบับของศิลปิน

ภาพที่ 21 ภาพการออกแบบตัวละครในผลงาน “สูปแต่้มเลย” (อินธิพล พัฒรชนม์ 2557)²⁹ ผลงาน
คุณอินธิพล พัฒรชนม์

2.7.2 ศึกษางานศิลปะภาพจิตรกรรมฝาผนัง

ผลงานจิตรกรรมฝาผนังนายจักรพันธ์ โปษยกฤต ได้ออกแบบไว้ในพระอุโบสถวัด
ตรีศเทพ บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับนรกสวรรค์ในครั้งพุทธกาล ลาดลายการออกแบบและสีสันมี
ความวิจิตรประณีตในเชิงช่างชั้นสูง

ภาพที่ 22 ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ณ วัด ตรีศเทพฯ โดย อาจารย์จักรพันธ์ โปษยกฤต

²⁹ อินธิพล พัฒรชนม์, “สูปแต่้มเลย”., 2557

2.7.3 ศึกษางานศิลปะภาพจิตรกรรมพุทธศิลป์

ผลงานจิตรกรรมพุทธศิลป์บรรยายภาพภูมิในนรก จากสมุดภาพไตรภูมิ ออกแบบโดย นายนพวงศ์ เบ้าทอง เป็นการออกแบบผลงานสมุดภาพอักษรอีสานผลงานพุทธศิลป์มีความเรียบง่าย มีเอกลักษณ์ สื่อเนื้อหาถึงการทำได้ดีทำชั่วได้ชั่ว เป็นผลงานพุทธศิลป์ที่สะท้อนตัวตนของศิลปินและยังคงอนุรักษ์รูปแบบจิตรกรรมภาคอีสานไว้อย่างครบถ้วน

ภาพที่ 23 ภาพวาดบรรยายเรื่องภูมิในนรก จากสมุดภาพไตรภูมิ โดย นพวงศ์ เบ้าทอง

2.7.4 ศึกษางานศิลปะรูปปั้น

ผลงานประติมากรรมภาพปั้นเหตุการณ์นรกและสวรรค์ ณ วัดไฟโรงวัว จังหวัดสุพรรณบุรี นับเป็นงานประติมากรรมที่เรียบง่ายจากฝีมือช่างชาวบ้าน หุ่นแทบทุกตัวไม่ได้ตรงตามสรีระของหลักการศิลปะด้านรูปร่างที่แม่นยำ แต่รายละเอียดของรูปปั้นต่างๆ สื่อความหมายสะท้อนเนื้อหาที่ผู้สร้างสรรค์ต้องการสื่อได้ชัดเจน และสามารถถ่ายทอดอารมณ์ของงานปั้นไปยังผู้ที่พบเห็นได้เกิดความสะเทือนอารมณ์ไปตามอารมณ์ของรูปปั้นนั้นๆ โดยไม่ต้องมีรายละเอียดของงานศิลปะปะชั้นสูง

ผู้วิจัยพบว่างานศิลปะที่มีการถ่ายทอดมาสู่สาธารณะชนนั้น ไม่จำเป็นต้องมีรายละเอียดที่เป็นงานศิลปะชั้นสูง แต่ผู้สร้างสรรค์ต้องเข้าใจวิธีการและหน้าที่ของการนำเสนอ และ

เข้าใจกลุ่มเป้าหมายที่ผู้สร้างสรรค์ต้องการสื่อ ฉะนั้น ไม่ว่าจะงานศิลปะที่มีความละเอียดประณีตสวยงาม หรืองานศิลปะที่มีความเรียบง่ายนั้น ก็สามารถทำหน้าที่ของการสื่อสารได้ด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 24 ภาพถ่ายรูปปั้นยมทูตทำการลงโทษผีที่ถูกลงโทษในขุมนรก ถ่ายเมื่อ 23 กันยายน พ.ศ. 2560 บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 25 ภาพถ่ายรูปปั้นภูตผีถูกลงโทษในขุมนรกด้วยการปีนต้นไม้ ถ่ายเมื่อ 23 กันยายน พ.ศ. 2560 บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 26 ภาพถ่ายรูปปั้นญาติในชุมชนรกและรูปปั้นยมทูตทำการลงโทษผีที่ถูกลงโทษในชุมชนรก ถ่ายเมื่อ 23 กันยายน พ.ศ. 2560 บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

บทสรุปท้ายบท

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องของงานวิจัยฉบับนี้ หุ่นคือวัตถุที่สร้างขึ้นแทนสิ่งมีชีวิตทั้งรูปแบบที่เคลื่อนไหวได้และเคลื่อนไหวไม่ได้ มีทั้งแบบสองมิติและสามมิติ นับเป็นงานสร้างที่มานานนับพันปีและทั่วโลก โดยหุ่นในทั่วโลกมีหลายประเภท เช่น หุ่นสาย หุ่นกระบอก หุ่นมือ หุ่นซัก หุ่นเซต หุ่นนิ้วมือ หุ่นเงา เป็นต้น และสร้างจากวัสดุต่างๆ เนื้อหาที่หุ่นนำมาแสดงมีทั้งเนื้อหา นิทาน เรื่องเล่าจากเรื่องจริง เรื่องการเมืองที่ให้ทั้งสาระและบันเทิง สมัยก่อน ประเทศที่มีอารยะมักจะมีหุ่นเป็นเครื่องเซตหน้าชูตาบ่งบอกความเป็นชาติของประเทศนั้นๆ แต่ในสถานการณ์ปัจจุบัน ศิลปะหุ่นและการแสดงในแถบเอเชียโดยเฉพาะในประเทศไทยที่มีหุ่นทั่วภูมิภาคไม่ค่อยได้รับความนิยมนจากผู้ชม เนื่องด้วยหุ่นเป็นงานศิลปะและการแสดงที่ยังคงเดินอยู่ในแนวทางอนุรักษ์ ไม่ค่อยได้มีการพัฒนาให้เข้ายุคสมัย จึงทำให้หุ่นในประเทศไทยและในแถบเอเชียลดความนิยมลง ในทางกลับกันในประเทศไทยก็เริ่มมีคณะหุ่นได้ดำเนินการพัฒนาหุ่นในแนวทางของตนเอง ด้วยการนำเอาเทคโนโลยีที่ทันสมัยโดยเฉพาะสื่อประสมมาใช้กับงานการแสดงหุ่น เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาให้หุ่นอยู่ร่วมกับสังคมปัจจุบัน โดยเนื้อเรื่องที่ทำกรแสดงนั้นมักจะนำวรรณคดีไทยดั้งเดิมที่ใช้กับละครเวทีเพียงไม่กี่เรื่องมานำเสนอต่อผู้ชม มีเพียงคณะหุ่นไม่กี่คณะที่เริ่มมีการสร้างเรื่องขึ้นใหม่ แต่เป็นเรื่องที่พัฒนามา

จากเรื่องเดิม และที่ยังไม่ค่อยมีคณะหุ่นคณะใดนำชาตคซึ่งเป็นเรื่องที่มีเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในสังคมมาใช้เป็นเรื่องประกอบการแสดงหุ่น เรื่องพระเนมิราชชาตคเป็นชาตคเรื่องหนึ่งที่ไม่เคยมีคณะหุ่นคณะใดในประเทศไทยทำการแสดงในรูปแบบหุ่นมาก่อน โดยพระเนมิราชชาตคที่เป็นหนึ่งในสิบชาติสุดท้ายขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มีแก่นของเนื้อหาหลักของการอธิษฐานบารมีเพื่อนำไปสู่การความมุ่งมั่นประพฤติปฏิบัติจนส่งผลบุญกุศลในสิ่งที่ต้องการ อีกทั้งมีเนื้อหา “การทำ ความดีละเว้นความชั่วภายใต้หลักคุณธรรมศีล5” เนื้อหาสอดแทรกเหตุการณ์ที่มีจินตนาการอภินิหารทำให้เกิดความสนุกเพลิดเพลินเนื้อหาสามารถนำมาพัฒนาตัดแปลงเสริมแต่งให้มีความสนุกสนานให้เข้ากับยุคสมัยได้มากกว่าชาตคเรื่องอื่นๆ และเนื้อหาเป็นประโยชน์ต่อผู้ชม โดยการนำเสนอการแสดง หุ่นกระบอกในรูปแบบใหม่ที่มีความร่วมสมัยเรียบง่าย ด้วยต่อยอดอนุรักษ์การแสดงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม เพื่อสร้างมิติใหม่ของการใช้สื่อประสมที่สนุกสนานงดงามสมจริง ก่อเกิดประโยชน์ต่อความเข้าใจและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน พร้อมเป็นแบบอย่างในการสร้างสรรค์งานแสดงหุ่นกระบอกที่แตกต่างไปจากเดิมที่ยังคงเอกลักษณ์เอาไว้ครบถ้วนและเป็นต้นแบบแห่งการนำไปต่อยอดใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนและเป็นสื่อบันเทิงต้นแบบให้กับผู้สนใจต่อไป

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

นวัตกรรมแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง “พระเนมิราช” เป็นการวิจัยสร้างสรรค์ โดยต้องอาศัย การศึกษาค้นคว้างานวิจัยประวัติความเป็นมาของการแสดงหุ่นกระบอกคณะต่างๆ ในประเทศไทย รวมถึงงานนาฏศิลป์และงานศิลปะแขนงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องที่ผู้วิจัยเล็งเห็นว่ามีประโยชน์ต่อการพัฒนา หุ่นในรูปแบบของผู้วิจัยเองทั้งในด้านความเป็นรูปแบบการแสดง ตัวหุ่นกระบอก กลไก เสื้อผ้า เครื่อง แต่งกาย เรื่องเกี่ยวกับท่าทาง การรำ รำ เพลง เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนการวิจัยในเบื้องต้นก่อนการ ทดลองประดิษฐ์หุ่นในรูปแบบใหม่โดยการผสมผสานข้อมูล ความรู้ เทคนิค เพื่อให้ได้นวัตกรรมการ แสดงหุ่นกระบอกไทยรูปแบบใหม่เรื่อง “พระเนมิราช” เพื่อเผยแพร่คำสอนในพระพุทธศาสนาให้กับ กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการสื่อสาร

3.1 รูปแบบและวิธีการดำเนินงาน

- 3.1.1 การศึกษาแนวความคิดอย่างเป็นระบบในการสร้างสรรค์ผลงาน
ศึกษาและวิเคราะห์หลักการตลาด 5M
ศึกษาและวิเคราะห์หลักการตลาด 8P
- 3.1.2 การพัฒนาบท
บทดั้งเดิมที่ใช้เผยแพร่ในรูปแบบการแสดงอื่น
บทพัฒนาปรับปรุงใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับการแสดงหุ่นกระบอก
- 3.1.3 การออกแบบตัวละคร รูปร่าง กลไก วัสดุ
การออกแบบร่างตัวละคร กลไก
การคัดเลือกใช้วัสดุการสร้างหุ่น
การปั้นแบบ
การทำแม่พิมพ์
การหล่อแบบ
การสร้างกลไกหุ่นในกระบวนการประกอบตัวหุ่นส่วนต่างของตัวหุ่น
เขียนหน้าหุ่น

การออกแบบ คัดเลือกวัสดุในการตัดเย็บเสื้อผ้าหุ่น

ออกแบบการขีดแสดง ท่าทาง การบังคับตัวหุ่น ภาษาท่าทาง

3.1.4 การออกแบบฉากประกอบการแสดง

การออกแบบร่าง

การจัดรูปแบบฉากการแสดง (วางหลักการเดียวกับโรงหุ่นดั้งเดิม)

การคัดเลือกวัสดุเพื่อเป็นฉากประกอบการแสดง

การออกแบบจัดวางองค์ประกอบฉาก

การใช้สื่อประสมประกอบการแสดง

การออกแบบแสงสีประกอบการแสดง

อุปกรณ์ประกอบการแสดงและฉาก

3.1.5 การออกแบบดนตรีและเสียงประกอบการแสดง

ดนตรี

เสียงพากย์

การคัดเลือกเสียงร้อง

การคัดเลือกเสียงพากย์

เสียงประกอบการแสดง SFX

ระบบเสียงเพื่อประกอบการแสดง

3.1.6 การเผยแพร่นวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทย เรื่อง พระเนมิราช

3.1.7 มุมมองของผู้ชมที่มีต่อการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่องพระเนมิราช

3.1.8 ความคิดเห็นของทีมงานผู้วิจัย

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่เอกสาร วรรณกรรม หนังสือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่เกี่ยวกับการสร้างการแสดงหรือประดิษฐ์หุ่น

3.2.2 อุปกรณ์ที่ใช้สำหรับผลิตหุ่น เช่น ไม้ เรซิน ไฟเบอร์ ผ้า กระบอกไม้ไผ่ เครื่องประดับ รวมถึงอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์และเทคโนโลยีต่างๆ ที่ใช้ประกอบการแสดงในรูปแบบอื่นๆ

3.1.3 เครื่องบันทึกเทปวิดีโอ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์หรือใช้ขณะเข้าร่วมสังเกตการณ์การประดิษฐ์หรือการแสดงหุ่นจากผู้เชี่ยวชาญรวมถึงขณะทดลองประดิษฐ์หุ่นกระบอกในรูปแบบที่ผู้วิจัยคิดค้น

3.1.4 สัมภาษณ์ โดยใช้การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการพร้อมทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วมกับบุคคลที่เป็นผู้เชี่ยวชาญหรือมีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับการวิจัย

3.3 แนวทางการสัมภาษณ์

3.3.1 สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้มีชื่อเสียงในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการลงพื้นที่จริง โดยเกณฑ์ในการคัดเลือกบุคคลที่จะให้ข้อมูล จะต้องมีความเชี่ยวชาญในด้านศิลปะหุ่นกระบอกหรือใกล้เคียงและเป็นที่ยอมรับในสังคมนักวิชาการหรือสังคมศิลปินงานหุ่น

- ด้านองค์ความรู้ต่างๆ
- เทคนิคต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้เชี่ยวชาญนั้นๆ เช่นวิธีการประดิษฐ์ การกำหนดท่วงท่า

การรำยรำ หรือการแสดงการซัดเซิดหุ่นประเภทอื่นๆ

3.3.2 สัมภาษณ์ผู้เข้าชมการแสดงโดยมีหัวข้อย่อยในการสอบถาม ดังนี้

- สถานะของผู้กรอบแบบสอบถามเช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา
- ความเข้าใจการแสดงหุ่นกระบอกในรูปแบบดั้งเดิม
- ความพึงพอใจในการพัฒนาหุ่นในรูปแบบใหม่
- ความพึงพอใจในการพัฒนางานแสดงในรูปแบบใหม่
- ความเข้าใจในเนื้อหาของการแสดง
- ความเข้าใจเนื้อหาก่อนการแสดง
- ประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าชมการแสดงเช่น ความบันเทิง เข้าใจเนื้อหาที่ผู้จัดทำ

การแสดงส่งไปยังผู้ชม ความประทับใจ ความเหมาะสมในการนำหุ่นแบบดั้งเดิมมาพัฒนาให้เป็นหุ่นในรูปแบบใหม่

3.4 ขั้นตอนการคิดค้นนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง พระเนมิราช

กระบวนการที่สำคัญในการวิจัยนี้คือเน้นการแสวงหาองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างการทำดำเนินงาน โดยรวบรวมสิ่งที่ค้นพบตลอดเส้นทางการศึกษานำมาวิเคราะห์และทำการคิดค้นนวัตกรรม

และทดลองผลิตขึ้นจนเป็นผลผลิตถ่ายทอดออกมาเป็นนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง “พระเนมิราช” เพื่อเผยแพร่คำสอนในพุทธศาสนาโดยมีขั้นตอนการศึกษาและพัฒนาตามลำดับดังนี้

3.4.1 ศึกษารวบรวมวรรณกรรมงานวิจัยบทความและวิดีโอที่เกี่ยวข้องกับหุ่นกระบอกในประเทศไทย โดยมีเกณฑ์ในการศึกษาเฉพาะหุ่นกระบอกไทยหรือหุ่นที่มีผลต่อการคิดค้นนวัตกรรมการแสดงชุดนี้ (ภาคผนวก) ได้แก่

หุ่นภาคกลาง

- คณะมังกรทอง (หุ่นกระบอกจีนไหหลำ)
- หุ่นยายชิ้น สกุลแก้ว
- หุ่นละครเล็กพ่อครูแกร
- หุ่นกระบอกคณะแม่สาหร่าย ช่วยสมบูรณ์
- หุ่นยายชะเวง อ่อนละม้าย (ชื่อคณะเดิม ชะเวงหลานแม่บุญช่วย)
- หุ่นกระบอกคณะชูเชิดชำนาญศิลป์
- หุ่นกระบอกคณะบุญรอดศิริศิลป์
- หุ่นกระบอกกรมศิลปากร
- หุ่นละครเล็กคณะโจหลุยส์
- หุ่นนายจักรพันธ์ โปษยกฤต
- หุ่นกระบอกพะชะง
- หุ่นกระบอกบ้านตุ๊กกะตุ่น หุ่นกระบอกไทย
- หุ่นกระบอก หุ่นหลวงคณะครูไก่ สุรัตน์ จงดา
- หุ่นกระบอกคณะครูรัตน์
- ครูแ้วละครชาตรีบ้านลาด เมืองเพชรบุรี
- หุ่นกระบอกมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

หุ่นอีสาน

- หุ่นกระบอกคณะเพชรหนองเรือ

หุ่นเหนือ

- หุ่นกระบอกฮอบปีฮัท มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

- หุ่นกระบอกช่างฟ้อน

หุ่นใต้

- คณะหุ่นโนรา ทักษิณาสงขลา

3.4.2 ศึกษางานศิลปะที่เป็นแนวทางในการพัฒนาตัวหุ่นกระบอกใหม่

- ศึกษางานศิลปะอุปถัมภ์
- ศึกษางานศิลปะของศิลปินที่จะเป็นแนวทางในงานสร้างสรรค์ตัวหุ่นและฉาก

3.4.3 ศึกษาดูงานด้านช่างฝีมืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- งานปั้น การปั้นรูปขึ้นแบบสำหรับโครงหน้าและมือหุ่น
- งานหล่อ เป็นงานหล่อเรซินเพื่อใช้ทำหัวหุ่นและมือหุ่น
- งานไม้คืองาน ที่ใช้สำหรับทำโครงสร้างตัวหุ่น ฉาก องค์กรประกอบฉาก
- งานแกะสลัก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการแกะสลักแผ่นโฟมเพื่อสร้างสรรค์

องค์กรประกอบของฉาก

- งานพัสดราภรณ์ หรืองานเกี่ยวข้องกับผ้ารวมถึงงานเย็บปักเพื่อใช้เป็นเครื่องแต่งกายของหุ่นให้เป็นไปตามยุคสมัยและตรงตามตำแหน่งบุคลิกของตัวละคร

- การร่ายรำแสดงภาษาท่าทางเพื่อให้การชักเชิดหุ่นตรงกับท่าทางสื่ออารมณ์
- การสร้างสรรค์งานดนตรีเพื่อนำมาดัดแปลงให้เข้ากับบท
- ศึกษาเทคโนโลยีเพื่อประกอบการแสดง
- ศึกษางานช่างหุ่นของนานาชาติเพื่อนำมาปรับใช้พัฒนางานหุ่นรูปแบบใหม่

3.4.4 สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

- อาจารย์ประดิษฐ์ ปราสาททอง ศิลปินศิลปาธร ผู้เชี่ยวชาญการแสดงละครเวที
- อาจารย์ธีรเดช กลิ่นจันทร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการแสดงนาฏศิลป์ไทย “โขน”
- นายมณฑิธร พักเทพ ศิลปินนักแสดงหุ่นกระบอกไทย สายครูชั้น สกุลแก้ว

3.4.5 พัฒนาการแสดง

3.4.6 ออกแบบดนตรีและเสียงประกอบการแสดง

3.4.7 สร้างสรรค์และออกแบบบทร้องและทำนองในรูปแบบเดอะมิวสิคัล

3.4.8 ออกแบบบุคลิกตัวละครตามบท

- กำหนดตัวละครหลักและตัวรองตามบทละคร
- ออกแบบลักษณะเฉพาะของตัวละคร
- คิดค้นเทคนิคการขยับหรือเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของหุ่นเช่นใบหน้า ปากการเคลื่อนไหวของแขน การขยับมือและนิ้ว ฯลฯ

- ออกแบบเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย

3.4.9 ทดลองประดิษฐ์หุ่น

3.4.10 ออกแบบภาษาท่าทางประกอบการแสดง

3.4.11 ออกแบบฉากในรูปแบบสื่อดิจิทัล

3.4.12 ออกแบบองค์ประกอบฉาก

3.4.13 ฝึกซ้อมการแสดงโดยเฉพาะเทคนิคการควบคุมหุ่นที่พัฒนาขึ้นใหม่

3.4.14 เปิดทดลองการแสดง

3.4.15 เผยแพร่การแสดงจริง

3.4.16 รวบรวมข้อมูลประกอบรูปเล่มรายงานการวิจัย

ตารางการดำเนินงานวิจัย	2559				2560										2561									
	ส.ค.	ก.ย.	ธ.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ธ.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.		
นำเสนองานวิจัย	→																							
นำเสนองานวิจัยปีที่ 1-3				→																				
ศึกษาค้นคว้าข้อมูลงานวิจัย	→																							
ออกแบบทดลองสร้าง																								
พัฒนาบท																								
ออกแบบดนตรีประกอบการแสดง																								
ออกแบบตัวละคร																								
ออกแบบฉากประกอบการแสดง																								
ออกแบบกราฟิกประกอบการแสดง																								
ประกอบเพลงและกราฟิกประกอบการแสดง																								
ซ้อมการแสดง																								
ประชาสัมพันธ์																								
เผยแพร่การทดลองการแสดง																								
แก้ไขงานทดลองการแสดง																								
ประชาสัมพันธ์																								
เผยแพร่การแสดง																								
นำเสนอรายงานการวิจัย 5 บท																								
จัดทำรูปเล่มงานวิจัย (วิทยานิพนธ์)																								

ภาพที่ 27 ภาพตารางการดำเนินงานวิจัยตั้งแต่เริ่มเข้าศึกษา ปี พ.ศ. 2559 จนเสร็จสิ้นกระบวนการวิจัย ปี พ.ศ. 2561

สัมภาษณ์

จากการศึกษาและเริ่มดำเนินงานวิจัย ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษาหาข้อมูล และสัมภาษณ์คณะหุ่นต่างๆ ในประเทศไทย พร้อมบุคคลสำคัญในแวดวงหุ่น โดยเนื้อหาบางหัวข้อสัมภาษณ์อยู่ในภาคผนวก

นายคมสันต์ สุทนต์ ผู้วิจัยเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหนังใหญ่ในประเทศไทยในมิติต่างๆ ซึ่งจากการสัมภาษณ์พูดคุยจนได้ข้อมูลมาว่า ที่ไหนที่มีหนังใหญ่ ที่นั่นก็มักจะพบเจอกับหุ่น โดยทั่วไป โดยคุณคมสันต์ได้เล่าเรียงลำดับคณะหุ่นต่างๆ ดังนี้

หุ่นคุณยายสาคร บ้านเดิมอยู่ ตำบลท้ายตลาด อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ใกล้วัดตะเคียนซึ่งมีหนังใหญ่ ปัจจุบันตัวหุ่น 2-3 ตัวของคุณยายสาครอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ ภายหลังคุณยายสาครได้ย้ายมาอาศัยกับลูกที่กรุงเทพมหานครแล้วไม่ได้เซ็ดหุ่นอีกต่อไป ซึ่งปัจจุบันมีทราบว่าคุณยายสาครยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ ซึ่งเป็นตำนานต้องสืบสาวราวเรื่องกันต่อไป ในส่วนข้อมูลที่พักอาศัยของคุณยายสาคร ได้มีข้อมูลเพิ่มเติม โดยอาจารย์เสาวณิต วิงวอน ซึ่งเป็นญาติห่างๆ กับคุณยายสาคร ได้ให้ข้อมูลในวันนำเสนอรายงานวิทยานิพนธ์เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2560 ไว้ว่า “คุณป้ามีคณะละครแก้บน คณะหุ่น และมีหน้าที่รดเครื่องละคร บ้านพักอยู่แถววัดนครโกษาเยื้องกับสถานีรถไฟลพบุรี”

หุ่นในแถบตะวันตกของไทยละแวกอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม สืบมาว่าอยู่ที่วัดบางน้อย ซึ่งได้เก็บหนังใหญ่เอาไว้เพื่อสืบสานและอนุรักษ์ มีหุ่นกระบอกไทยที่เก็บไว้ร่วมกัน โดยหุ่นบางตัวมีความวิจิตรบรรจงมากกว่าหุ่นชาวบ้าน โดยเจ้าของเดิมซึ่งเป็นลูกหลานได้มอบไว้ให้กับทางวัดเพราะความกลัว ในส่วนจังหวัดเพชรบุรีก็มีการสืบทอดหุ่นกระบอกมาจากอัมพวาว่าคณะสามพี่น้องแถบอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งมักจะเล่นคู่ไปกับการแสดงละครและเป็นที่ยอมรับกันพอสมควรในอดีต ซึ่งผู้แสดงละครก็สามารถเล่นหุ่นได้ด้วยเช่นกัน โดยคณะหุ่นที่สืบสาวราวเรื่องก็ยังมีคณะหุ่นแม่สาหร่ายอีกด้วย

หุ่นอยุธยาแถบวัดพระญาติ แถบเจดีย์สามปลื้ม ก็ได้สนับสนุนอุปถัมภ์ศิลปวัฒนธรรมอย่างหนังใหญ่ ซึ่งก็มีหุ่นกระบอกด้วยเช่นกัน และหากข้ามไปยังวัดกษัตราธิราช ก็มีการสนับสนุนหนังเล็กหรือหนังตะลุงภาคกลาง รวมทั้งหนังใหญ่ อีกทั้งยังมีหุ่นกระบอกรวมอยู่ด้วย แต่ปัจจุบันก็ไม่มี

หลักฐานหนังหรือหุ่นหลงเหลืออยู่ในวัดแล้ว ซึ่งไม่แน่ใจว่าได้ถูกจำเริญน้ำไปด้วยเหตุการณ์ใดหรือไม่ ฉะนั้นหากนำมาศึกษาจริงๆ อยุธยาจะมีหุ่นมาก่อนหุ่นนายเหน่งหรือเปล่านั้น หลักฐานเรื่องหุ่นในสมัยอยุธยานั้นอาจหมายถึงหุ่นหลวง โดยพอได้พูดคุยกับยายสังวาล จังหวัดตาก ท่านก็ได้บอกเล่าว่าได้รับแรงบันดาลใจมาจากอำเภอไชโย และเมื่อเทียบเคียงกับอายุนั้นมากกว่า 123 ปี ซึ่งยาวนานกว่าหุ่นนายเหน่ง โดยอาจจะมาจากหุ่นลาว เป็นต้น ซึ่งอาจจะเป็นชาติพันธุ์ของลาวอีกทางหนึ่ง ซึ่งอาจจะต้องศึกษาอีกทีว่า ทำไมนักวิชาการถึงได้บันทึกเริ่มต้นจากหุ่นนายเหน่ง

หัวหุ่นตาตัด ในพระอุโบสถฯ วัดท่าหลวง พระอารามหลวง จังหวัดพิจิตร ซึ่งได้เก็บรักษาหุ่นกระบอกฝีมือตาตัดสมัยนายเหน่งเอาไว้ และรอการฟื้นฟูในลำดับต่อไป

ภาพที่ 28 หัวหุ่นฝีมือตาตัด ณ พระอุโบสถ วัดท่าหลวง จังหวัดพิจิตร โดยในภาพมีการซ่อมแซมหัวหุ่นบางหัว บันทึกเมื่อ 9 กันยายน 2557 บันทึกภาพโดย อาจารย์ศีกษิต นาครรัตน์

ยายหลี่ คณะหุ่นกระบอกคนสุดท้าย ของจังหวัดพิจิตร มีความชำนาญในด้านการแสดง ลิเกและหุ่นกระบอกเป็นอย่างสูง มีเรื่องเล่าว่า เวลาที่การแสดงของคณะยายหลี่เมื่อใด จะต้องมีคนมาชมอย่างแน่นขนัด และเนื่องจากสมัยก่อน การเดินทางใช้วิธีเดินเท้าเท่านั้น เคยมีผู้ชมที่เดินทางมาดูคณะยายหลี่ ถูกงูพิษกัดระหว่างทาง แต่ไม่ยอมไปหาหมอเพื่อรักษา แต่กลับให้พามาดูคณะลิเก ยายหลี่ให้ได้

ภาพที่ 29 ภาพถ่ายยายหลี่ เจ้าของคณะลิเกและหุ่นกระบอกแถบจังหวัดพิจิตร อาจารย์ศึกษิต นาครัตน์ เป็นผู้มอบให้แก่ผู้วิจัย

เส้นทางการเดินทางของงานศิลปะหุ่นกระบอกไทยแต่ในอดีตนั้น ไม่ได้ถูกบันทึกเป็นหลักฐานให้เห็นเด่นชัดหรือพิสูจน์ได้ทั้งหมด หากเป็นเพียงการบอกเล่าต่อๆ กันมา บ้างก็ว่าใช่ บ้างก็ว่าไม่ใช่ ชัดแย้งและบ้างก็เห็นพ้อง ในฐานะของผู้วิจัยเองจึงจำเป็นต้องนำข้อมูลต่างๆ มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์ให้เกิดเป็นข้อมูลที่ใกล้เคียงมากที่สุดจากการสอบถาม บอกเล่าจากตัวศิลปินเอง เครื่องญาติที่หลงเหลือหรือจากมูลฐานทางเอกสารที่ผู้วิจัยและศิลปินที่ทำงานเกี่ยวข้องท่านอื่นได้รวบรวมเอาไว้ เบื้องต้นและด้วยหลักฐานข้อมูลที่ได้มา จึงพอที่จะวิเคราะห์เป็นสังเขปได้ว่า หุ่นกระบอกไทยหุ่นโบราณดั้งเดิมของไทยที่มีอายุยาวนานกว่า 123 ปี ที่ได้รับการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้จะไม่สามารถระบุได้ชัดเจนแม่นยำว่าเกิดเมื่อใด แต่ด้วยหลักฐานต่างๆ ก็ย่อมที่จะสันนิษฐานในช่วงเวลาได้ว่าหุ่นกระบอกไทยมีอายุราวเท่าใดตั้งหลักฐานที่ศึกษามาข้างต้น และจะเห็นได้ว่าการเริ่มต้นของงานศิลปวัฒนธรรม การแสดงหุ่นกระบอกไทยเป็นเพียงการแสดงมหรสพเข้าบ้านเท่านั้น ไม่ได้มีความวิจิตรแต่ประการใด แต่หลังจากหุ่นกระบอกไทยเข้ามามีบทบาทและได้รับความนิยม ในส่วนภาคกลางหรือพระนคร และได้รับการสนับสนุนหรือดูแลจากเชื้อพระวงศ์หรือผู้ที่มีศักดิ์นาหุ่นกระบอกนั้น จึงมีความงดงามวิจิตรประณีตตามแบบชาววัง จึงเสมือนมีแบบแผนและได้มีการพัฒนามาจนถึงปัจจุบัน

ผู้วิจัยพบว่าความคิดเห็นของการศึกษาหุ่นกระบอกไทยมีแน่ชัดมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เนื่องด้วยมีหลักฐานที่แสดงชัดเจนจากสาส์นสมเด็จ และได้มีผู้ศึกษาวิจัยต่อกันมาจนเป็นหลักฐานทางวิชาการที่แน่ชัด จากการสัมภาษณ์นายคมสันต์ สุทนต์ ก็ได้มีความคิดเห็นตรงกับนักวิชาการและผู้วิจัยเองในเรื่องสถานที่ที่มีหนังสือใหญ่มักจะเป็นที่ที่มีหุ่นอยู่ด้วยเสมอ

.....

บทที่ 4

นวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทย เรื่อง พระเนมิราช

การแสดงในทุกสาขาย่อมผ่านกระบวนการความคิดแนวทางการพัฒนาสร้างสรรค์การแสดง ซึ่งนับเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะส่งผลให้เกิดผลงานสร้างสรรค์ที่สัมฤทธิ์ผลและเกิดความงามในสุนทรียศาสตร์แห่งการชม โดยกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานด้านนาฏศิลป์ที่นำศิลปะมาเป็นตัวหลักของผลงาน จึงมีขั้นตอนกระบวนการความคิดที่คล้ายกันแทบทุกสาขาการแสดง แต่อาจจะมีความแตกต่างปลีกย่อยในกระบวนการสร้าง เช่น ขั้นตอนการออกแบบ สร้าง ทดลอง ปรับปรุงแก้ไข และเผยแพร่ ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญที่จะก่อกำเนิดให้ผลงานออกมาเป็นรูปร่างเพื่อเผยแพร่สู่สาธารณชนหรือผู้ชม ขั้นตอนต่างๆ ที่กล่าวจึงมีความสำคัญในตัวของขั้นตอนงานนั้นๆ

กระบวนการสร้างสรรค์พัฒนานวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง “พระเนมิราช” ก็เช่นเดียวกัน ที่จำเป็นต้องจัดสรรกระบวนการพัฒนางานดังกล่าว โดยเฉพาะงานด้านนวัตกรรมที่พัฒนาต่อยอดจากงานหุ่นกระบอกไทยดั้งเดิมที่ไม่ใช้งานคิดสร้างสรรค์ใหม่ทั้งหมดเสียทีเดียว ซึ่งหากเป็นงานดั้งเดิมนั้น เพียงนำมาทำใหม่โดยศึกษาจากงานดั้งเดิมแล้วทำการเผยแพร่เพื่อเป็นงานอนุรักษ์รักษา หรือหากเป็นงานสร้างสรรค์ใหม่ทั้งหมด ก็ไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงงานดั้งเดิม ฉะนั้นงานนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง พระเนมิราช ที่ทำการพัฒนาจากของดั้งเดิม จึงจำเป็นต้องผ่านกระบวนการศึกษาแนวความคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยบันทึกไว้ในบทที่ 2 และ 3 แล้วประมวลงานศึกษามาสู่งานวิเคราะห์หาความคิดสร้างสรรค์ ร่างแบบ สร้างงาน ทดลอง แก้ไข และเผยแพร่ผลงานนวัตกรรมที่ผู้วิจัยสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์โดยรวมของผลงานที่สมบูรณ์ โดยกระบวนการความคิดค้นและสร้างนวัตกรรมของการแสดงหุ่นกระบอกไทย เรื่อง “พระเนมิราช” มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.1 การศึกษาแนวความคิดอย่างเป็นระบบในการสร้างสรรค์ผลงาน

4.1.1 ศึกษาและวิเคราะห์หลักการตลาด 5M

4.1.2 ศึกษาและวิเคราะห์หลักการตลาด 8P

4.2 การพัฒนาบท

4.2.1 บทดั้งเดิมที่ใช้เผยแพร่ในรูปแบบการแสดงอื่น

4.2.2 บทพัฒนาปรับปรุงใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับการแสดงหุ่นกระบอก

4.3 การออกแบบตัวละคร รูปร่าง กลไก วัสดุ

4.3.1 การออกแบบร่างตัวละคร กลไก

4.3.2 การคัดเลือกใช้วัสดุการสร้างหุ่น

4.3.3 การปั้นแบบ

4.3.4 การทำแม่พิมพ์

4.3.5 การหล่อแบบ

4.3.6 การสร้างกลไกหุ่นในกระบวนการประกอบตัวหุ่นส่วนต่างของตัวหุ่น

4.3.7 เขียนหน้าหุ่น

4.3.8 การออกแบบ คัดเลือกวัสดุในการตัดเย็บเสื้อผ้าหุ่น

4.3.9 ออกแบบการขีดแสดง ท่าทาง การบังคับตัวหุ่น ภาษาท่าทาง

4.4 การออกแบบฉากประกอบการแสดง

4.4.1 การออกแบบร่าง

4.4.2 การจัดรูปแบบฉากการแสดง (วางหลักการเดียวกับโรงหุ่นดั้งเดิม)

4.4.3 การคัดเลือกวัสดุเพื่อเป็นฉากประกอบการแสดง

4.4.4 การออกแบบจัดวางองค์ประกอบฉาก

4.4.5 การใช้สื่อประสมประกอบการแสดง

4.4.6 การออกแบบแสงสีประกอบการแสดง

4.4.7 อุปกรณ์ประกอบการแสดงและฉาก

4.5 การออกแบบดนตรีและเสียงประกอบการแสดง

4.5.1 ดนตรี

4.5.2 เสียงพากย์

4.5.3 การคัดเลือกเสียงร้อง

4.5.4 การคัดเลือกเสียงพากย์

4.5.5 เสียงประกอบการแสดง SFX

4.5.6 ระบบเสียงเพื่อประกอบการแสดง

4.6 การเผยแพร่ นวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทย เรื่อง พระเนมิราช

4.7 มุมมองของผู้ชมที่มีต่อการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่องพระเนมิราช

4.8 ความคิดเห็นของทีมงานผู้วิจัย

4.1 การศึกษาแนวความคิดอย่างเป็นระบบในการสร้างสรรค์ผลงาน

จากศึกษาแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำไปสู่การสัมภาษณ์บุคคลและศึกษาดูงานในสถานที่ต่างๆ เช่น ลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานหุ่นทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ศึกษาที่มาคณะหุ่นต่างๆ ทั้งไทยและต่างประเทศ ศึกษาดูงานศิลปะสู่ปัทม์ งานประติมากรรมวัดไผ่โรงวัว แล้วนำมาประมวลวิเคราะห์หาแนวทางในการดำเนินงานวิจัยในลำดับต่อไป โดยหลักการดำเนินงานวิจัยนั้นเป็นงานวิจัยสร้างสรรค์ หัวข้อนวัตกรรม โดยยังคงสร้างสรรค์ภายใต้หลักการตลาด เนื่องด้วยงานวิจัยนี้สามารถต่อยอดใช้ได้จริงในธุรกิจอุตสาหกรรมบันเทิง

แนวคิดก่อนถึงกระบวนการคิดค้นนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยอย่างเป็นรูปธรรมถือว่ามีผลสำคัญ เนื่องด้วยเป็นนวัตกรรมที่ต้องการนำมาแก้ปัญหาของการแสดงหุ่นที่ความนิยมลดน้อยลงทั้งจากผู้ชมและผลตอบแทนในเชิงของธุรกิจ โดยตลอด 20 ปีของผู้วิจัยที่ได้คลุกคลีและดำเนินธุรกิจในวงการหุ่นกระบอกไทยทั้งในแง่มีเวทีการแสดง เผยแพร่ และการค้า ผู้วิจัยได้ตั้งใจเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวที่จะสามารถทำให้การแสดงหุ่นกระบอกสามารถคงอยู่และเติบโตได้ในสังคมวงการธุรกิจบันเทิงต่างๆ จากการเริ่มต้นการคิดค้นแก้ปัญหาด้วยตนเองอย่างรอบคอบ แล้วมีการหารือกับกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องภายในองค์กรของผู้วิจัย โดยมีทีมงานที่มีความคิดเห็นตรงกับผู้วิจัยและแย้งกับผู้วิจัยในตอนต้น จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องศึกษาวิเคราะห์ลงลึกในกระบวนการคิดค้นงานต่างๆ เพื่อแก้โจทย์ที่มีความขัดแย้งและนำไปสู่ผลบวกในเชิงธุรกิจและการส่งต่อองค์ความรู้ในอนาคต โดยใช้หลักการวางแผนกระบวนการสร้างสรรค์งานเป็นลำดับขั้นตอนและใช้หลักของวิชา การจัดการการแสดง Event and Management โดยมีขั้นตอนการวางแผนบริหารและการพัฒนาการแสดงในทฤษฎี 5M 8P เป็นหัวใจหลัก เพื่อให้งานสร้างสรรค์นวัตกรรมตอบโจทย์ในด้านของความประสบความสำเร็จของผลงานและผู้ชม รวมไปถึงประสบความสำเร็จในด้านธุรกิจในวงการบันเทิงระยะยาว ซึ่งหลักการบริหารการตลาดจะมีความแตกต่างจากทฤษฎี 4P หรือการบริหารการตลาดแบบดั้งเดิม เนื่องด้วย

สังคมของผู้บริโภคมีความเปลี่ยนแปลงไปและแตกต่างจากในอดีต โดยหลักบริหารการตลาดแนวใหม่ที่เรียกว่า 5M 8P

การวางแผนงานการตลาด 5M 8P

การประสบความสำเร็จในงานหรือธุรกิจ จำเป็นต้องมีการวางแผนการตลาด เพื่อป้องกันความผิดพลาดในการดำเนินธุรกิจ การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ นาฏยศิลป์การแสดงต่างๆ ก็ล้วนต้องใช้หลักการตลาดแทบทั้งสิ้น ทั้งนี้เพราะการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะหรือนาฏยศิลป์การแสดง ก็ถือได้ว่าเป็นธุรกิจชนิดหนึ่ง หรือเปรียบเสมือนสินค้าผลิตภัณฑ์ตัวหนึ่งที่จะให้ผู้ชมหรือผู้บริโภคหยิบจับเลือกซื้อสินค้าหรือใช้บริการ ฉะนั้นการที่จะให้ผลงานสร้างสรรค์ด้านนาฏยศิลป์ ควรต้องทำการศึกษาและผสมผสานหลักการตลาดเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อเป็นการต่อยอดทางธุรกิจหรือการนำกำไรมาเสริมให้ธุรกิจด้านนาฏยศิลป์การแสดงหรือวงการบันเทิงสามารถดำเนินต่อไปได้ในอนาคต แต่ด้วยสภาพสังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปในเชิงสังคมเทคโนโลยี สื่อบันเทิงต่างๆ มีการแข่งขันกันสูง ทั้งในด้านการนำเสนอผลงาน และการแข่งขันในด้านธุรกิจ การใช้หลักการตลาดแบบดั้งเดิมจึงไม่สามารถทำให้ผลงานสร้างสรรค์ที่ถือเป็นสินค้าผลิตภัณฑ์ไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ได้ตามต้องการ การนำหลักการตลาดในทฤษฎี 5M 8P มาใช้ในกระบวนการคิดสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏยศิลป์การแสดง จึงน่าจะเป็นคำตอบที่ดีที่สุด在社会เทคโนโลยีแห่งการสื่อสารในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

การสร้างสรรค์ผลงานด้านนาฏยศิลป์การแสดง หัวข้อ “นวัตกรรมแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง พระเนรมิตราช” The Innovation of Thai Puppet Performance “PRANEMIRAJ” จึงได้นำหลักทฤษฎี 5M 8P มาใช้ในกระบวนการคิดสร้างสรรค์ผลงานด้วยหลักการ โดยรวมดังนี้

4.1.1 ศึกษาและวิเคราะห์หลักการตลาด 5M

หลักการนำทฤษฎี 5M' s มาใช้ร่วมกันงานนาฏยศิลป์การแสดง น่าจะถือได้ว่าตรงตามจุดมุ่งหมาย เนื่องด้วยนาฏยศิลป์ก็เปรียบเสมือนสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ชนิดหนึ่งที่ต้องมีการนำหลักการต่างๆ ซึ่งประกอบด้วย Money (เงินทุน) Man (ทรัพยากรบุคคล) Management (การบริหารจัดการ) Marketing (การบริหารการตลาด) และ Moral (ใจ) โดยหลัก 5 M นี้จะเป็นการ

ช่วยให้การวางแผนงานมีความละเอียดรอบคอบมากยิ่งขึ้น และสามารถนำผลิตภัณฑ์หรือผลงานไปสู่ความสำเร็จได้ ทั้งในเชิงธุรกิจและจิตใจ

การดำเนินงานสร้างสรรค์นาฏศิลป์การแสดง หัวข้อ “นวัตกรรมแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง พระเนมิราช” The Innovation of Thai puppet performance “PRANEMIRAT” ตั้งเป้าในการลงทุนสร้างไว้ 100,000 บาท (Money) ภายใต้แนวความคิด สวยๆ ง่าย ถูกๆ ทั้งนี้หลายคนอาจมองว่าเป็นการลงทุนที่สูงมากสำหรับทำการศึกษาในสถาบันการศึกษา แต่หากมองในแง่ของการลงทุนในเชิงของธุรกิจที่สามารถนำไปต่อยอดทางธุรกิจและสามารถนำไปใช้ได้จริงในการประกอบอาชีพของผู้ทำการศึกษาเอง ก็น่าจะเป็นการลงทุนที่น้อยมากสำหรับสังคมธุรกิจการค้าที่มีการแข่งขันกันสูงในปัจจุบัน โดยเม็ดเงินที่ทำการลงทุนนี้จะช่วยสนับสนุนงานด้านต่างๆ เช่น การผลิตผลงานเพลงประกอบ การผลิตและสร้างสรรค์หุ่นสำหรับการแสดง การผลิตและคิดค้นสร้างชิ้นงานฉากประกอบการแสดง โดยมอบหมายให้ทีมงานที่มีจำนวนและเวลาอันจำกัด ซึ่งมีความสนิทสนมในลักษณะของเพื่อนและผู้ร่วมงานที่มีความไว้วางใจในฝีมือมากกว่า 20 ปี ได้ลงมือผลิตผลงาน (Man) (Management) (Moral) โดยผลงานจะถูกนำเสนอในตลาดของวงการบินเท็งอีเวนท์ ออกาไนซ์ สถาบันการศึกษาที่อยากจะมีคณะหุ่นเป็นของตนเอง โดยวางกลุ่มเป้าหมายไปที่เด็กและเยาวชน โดยผลงานสร้างสรรค์จะถูกสร้างขึ้นภายใต้แนวความคิด สวยๆ ดีๆ ถูกๆ ใช้ทีมงานน้อยๆ และเพื่อตอบโจทย์ปัญหาของคณะหุ่นกระบอกในเมืองไทยที่มีจำนวนน้อยลง เช่น ผู้เชิดในแต่ละคณะน้อยลงเนื่องด้วยมาฝึกมือแล้วออกไปตั้งคณะเป็นของตนเอง การก่อสร้างการติดตั้งรื้อถอนฉากประกอบการแสดงที่มีขนาดใหญ่และมีชิ้นส่วนในการประกอบจำนวนมาก การขนส่งอุปกรณ์และทีมงาน เป็นต้น หลักการต่างๆ ที่ได้วางแผนไว้ภายใต้ทฤษฎี 5M จึงเป็นการวางแผนเบื้องต้น เพื่อให้ผู้สร้างสรรค์มีเป้าหมายที่ชัดเจนและสามารถมองเห็นสิ่งที่สร้างสรรค์ว่าจะสามารถดำเนินการสู่ความสำเร็จมากน้อยเพียงใด

ต้นทุนการผลิตงานสร้างสรรค์ (รวมขั้นตอนการทดลอง)

การผลิตเพลงและดนตรีประกอบการแสดง	38,000	บาท
การผลิตอุปกรณ์ประกอบการแสดง รวมขั้นตอนการทดลอง	30,000	บาท

ค่าบุคลากรด้านต่างๆ	20,000	บาท
อื่นๆ	12,000	บาท
รวม	100,000	บาท

4.1.2 ศึกษาและวิเคราะห์หลักการตลาด 8P

นอกจากการนำทฤษฎี 5M มาเป็นแบบแผนแห่งการเริ่มต้นสร้างสรรค์ผลงานแล้ว ในรายละเอียดต่างๆ ก็จะต้องลงลึกเพื่อให้มีความรอบคอบเกิดข้อผิดพลาดน้อยที่สุด หรือให้ตรงเป้าหมายความสำเร็จ 100% หรือใกล้เคียง การนำหลักการตลาด 8P ที่มีความละเอียดมากกว่าหลักการตลาด 4P ในอดีต จึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาให้ทันกับความต้องการของผู้บริโภคหรือผู้ใช้บริการในสังคมปัจจุบันนี้ ซึ่งหลักการ 8P จะประกอบด้วย

4.1.2.1 กลยุทธ์ผลิตภัณฑ์ (Product Strategy)

ด้วยผลงานสร้างสรรค์นวัตกรรมการแสดงหุ่นที่เรียบง่าย ชุดการแสดงขนาดย่อมแต่สามารถขยายขนาดให้ได้ตามพื้นที่รองรับการแสดงไม่มีข้อจำกัด พร้อมด้วยความแปลกใหม่ของการแสดงในรูปแบบการ์ตูนหุ่นกระบอกละครเพลงที่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กและเยาวชนสามารถเข้าถึงและเข้าใจได้ง่าย ภายใต้อัตลักษณ์ความเป็นไทยที่มีเนื้อหาการแสดงให้คติสอนใจเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชนที่จะเติบโตเป็นกำลังของชาติให้อยู่ในศีลธรรมดีงาม ด้วยผลิตภัณฑ์หรือสินค้าหุ่นกระบอกพระเนมิราช ที่มีความเรียบง่าย โดดเด่น แปลกใหม่ เนื้อหาดีมีประโยชน์และไม่เคยมีมาก่อน จึงน่าเป็นที่ต้องใจของกลุ่มเป้าหมายหลักคือเด็กเยาวชน และโดนใจกลุ่มเป้าหมายรองที่มีความเข้มแข็งในเชิงธุรกิจ คือ บริษัทอีเวนท์ บริษัทออกาไนซ์และกระทรวง กรมต่างๆ ที่ต้องการนำสื่อด้านศิลปวัฒนธรรมไทยที่แปลกใหม่ไปใช้ พร้อมให้เนื้อหาที่มีคติสอนใจเอื้อต่อการนำไปปรับใช้กับการแสดงและสามารถสอดแทรกเนื้อหาของสังคมปัจจุบันเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยได้เป็นอย่างดี อีกทั้งสามารถดำเนินการแสดงและประกอบสร้างได้ง่ายกว่าแต่ก่อน ด้วยลักษณะการแสดงแบบ Backpack Styl และ Backing Track Music ทำการแสดงเผยแพร่ในแต่ละครั้ง ทั้งนี้การแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่องพระเนมิราช ยังเสริมการแสดงด้านเทคโนโลยีให้มีความแปลกใหม่ด้วยสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น แสง สี ระบบเสียง กราฟิกแอนิเมชัน Graphic animation แมพปิ้ง

แอนิเมชัน Mapping animation โดยขนาดของสื่อเทคโนโลยีจะเลือกใช้ให้เหมาะสมกับขนาดของพื้นที่ที่ทำการแสดง และดูความเหมาะสมของสถานที่ว่าสามารถอำนวยต่อเทคนิคดังกล่าวหรือไม่ เทคนิคที่กล่าวนี้เป็นเพียงเทคนิคเสริมให้หุ่นกระบอกพระเนมิราชดูสวยงามตื่นตื้นสมจริงมากยิ่งขึ้น โดยถ้าหากสถานที่ที่ไม่อำนวยต่อเทคนิคดังกล่าว นวัตกรรมฉากพื้นฐานของการแสดงก็สามารถสร้างความน่าสนใจโดดเด่นให้กับการแสดงได้ไม่น้อยไปกว่าการสร้างฉากการแสดงแบบดั้งเดิม นอกเหนือจากการสร้างสรรค์นำนวัตกรรมใหม่มาใช้ประกอบการแสดงที่หุ่นกระบอกแล้ว ยังเป็นการแสดงที่ผสมผสานกับเพลงประกอบการแสดงที่ประยุกต์จากเพลงไทยเดิมสู่เพลงไทยสากลร่วมสมัยที่ผู้ชมทุกวัยมีความคุ้นชิน สามารถฟังและเข้าใจในเนื้อหาที่ง่ายขึ้น โดยภาพรวมทั้งหมดยังคงอัตลักษณ์ความเป็นไทยและรักษาจารีตการแสดงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิมอยู่ครบถ้วน การแสดงหุ่นกระบอกประยุกต์เรื่อง พระเนมิราช น่าจะเป็นการแสดงหุ่นกระบอกไทยใหม่ ที่โดดเด่นจากหุ่นกระบอกที่มีอยู่ในสังคมไทยและสามารถตอบรับกับความต้องการของผู้บริโภคในธุรกิจความบันเทิงปัจจุบันและอนาคต โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนที่เริ่มหันไปสนใจสื่อบันเทิงตะวันตกมาแทนที่สื่อบันเทิงอย่างมหรสพหุ่นกระบอกไทย

4.1.2.2. กลยุทธ์ราคา (Price Strategy)

ด้วยขนาดของการแสดงสามารถปรับได้ทั้งเล็กทั้งใหญ่ ราคาการว่าจ้างจึงสามารถมีให้เลือกได้ตามขนาดและพื้นที่ของการแสดง จึงน่าจะทำให้การรับงานแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่องพระเนมิราช มีความถี่ของการนำไปแสดงในที่ต่างๆ มากยิ่งขึ้น โดยการนำเสนอราคามีให้ผู้สนใจเลือกตั้งต่อไปนี้

- A. การแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราชขนาด 20 นาที
ราคา 8,000 บาท ใช้นักแสดงและทีมงาน 4 คน
- B. การแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราชขนาด 45 นาที
ราคา 15,000 บาท ใช้นักแสดงและทีมงาน 4-5 คน
- C. การแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราชขนาด 45-60 นาทีชุดใหญ่
ราคา 25,000 บาท ใช้นักแสดงและทีมงาน 6-8 คน

ทั้งนี้ เนื้อเรื่องสามารถปรับได้ตามที่ผู้ว่าจ้างเสนอ หรือดำเนินการตามเนื้อเรื่องที่ทางผู้สร้างสรรค์
แบ่งเป็นตอนการแสดงดังนี้

1. เนื้อเรื่อง ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ศิล 5
(นำเสนอเนื้อเรื่องโดยรวมใจความสั้น)
2. เนื้อเรื่อง ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ศิล 5
(นำเสนอเนื้อเรื่องมุ่งเน้นตามประเด็นใดประเด็นหนึ่ง)
3. เนื้อเรื่อง ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ศิล 5
(นำเสนอเนื้อเรื่องแต่ละหัวข้อโดยละเอียด)

4.1.2.3.กลยุทธ์การจัดจำหน่าย (Place Strategy)

การแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง “พระเนมิราช” ที่เหมาะกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กและเยาวชน ก็น่าจะเป็นที่แน่ชัดต้องช่องทางการจำหน่ายหรือการเผยแพร่ผลงานในที่มีเด็กและเยาวชน คือ สถาบันการศึกษาทั่วไป หรือองค์กรต่างๆ ที่เผยแพร่สื่อเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน โดยผลงานจะถูกส่งไปยังสถาบันการศึกษาต่างๆ เพื่อนำเสนอบริการด้านการแสดงที่มีมิติของการแสดงที่เข้ากับกลุ่มเป้าหมาย โดดเด่น และมีประโยชน์ของเนื้อหาต่อการรับชม ซึ่งการจำหน่ายหรือเผยแพร่ผลงานสู่สถาบันการศึกษานี้จะถูกดำเนินการในระบบของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น การประชาสัมพันธ์ผ่านโซเชียลมีเดีย เฟสบุค เว็บไซต์ ยูทูป บล็อก ไลน์ ด้วยการสร้างสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น กระจุกในบล็อกหรือช่องทางโซเชียลมีเดียต่างๆ การจัดสร้างแบนเนอร์ โปสเตอร์ ในลักษณะสื่ออิเล็กทรอนิกส์ แทนการผลิตในรูปแบบสิ่งพิมพ์กระดาษ เป็นต้น เนื่องด้วยสื่อเหล่านี้เข้าถึงเป้าหมายได้รวดเร็วในทุกมุมโลก และประหยัดต่อลงทุนการผลิต รวมถึงเป็นสื่อที่เข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน การส่งข่าวสารทางอีเมล ด้วยการส่งข่าวสารข้อมูลและตัวอย่างการแสดงไปยังบริษัททีวีอินเทอร์เน็ต สถานทูต กระทรวงกรมต่างๆ และองค์กร ที่ใช้บริการงานประเภทนี้ การส่งข่าวสารไปยังช่องทางรายการต่างๆ ที่เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร เว็บไซต์โซเชียลมีเดีย เคเบิลทีวี เพื่อทำการเผยแพร่ผลงานสู่สายตาสาธารณชน โดยต้องมีระบบจัดการด้านเนื้อหาที่

จะแจ้งหรือส่งข่าวสารไปยังช่องทางต่างๆ เพื่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่น่าเชื่อถือและสร้างแรงจูงใจให้ผู้ที่ได้รับข่าวสารเกิดความสนใจในสื่อที่มีเผยแพร่

4.1.2.4. กลยุทธ์การส่งเสริมการตลาด (Promotion Strategy)

การแสดงหุ่นกระบอกเรื่องเรื่อง “พระเนมิราช” ใช้หลักการเกี่ยวกับการแสดงหุ่นเรื่องพระมหากษัตริย์ด้วยราคาการแสดงที่มีความหลากหลาย ลูกค้าผู้บริโภคสามารถเลือกได้ มีกิจกรรมพิเศษเสริมด้านการสาธิต การเวิร์คช็อปการร่วมเชิดแสดงหุ่นกระบอกไทย เพื่อเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่เยาวชนและผู้สนใจ และมีการอธิบายถึงขั้นตอนกรรมวิธีการสร้างสรรค์ผลงานของตนเองให้กับผู้สนใจและสถาบันการศึกษาที่ให้ความสนใจอีก นอกจากนี้ ผู้สร้างสรรค์ผลงานยังมีกลยุทธ์การส่งเสริมการตลาดด้วยการแสดงการกุศลในสถาบันการศึกษาที่ขาดแคลน รวมไปถึงชุมชนที่ขาดโอกาส สถานปฏิบัติธรรม นับเป็นการตลาดชนิดหนึ่งที่จะทำให้ผลงานของผู้สร้างสรรค์เป็นที่รู้จักในวงกว้างและเป็นการทำกิจกรรมในลักษณะของ CSR นับเป็นการสร้างภาพลักษณ์และการส่งเสริมการตลาดในทางอ้อม

4.1.2.5. กลยุทธ์การบรรจุภัณฑ์ (Packaging Strategy)

บรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์ด้านการแสดงจะเปรียบได้กับบุคลิกภาพของคนคนหนึ่ง ที่จะให้ผู้ชมเห็นว่าเป็นแบบไหน หุ่นกระบอกพระเนมิราชที่มีลักษณะร่วมสมัย ดูเป็นสากล และมีลักษณะเป็นตัวการ์ตูนที่มีสีสันสดใส ภาพลักษณ์ของทีมงานและสื่อต่างๆ ก็ย่อมสื่อออกไปในแนวทางเดียวกันที่มีความเป็นสากลและไทยร่วมสมัย โดยภาพลักษณ์ดังกล่าวจะถูกเผยแพร่และส่งสารไปยังกลุ่มเป้าหมายไว้หลายกลุ่ม เช่น กลุ่มสถาบันการศึกษา กลุ่มธุรกิจอีเวนต์ออกาไนซ์ กลุ่มองค์กรราชการ เช่น กระทรวง กรม สถานทูต เป็นต้น

4.1.2.6. กลยุทธ์การใช้พนักงานขาย (Personal Strategy)

พนักงานขายของการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราชชาดกในครั้งนี้ จะเป็นคนเดียวกับผู้สร้างสรรค์ผลงาน โดยทำการเขียนข่าวสารข้อมูลรายละเอียดต่างๆ ของการแสดง แล้วทำการส่งข่าวสารนำเสนอผลงานต่อกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ที่คิดว่าจะใช้บริการผลงานสร้างสรรค์ชุดนี้ ให้

เกิดความสนใจในทุกช่องทาง โดยเฉพาะสถาบันการศึกษา ซึ่งช่องทางของการขายระบบนี้จะปฏิบัติควบคู่ไปกับกลยุทธ์การจัดจำหน่าย (Place Strategy)

4.1.2.7. กลยุทธ์การให้ข่าวสาร (Public Relation Strategy)

ก่อนการแสดงจะความสมบูรณ์ของการพัฒนาในด้านต่างๆ การแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนรมิราชได้วางแผนส่งข่าวสารกระตุ้นให้กับผู้ที่สนใจในวงการสื่อ และสถาบันต่างๆ ผ่านระบบโซเซียลมีเดีย อิเลคทรอนิกส์ ซึ่งนับเป็นช่องทางที่มีบทบาทมากในปัจจุบัน โดยแตกต่างกับการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์เดิม นอกจากนี้จะทำการส่งข่าวสารแล้ว การแสดงชุดนี้จะขอพื้นที่ทำการแสดงเพื่อเป็นการทดลองและได้ส่งข่าวสารเบื้องต้นไปยังผู้ชมที่เข้าชมในแต่ละครั้ง โดยการทดลองครั้งแรก จะเปิดทดลองการแสดงในเทศกาลละครกรุงเทพ 2017 ณ หอศิลป์กรุงเทพมหานคร BACC ในช่วงต้นเดือนพฤศจิกายน 2560 จำนวน 2 รอบการแสดง ช่วงปลายเดือนธันวาคม 2560 ณ โรงละครบ้านตุ๊กกะตู่หุ่นกระบอกไทย และจะเปิดทดลองการแสดงอีกครั้ง ณ งานวันเด็กแห่งชาติ ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เพื่อทำการประเมินทำแบบสอบถาม และเปิดให้ผู้เข้าชมวิจารณ์งาน เพื่อนำไปพัฒนาปรับปรุงให้เป็นฉบับสมบูรณ์พร้อมเผยแพร่จริงในต้นปี 2561

4.2.2.8. กลยุทธ์พลัง (Power Strategy)

กลยุทธ์พลัง (Power Strategy) มีลักษณะคล้ายกับกลยุทธ์การส่งเสริมการตลาด (Promotion Strategy) โดยใช้กลยุทธ์การเสริมกิจกรรมบางชนิดเพื่อให้ลูกค้ารู้สึกคุ้มค่ามีแรงจูงใจที่จะร่วมสนับสนุนและให้ความสนใจต่อการใช้บริการ รวมถึงพลังงานสร้างสรรค์ของผู้สร้างสรรค์และทีมงานที่ต้องสร้างแรงกระตุ้นให้ตนเองพัฒนางานให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

กลยุทธ์ทางการตลาด 5M 8P นี้ จึงนับเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้สร้างสรรค์งานนาฏยศิลป์ที่จำเป็นต้องเดินอยู่ในสายของธุรกิจการแสดงในยุคปัจจุบันเป็นอย่างมาก เพื่อให้ธุรกิจหรือผลงานการสร้างสรรค์นาฏยศิลป์เผยแพร่ไปยังสาธารณชนให้เป็นที่ยอมรับมากที่สุด รวมถึงเป็นการลงทุนในเชิงธุรกิจที่ทำให้ผู้สร้างสรรค์สามารถสร้างกำไรเพื่อเป็นต้นทุนในการผลิตผลงานอื่นๆ ต่อไป

หลังจากผ่านกระบวนการศึกษาแนวความคิดอย่างเป็นระบบในการสร้างสรรค์ผลงาน ทีมผู้วิจัยจะเริ่มเข้าสู่ขั้นตอนกระบวนการสร้างนวัตกรรม ตามลำดับดังนี้

4.2 การพัฒนาบท

การพัฒนาบทถือเป็นหัวใจหลักของงานแสดงในแทบทุกสาขา การแสดงหุ่นกระบอกก็เช่นกัน เพราะบทถือเป็นตัวกำหนดเนื้อหาและเป็นแนวทางให้การดำเนินเรื่อง ตัวละคร เหตุการณ์ต่างๆ รวมถึงเป็นตัวกำหนดจำนวน บุคลิกภาพและสถานะของตัวละคร รวมถึงเหตุการณ์ตลอดทั้งเรื่อง ที่ส่งผลต่อการออกแบบของงานช่างในส่วนต่างๆ เช่น รูปร่าง เพศ วัยและเสื้อผ้าตัวละคร ฉาก แสง สี บรรยากาศ อุปกรณ์ประกอบฉากและการแสดง ฯลฯ เพื่อให้เนื้อหาสอดคล้องไปกับองค์ประกอบต่างๆ ตลอดการดำเนินเรื่อง

ถึงแม้ว่าบทจะเป็นหัวใจหลักของการแสดงในทุกสาขา แต่ในการแสดงนาฏกรรมไทยต่างๆ เช่น โขน ละคร หนัง หุ่น หรือการแสดงในสื่ออื่นๆ อาทิ ภาพยนตร์ ละครเวที ย่อมมีองค์ประกอบการแสดงหรือผลปรากฏของภาพที่ผู้ชมได้รับก็ต่างกันออกไป ฉะนั้น “บท” ย่อมทำหน้าที่บอกเล่าการดำเนินเรื่องที่ต่างกันออกไปด้วยเช่นกัน

“บท” ของการแสดงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม หรือจนกระทั่งมาถึงการแสดงหุ่นกระบอกในปัจจุบัน บทส่วนใหญ่จะนำเนื้อหาวรรณคดีของไทยมาดำเนินเรื่องการแสดง ซึ่งจะเป็นบทร้องพรรณนาและเจรจาในลักษณะบทร้อยกรอง กาพย์ โคลง กลอน ที่เป็นภาษาไทยที่ผู้ชมในยุคปัจจุบันฟังเข้าใจยาก แต่มีความสวยงามไพเราะในด้านวรรณศิลป์ ในขณะที่เดียวกันการเจรจาจะใช้ภาษาร้อยแก้วหรือภาษาพูดของผู้คนทั่วไปผสมกับเจรจาในบทร้อยกรองเพื่อใช้ในการสื่อความหมาย ในส่วนของดนตรีประกอบการแสดงจะใช้ดนตรีไทยดั้งเดิมบรรเลงประกอบการแสดงแทบจะทั้งสิ้น ทั้งนี้ผู้วิจัยไม่ได้ปฏิเสธหรือต่อต้านในงานศิลปะมหรสพการแสดงหุ่นกระบอกไทยดั้งเดิมที่งดงาม ซึ่งยังคงดำเนินการแสดงมาร้อยปีกว่าจนถึงปัจจุบัน แต่สิ่งที่พัฒนาสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ เป็นการพัฒนาเพิ่มเติมจากรากฐานการแสดงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม เพื่อเป็นการทดลองนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยแนวใหม่ ให้เกิดผลผลิตเป็นแนวทางเลือกแนวทางหนึ่งสำหรับผู้ชมหรือผู้ที่สนใจมีทางเลือกชมมากยิ่งขึ้น ส่วนผลผลิตที่ออกมานั้นจะดีมีความสมบูรณ์หรือมีข้อบกพร่องตำหนิเสียหายส่วนไหน ต้องกลับมาพัฒนาปรับปรุงแก้ไขพิจารณาอีกที อีกทั้งหากผลผลิตดังกล่าวนี้ไม่มีความสมบูรณ์สามารถจับหัวใจผู้ชมได้ ผลงานดังกล่าวก็จะไม่ได้รับความนิยมนำไปจากสังคมเอง

บทละครเรื่อง “พระเนมิราช” ที่จะนำมาพัฒนาเพื่อใช้ประกอบการแสดงหุ่นกระบอกไทยของผู้วิจัยนั้น ในปัจจุบัน มิได้มีเป็นกิจจะลักษณะในนาฏกรรมการแสดงด้านใดด้านหนึ่ง โดยส่วนใหญ่จะได้ฟังและรับรู้ผ่านธรรมเนียมพระเทศนาหรือเป็นเรื่องราวนิทานชาดกในรูปแบบ “อรรถกถา” (ท่านเจ้าประคุณอาจารย์พุทธทาสภิกขุ 2535)³⁰ ในหนังสือหรือสื่ออื่นๆ การพัฒนาบทเพื่อทำการแสดงหุ่นกระบอกเรื่อง “พระเนมิราช” จึงเป็นการพัฒนาบทมาจาก “อรรถกถา” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) 2556)³¹ ที่ได้มีการเผยแพร่ในสื่อต่างๆ ดังที่กล่าวมาเบื้องต้น เช่น หนังสือ ภาพยนตร์การ์ตูน สื่อมัลติมีเดีย รายการเผยแพร่ธรรม ฯลฯ โดยได้มีการปรับพัฒนาบทให้เข้ากับยุคสมัยของการแสดงและการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน โดยสามารถก่อให้เกิดประโยชน์เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติทั้งส่วนตนและในสังคมส่วนรวม

4.2.1 บทดั้งเดิมที่ใช้เผยแพร่ในรูปแบบการแสดงอื่น

บทชาดกเรื่องเนมิราชแต่แรกมิได้มีเพื่อการแสดงเป็นหลัก มีเพียงเพื่อเป็นบทเทศน์สอนหลักธรรมในพิธีทางศาสนาพุทธ หรือมีเพียงการนำไปใช้ประกอบการแสดงในงานเทศกาลชาติ ซึ่งเป็นตอนสั้นๆ มิได้เล่นแสดงเพื่อความบันเทิงอย่างเช่นละครที่ได้ชมในปัจจุบัน

บทสำหรับการแสดงที่ได้เคยมีการจัดสร้างขึ้นโดยกรมศิลปากร เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2550 ประพันธ์โดย เผด็จ พลัภระสงค์ บรรลุเพลงโดย สมชาย ทัพบพร ซึ่งลักษณะบทละครที่เผยแพร่ในครั้งนั้น เป็นลักษณะบทละครร่ำสมเจรจาในบางช่วง โดยผู้วิจัยได้คัดบทดังกล่าวดังนี้

CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทการแสดงสำหรับละครร่ำ

บทละครชาดก เรื่องพระเนมิราช

(อิฐฐานบารมี)

จัดแสดงเนื่องในงานอนุรักษ์มรดกไทย ณ สังกัดศาลา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

³⁰ ท่านเจ้าประคุณอาจารย์พุทธทาสภิกขุ, “พุทธทาสตอบปัญหา”, พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพนาง มาลี วงศ์ไพจิตร, (ห้องสมุดหนังสืออนุสรณ์งานศพ วัดบวรนิเวศวิหาร, 2535), หน้า 20

³¹ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), “พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์(ชำระ-เพิ่มเติม ช่วงที่ 1/ ยุติ)”, (โรงพิมพ์พุทธศาสนาของธรรมสภา, 2556). หน้า 506-513

วันที่ 3 เมษายน 2550 เวลา 17:00 น.

เผด็จ พลับกระสังค์	ประพันธ์บท
สมชาย ทับพร	บรรจุเพลง
ชวลิต สุนทรานนท์	ตรวจแก้ไข

- ปี่พาทย์ทำเพลงวา -

เสนา อำมาตย์ โหราจารย์ พราหมณ์ คลานออกนั่งตามที่พระเจ้ากรุงมิถิลาเดินออกนั่งเตียง

- ร้องเพลงยานี้ -

มาจะกล่าวบทไปถึงเจ้ากรุง, มิถิลา, มหาศาล
 พรังพร้อมหมู่, เสนา, พฤตอาจารย์ กัมกราบกราน, หน้าองค์, พระทรงชัย

- ร้องเพลงขอมใหญ่ -

ทรงดำรัส, ตรัสถาม, ความบ้านเมือง   ว่าเจริญ รุ่งเรือง, หรือไฉน
 เหล่าไพร่ฟ้า อยู่เย็น เป็นสุขใจ   หรือยากไร้ ทุกข์ทน หม่นซีวิน

- ร้องรำย -

เกษตรกร พิษไร่ ในพารา   สุขหรรรษา หรือไร ไฉนนี้
 การทำมา ค้าขาย กำไรดี   หรือว่ามี อุปสรรค ให้หนักใจ
 จงบอกกล่าว เล่ามา เกิดอำมาตย์   อย่าให้พลาด เท็จจริง สิ่งแก้ไข
 อันน้ำท่า บริบูรณ์ หรืออย่างไร   จงบอกให้ แจ่มจริง ทุกสิ่งอัน

- เจริจา-

เจ้ากรุงมิถิลา - ว่าอย่างไรอำมาตย์ ประชากรราษฎร์ของเรา เป็นสุขสบายดีหรือ

อำมาตย์ - สุขสบายทุกคร้วเรือน พระเจ้าค่ะ

เจ้ากรุงฯ - การทำมาค้าขาย ทั้งในเมืองและนอกเมือง การค้าต่างแดนเป็นอย่างไรบ้าง

อำมาตย์ 2 - การติดต่อค้าขายสะดวกสบาย มีกำไรเข้าท้องพระคลัง ประชากรราษฎร์ก็สุขสมหวังทุก
 คนพระเจ้าค่ะ

เจ้ากรุงฯ - ดี เมื่อการค้าขายไปได้ด้วยดี ประชากรราษฎรมีกิจการเจริญก้าวหน้า ต่างก็มีความสุข บ้านเมืองก็ไม่มีโจรผู้ร้าย ความสงบก็มีในบ้านเมืองเรา (ถอนหายใจ) แต่มีอยู่เรื่องหนึ่งซึ่งเราไม่สบายใจ และกลัดกลุ้มเป็นอย่างมาก

อำมาตย์ - พระองค์ทรงมีเรื่องกลัดกลุ้มพระทัยอันใดเล่า ปวงข้าพระพุทธเจ้าพร้อมและยินดีถวายชีวิต

เจ้ากรุงฯ - ขอบใจ เราขอบใจท่านทั้งหลาย แต่เรื่องนี้มันเป็นเรื่องของเราโดยตรง

- ร้องเพลงเขนง -

ทรงกลัดกลุ้มพระทัยให้หมองหม่น	เป็นกังวล เศร้าใจ ไม่สุขสันต์
ด้วยขาดผู้ สืบวงศ์ พงษ์เผ่าพันธุ์	แทนตัวฉันยังไม่มีให้ปรึกษา
ทำฉันใด จึงจะได้ พระโอรส	เกียรติยศ เกริกโกร ในแหล่งหล้า
สืบดำรง วงศ์กษัตริย์ รัตนา	มิถิลา กรุงไกร ให้ถาวร

- ร้องรำย -

ดำรงสถาม เสนา พฤตมาจารย์	เรื่องวงศ์วาน สาณตวิวงศ์ พงษ์นุสรณ์
เป็นฉัตรแก้ว มิถิลา พาสุนทร	ทรงทุกข์ร้อน ถอนฤทัย ไม่สมฤดี

- ร้องเพลงกระบองทอง -

ฝ่ายว่า โหรา พฤตมาเฒ่า	ก้มทูลเกล้า น้อมประณต บทศรี
หากประสงค์ เป็นประธาน งานพิธี	บารมี กุศลจิต อธิษฐาน
ขอทวยเทพ เทวา มาประทาน	พระกุมาร สมฤดี ที่ตั้งใจ

- เจรจา -

เจ้ากรุงฯ - ท่านพฤตมาเฒ่า หมายความว่า เราจะต้องตั้งโรงพิธี บำเพ็ญทาน แล้วให้มหีเสีของ เราตั้งจิตอธิษฐาน การทำบุญทำทานในครั้งนี้เพื่อให้เทพยดาโปรดปราณีประทาน ราชบุตรให้แก่เราใช้ไหม

พฤตมาเฒ่า - ถูกต้องแล้วพระเจ้าค่ะ หนทางนี้เป็นทางเดียวที่จะทำให้พระองค์ได้พระราชโอรสมา สืบราชบัลลังก์ต่อจากพระองค์ พระเจ้าค่ะ

เจ้ากรุงฯ - ถ้าอย่างนั้น เราก็จะเริ่มทำพิธีสร้างโรงทาน นี้แน่ท่านอำมาตย์

อำมาตย์ - พระเจ้าค่ะ

- เจ้ากรุงฯ - ท่านจงเร่งไปจัดสร้างโรงพิธีเพื่อทำเป็นโรงทาน แล้วเตรียมเสปียงอาหารมาเพื่อ แจกจ่ายกับผู้ยากไร้ และผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนทั้งหลายได้เข้ามารับบริจาค จาก พระมเหสีและเรา เราจะทำพิธีให้พระมหาสีตั้งจิตอธิษฐานขอราชบุตรจากเทพดา ตั้งคำของโหราจารย์ท่านจงรีบไปทำตามคำสั่งบัดนี้
- อำมาตย์ - พระเจ้าค่ะ เกล้ากระหม่อมจะรีบไปดำเนินการตามพระกระแสรับสั่งพระเจ้าค่ะ (อำมาตย์ถวายบังคมแล้วคลานออกไปเตรียมการ)
- เจ้ากรุงฯ - ท่านโหราจารย์ พดุม่า ตามที่ท่านว่า คงประสบความสำเร็จสมเราตั้งใจนะ
- พราหมณ์ - การทำบุญทำทานครั้งนี้ จะสร้างกุศลผลบุญทำให้เทพดาท่านกรูณามาประทาน ราชโอรสให้กับพระองค์ แนนอนพระพุทเจ้าค่ะ
- เจ้ากรุงฯ - เราจะรีบไปบอกให้พระมเหสีของเราเตรียมตัวในการทำพิธีถวายทานตั้งจิตอธิษฐาน ขอราชบุตร
- ร้องเพลงกราวรำ 2 ชั้น -
- ดีพระทัย หมายถึง ในครั้งนี้ ธิเบตจี้ จรลี หาข้าไม่
สู่ตำแหน่ง, มหาสี, ที่วังใน พวกข้าไท ถวายบังคม พระทรงธรรม
- เป่าพาทย์ทำเพลงปลายเข้ามา -
- (พระเจ้ากรุงมิลลาร้าเข้า เสนาอำมาตย์ โหราจารย์พดุม่า ถวายบังคมแล้วเข้า
โรง อำมาตย์เดินออกหน้าเวที)
- เวทีล่าง
- CHULALONGKORN UNIVERSITY
- อำมาตย์ - พวกเรากรุงมิลลา มีใครอยู่บ้าง ออกมาพบหน่อยซิ
- เสนา - อยู่ อยู่ขอรับ ท่านอำมาตย์
- อำมาตย์ - อ้อ เสนา.....อยู่ก็ดีแล้ว เวลานี้พระเจ้าอยู่หัวทรงมีรับสั่งให้มาจัดโรงพิธีถวายทาน ฉันทเห็นว่าเรื่องโรงพิธี นี้ เสนา.....คงจะรู้ดี และคงจะจัดสร้างให้
- เสนา - เรื่องการจัดสร้างโรงพิธี ง่ายมาก ว่าแต่จะต้องการขนาดไหน แล้วใช้อะไร
- อำมาตย์ - โธ่ เมื่อกี้ก็บอกแล้วว่าโรงพิธีถวายทานให้กับพวกยากจน ผู้ยากไร้และสมณะ ซิ พราหมณ์ ให้เข้ามารับของพระราชทานแล้วรับประทานอาหารด้วย
- เสนา - อ้อ โรงพิธีถวายทาน ไม่ยาก ไม่ยาก เตียวจัดให้ แล้วสิ่งของพระราชทาน ท่าน อำมาตย์จัดเตรียมมาหรือยัง

- อำมาตย์ - สร้างโรงพิธีให้เสร็จก่อนเถอะ แล้วอย่าลืมทำที่บวงสรวงด้วยละ
- เสนา - บวงสรวงใครละ และบวงสรวงเพื่ออะไร
- อำมาตย์ - เอ อามจู้จี้จ้ง เขาให้สร้างที่บวงสรวงพวกเทวดานะซี พวกเทพเจ้าที่ศักดิ์สิทธิ์
- เสนา - อ้อ เชิญมารับประทานอาหารใช้ไหม
- อำมาตย์ - อย่างนี้ดี พระองค์ทรงให้มเหสีทำพิธีบวงสรวงอธิษฐานขอพระโอรสจากเทพเจ้าต่างหาก
- เสนา - อย่างนี้เอง ได้ได้ ซี เดี่ยวจะไปเกณฑ์พลมาจัดสร้างให้ อย่างช้าไม่เกิน 1 วันก็เสร็จว่าแต่ว่าอำมาตย์เบิกเงินมาด้วยหรือเปล่าละ
- อำมาตย์ - ทำไมต้องเบิกละ
- เสนา - อ้าว ต้องเบิกซี เรามีค่าจ้างแรงงาน ค่าซื้อของอุปกรณ์การก่อสร้าง ถ้าไม่มีจะทำได้อย่างไร
- อำมาตย์ - เออ จริงด้วย ไม่เป็นไร เดี่ยวเสนา.....รีบไปเบิกที่ท้องพระคลังเลย แล้วรีบจัดสร้างให้เสร็จโดยเร็วละ ฉันทรีบไปทูลเจ้านาย และเตรียมข้าวของมาเพื่อบริจาทานของพระองค์ท่าน อ้อ อย่าลืมให้ลูกน้องไปป่าวประกาศ เชิญผู้ยากไร้ เชิญสมณชี พราหมณ์ มารับของประทานจากพระองค์ด้วย ฉันทไปละ (เดินหายเข้าไป)
- เสนา - เดี่ยวๆ ท่าน ดูซิไม่หันมามองเลย สั่งเสร็จก็เดินตบตบตบไปแล้ว สั่งให้ไปตั้งเบ็คราวที่แล้วก็ยังไม่ได้รับเลย ต้องควักกระเป๋าจ่ายไปก่อน คราวนี้เอาอีกแล้ว เอ้าพวกเรา มาช่วยกัน (หันมองซ้ายมองขวา) โธ่ ไม่มีใครเลย เดี่ยวต้องไปตามข้างใน (เดินเข้าไปข้างใน)

- ปี่พาทย์ทำเพลงเหาะ -

พระเนมิราชเสด็จออกมานั่งเตียง สมมุติเป็นฉากสวรรค์

- ร้องเพลงเหาะ -

เมื่อนั้น พระเนมิราช	เทวา รั้งสรรค์
ทรงสังเกตุ, เหตุการณ์, อันสำคัญ	จอมเทวัญ พลับทราบ ด้วยบารมี
ว่าทรงถึง ซึ่งเวลา อายุขัย	ต้องลงไป จูติเกิด เลิศราศี
วงศ์กษัตริย์ มิถิลา ครองธานี	ครรรภ์เทวี เจ้านคร บวรกาญจน์

- ร้องร้าย -

เชิญลงมาประทับ	สดับคำพระจันทรจักษ์
เลือกคำที่จัดสรร	พรำรำพรรณร้อยเรียงวอน
เลือกคำเป็นคาถา	ที่สรรหามาพรำสอน
พระนารายณ์สี่กร	มาให้พรพระกุมาร
พระอิศวรเจ้าโลก	ดับทุกข์โศกกายสังขาร
ขอพรพระพรหมมาน	มาประทานกุมารา
เนมิราชทรงยศ	โดยกำหนดพระคาถา
สมบัติมิถิลา	สืบภายหน้าสถาวรณ
ต่อองค์พระฤาษาย	ชื่อเสียงขจายขจร
เทพช่วยอำนาจพร	แต่พระองค์ทรงพระเจริญ

(เปิดซาวด์เสียงแตรสังข์ประโคม ลั่นฆ้องชัย)

พราหมณ์โหราจารย์ อุ้มพระราชโอรสให้เจ้าเมือง ทรงเจิมพระราชโอรส

- ปี่พาทย์ทำเพลงเชิญพระขวัญ -

- ร้องเพลงเชิญพระขวัญ -

สร้อย   ขวัญเจ้าเอ๋ย   ขวัญเอ๋ยมาสู่องค์เอ๋ย

ขอเชิญพระขวัญ   เมื่อวันเดือนเพ็ญ

ขอให้อยู่ร่มเย็น   อย่าหนีไปไหน

ขวัญเจ้าเอ๋ย   ขวัญเอ๋ยขวัญเจ้าอย่าเลยไปไกล

อย่าเที่ยวจนเพลิน   อย่าระเหินระหก

อย่ามัวขมนก   อย่ามัวขมไม้

ขอเชิญขวัญเจ้า   รีบเข้าสู่กาย

อย่าลี้หนีหาย   เลยขวัญเจ้าเอ๋ย

- ปี่พาทย์ทำเพลงรัว -

- เจรจา -

เจ้ากรุงฯ -   พระราชโอรสแห่งเรา พระนามว่า เนมิราช จะเป็นผู้สืบราชสมบัติกรุงมิถิลา ต่อจาก
เรา เมื่อเขาอยู่ในวัยอันสมควรต่อไป ทุกท่านคงเห็นบุญญาธิการบารมีของโอรสเรา
แล้ว

อำมาตย์ - ด้วยบุญบารมีแห่งพระราชโอรส การเฉลิมฉลองให้สมพระเกียรติยศก็ได้จัดขึ้นทั่ว
พระนครแห่งมิลานครxonน้อมเกล้า้น้อมกระหม่อมถวายพระพรชัย แต่พระองค์เจ้า
เหนือหัวและพระมเหสีตลอดจนพระราชโอรส ขอทรงมีพระชนมายุยืนนาน เทพ
ยาดาอภิบาลรักษาขอพระองค์ทรงพระเจริญ ทรงพระเจริญ ทรงพระเจริญ

- ร้องเพลงสี่เส้า -

ขอปใจท่านทั้งหลายเป็นยิ่งนัก ที่จงรักภักดีต่อโอรสา
ทั้งตัวเรากษัตริย์มิลิกา พระมเหสีโสภาขอขอบใจ

- ร้องร่าย -

จงไปป่าวประกาศทั่วธานี ให้จัดตั้งพิธีพิสุทธิสัย
เราจะทำบุญทานทั่วเวียงชัย ผู้ยากไร้จึงได้มารับทาน
ปล่อยนั้กโทษทั่วไปทั้งชายหญิง โทษประหารจงประวิงตั้งคำขาน
ให้ปล่อยสัตว์ทุกข์ทนพันทรมาน สุขสำราญปวงประชาถ้วนหน้ากัน

- เจริจา -

เจ้ากรุงฯ - ท่านอำมาตย์ จงรับคำสั่ง แล้วถ่ายทอดไปให้ทุกคนทราบ เราให้เพิ่มเบี้ยหวัดเงินเดือน
ให้กับข้าราชการทุกๆ ท่านด้วย

อำมาตย์ - พะยะคะ เป็นพระกรุณาหาที่เปรียบมิได้แล้ว พระเจ้าคะ

- ร้องเพลงฝรั่งควง -

สองกษัตริย์โสมนัสเกษมศรี เสด็จพิธีพระอุยาพาสุขสถานต์
เสด็จเข้า ปรางรัตน์ ชัชวาลย์ เสนาพดุมจารอัญชลี

- ปี่พาทย์ทำเพลงเสมอ -

(สองกษัตริย์เสด็จเข้า นางพระกำนัลอุ้มพระโอรสเสด็จเข้า)

ผู้แสดงทุกคนเดินเข้า ตลกยกเตียงเก็บของเข้า

บรรยาย

สิบห้าปีผ่านไป พระเนมิราชทรงเจริญพระชนม์เป็นหนุ่มใหญ่ ทรงมีพระเมตตาต่อข้าราชการ
บริพานและราษฎร ทรงมีจิตใจที่เมตตาต่อผู้ยากไร้ และสรรพสัตว์ทั้งหลายจนเป็นที่รักใคร่ของปวง
ประชาและข้าราชการบริพาน

- ปี่พาทย์ทำเพลงกลองโยน -

พระเนมิราชาเสด็จออกมาพร้อมข้าราชการบริพาน ถือสิ่งของมาบริจาคทาน พระองค์ทรงดูแล
ห้วงโยพสกนิกร และผู้ยากจนทรงบริจาคทรัพย์และสิ่งของ

- ร้องเพลงสะสม -

พระหน่อเนื้อ เชื้อกษัตริย์ มิถิลา	ทรงเจริญ พระชันษา สง่าศรี
น้ำพระทัย เมตตา ทรงปรานี	ต่อพสก ธิชี ข้าราชการ
ทั้งบรรดา สัตว์ใหญ่ และสัตว์น้อย	พระทรงปล่อย รอดพ้น คนสังหาร
เห็นผู้ป่วย เจ็บไข้ ให้เจือจาน	พระราชทาน ยาบำบัด กำจัดภัย

- ปี่พาทย์ทำเพลงฉิ่ง -

(พระเนมิราชทรงทอดพระเนตรผู้ป่วยช่วยเหลือ และถ่ายถอนโคกระบือ กวาง)

- เสนา สนทนา เรียกให้คนมารับทานจากพระเนมิราชา

- พระเนมิราชทรงไต่ถามความทุกข์ สุข ของประชากร

- ปี่พาทย์ทำเพลง -

- ร้องเพลง -

ทรงสำราญพระทัยในกุศล	จรดลศิ้นหลังยังวังใหญ่
เผ้าชนกชนิศรีวิไล	ภูวนัยสุขเกษมเปรมฤทัย

(พระเนมิราชเดินหายเข้าไป พวกประชาชน พราหมณ์ สัตว์ต่างๆ เข้า)

เวทีบน

ฉากห้องพระโรงเมืองมิถิลา

- ปี่พาทย์ทำเพลงตุ่มโป่ง -

(อำมาตย์ เสนา พราหมณ์ โหราจารย์ เดินออกนั่งตามที่ พระเนมิราช เจ้ากรุงมิถิลา เสด็จออกประทับ
ยังที่นั่ง)

- ร้องเพลงตุ่มโป่ง -

เจ้ากรุงมิถิลาอาณาจักร	พรั่งพร้อมพัคตร์ เหล่าเสนา ทรงปราศรัย
ออกว่าขาน ราชการ งานเวียงชัย	ตะวันบ่าย เคลื่อนคล้อย ถอยลงมา
จึงไตร่ถามพฤตมาโหราจารย์	มณเฑียรบาลกำหนดกฎรักษา
ผมของเรา หงอกขาว เฒ่าชรา	ถึงเวลา ต้องสละ ละเวียงชัย

- เจริจา -

เจ้ากรุงฯ - นี่แน่ะท่านพฤตมา โหราจารย์ บัดนี้เราเองก็เริ่มชราภาพ ผมของเราหงอกขาวแล้ว ตามกฎหมายเตียรบาลว่าอย่างไร จงแจ้งไปให้ชัด

โหรา - ขอเดชะ พระบารมีปกเกล้า ตามกฎหมายเตียรบาลได้จารึกไว้ว่า ถ้ากษัตริย์ผู้ครองนครมีพระเกศาหงอกขาวแล้ว ก็จะต้องสละราชสมบัติให้กับองค์รัชทายาท และเสด็จออกผนวชตลอดชีวิตพระเจ้าค่ะ

เจ้ากรุงฯ - จริงสินะ บัดนี้ถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องสละราชสมบัติให้กับพระโอรสของเราที่แน่ะ เนมิราช เวลานี้เจ้าเองก็เจริญเติบโตเป็นหนุ่มใหญ่ อีกทั้งมีจิตใจที่เมตตา ทรงทศพิศราชธรรม เจริญญา ตามคำสั่งสอนพสกนิกรก็รักใคร่ ปวงประชามหาอำมาตย์ภายในก็สรรเสริญ บิดาว่าเจ้าสมควรแล้วที่จะเป็นผู้สืบทอดราชบัลลังก์มีฉิลาต่อไป

เนมิราช - ข้าแต่พระบิดา ตัวข้าเองยังเด็กนัก เรื่องการบ้านการเมืองยังไม่เจนจัดเท่าพระบิดา อีกพระบิดาก็ยังทรงมีพลานามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง ข้าพระพุทธเจ้า เห็นว่ากระหม่อมฉันยังไม่สมควรที่จะรับสืบทอดราชบัลลังก์ต่อจากพระองค์เลย พระเจ้าค่ะ

เจ้ากรุงฯ - เนมิราชเอ๋ย กฎหมายเตียรบาลก็ยอมเป็นกฎ เราจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ ถ้าเราฝ่าฝืนกฎบ้านเมืองก็จะหาความสงบไม่ได้ ต่อไปก็จะมีผู้ฝ่าฝืนกฎมากขึ้น ถ้าเราไม่ทำให้เป็นตัวอย่างที่ดีเสียแล้ว เราจะไปปกครองใครได้ละลูก

เนมิราช - แต่ถึงกระนั้นลูกก็ยังคิดว่าพระราชบิดาน่าจะปกครองไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ไปก่อน จนกว่าพระบิดาจะทำไม่ไหวนะ พระเจ้าค่ะ

เจ้ากรุงฯ - ออย่าเลยเนมิราช พ่อคิดว่ามันมิได้เสียหายตรงไหนที่พ่อจะสละราชสมบัติในเวลานี้ เพราะลูกเองก็เป็นรัชทายาทที่ต้องตามกฎหมายเตียรบาล และลูกก็ยังเป็นที่รักแห่งปวงประชาราษฎร์ และเหล่าเสนาอำมาตย์ทั้งหลาย เพราะลูกเป็นคนดี เมื่อลูกขึ้นครองราชย์สมบัติจึงตั้งมั่นบำเพ็ญทานสั่งสอนปวงประชาให้อยู่ในศีลธรรม ทำแต่ความดีทำบุญกุศลผลบุญก็จะนำพาไปสู่ความสุขความเจริญนะลูก

- ร้องเพลงคลุ่มโปงชั้นเดียว -

พระดาร์สตรัสสั่งพฤตมาจารย์	เร่งจัดการงานพิธีศรีสมัย
เนมิราชผ่านสมบัติฉัตรเวียงชัย	ครองกรุงไกรมีฉิลาพาไอหาร
จงป่าวร้องไปทั่วทุกธานี	ประชาชิมิฉิลามหาสถาน

จงดาราพนบนอบหมอบกราบกราน   เนมิราชภูบาลบารมี

- ร้องเพลงกระบอก -

มหาอำมาตย์กราบก้มบังคมคัล   คำเทวัญรับไว้ใส่เศศรี

คลานคล้อยถอยออกมามีซ้าที่   จรลีทำตามพระบัญชา

- ปี่พาทย์ทำเพลงเสมอ -

(อำมาตย์รำลงเวทีล่าง ผู้แสดงคนอื่นเข้าโรง)

- เวทีล่าง -

อำมาตย์เรียกเสนามาสั่งการให้ป่าวร้องไปทั่วทุกธานีว่า เวลานี้มีถิลาเปลี่ยนนักษัตรียใหม่เป็นพระเนมิราชรัชทายาทขึ้นครองสมบัติแทนให้ทั่วแคว้นแคว้นและปวงประชารับทราบโดยทั่วกัน เสนารับคำกลับไปอำมาตย์เดินเข้า

- เวทีบน -

ตั้งเครื่องราชเบญจจากุฎภัณฑ์ มี ชฎา พระขรรค์ คธา แส้วาลชนีและพัดโบก ฉลองพระบาททอง

- ปี่พาทย์ทำเพลงมหาฤกษ์ -

เสนาอำมาตย์ โหราพราหมณ์ นางกำนัล ออกนั่งตามที พระเจ้ากรุงมิถิลา กับพระมเหสีออกนั่งเคียงด้านข้าง พระเนมิราชออกมานั่งที่เคียงเล็กก่อน

- ร้องเพลงมหาฤกษ์ -

ครั้นได้ศุภฤกษ์เบิกวิถี   เชิญภูมีเนมิราชนาถา

ขึ้นประทับแท่นที่รัตนา   เหล่าโหราน้อมกายถวายพระพร (รับ)

(พระเนมิราชเสด็จประทับเคียงกลาง)

โอมอ่านพระเวทวิเศษฤทธิ   เชิญเทวามาประสิทธิ์ประสาทสอน

พระอิศวร พระนารายณ์ ฤทธิรอน เทพนิกร อำนวย อวยพรชัย

- ร้องเพลงมหาชัย -

อ้างอิงค์พระทรงฤทธิ   ที่สถิตมิถิลาอัชฌาสัย

พระเนมิราชผ่านสมบัติเวียงชัย   สืบต่อไปช้วนิจนรินดร

ขอพระองค์ทรงทศพิธราชธรรม   อันเลิศล้ำภิญโญสโมสร

ได้เสวตฉัตรรัตนามหานคร   พสกนิกรเฝ้าพระบริบาล

(เปิดเสียงแตรสังข์ร้องชัย)

(โหราพราหมณ์ถวายเครื่องเบญจราชากกุธภัณฑ์ พระเนมิราชรับพระมงกุฎมาสวมใส่ รับพระ
ขรรค์ชัยและครามาทือ ทรงสวมพระบาททอง แล้ววาลชนีและพัดโบกไว้ข้างตัว เสียงประชาชนและ
เหล่าอำมาตย์เสนานางกำนัลเปล่งเสียง ขอพระองค์ทรงพระเจริญ 3 ครั้ง)

- เจรจา -

พระเนมิราช - ต่อแต่นี้เราขอให้สัญญากับปวงประชาราษฎร์และอำมาตย์เสนาพฤตมาจารย์ว่าเราจะ
ปกครองแผ่นดินโดยธรรม จะยึดมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรม สร้างความดีให้ประชาชนอยู่
เย็นเป็นสุข และตั้งมั่นอยู่ในความดี ประกอบแต่กุศลผลบุญ เราจะเป็นพันธมิตรสมาน
มิตรฉันกับเพื่อนบ้านเรือนเคียง เพื่อให้เป็นไปดังวาจา เราจะทำให้สร้างศาลาโรงทาน
ห้าแห่งคือ รอบเมืองทั้งสี่ทิศ และใจกลางเมืองอีกหนึ่งแห่ง บริจาคทานและอาหาร
แก่ผู้ยากไร้และสมณชีพราหมณ์ ขอให้ประชาตั้งมั่นอยู่ในความดี

อำมาตย์ - ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท เพื่อประกาศความเป็นพระมหากษัตริย์องค์ใหม่แห่ง
มิลินทร และเพื่อเป็นมิ่งขวัญแก่พสกนิกรขอทูลเชิญเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับยานมาศ เลียบ
พระมหานคร เพื่อปวงประชาราษฎร์ได้ชื่นชมพระบามิเถิดพระเจ้าค่ะ

- ร้องเพลง -

เมื่อนั้น

องค์พระเนมิราชมหาศาล

ฟังคำเชิญอำมาตย์ราชบริพาร

เลียบสถานมหรานครอมบุรี

ทูลลาพระบิดาและมารดร

บทจรสู่นครสง่าศรี

เป็นมิ่งขวัญชื่นชมบารมี

ต่อพสกประชาซีมิลินทร

- ปี่พาทย์ทำเพลงเสมอ -

(พระเนมิราชลงเวทีล่างหายเข้า)

(ผู้แสดงคนอื่นเข้าหมด ทหารไปเตรียมเครื่องสูง ขบวนเครื่องสูงนำออก อำมาตย์ ราชนคร นางกำนัล
เสนาปิดท้าย 2 คน)

- เวทีล่าง -

- ปี่พาทย์ทำเพลงพญาเดิน -

เปิดซาวด์เสียงแตรสังข์ กลองชนะ ขบวนเสด็จเลียบพระนครผ่านเวทีล่าง เข้าทางด้านซ้าย

- เวทีล่าง -

ให้ยึดมั่นถือมั่นในความดี เอาละ เราจะให้มาตุลีนำราชรถของเราลงไปรับพระเนมิ
ราชขึ้นมาสู่สถานวิมานฟ้าแห่งนี้

- ร้องเพลงกระบอกทอง -

แล้วจึงสั่งมาตุลีย่าชักช้า   นำรถา ของเราไป ดั่งประสงค์
เชิญพระ เนมิราช ผู้อาจองค์   แจ้งจำนง เราเชิญมา อย่าช้าที

- ร้องรำย -

มาตุลีน้อมรับพระบัญชา   รีบไคลคา มาทรงรถ มณีศรี
มุ่งตรงสู่ มิถิลา ราชธานี เชิญภูมี   เนมิราช ในฉันทัน

- ปี่พาทย์ทำเพลงเสมอ -

มาตุลีสู่ล่างเวทีล่าง

ตัวแสดงคนอื่นเข้าหมด ตลกยกเตียงเก็บเตียงหมด เลื่อนแผงฉากขึ้นบังเวที แล้วตั้งฉากนรก มีกระทะ
ทองแดง ต้นจิวคนป็นได้ ให้ผู้แสดงอยู่ในฉากได้เลย

- ปี่พาทย์ทำเพลงเชิด -

(มาตุลีนำราชรถ มีพระเนมิราชประทับบนราชรถออก)

- ร้องรำย -

ครั้นมาถึง ขอบเขต ทางสองแพร่ง   เป็นช่องแบ่ง, ฟ้ายก, นรกสวรรค์
มาตุลี ชี้ออกองค์ พระทรงธรรม   หนทางนั้น คือนรก อเวจี
ถ้าพระองค์ ทรงยาก ทอดพระเนตร   เพื่อสังเกต เหตุชั่วร้าย ทุกราศี
ใครทำชั่ว ได้ชั่ว ตัวอัปปริ   ถูกลงทัณฑ์ ทันทที ตามโทษทัณฑ์

- ร้องเพลงต้นบรรทัด -

ดีเหมือนกัน นะท่าน มาตุลี   ตัวเรานี้ จะจารไว้ ทุกสิ่งสรรค์
ว่านรก มีจริง สิ่งสำคัญ   จดจำมั่น ว่าโทษทัณฑ์ นั้นอย่างไร
กลับคืนไป มิถิลา จะว่ากล่าว   ถึงเรื่องราว ชุมนรก ที่หมกไหม้
จะสอนสั่ง ผู้คน ช่วงดลใจ   ให้หลีกไกล ความชั่ว ตัวทำลาย

- ร้องเพลงเชิดฉิ่ง -

มาตุลี เป่ามนต์ ดลบันดาล   เปิดทวาร นรกโทษ ที่โหดร้าย
แลเห็น การลงทัณฑ์ ในทันใด   มาตุลี แกล้งไข ให้ทราบคดี

- ปี่พาทย์ทำเพลงร่ำ -

(เลื่อนฉากออกให้เห็นเมืองนรก มียมทูตคอยควบคุมขุมนรกต่างๆ)

- เจรจา -

มาตุลี - ขอพระองค์ทรงทอดพระเนตร ไอ้คนนั้นมันทำชั่วไปฆ่าสัตว์ตัดชีวิต จึงต้องถูกบั่นคอ
หวักลายเป็นสัตว์เดรัจฉาน ไอ้คนนั้นมันถูกตัดมือ เพราะไปลักทรัพย์ได้รับความเจ็ด
ปวดทรมาน ไอ้คนนั้นสูงชะลูดเป็นเปรต มือใหญ่เท่าใบตาล ปากเท่ารูเข็ม มันทำ
ความชั่วบาปมหันต์ ดีพ่อแม่ ต่าพ่อแม่จึงต้องมาชดใช้กรรม

เนมิราช - แล้วเจ้าคนที่กำลังปีนต้นไม้จิ้งจอกอีกจาก มันทำผิดโทษฐานใดละท่าน

มาตุลี - อ้อ ไอ้และอี ที่ปีนต้นไม้จิ้งอยู่ เพราะพวกมันไปคบชู้ชู้ชายผิดลูกเมียคนอื่น จึงต้องปีน
จิ้ง ถูกอีกาไล่จิก ถ้าพวกมันไม่ยอมปีน ยมทูตก็เอาหอกแหลมแทงได้รับทุกขทรมาน
เช่นกัน เมื่อมันหมดเวรกรรมไปเกิดใหม่ก็ต้องไปเกิดเป็นเดรัจฉานอีกร้อยชาติจึงจะ
เกิดใหม่ไปเป็นมนุษย์ได้

เนมิราช - แล้วพวกที่ตกกระทะทองแดงตีมน้ำเดือดๆ นั้นเล่าทำผิดฐานใด

มาตุลี - ไอ้พวกนี้ชอบโกหกหลอกลวงคนอื่น ชอบเป็นนายหน้าหลอกคนไปทำงานนอกเมือง
ให้คนเขาเสียทรัพย์สิน ไอ้พวกนี้บาปหนักต้องถูกน้ำเดือดๆ กรอกปาก ยมทูตก็จะ
เอาแหลนแทงคอทะลุอก ทะลุทวาร กับไอ้พวกชอบตีมนสุรายาเมา ขายยาบ้า ยาม้า
มอมเมาให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนก็ต้องถูกลงโทษเช่นกัน

เนมิราช - ข้าพเจ้าจะจดจำ จดบันทึกไว้ เพื่อนำไปสั่งสอนผู้คนให้เลิกหลงผิด ซี้ให้เห็นโทษ
ทัณฑ์ ความทุกข์ทรมานในนรกอเวจี จะสั่งสอนให้เขาทำดี อยู่ในศีลธรรม ให้ทำบุญ
ทำทานให้มากๆ ยืนขึ้น พวกเขาเหล่านั้นจะได้ละอายเกรงกลัวต่อบาป ไม่กล้าทำ
บาปอีกต่อไป

มาตุลี - ดีแล้วพระองค์ เดียวเราต้องรีบไปสวสวรรค์กันเถอะ ท่านองค์อมรินทร์ท่านคงจะรอน
นาน

(เลื่อนแผงกั้นปิด เปลี่ยนฉาก เก็บฉากนรกให้หมด ตั้งฉากสวรรค์วิมานของพระอินทร์)

- ร้องเพลงแขกไท่หรั่งขึ้นเดี่ยว -

แล้วควบขับ ราชรถ อันอัมไพ มุ่งตรงไป สู่วสวรรค์ ชั้นโกสิย์
เทพบุตร เทพธิดา นารี ต่างยินดี มารับ โดยฉับไว

องค์อินทรา - คำพูดของท่านฟังแล้วน่าชื่นชม น่านิยมยินดี สมควรแล้วที่ประชาชนของท่านต่าง
เลื่อมใสศรัทธา ประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่าน เราเองเป็นเทพอยู่บนสวรรค์
ได้ฟังแล้วยังคล้อยตามไปด้วย เอาละเมื่อท่านได้เห็นนรกแล้วเราก็จะให้ได้เห็นว่
สวรรค์เป็นอย่างไร จะได้จดจำและนำไปสั่งสอนให้ปวงชนชาวโลกมนุษย์ได้หมั่น
กระทำดีต่อไป

- ร้องรำเ้าย -

แล้วคำรัส ตรัสสั่ง เทพอัปสร	รำยรำฟ้อน ร้องชม ผสมผสาน
พรรณนา เรื่องสวรรค์ ชั้นวิมาน	อันตระการ แลสนุก สุขถ้วนกัน
เทพอัปสร น้อมรับ พระบัญชา	รำยรำท่า ทั้งปวง สรวทสวรรค์
ถึงวิมาน น้อยใหญ่ สารพัน	รายลดหลั่น ชั้นวิมาน สำราญกัน

- ร้องเพลงตะเซ็ง -

ดาวดิ่งส์ เทวโลก มโหฬาร	เป็นที่อยู่ สำราญ ฤทัยหรรษ์
สารพัด งามจริง ทุกสิ่งอัน	สารพัน อุดม สมใจปอง
เทพบุตร ผุดพรรณ โฉมงามทรง	อาการ ไม่มีหมอง
นางอัปสร งอนสงวน นวลละออง	งามทรง เครื่องทอง และเพชรนิล

- ร้องเพลง เจ้าเซิน -

สมเด็จพระอมรินทร์ ปิ่นมงกุฎ	ทรงวชิ, ราวุธ ธนูศิลป์
รักษาเทวสีมา เป็นอาจัน	อสุรินทร์ อรี ไม่ปีทา
อันอิน ทรปราสาท ทั้งสาม	ทรงงาม สูงเงื่อม กลางเวหา
สี่มุข หุ้มมาศ สะอาดตา	ใบระกา แกมแก้ว ประกอบกัน
ช่อฟ้า ช้อยเพ็ญ ฉ่อยชด	บราลี ที่ลด मुखกระสัน
มุขเด็ด ทองคาคด กนกพัน	บุษบก สุวรรณ ชามพูนท
ราชยาน เวชยันตร รถแก้ว	เพริศแพรว กำกง อลงกต
แอกงอน อ่อนสลวย ช่วยชด	เครือชด ช่อตั้ง บัลลังก์ลอย
รายรูป สิงห์อัด หัยดยัน	สุบรรณ จัปนาค หิวเศียรห้อย
ดุมพราว วาววับ ประดับพลอย	แปรงแก้ว กาบช้อย สะบัดบัง
เทียมด้วย สิงธพ เทพบุตร ทั้งสี่	บริสุทธิ์ ตั้งสี่สังข์

มาตุลี อาจซี ขับประดัง

ให้รีบรุด สูดกำลัง ดั่งลมพา

(เทวดา นางฟ้า จับระบำแล้วเข้าเฝ้าตามเดิม)

- เจรจา -

เนมิราช - อ้อสวรรค์เป็นดั่งนี้เอง มีวิมานฟ้าให้อยู่อาศัย มีเครื่องทิพย์ได้ใส่ทรง มีความสุข สนุกสนาน ไม่มีความโกรธแค้น ซึ่งเกลียดเตี้ยดฉันท ข้าพระพุทธเจ้าจะขอจดจำ และจะนำลงไปสั่งสอนให้มนุษย์ปุถุชนบนโลกมนุษย์ได้เข้าใจ และหมั่นเพียรกระทำ แต่ความดี

องค์อมรินทร์ - ท่านเนมิราช สวรรค์ชั้นดุสิตแห่งนี้ ยินดีต้อนรับท่านเสมอ ขอเชิญท้าวเธออยู่อาศัยชะ ด้วยกันที่นี่เลยซิ ไม่ต้องกลับไปโลกมนุษย์หรอก

เนมิราช - ขอบพระทัยท่านท้าวสักกะเป็นยิ่งนัก ที่จะให้พำนักบนสวรรค์ แต่ในมนุษย์โลก นั้นยังมีกิเลสอันเป็นเหตุแห่งความทุกข์อยู่มากมาย จำเป็นที่ข้าพเจ้าต้องลงไป คลี่คลายสาเหตุแห่งความทุกข์ให้เหือดหายคงไว้แต่ความดี ความมีเมตตาซึ่งกันและ กัน ซึ่ให้เห็นนรก สวรรค์มีจริง ทุกคนจะได้หมั่นทำบุญกุศล หมายความว่ามีความสุขสู่สวรรค์ อยู่เบื้องหน้า หวังว่าท่านองค์ท้าวอมรินทร์คงเข้าพระทัย

องค์อมรินทร์ - เนมิราชเราคงมีอาจโน้มน้าวให้ท่านอยู่บนสวรรค์ได้ ต่อเมื่อท่านได้ลงไปเมืองมนุษย์ เมื่อหมดบุญอายุขัย จิตวิญญาณท่านต้องได้ขึ้นมาอยู่บนสวรรค์เสวยสุขเป็นมั่นคง เราขออำนาจอวยพรให้ท่านเนมิราชจงประสบสมหวังตั้งตั้งใจให้มนุษย์โลกทั้งหลาย ลดละเลิกอบายมุขทั้งปวง หันมาแต่ทำความดีตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมตามคำสั่งสอน ของท่านเนมิราชเทอญ

- ร้องเพลงประเทศ -

แล้วจึงสั่ง มาตุลี เทพบุตร

ให้รีบรุด ลงจาก วิมานฟ้า

นำราชรถ ส่งองค์ท้าว กษัตรา

สู่กรุง มิถิลา ธาณี

มาตุลี น้อมรับ พระบัญชา

เชิญ เนมิราช ราชา ชัยศรี

ขึ้นประทับ ราชยานแก้ว แววมณี

มาตุลี นำส่ง พระทรงชัย

- ปี่พาทย์ทำเพลงเชิด -

ราชรถออกมารอเวทีล่าง

พระเนมิราชลาพระอินทร์ เหล่าเทวดา นางฟ้า ยืนส่งพระเนมิราช จนพระเนมิราชขึ้นราชรถ
มาตุลีพาราชรถเข้า เทวดา นางฟ้า พระอินทร์เข้า

จบการแสดง

4.2.2 บทพัฒนาปรับปรุงใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับการแสดงหุ่นกระบอก

การพัฒนาบทพระเนมิราชประกอบการแสดงหุ่นในครั้งนี้เป็นการพัฒนาปรับปรุง
บทให้มีความร่วมสมัยของสถานการณ์ในยุคปัจจุบัน โดยมุ่งเน้นที่กลุ่มเป้าหมายเด็กและเยาวชน รวมไปถึงกลุ่มเป้าหมายรองทุกเพศทุกวัยและทุกระดับชั้นการศึกษา สามารถชมการแสดงหุ่นกระบอกไทย
เรื่อง “พระเนมิราช” ได้อย่างสนุกสนานและเข้าใจในเนื้อหาที่ผู้วิจัยสร้างสรรค์มีจุดประสงค์การ
พัฒนาบทเพื่อให้ผู้ชมต้องคึกคักความรู้นำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การพัฒนาบทการแสดงได้ศึกษา
เนื้อหาจาก “อรรถกถา” ที่มีอยู่เดิมในสื่อต่างๆ เป็นเนื้อเรื่องที่มีความเข้าใจง่ายกว่า “ชาดก” ที่ใช้
ภาษาที่ยากต่อความเข้าใจโดยทั่วไป แต่ยังคงยึดแนวความคิดหลักของการดำเนินเรื่อง “ทำดีได้ดี ทำ
ชั่วได้ชั่ว” และมีพระเนมิราชเป็นตัวละครหลักในการดำเนินเรื่องบอกเล่าเนื้อหา ซึ่งหากการดำเนิน
เรื่องแบบชาดกเดิมหรือในลักษณะการเทศนาที่เป็นหลักธรรมทางศาสนาที่ใช้ภาษาบาลีทำหน้าที่
เผยแพร่ความรู้เป็นหลักมากกว่าความบันเทิงและยากต่อความเข้าใจของผู้ชมในยุคปัจจุบันโดยเฉพาะ
กลุ่มเด็กและเยาวชน ก็อาจจะเป็นปัญหาของการสื่อสารและลดทอนความสนุกแห่งการชม ผู้ทำ
งานวิจัยซึ่งเป็นผู้สร้างสรรค์บทความมีความคิดเห็นว่า ควรจะปรับปรุงพัฒนาปรับปรุงบทให้มีความง่ายต่อความ
เข้าใจ มีความสนุกสนาน แต่ยังคงแนวความคิดหลักเดิมดังที่กล่าวไว้ข้างต้นอย่างครบถ้วน

เนื้อหาที่นำเสนอจาก “อรรถกถา” พระเนมิราช เป็นเนื้อหาที่มีอิทธิพลและเป็นสิ่ง
ลึกลับที่ปัจจุบันยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ในทางวิทยาศาสตร์ และเป็นเนื้อหาที่ไม่มีมิติแห่งกาลเวลา ผู้วิจัย
จึงสร้างสรรค์พัฒนาให้เนื้อหาของการดำเนินเรื่องคร่าวๆ ตามโครงสร้างดังนี้

เริ่มต้น Overture

สถานการณ์ดำเนินเรื่อง

ท้องแต่นรก

บทสรุปของเรื่อง

เรื่องย่อถอดความจาก “อรรถกถา”

พระเนมิราชกษัตริย์ผู้มีบุญบารมีที่เป็นที่เทิดทูลยิ่งของปวงประชา ด้วยความดีที่สื่อเรื่องไปยังสวรรค์ชั้นฟ้าที่เหล่าเทวดาทูกองค้อยากจะพบเจอเพื่อสนทนาธรรม พระอินทร์ผู้มีอำนาจแห่งสวรรค์สูงสุดจึงส่งเทวดาชื่อ มาตุลี นำราชยานลงมาเชิญพระเนมิราชสู่สวรรค์ ก่อนการเดินทางสู่สวรรค์ พระเนมิราชได้ทูลขอต่อมาตุลีว่าอยากชมแดนนรกและแดนสวรรค์ เพื่อดูเรื่องราวต่างๆ และจะนำไปบอกเล่าให้กับประชาชนของพระองค์ ด้วยเวลาที่มีอยู่น้อย มาตุลีจึงใช้ญาณวิเศษพาพระเนมิราชท่องแดนนรกที่มีอยู่หลายมุมและแดนสวรรค์ โดยเนรมิตให้เห็นในเวลาพร้อมๆ กัน

ตัวละครดำเนินเรื่อง

ตัวละครดำเนินเรื่องมีการปรับให้เหมาะสมต่อการแสดงหุ่นกระบอก โดยยึดตัวละครหลักในการดำเนินเรื่องและมีตัวละครที่สร้างขึ้นใหม่ให้เข้ากับการพัฒนาปรับปรุงบทในครั้งนี้ รวมทั้งได้คำนึงถึงจำนวนผู้เชิดที่มีจำนวนน้อย ทั้งนี้ตัวละครที่ดำเนินเรื่องยังคงสื่อเนื้อหาใจความหลักของเรื่อง “พระเนมิราช” ได้ครบถ้วน โดยตัวละครประกอบด้วยดังนี้

เนมิราช

พระราชอาผู้ทรงธรรม เป็นชาติหนึ่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยความดีที่มากล้นเลื่องลือไปยังดินแดนสวรรค์ชั้นฟ้าซึ่งมีพระอินทร์ผู้เป็นใหญ่ ได้ยินถึงความดีงามของพระเนมิราช จึงอยากจะสนทนาและเห็นตัวจริง จึงรับสั่งให้มาตุลีลงไปอัญเชิญท่านมายังดินแดนสวรรค์ ระหว่างทางที่พระเนมิราชเสด็จไปยังสวรรค์ที่ต้องผ่านดินแดนต่างๆ โดยเฉพาะดินแดนแห่งนรก ท่านจึงอย่างศึกษาหาเหตุของการกระทำดังกล่าว เพื่อนำไปสอนประชาชนของท่าน นี่จึงเป็นเหตุการณ์ของการท่องนรกแดนสวรรค์ของพระเนมิราช

มาตุลี

เทวดาหนุ่มผู้ได้รับมอบหมายจากพระอินทร์ ให้มาอัญเชิญพระเนมิราชไปยังดินแดนสวรรค์ชั้นฟ้า และเป็นผู้เล่าเหตุการณ์ต่างๆที่เชื่อมโยงเรื่องราวในดินแดนสวรรค์และนรก ที่พระเนมิราชพบเห็นระหว่างเดินทาง

นายข้าซาก เปרטข้าซาก

(ใช้ 2 ตัวในการแสดง ตอนเป็นมนุษย์ และ เปิร์ต)

เด็กชายข้าซาก เป็นเด็กเริ่มสู่วัยหนุ่มที่มีความคะนอง ไม่รู้ดีรู้ชั่วในตอนที่มีชีวิตเป็นมนุษย์และกลายมาเป็นเปิร์ตตกนรกรับโทษต่างๆ เพื่อเป็นบทเรียนสอนใจแก่ผู้ชม เด็กชายข้าซากเป็นคนเกรงไม่เอาถ่าน เป็นลูกชายของยายบุญเหลือ มีนิสัยลึกลับขโมยน้อย โทกพูดจาหลอกลวงกลีบกลอก เล่นการพนัน (เปิดหนังสือนับเลข ทายเลขตัวรถเมล์ สิ่งที่นายข้าซากเห็นเป็นตัวเลขนั้น ก็สามารถนำมาสู่การพนันได้ทุกอย่าง) พอเริ่มเข้าสู่วัยหนุ่มเริ่มสูบบุหรี่ แอบดื่มเหล้า พูดจาไม่ไพเราะเสนาะหูเลียนแบบจากตัวละครเด่นในหนังละคร พูดหยาบคายส่อเสียด ทำแต่เรื่องผิดกฎหมาย เช่น ก๊อปปี้ซีดีภาพยนตร์ เพลงขาย ขยายยาบ้าขายยัน ลอกข้อสอบ โกงตาชั่ง ชอบรังแกฆ่าสัตว์ตัดชีวิต (กระต๊อบกบ ตบแมลง ยิงนก ตีจิ้งจก ฯลฯ) จีบสาวไปทั่ว มีก๊นบไม่ถ้วน ชอบขโมยของมีค่าของแม่ตัวเองไปซื้อของไร้สาระให้สาวๆและเอาซื้อเหล้ายาเสพติดของฟุ่มเฟือย สิ่ง que เด็กชายข้าซากได้กระทำนั้น นับเป็นหลักดำเนินชีวิตที่อยู่ได้คำว่า “ศีล5” ครบถ้วน

ยายบุญเหลือ เกิดเป็นนางฟ้า

(ใช้ 2 ตัวในการแสดง ตอนเป็นมนุษย์ และ นางฟ้า)

แม่เฒ่าของนายข้าซาก ตายไปกลายเป็นนางฟ้าที่สุขสบาย ในตอนมีชีวิตเป็นมนุษย์ลำบากยากจนยันแก่เฒ่า แม่เฒ่าเป็นคนที่ไม่ร่ำรวยเงินทองที่ดิน แค่อ้อมีพอกินไปวันๆ ประหยัดทำมาหากินด้วยสุจริตธรรม เก็บผักผลไม้ที่ปลูกไว้หลังบ้านเพื่อขายประทังชีวิต รับจ้างทั่วไปหนักเอาเบาสู้อ เพื่อส่งลูกชายนายข้าซากได้เล่าเรียน เพราะยายบุญเหลือไม่ได้เรียนหนังสือไม่มีความรู้ใดๆ ยายบุญเหลือเป็นคนใจบุญ ชอบทำทานช่วยเหลือชาวบ้านผู้ยากไร้โดยทั่ว แม้กระทั่งตัวเองจนกว่าก็ยังมีน้ำใจช่วยเหลือผู้คนที่เดือนร้อนทุกระดับชั้น ชอบทำบุญทำนุบำรุงศาสนา โรงพยาบาลอยู่เป็นนิจ ทุกเช้าจะใส่บาตรอุทิศส่วนกุศลให้แก่ปู่ย่าตายายและเจ้ากรรมนายเวร ซึ่งยายบุญเหลือคิดว่าการที่ลำบากในปัจจุบันนี้ อาจเป็นเพราะเวรกรรมที่ยายบุญเหลือสร้างมาแต่ชาติปางก่อน

ด.ญ.เม็ตบัว (ใช้ 2 ตัวในการแสดง ตอนเป็นมนุษย์ และ นางฟ้า)

เด็กหญิงสาววัยน่ารักผู้มั่งคั่ง เพื่อนบ้านยายบุญเหลือ เป็นลูกสาวอันจะกินของเพื่อนบ้าน แต่ด้วยใจที่โอบอ้อมอารีไม่แบ่งแยก รวยจน เวลาว่างมักจะมาอยู่กับยายบุญเหลือ จนพ่อแม่ตัวเองไว้วางใจเหมือนญาติผู้ใหญ่ ซึ่งดูเหมือนว่ายายบุญเหลือและเด็กหญิงเม็ตบัวน่าจะเคยใช้ชีวิตร่วมกันเมื่อชาติปางก่อน ชาตินี้จึงถูกชะตากันเป็นอย่างมาก เด็กหญิงเม็ตบัวเป็นเด็กขยันเรียน ช่วยเหลืองานบ้าน ซึ่งถึงบ้านตัวเองจะมีฐานะและมีคนรับใช้ เด็กหญิงเม็ตบัวก็มักจะทำอะไรต่างๆ ด้วยตัวเองเสมอ เพราะเห็นยายบุญเหลือเป็นแบบอย่างที่ดี เด็กหญิงเม็ตบัวพูดจาไพเราะ มีเมตตา กับสิ่งมีชีวิตรอบตัว ทั้งคนและสัตว์ แม้แต่แมลงที่มากัดกินผัก ดอกไม้ เด็กหญิงเม็ตบัวยังไม่ทำร้าย แถมแบ่งปันผักหญ้าให้กินอีกด้วย

ยมทูตแดง

ยมทูตแดงผู้ดูแลดินแดนนรก เป็นผู้ลงโทษภูตผีเปรตที่ทำผิดศีลเมื่อคราวเป็นมนุษย์ เป็นผู้เล่าเรื่องเหตุการณ์ต่างๆ แห่งผลชั่วให้กับพระเนมิราชได้นำไปเผยแพร่ในโลกมนุษย์

ลำดับ จำลองเหตุการณ์ต่างๆ เพื่อนำมาใช้ประกอบการพัฒนาบทการแสดงหุ่นกระบอกเรื่อง “พระเนมิราช”

เหตุการณ์ในการดำเนินเรื่อง บท (ศิลปะ 5)

ฆ่าสัตว์	ยิงนก ตัดหางจิ้งจก เต็ดปีกผีเสื้อ
ลักขโมย	ละเมตลิจฉิทธิ์ ป้มตีวีตีภาพยนตร์ขาย ก๊อปปี้อินค้าจำหน่าย ขโมยของแม่ไปขาย เพื่อให้สาวๆ และซื้อยาเสพติดของมีนเมา
พูดจาโกหก	หลอกให้ทำบุญบริจาคช่วยเหลือคนยากไร้ แต่เอาเงินบุญไปเล่นเกม ซื้อบุหรี่เหล้า ยาเสพติด เล่นการพนัน
สุรยาเสพติด	ดื่มเหล้าขาดสติ ดื่มแม่ ซ้อมก๊ก
มีก๊ก	ก๊อบยักได้ผีเสื้อ เสื้อขนสัตว์ จับผีเสื้อนำมาสต๊าฟให้ก๊ก เอากระต่ายมา
ถลกหนังทำเสื้อให้สวมใส่ จับงูมาถลกหนังทำกระเป๋าถือ เป็นต้น	

เหตุการณ์ในการดำเนินเรื่อง “บุญ”

ช่วยนกที่กำลังโดนยิง หลังจากที่ช่วยเหลือได้เกิดเหตุร้ายจะมีคนมาทำร้าย
เจ้านกตัวนั้น และช่วยเหลือด้วยการส่งเสียให้นกรู้ตัวบินหนีเอาชีวิตรอด

เก็บกระเป๋าสตางค์ได้แล้วนำไปส่งคืน ยามขัดสนก็จะมีผู้มาช่วยเหลือเงินทอง
ข้าวปลา เช่น ชვნ้ำท่วม พายุเข้า ฯลฯ

ทำบุญบริจาคทานให้โรงพยาบาล บำรุงศาสนา บริจาคกระเบื้อง ขนทราย
เข้าวัด ช่วงที่เกิดภัยธรรมชาติก็มีคนมาช่วยซ่อมแซมบ้านช่อง ตายไปก็มีที่อยู่ที่อยู่สุขสบายมีข้าวปลา
อาหารที่อร่อยอิมท้อง

บริจาคและซ่อมถนนสะพานที่ชำรุด เดินทางไปที่ไหนก็ปลอดภัยไม่ลำบาก
มีแต่คนช่วยเหลือ

บทการแสดงชุดนี้ ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์ขึ้นเพียงบางตอนของการแสดงเท่านั้น เพื่อเป็นการ
ทดลองใช้ประกอบการแสดงในงานวิทยานิพนธ์ในหัวข้อ นวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง
“พระเนมิราช” เท่านั้น โดยนำตอนพระเนมิราชเดินทางไปยังดินแดนนรก ซึ่งมีเนื้อหาที่บทร้องใจที่มี
ประโยชน์และมีความสนุกสนานกับผู้ชม รวมทั้งมีเรื่องราวอภินิหารที่น่าจะเป็นตอนที่แสดงให้เห็นถึง
นวัตกรรมการพัฒนาให้เห็นเป็นรูปธรรมได้ชัดเจน

บทละครสำหรับการแสดงหุ่นกระบอก พระเนมิราช

บทละครเนมิราช (เพลงประกอบ)

บทประพันธ์ เนื้อร้อง โดย นายนิเวศ แวสมณะ

เรียบเรียงเนื้อร้อง ทำนอง โดย นายปวรินทร์ สกกลีน

องค์ 1

เสียงพากย์ : เล่าเนื้อเรื่องย่อตอนต้นก่อนเข้าเรื่อง (ภาพประกอบ Animation)

ประชาชน MC

“กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ณ เมือง.... มีกษัตริย์ที่มากด้วยบุญญาบารมี...นาม พระเนมิราช ด้วยความ
ดีงามที่กษัตริย์ผู้ปกครองด้วยทศพิธราชธรรมดูแลอาณาประชาราษฎ์ให้อยู่ดีมีสุข จนความดีเลื่องลือไป
ยังสวรรค์ชั้นฟ้าที่หมู่เทวดาทั่วสวรรค์ทุกชั้นฟ้าอยากจะทำเจอบ้านสักครั้ง...”

1: Overture Music 30 sec – 1.30 minute

เพลงเปิดตัวเล่าที่มาของพระเนมิราช 1-3 minute (อธิบายให้ผู้แต่งเพลง ทำนอง)

2: เพลง พระราชาของปวงชน (เพลงเปิดตัวเล่าที่มาของพระเนมิราช 1-3 minute)

(ประชาชนร้อง)

ชาวบ้าน 1:	แผ่นดิน พื้นดินที่กว้างใหญ่	ภูผาตั้งตระหง่านงามเรื่องรอง
ชาวบ้าน 2:	พื้นไพรงาม น้ำ ป่า	พระราชาทรงปกครองด้วยธรรม
ชาวบ้าน 3:	แผ่นดินพื้นดินและทรายที่ก้าวย่าง	เปรียบดัง ทุกฐิติคือประชา
พร้อม:	ทั่วพื้นฟ้าไกล พื้นพระสุธา	พ่อปลูกต้นกล้าแห่งธรรม
ชาวบ้าน 1:	เดินตามรอยธรรม สืบสานปณิธาน	คำว่า พอและเพียง ดำเนินชีวา
ชาวบ้าน 2:	คือพร พ่อมิ แก่เรา ชาวประชา	ปลูกทำมาให้แผ่นดิน
พร้อม:	พระราชาแห่งธรรมทรงปกครอง	ธรรมคำสอนที่ท่านมี (ทำนอง ฮือ...)
	ทรงพลิกฟื้นความดิ่งามให้แผ่นดิน	
	มั่นในธรรมดับทุกข์ชาวประชา	ทุ่มเทกายากายและใจ (ทำนอง ฮือ...)
	ดับทุกข์ให้ทั่วแผ่นดินถิ่นเขตคาม	
	รู้ความดีความชั่วอันมัวหม่น	ตามสุขสันพื้นทุกข์ภัย (ทำนอง ฮือ...)
	พอและเพียงเลี้ยงชีวาพึ่งพาตน	
	เดินรอยตามหลักธรรมพระทรงให้	ราษฎร์สุขกายใจทั้งสิ้น (ทำนอง ฮือ...)
	ทศพิธราชธรรม	เนมิราชา...

ดนตรี ระบุว่า 1-2 นาที

ชาวบ้าน ร้อง:

ด้วยความดี และธรรมมาภิบาล   แผ่ไพศาลสื่อเรื่องไกล (ทำนอง ฮือ.....)

สื่อเรื่องไปยังแดนสวรรค์แดนเทวา

มาตุลี ร้อง:

ขอเชิญท่าน ไปพบองค์อินทรา   สนทนาโดยพระธรรม (ทำนอง ฮือ.....)

ดาวดั่งส์เทพสถาน เติตองค์ราชา

(คนตรีรับ ประชาชนออกมาเต้นระบำสัก ๑ นาที)

เนมิราชพูด: เราขอรับคำเชิญขององค์อินทร์ แต่ระหว่างการเดินทางนั้น เราขอท่านดูผล
แห่งกรรมชั่วและผลแห่งความดี ณ ชุมนรกแดนสวรรค์จะได้ไหม ท่านมาตุลี
มาตุลีถวายบังคม น้อมรับ พูด: พะยะคะ ท่านเนมิราช

(คนตรีรับเข้าสู่การเดินทาง คล้ายๆ เปิดประตูสู่อีกมิติ เปลี่ยนฉากสู่ชุมนรก ใช้เวลาไม่เกิน ๑ นาที)
ไฟเวทีดับนิ่ง ๕ วินาที

(จบองค์ 1)

องค์ 2

3: เพลง ดินแดนแห่งความเจ็บปวดร้าวราน (ดินแดนนรก) ประมาณ ๒-๓ นาที

ยมทูต(พูด) ฮ่าๆๆๆ (หัวเราะของยมทูตนำเกรงขาม)
ขอต้อนรับพวกผีเปรตสู่ดินแดนนรกที่แสนเจ็บปวดทรมานแสนสาหัส
(เสียงโหยหวนทรมานจากผีเปรตในแดนนรก)

(ยมทูต เปรต ร้อง)

ยมทูต ตายไปใครทำชั่วลงนรกแดนโลกันต์ ดินแดนลงทัณฑ์ของวิญญานผู้ทำบาป
ตายต้องรับโทษทัณฑ์ต้องทนทุกข์ทรมาน รับสิ่งที่ทำ ชดใช้กรรม
ตายไปกรรมนั้นติดตัว รับผลความชั่วที่ตัวเองนั้นเคยก่อ
มัจจุราชมารับวิญญานชั่วมาลงทัณฑ์ ชั่วกับชั่วกลับ ชดใช้กรรม

เพลงแร็ปไทย

เปรตร้อง

ก็แค่นี้เมียเยอะมีเล็กมีน้อยไปวันๆ แค่อยคนละน้อย คุยเป็นก๊กพัลวัน

ตายตกนรกทรมานรับโทษทัณฑ์

ยมทูตร้อง

ปีนต้นไม้ หอกส้าวแหลมแทง อยู่ในนรกแดง ทุกวันทุกวัน

เปรตร้อง

ชอบดื่มไวน์เปียร์เหล้ามามาย Very fun เสพม้ค้ายาอีค้ายาบ้า พลาญชีวิต

นรกเปิดประตูให้รับโทษรับทัณฑ์

ยมทูตร้อง

กรอกน้ำทองแดง ไฟร้อนแรง อยู่ในนรกแดง ทุกวันทุกวัน

เปรตร้อง

โอ๊ย ฉันทรมาน โปรดสงสารพวกเราที หรือเวรกรรมนั้นไม่มี สิ่งใดมาทดแทน

กรรมทำชั่วที่ได้ทำ จำต้องใช้ให้หมดไป ในนรกนี้ไง รับไปใช้กรรม

ชอบดื่มชอบหลอกลวงนินทาว่กััน ระวังปากจะเท่ารูเข็มเล็กไม่เห็นฟัน

ปากเล็กทรมานกินไม่ได้ชั้วกัปกลับ

ยมทูตร้อง

เอาลิ้นออกมาพัน เอามือออกมาแทง อยู่ในนรกแดง ทุกวันทุกวัน

เปรตร้อง

ชกชิงวิ่งราว เอามือถือเอาสตางค์ ขโมยของเขามาเอา มาขายได้หลายพัน

โก่งกินบ้านเมือง สารพัดสารพัน

ยมทูตร้อง

ทุบชาติตัดมือ ตัดตัวตัดแขน อยู่ในนรกแดง ทุกวันทุกวัน

เปรตร้อง

ฆ่ามดแดงแมลงหนู ชอบไปฆ่ามัน ทุกตีหมาแมว เด็กปิกผีเสื้อตบแมลงวัน

นรกรอเจ้าอยู่ รอคคนชั้วชอบฆ่าฟัน

ยมทูตร้อง

โดนควักลูกตา ดึงไส้ฉีกแขน อยู่ในนรกแดง ทุกวันทุกวัน (หัวเราะ)

เปรตร้อง

นรกนะหรือ นึกว่านิยาย แต่มันกลับกลายเป็นเรื่องจริง ไม่ใช่เรื่องอ้างอิง มันมีจริง

น่ากลัวน่ากลัว ต้องรับโทษทรมาน แสนปวดร้อนบรรลัย คนทำชั่วต้องไป ลงนรก ใช้กรรม ที่มันก่อน

ตอนเข้าดินแดนนรก

(เสียงบรรยายกาศในดินแดนนรกผสมเสียงเปรตโหยหวนด้วยความเจ็บปวด)

(บทเจรจา)

- เนมิราช: ที่นี่คือที่แห่งใดหรือท่านมตุลี
- มาตุลี: ที่นี่คือขุมนรก ดินแดนของคนบาป ที่ตายแล้วเป็นผีเปรตต้องมารับโทษ
ชดใช้กรรมพะยะค่ะ
- เนมิราช: ช่างน่ากลัวเหลือเกิน
- เปรตข้าซาก: ช่วยด้วย ช่วยข้าด้วย ท่านผู้มีบุญอันประเสริฐ ข้าเจ็บปวดทรมานเหลือเกิน
- เนมิราช: แล้วท่านไปทำอะไรมาถึงได้ถูกลงโทษแสนสาหัสเช่นนี้
- ยมทูต: (หัวเราะด้วยน้ำเสียงที่น่ากลัว) ตัดแขนเปรตตนนั้น (เปรตร้องด้วยความเจ็บปวด)
เอามันไปลงกระทะทองแดงเดี๋ยวนี้
- เปรตข้าซาก: พอแล้วพอแล้ว ข้าขอเออะ โดนโยนลงต้มตุ๋นทอดจี๊ วันหนึ่งๆ ไม่รู้กี่รอบต่อกี่รอบ สุข
ใหม่ไปถึงกระดูกแล้ว ยมทูตสุดหล่อ ขอสักครั้งเออะ...
- ยมทูต: ขอรื เอ้า ขออีกสักครั้ง ข้าสงเคราะห์ให้เอามันไปทอดในกระทะทองแดงเดี๋ยวนี้ ไป
- เปรตข้าซาก: (ร้องเสียงหลง) จ้ากกกกก ไม่ได้ขอแบบบ้านนมนน ขอให้หยุด ไม่ได้ขออีก (ตะโกน
ร้องเสียงหลง ลากเสียงยาวสุดเสียง ถูกยมทูตอีกตัวลากออกไป)
- ยมทูต: ท่านเนมิราชผู้มีบุญอันประเสริฐ เจ้าเปรตตนนี้ ตอนเป็นมนุษย์ มันก่อกรรมทำบาป
ไว้มากมาย จนต้องมาชดใช้กรรมที่มันก่อไว้ในแดนนรกนี้ 500 ชาติ
- เนมิราช: ก่อกรรมทำบาปเช่นใดที่ท่านยมทูต ถึงได้ต้องชดใช้กรรมนานขนาดนี้
- เปรตข้าซาก: (ไพล่หน้ามาข้างเวที พุดแทรก) บาปตรงไหน ก็แค่โกหก ฉกกระเป๋ามาเหล่า เล้า
สาวข้างห้อง ย่องไปมีกิ๊ก จี๊เงินแม่ แชนควิซื้อที่ออฟฟี่ จี๊ปล้นคนรวย ฉวยโอกาสผ่า
ไฟแดง แย่งยางลบ ตบแมลงวัน ฟันปลาหางนกยูง มุ่งแทงพ่นบอล ปล่อยเงินกู้
แล้วข่มขู่เอามือถือเพื่อนมาใช้.....(ทอดเสียงซ่า) (แล้วกระซอกเสียงขึ้น) ก็แค่..
เนี่ยะ
- ยมทูต: หุบปาก (ตะคอก) ไอ้เปรตข้าซาก เลวข้าซากข้าซ้อนจริงๆ ที่เอ็งพุดมาเนี่ย
ยังจะบอกว่าแค่เนี่ยะอีกรี ท่านเนมิราชถามข้า ไม่ใช่ถามเอ็ง
- เนมิราช: ก็ก มือถือ คืออะไร (เว้นจังหวะคิด)
ข้าไม่เข้าใจ (ถามด้วยความสงสัย หันไปถามมาตุลี)

- มาตุลี: ก็คือคำเรียกผู้มากู้ ไม่ครองตนในศีลธรรม ส่วนมือถือคือเครื่องมือแห่งการสื่อสาร บนโลกปัจจุบันของมนุษย์ มีราคาสูงเปรียบเสมือนทองคำล้ำค่า จึงเป็นสิ่งที่สร้างกิเลสให้มนุษย์ อยากมีอยากได้ถึงขั้นต้องขโมยมาใช้หรือนำไปขาย พะยะคะ
- ยมทูต: ไม่ใช่แค่นั้น เจ้าเปรตข้าชากตนนี้ ตอนมีชีวิตยังสร้างบาปทำกรรมไว้อีกมากมาย มันทำบาป ผิดศีลครบทั้ง ๕ ข้อเลยทีเดียว ทั้งโกหก หลอกหลวง ขโมย ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ตีแม่เหล่า เสพการพนัน มากู้ หรือที่มันเรียกว่า “กิ๊ก” นั่นแหละ พะยะคะ
- เนมิราช : จริงอย่างที่ท่านยมทูตกล่าวไว้ เจ้าข้าชาก
- เปรตข้าชาก: ไม่มี (เสียงสูงมาก) ข้าชากไม่ได้ทำอะไรอย่างที่ท่านยมทูตสักหน่อย (ทำท่าคิด) แหม แต่ถ้าจะเปลวหรือพลาก็แค่นี้ๆ หน่อยๆ จะอะไรนักหนาจะอีแค่ศีล ๕
- ยมทูต: ไอ้เปรตข้าชาก เอ็งยังไม่สำนึก ศีล 5 ก็คือหลักปฏิบัติขั้นพื้นฐานในการประพฤติตนของมนุษย์ เป็นสิ่งที่ทำได้ไม่ยากเย็นเลย อย่าได้คิดที่จะกระทำผิด เพราะถ้าคิดก็เริ่มผิด ทำผิดศีลเพียงแค่ข้อเดียวก็บาปแล้ว แต่เน็เอ็งล้อทุกข้อที่มนุษย์ดีๆ เขาไม่ทำกัน

4: เพลง ศีล 5 (ยมทูต ร้อง) (เปรตเป็นลูกคู่)

ยมทูตร้อง

หลักดำเนิน เดินชีวมมนุษย์ ทำง่ายที่สุดทุกคน มีเงินน้อยเงินเยอะไม่สน

ต้องทำได้ ไม่ยากเกิน เดินด้วยธรรม ตามหลักศีล 5 ข้อดังนี้

(สร้อย) ปาณาติปาตา อะทินนาทานา กาเมสุมิฉจจาจารา เวระมณี

มุสาวาทา สุราเมระยะมัจจะปะมาทะถานา เวระมะณี

หนึ่ง ปานาห้ามจากการเขีนฆ่า ทุกชีวย่อมสำคัญ

เล็กหรือน้อยเท่ากับฆ่าทั้งนั้น ต้องโดนลงทัณฑ์เช่นกัน

สอง อะทินนาเว้นจากการขโมย อย่าทำโดยพลการ

สาม กาเม อย่าทำเดียรฉาน แย่งคู่ครอง ปองของใคร ที่ไม่ใช่ของตน ต้องระวังปิ่นต้นจิว

(สร้อย) ปาณาติปาตา อะทินนาทานา กาเมสุมิฉจจาจารา เวระมณี

มุสาวาทา สุราเมระยะมัจจะปะมาทะถานา เวระมะณี

สี่ มุสาวาทาพูดเท็จ อย่างมกเม็ดพูดเพื่อเจ้อ

พูดให้เขาผิดใจกันนะเธอ เขาก็ทุกข์ได้เช่นกัน

ห้า สุราเมระยะมัจจะ ห่างมันชะเบียร์และเหล้า

เมาอย่างนี้แล้วสติมีไหม   ท่องจำไว้ห้าข้อนี้ที่ไม่ยากไม่มากเกินไปที่เรานั้นขอ

(สร้อย) ปาณาติปาตา อะทินนาทานา กามesuมิฉฉาจารา เวระมณี

มุสวาทา สุราเมระยะมัจฉะปะมาทะถานา เวระมะณี

เรื่องง่ายๆ ศีล5 ข้อที่เราขอ   ไม่รื้อรอกันได้ไม่ยากเย็น

หรืออยากทรมาณหรืออยากทุกข์เข็ญ   มันจำเป็นที่ต้องทำจำขึ้นใจ

เรื่องความดีเราเตือนแล้วห้ามละเว้น   จะทุกข์เข็ญแสนสาหัสทรมาณ

แสนรวดร้าวแสนสุคน่าสงสาร   อย่าคบพานจงท่องจำให้ขึ้นใจ

(สร้อย) ปาณาติปาตา อะทินนาทานา กามesuมิฉฉาจารา เวระมณี

มุสวาทา สุราเมระยะมัจฉะปะมาทะถานา เวระมะณี

ดนตรีจบเพลง

ยมทูตพูด: เจ้าเปรตข้าซาก เอ็งลองมองย้อนไปในอดีตซิ ว่าเอ็งเคยทำอะไรผิดไว้บ้าง
(ไฟดับ)

(ดนตรีจบ)

(จบองค์ 2)

Dead Air 5 sec เปลี่ยนฉาก

วิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

องค์ 3

ดนตรีสนุกเปิดย้อนสู่อดีตในโลกมนุษย์

5:                      เพลง แอ่ แอ่ แอ่

ข้าซากร้องเพลง   แอ่ แอ่ แอ่

เป็นมนุษย์ชีวิตต้องสุข

สนุกเฮฮาครื้นเครง

มันมีเรื่องใดไหนต้องเกรง

ก็บรรเลงชีวิตสุขสัน

ไปกินเหล้าเมายาเล่นการพนัน

ช่างสุขมันสุขใจ

เที่ยวยิงนกตกปลา เมื่อหามาได้

เอ้า...กินกันให้เพลิน

(สร้อย)

ไอ้ ไม่มีไม่มีแล้วจะสุขใจใตกว่าเรา เป็นมนุษย์แสนสุขสันมันจับใจ

ไอ้ ไม่มีไม่มีแล้วจะสุขใจใตกว่าเรา เป็นมนุษย์แสนสุขสันมันจับใจ

แม่พูดแทรกระหว่างเพลง

แม่ตะโกน: ไอ้ข้าซาก งานการก็ไม่ทำ ว่างนั้ ก็มาช่วยแม่ตัดใบตอง ทำขนมขายหน่อยเร็ว..

ข้าซาก: ไอ้ย ไม่ว่าง กำลังเก็บแต้มเกม เอ้ย กำลังขายของออนไลน์อยู่ ไม่เห็นหรือไง

(คุยโทรศัพท์ต่อ)

off sc (แอบเสียดเบา) งวดนี้แ่ง 3/0 หมดตักไวย...(หันไปตะคอกแม่) แม่บ่น น่ารำคาญ ยัยแก่

แม่ตะโกน: ไอ้ข้าซาก โทกแม่ ว่าแม่ ระวังจะตกรกนะไอ้ลูกไม่รักดี (พูดแบบเสียดใจ)

ข้าซากร้องเพลง

งานนะหรือทำไมต้องทำ แม่ก็ทำแล้วไง

จะใช้ชีวิตให้แสนสนุก ไปไป อย่ามากวนใจ

ได้เกินมาแล้วต้องใช้ชีวิตให้สุด อย่าไปหยุดฟังใคร

ความดีความชั่วนั้นคืออะไร ไหน นรก ไม่มี

(สร้อย)

ไอ้ ไม่มีไม่มีแล้วจะสุขใจใตกว่าเรา เป็นมนุษย์แสนสุขสันมันจับใจ

ไอ้ ไม่มีไม่มีแล้วจะสุขใจใตกว่าเรา เป็นมนุษย์แสนสุขสันมันจับใจ

เพลงจบ

บทเจรจา

ข้าซาก: (หันไปพูดคนเดียว) เซอะ นรกหรือ หน้าตาเป็นไง นิทานหรือเด็ก
 (ตะโกนบอกใส่แม่) แม่อย่าบ่นนั้เลยน้า มีหน้าที่เลี้ยงลูก ก็เลี้ยงไปเด่ ยิ่งแก่ยิ่งขี้บ่น
 (หันกลับมาล้างกระเป๋าสื่อตัวเอง) อี้ย... เงินไม่มีสักแดง ทำไงดีพะวันนี้มีนั้กับนั้เอง
 เมแม่ชะด้วยว่าจะเลี้ยงซาบูกะไอศครีม...(มองซ้ายขวา เห็นกระบุงเงินเล็กๆของแม่
 แล้วพูดกับตัวเอง) อีอีอี ที่พั้งงง สุดท้ายยยยย

(กำลังล้วงเงินในกระบุงของแม่ไปเลี้ยงสาว)

แม่: (แม่เดินเข้ามาเห็น ตะโกนถาม) ไอ้ข้าซาก ทำอะไร ในมือซ่อนอะไรไว้

ข้าซาก: (ข้าซากตกใจ อุทาน) จ้าก.... ตกใจหมด(ตะคอกแม่) อะไรแม่ ไม่มีอะไรสักหน่อย

- (สลับมือซ่อนเงิน) เห็นมัน เห็นมีย!
- แม่: เอ็งแบมือมาเดี๋ยวนี้ แบน้าาาา ซ้า
- ซ้าซาก: (มองซ้ายมองขวา ยื่นมือซ้าย) บ่อแบ่...(พูดประชด) เดียวนี้กล้าปรักปรำลูกเธอแม่
(แม่ไม่เชื่อใจ) อีกข้าง (เสียงแข็ง)
- ซ้าซาก: (สลับมือข้างหลัง โขว่มือขวา) ไหน แม่ อะไร (เสียงสูง) มั่ว
ตาหาเรื่องตลอดดดดดด
- แม่: (มองไปรอบๆตัวลูก มองหัว หู จับหันหลัง มองหัวจรดเท้า เสียงอ่อนลง)
เออๆ แม่ขอโทษ คนแก่หูตาก็ฝ้าฟาง
(คิดๆๆ ปลงตัวเอง แล้วหันมองหน้าคุยกับลูก)
อ้าว... แล้วนี้จะไปไหนละ แต่งตัวซะยังกะพระเอกยี่เก (เสียงหยอก)
- ซ้าซาก: (ทำท่ามีพิรุณ) จะ จะ จะ จะไปตีวหนังสืออ่ะแม่
(ได้ทีทำชั่ว) เออ... แม่.... ต้องจ่ายค่าหนังสือด้วยอะ
- แม่: (เสียงตกใจ) อะไร ก็เพิ่งซื้อไปเมื่อวานซืนนี้ไอ้ซ้าซาก (งง)
- ซ้าซาก: (ทำเสียงแถมบังคับว่าแม่จำผิด)
นั่นมันวิชา....อังกฤษ(เน้นเสียง)
อังกฤษ ยูโน้วววว แต่นั่นมันวิชา สุขศึกษา เรื่องสุขภาพ
ลูกเรียนเอาไว้ จะได้เอามาดูแลแม่ก่อนตาย เอ๊ย ยามแก่เฒ่าป่วยไป
- แม่: อะไรวะ วิชานี้กระทรวงศึกษาเขาแจกฟรีไม่ใช่รี....
- ซ้าซาก: (เริ่มหงุดหงิดไม่ได้ตั้งใจ) โหย... มันเป็นวิชาพิเศษ ต้องซื้อหนังสือเพิ่มอะ แม่อย่าบ่น
ได้ปะ จะให้เรียนไหมเนี่ย อุตส่าห์จะขยันซะหน่อย
- แม่: (พูดเอาใจลูก กลัวลูกไม่เรียน) เอ้าๆๆซื้อก็ซื้อ ตั้งใจเรียนนะเอ็ง โตขึ้นจะได้มีการมี
งานทำเลี้ยงดูตัวเองได้
- ซ้าซาก: ไม่ต้องเลี้ยงแม่ใช่ปะ
- แม่: (มองหน้า จ้อง แล้วพูดกระแทก ประชด พูด ทีละคำ) ก็. แล้ว. แต่. มรีง...
- ซ้าซาก: เคๆๆ งั้นตัวใครตัวมัน
- แม่: (พูดในใจ) ลูกออกตัญญู สงสัยจะต้องตีชื่อกับปอเต็กตึ๊ง จะได้ทำศพตัวเองฟรี

- (ให้เงิน) เอาไป ซื้อหนังสือนะไอ้ข้าซาก สุขศึกษา เขาสอนเรื่องสุขภาพ ไม่ให้กิน
 เหล้าไม่ติดยาเสพติดไม่มั่วเพศสัมพันธ์นะเอ็ง ทำผู้หญิงท้องมา เครียเอาเองนะเอ็ง
- ข้าซาก: แล้วถ้าทำผู้ชายละ ไม่ท้อง 5555
- แม่: (ตกใจ) เวร ไม่ท้อง แต่ถ้ามั่วก็ติดโรค
- ข้าซาก: (หัวเราะ 5555) สะใจ
- แม่: วิชาธรรมมจรณะนะ หัดอ่านซะบ้าง ศิล ๕ รู้จักไหม เเทมที่แล้วก็สอบตก
 (เสียงอ่อน ขอร้อง) เเทมนี้... แม่ขอเกรดรวมแค่ ๑.๕ ก็พอ เอาแค่พอผ่านอ่านออก
 เขียนได้ ลบบวกเลขเป็น ให้เอ็งเอาตัวเองรอดได้ ก็พอแล้ววาวว
 (พูดในใจ) ครองแชมป์ท้ายห้องตลอด
- ข้าซาก: (ถอนหายใจ เซ็ง) จะบ่นอะไรนักหนาเนี่ย แมมีหน้าที่หาเงินเลี้ยงลูก
 ลูกมีหน้าที่เรียน เข้าใจไหม
- แม่: (เขกหัว) หนอยยย ย้อนนน (หันไปดูในกระบุงเงิน) เฮ้อ พุนหายกำไรหด เมื่อไหร่จะ
 เหลือเก็บ จะได้สบายกับเค้าซะที
 ข้าซากทำท่าเดินออกมาจากฉาก
- SFX: เสียงโทรศัพท์
- ข้าซาก: โหล...จ๊ับแจงหรือจ๊ะ ว่าไง จะชวนไปเที่ยวหรือ (เว้นช่วง เสมือนคุยโต้ตอบ)
 โห..ไม่ว่างอะดิ คุณหญิงแม่พี่เขาใช้ให้เอารถพอร์ชไปจูนเครื่องให้แรงขึ้น
 แล้วก็ต้องไปดินเนอร์วันเกิดคุณปู่อีก
 ไว้วันหน้านะจ๊ะ(ทำเสียงสัญญาณรบกวน เหมือนขยี้ถุงพลาสติก)
 อะไรนะ ไม่ค่อยได้ยินเลย สัญญาณรบกวน โอเคนะ ไว้คุยกัน จ๊ับๆ (วางสาย)
- ข้าซาก: (มองโทรศัพท์แล้วพูดใส่)
 โธ่ ยัยโง่... อยากรมีแฟนไฮโซ เจอโลโซแบบพี่ซากไปก่อนละกัน วันนี้ควน้องเมแม่ โวย
 พรุ่งนี้ก็ต้องน้องแพร น้องพลอย น้องญาญา รอไปก่อนเถอะ เฮ้อ....ไม่อยากหล่อเลย
 เรา หล่อเลือกด้ายยยยยยยย ฮ่าฮ่าฮ่า
- SFX: เสียงโทรศัพท์
- ข้าซาก: วู้ย อะไรหนักหนา โหล...(รับสาย)

อ้าวไอ้หนู ว่าไงวะ (เว้น) โทศัพท์ อาไร๋ ขโมยอะไร กรูเห็นมริงวางอยู่เฉยๆ นึกว่าไม่
เอาแล้ว กรูก็ลองหยิบมาลองใช้ดู (เว้น) เพื่อนยืมนิดๆ หน่อยๆ หวงเหอโง่งพระ (เว้น)
มริงซื้อเครื่องใหม่แล้วสิถึงมาโทรมาเนี่ย จะหวงของอะไรนักรหนา (เว้น)

แค่นี้ไซ้มัย อะไร...ไปบ่อน ร้านเกม กินเหล้า ครบเลย (เสียชีวิต)

โอย ชวนอะไรตอนนี้วะ ข้าเพิ่งแทงบอลไป ตอนนี้นักนัดหญิงไว้ไว้ยัย คนนี้กว่าจะ
หลอกมาได้ เออ...ครึ่งไปคนเดียวก่อน เก็บเผื่อกรูด้วย อะไรนะ โหล โหล

เงินหมด โห้ มาหมดไรตอนนี้วะ หงุดหงิดดดดด

(พูดกับตัวเอง มองซ้ายขวา) ต้องเติมเงิน ต้องเติมเงิน ทำไงดีพระ

(ทำท่าคิด มองเห็นเงินในกระเป๋าเสื้อแม่ที่กำลังทำงานบ้านอยู่ แล้วรีบจำไปคว้าเงิน
ที่เหลือจากกระเป๋าเสื้อแม่ แล้วผลักแม่ล้ม แล้ววิ่งหนีออกไป)

แม่: เฮ้ย ไอ้ลูก.....(ล้ม) โอยๆๆๆ เจ็บ

ข้าซาก: ยืมก่อนแม่

แม่: ไอ้ข้าซาก นั้นมันทุนซื้อของที่ขายเย็นนี่นะเอ็ง โอยยยยย

ข้าซาก: ไปหาใหม่ดิ เอามาก่อน โทศัพท์ใช้ไม่ได้ เดี่ยวแม่โทรไม่ติด

(แม่พยายามลุกขึ้น ไม่ยอมจะแย่งคืน ข้าซากผลักแม่ล้ม กำเงิน ผิวปากเดินจากไป)

ข้าซาก: พูดไม่รู้เรื่อง น่ารำคาญ

แม่: เอ็งไม่รู้ผิดชอบชั่วดี เอ็งจะลำบาก ตายไปก็ตกรนกระไอ้ข้าซาก

ข้าซาก: (ตะโกนสวนคำที่แม่บอก) นรกสวรรค์มีจริงที่ไหน

ยัยแก่ จีเง่าาาาาาา

ร้องข้า: เพลง แอ้ แอ้ แอ้

ข้าซากร้องเพลง แอ้ แอ้ แอ้

เป็นมนุษย์ชีวิตต้องสุข

สนุกเฮฮาครื้นเครง

มันมีเรื่องใดไหนต้องเกรง

ก็บรรเลงชีวิตสุขสัน

ไปกินเหล้าเมายาเล่นการพนัน

ช่างสุขมันสุขใจ

เที่ยวยิงนกตกปลา เมื่อหามาได้

เอ้า...กินกันให้เพลิน

(สร้อย)

ไอ้ ไม่มีไม่มีแล้วจะสุขใจไคกว่าเรา

เป็นมนุษย์แสนสุขสันมันจับใจ

ไอ้ ไม่มีไม่มีแล้วจะสุขใจใคกว่าเรา เป็นมนุษย์แสนสุขสันต์มันจับใจ

เข้าฉากนรก (ใช้ตอนท้ายของเพลงนรก)

(ยมทูตร้อง)

เรื่องง่าย ๆ ศิล 5 ข้อที่เราขอ	ไม่รีรอทำกันได้ไม่ยากเย็น
หรืออยากทรมานหรืออยากทุกข์เข็ญ	มันจำเป็นที่ต้องทำจำขึ้นใจ
เรื่องความดีเราเตือนแล้วห้ามละเว้น	จะทุกข์เข็ญแสนสาหัสทรมาน
แสนรวดเร็วแสนสุคน่าสงสาร	อย่าคบพานจงท่องจำให้ขึ้นใจ

(สร้อย) ปาณาติปาตา อะทินนาทานา กามesuมิฉฉาจารา เวระมณี
มุสาวาทา สุราเมรัยยะมัจฉะปะมาทะถานา เวระมะณี

6: เพลงบอกเล่าเมืองสวรรค์

ในช่วงเพลงที่ 6 จะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับผลแห่งความดีที่ตัวละคร ยาย หลาน เล่าเรื่องเกี่ยวกับการทำความดีก่อนความตาย จนมาถึงผลบุญที่นำมาสู่เมืองสวรรค์

(ใช้แสดงในฉบับสมบูรณ์)

กลับเข้าฉากนรก (เดิม)

ดนตรีเข้าเมืองนรก

บทเจรจาระหว่าง ยมทูต เปรต พระเนมิราช มาตุลี

ยมทูต: นี่แหละท่านเนมิราช บาปกรรมที่เปรตข้าชกตนนี้ได้ก่อเอาไว้ตอนที่ยังมีชีวิตอยู่
พอดายมากลายเป็นเปรต ก็ต้องมาชดใช้กรรม โดนลงโทษตามโทษทัณฑ์ต่างๆ
ซ้ำแล้วซ้ำเล่าในนรกแห่งนี้ จนกว่าบาปกรรมจะหมด

เปรตข้าชก: นี่ก็ไม่รู้อีกก็ร้อยปีร้อยชาติถึงจะหมดเวรกรรม บาปกรรมที่ข้าทำไว้ มันเยอะ
เหลือเกินข้าจะไม่ทำอีกแล้ว(เศร้า สำนึกผิด)

เนมิราช : เป็นแบบนี้เอง ข้าจะเอาเรื่องเหล่านี้ไปสอนประชาชนของเรา

เนมิราช : มาตุลี เพราะอะไรหรือ ที่ทำให้เราสามารถมาถึงสถานที่ที่เราต้องการจะมาได้

มาตุลี : ก็ด้วยเพราะท่านอธิฐานถึงแต่ความดี

ความดีจึงส่งผลบุญให้ท่านได้แต่สิ่งดีๆ ตามที่ท่านต้องการ

- ท่านอยากพบเห็นหรือต้องการสิ่งใด ท่านก็จะได้สิ่งนั้น
- ยมทูต : อย่างที่ท่านมา ณ ดินแดนขุมนรกเหล่านี้
- ท่านก็ได้มาเห็น ได้เรียนรู้ และท่านก็จะได้นำสิ่งเหล่านี้ไปสอนประชาชนของท่าน
- ทั้งหมดนี้ ก็เพราะท่านตั้งมั่นอธิษฐานถึงแต่สิ่งทีนำไปสู่การประพฤติดีทำดี
- และท่าน ก็ตั้งมั่นทำแต่ความดีตามที่ท่านอธิษฐานไว้
- ผลจากคำอธิษฐานและผลจากการกระทำของท่านนี้แหละ ท่านจึงได้ในสิ่งที่ท่าน
- ต้องการ พระเจ้าค่ะ
- มาตุลี : เราเดินทางกันต่อเถอะพะยะคะ ยังมีเรื่องต่างๆ ในนรกแดนสวรรค์ที่ท่านจะพบเห็น
- อีกมากมาย

จบองค์ 3

องค์ 4

(แม่ข้าซ้อนปรากฏตัวขึ้นในรูปของนางฟ้า หรือเข้าฉากมา)

เพลงที่ 6 (เพลงที่แต่งขึ้นใหม่ ร้องโดยนางฟ้า)

ตัดเข้าเพลงคั่นการเดินทางเป็นเพลงร้องเนื้อหาให้ทำความดี แล้วให้ตัวแม่มาอยู่ในสวรรค์

เพลงให้ทุกคนทำความดี +ประชาชนร้อง+เนมิราชเดินทาง เมื่อเพลงจบถึงสวรรค์

นางฟ้าร้องเพลง

เยี่ยมๆๆ

เมื่อมีชีวิต ชีวามีสุข

สนุกอร่า ครั้นตรง

ความเลวความชั่ว นั้นเราต้องเกรง

ชีวิตนั้น จะสุขสัน

ไม่กินเหล้าเมายา ไม่เล่นการพนัน

ใจกายเราสุขใจ

ไม่ฆ่าสัตว์ยิงนกตกปลา อย่าหามา

เชื่อเถอะนะ...อย่าคิดทำ

(สร้อย)

โอ้ ไม่มีใครอีกแล้วจะสุขใจเกินกว่าเรา

เป็นมนุษย์แสนสุขสันอยู่ที่ใจ

โอ้ ไม่มีใครอีกแล้วจะสุขใจเกินกว่าเรา

เป็นนางฟ้าเทวดานั้นสุขใจ

แม่พูด : หลักธรรมแห่งศีล๕ ท่องไว้ในใจเสมอ
 อย่ารังแกฆ่าสัตว์ตัดชีวิต
 อย่าลักเล็กขโมยของใคร
 อย่าเจ้าชู้มากรักมีกิ๊ก
 อย่าโกหกพูดปดใส่ร้ายใคร
 เรื่องเหล่านี้ของมีนเมายาเสพติด อย่าได้คิด
 เชื่อเถอะนะ จงอธิษฐานให้เราทำแต่ความดีดี แล้วชีวิตจะเป็นสุข

นางฟ้าร้องเพลง

เป็นนางฟ้าชีวมีสุข สุขใจอุรา บรรเลง
 ชีวิตนั้นช่างอึมแอม มามา ทำแต่(ยึดมั่น)ความดี
 ได้เกิดมาแล้วต้องใช้ชีวิตให้สุข ยึดมั่น หลักธรรมเข้าไว้
 ความดีความชั่วมันอยู่ที่ใจ นรก สวรรค์ มันมีจริง (นะจ๊ะ)

(สร้อย)
 โอ้ ไม่มีไม่มีแล้วจะสุขใจใดกว่าเรา เป็นนางฟ้าแสนสุขสันต์อึมแอมใจ
 โอ้ ไม่มีไม่มีแล้วจะสุขใจใดกว่าเรา เป็นนางฟ้า เทวดา สุขหัวใจ

เนมิราช: ที่นี่ช่างงดงาม อากาศเย็นสบายสดชื่น แตกต่างจากนรกเหลือเกิน
 มาตุลี: พะยะคะ ที่นี่คือสวรรค์ ดินแดนสำหรับผู้ทำความดี
 (หันไปมองแล้วชี้ให้พระเนมิราชดู) เช่นนางฟ้าองค์นั้น

แม่นางฟ้า: ถวายบังคมท่านเนมิราช ผู้มากด้วยบุญบารมี
 เนมิราช: ท่านทำเช่นไรถึงได้มาอยู่ ณ แดนสวรรค์
 แม่นางฟ้า: ตอนที่อิชันมีชีวิต อิชันแค่ยึดถือในศีล 5 หมั่นทำบุญทำทาน ก็เท่านั้น
 เนมิราช : แคศีล 5 ก็ให้ผลที่แตกต่างกันเหลือเกิน
 มาตุลี: พะยะคะ ขณะที่นางยึดมั่นในศีล ตรงข้ามกับลูกชายที่ทำบาปผิดศีล 5 ทุกข้อ
 แม่นางฟ้า: เพคะ อิชันก็ได้แต่หวังว่า จะไม่มีเด็ก ๆ คนไหนทำผิดศีลเหมือนเจ้าข้าซ้อ
 (คิดเสียดเสียดเล็กน้อย) ลูกของอิชัน
 เนมิราช: หือ...นางพูดว่าลูกของอิชัน
 มาตุลี: ถูกต้องและพะยะคะ นางฟ้าองค์นั้น ตอนอยู่ในโลกมนุษย์

- นางคือแม่ของเจ้าข้าซื่อนเปรตที่พระองค์ได้พบในแดนนรกนั้นแหละพะยะค่ะ
- เนมิราช : อ้อ...(นึกขึ้นได้) เรานึกออกแล้ว
- มาตุลี: ตอนที่นางมีชีวิต นางยึดถือในศีล 5 หมั่นทำบุญทำทาน ทำหน้าที่เลี้ยงลูกอย่างเต็มกำลัง ส่วนลูกของนางไม่ใช่แค่ทำผิดศีลทุกข้อ แต่ยังทำร้ายตัวเองไม่เว้นแต่ละวัน
- เนมิราช: ลูกทนทุกข์ทรมานจากการทำชั่วอยู่ในนรก ต่างกับแม่ที่เสวยสุขอยู่บนสวรรค์จากบุญความดีที่ทำมา บุญกับบาป มันช่างแตกต่างกันเหลือเกิน
- มาตุลี: เราทุกคนควรละเว้นจากการทำความชั่ว เพื่อจะได้ไม่ต้องทนทุกข์ทรมานจากบาป แต่มีความสุขกับบุญและหลักธรรมศีล 5 ที่ถือนั่น เพราะธรรมะคือหลักธรรมแห่งธรรมชาติ
- (แม่ข้าซื่อนปรากฏตัวขึ้น หรือเข้าฉากมาอีกมุมหนึ่ง อยู่ให้เล่าถึงเฉยๆ ไม่ต้องมีบท)
- เนมิราช: อืม...เป็นเช่นนี้เอง แค่มศีล 5 คนเราก็สามารถมาอยู่ในดินแดนอันสุขสงบสวยงามแห่งนี้ได้ เห็นเช่นนี้แล้ว เราต้องนำไปบอกเราให้ประชาชนได้รับรู้ เพื่อจะได้ไม่มีใครคนไหนทำบาปผิดศีล เหมือนเจ้าข้าซื่อน ประชาชนของข้าจะได้รักษาศีล เพื่อจะได้มีความสุขกับบุญบนสวรรค์ในภพนี้และภพหน้า
- มาตุลี: ดียิ่งแล้วพะยะค่ะ
- ได้เวลาเสด็จแล้วพะยะค่ะ
- เนมิราช : จงอธิษฐานถึงแต่ความดี แล้วจงปฏิบัติตามคำอธิษฐานนั้น หากท่านคิดดีทำดี ความดีจะบังเกิดแก่ตัวท่านเอง
- เนมิราช: เด็กๆ (ประชาชน)ทั้งหลาย หากยึดมั่นในศีล ก็ยากที่คนดีจะทำชั่ว แต่หากละเว้นศีล ก็ยากที่คนชั่วจะได้ดี จะได้บุญหรือบาป ตกนรกหรือขึ้นสวรรค์ ล้วนอยู่ที่ตัวเราเลือกทำ...ขอให้บุญรักษา

7: พระเนมิราช เพลง คำสอนพระราชา

(พระเนมิราชร้อง)

(ร้องในฉากนรก ด้านหลังคือยมทูตเปรตแล้วค่อยๆ เปลี่ยนเป็นเมืองมนุษย์ในยุคพระเนมิราช)

พระเนมิราช (ร้องเดี่ยว)

เห็นสิ่งที่เราได้เห็น	ถึงสิ่งที่จำเป็นของปวงประชา
บุญให้จงเร่งรักษา	พึงพา หลักธรรม
เรา ได้พบพาน	ได้สงสาร ได้ยินดี
กรรม ความชั่วดี	อยู่ที่ธรรม
ร้าย อย่าให้ความชั่วร้าย	อย่าให้มันอย่างกรายเข้ามาครอบงำ
ยึดหลักธรรมเอาไว้	ก้าวไปอย่างมั่นคง
หลักธรรมทั้งห้า	ท่องไว้ใฝ่ดำรง
ใจยึดที่องค์	พระปฎิมา
เดินอย่างมั่นคง	ก้าวลงแผ่นดิน
อยู่พอกิน พอใช้	ยังยืน
รู้ความชั่วดี	อย่ามีก่อกกรรม
มีหลักธรรม	นำชีวา

ประชาชน (ร้องประสาน)

ราชาธรรมหลักธรรมที่ยั่งยืน	ธรรมที่พื้นดินพื้นดิน (ทำนอง ฮือ.....)
ไทยทั้งสิ้น ยึดหลักธรรมแห่งราชา	
ธ ทรงมั่น ดับทุกข์ชาวประชา	ท่อมเทกายากายและใจ (ทำนอง ฮือ.....)
ดับทุกข์ให้ทั่วแผ่นดินถิ่นเขตคาม	
ราษฎรมีสุข เพราะพระบริบาล	ตั้งสายธารทุกข์ (ทำนอง ฮือ.....)
บารมีพระทรงธรรม	เนมิราชา...

ภาพจบ ประชาชนกราบไหว้พระเนมิราช (ไฟดับพร้อมดนตรี)

(จบ)

หมายเหตุ: ดนตรีหรือเพลงมีใช้ประกอบการแสดง ควรมีทำนองที่คล้ายกัน หรือนำMelody ที่เด่นชัดของเพลงหลังมาประกอบกับเพลงอื่นๆ เพื่อให้ผู้ชมจดจำเพลงง่ายและเป็นแนวเดียวกันตลอดทั้งเรื่อง เพียงเปลี่ยนอารมณ์ของเพลงเท่านั้น

.....

4.3 การพัฒนาออกแบบตัวละคร รูปร่าง กลไก วัสดุ

4.3.1 การออกแบบร่างตัวละคร กลไก

ตัวหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิมมักจะออกแบบจัดสร้างตัวละครมาจากเนื้อหาวรรณคดีไทย โดยอิงรูปแบบรูปร่างมาจากจิตรกรรมฝาผนังและเลียนแบบตัวละครที่มาจากโขนละครที่ใช้คนแสดงจริง จะแตกต่างกันเพียงขนาด และสัดส่วนบางอย่างที่ไม่สามารถมีในรูปแบบของหุ่นกระบอกไทย เช่น ลำแขน ทรวดทรงของลำตัว และสะโพก ขา ช่วงล่างของหุ่นกระบอก อีกทั้งการหุ่นกระบอกไม่สามารถเคลื่อนไหวได้เหมือนคนแสดงจริง หรือแสดงออกทางสีหน้าอารมณ์ของบทบาทนั้นๆ ได้

จากรูปร่างของเครื่องแต่งกาย ใบหน้า เครื่องทรงหุ่นที่เลียนแบบมาจาก จิตรกรรมหรือโขนละครที่คนแสดงจริง ซึ่งนับว่ามีประละเอียดประณีตของงานช่างชั้นสูงของไทยหลากหลายแขนง จึงบางครั้งอาจเป็นอุปสรรคของการแสดงหุ่นในช่วงการแสดงที่มีลีลาโลดโผนและอาจเกิดการแตกหักของหุ่นกระบอกในส่วนต่างๆ ได้ อีกทั้งในการออกแบบสร้างหุ่นนั้นต้องใช้สาขาช่างที่มีความเชี่ยวชาญชำนาญของงานศาสตร์ศิลป์ไทย จึงทำให้การถ่ายทอดเป็นไปได้ช้า และมีเพียงกลุ่มคนที่มีความชำนาญของงานศาสตร์ศิลป์เหล่านั้นที่ทำได้เพียงกลุ่มเดียว

การออกแบบหุ่นกระบอกไทย พระเนมิราช มีจุดประสงค์เพื่อต่อยอดให้กลุ่มผู้ที่สนใจที่มีฝีมือด้านงานศิลปะในระดับพื้นฐานสามารถสร้างสรรค์งานได้ง่ายกว่าแต่ก่อน และสามารถนำมาใช้ประกอบการแสดงได้เพียงเท่านั้น มิได้สร้างกำหนดงานช่างใหม่เพื่อเทียบเท่างานระดับศิลปินช่างที่มีความวิจิตรแต่อย่างใด ฉะนั้นงานหุ่นกระบอกพระเนมิราช จะเน้นหุ่นที่สามารถใช้งานแสดงเพื่อสื่อความหมายได้ในลำดับแรก และหากมีความชำนาญหรือเชี่ยวชาญงานด้านงานศาสตร์ศิลป์แล้วนั้น จึงจะมีการพัฒนาความสวยงามในลำดับต่อไป เพื่อให้งานแสดงที่ถ่ายทอดมีความวิจิตรมากยิ่งขึ้น

จากภาพจิตรกรรมสูงงานปั้นสร้างสรรค์หุ่นกระบอกพระเนมิราช โดยการออกแบบมีการเปลี่ยนวัสดุและขั้นตอนต่างๆ รวมถึงกลไกของตัวหุ่นเพื่อให้มีความสมจริง ถึงแม้จะมีลักษณะตัวการ์ตูนที่เรียบง่ายก็ตาม จากการปั้นหัวหุ่นผู้สร้างสรรค์ได้ออกแบบหัวหุ่นที่มีขนาดใหญ่กว่าปกติ และออกแบบในรูปลักษณะตัวการ์ตูนที่มีหัวโตตัวเล็ก ออกแบบให้ส่วนหัวสามารถเปิดออกแก้ไขกลไกหรือใส่กลไกต่างๆได้ โดยเอากะโหลกส่วนบนของหัวหุ่นกระบอกออกแล้วใช้เครื่องสวมหัวบังกลไกนั้นแทน

หลังจากได้ต้นฉบับส่วนหัวที่ผู้ออกแบบสร้างต้องเข้าใจหลักของโครงสร้างมนุษย์ เพื่อให้สามารถใส่กลไกต่างๆ ได้ลงตัว เช่น ตา ปาก เป็นต้น

ตัวหุ่นกระบอกสำหรับการแสดงเรื่อง พระเนมิราช จะเน้น วิธีการออกแบบงานศิลป์ที่เรียบง่ายกว่าแต่ก่อน โดยมีการออกแบบในรูปแบบของตัวการ์ตูน แต่ยังคงเอกลักษณ์ความเป็นไทยเอาไว้ และเป็นเพียงแบบอย่างแนวทางแก่ผู้ที่ศึกษาเท่านั้น ทั้งนี้ความงดงามจะไปทางทิศทางใด ย่อมขึ้นอยู่กับทักษะของผู้ออกแบบสร้างสรรค์หุ่นเอง เพื่อให้มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์เฉพาะตัวของศิลปินผู้สร้างสรรค์ท่านนั้นๆ

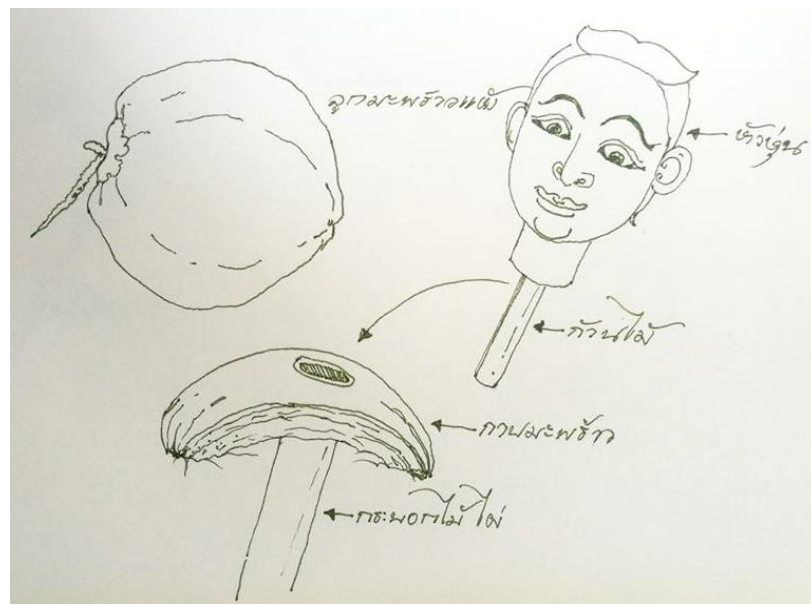
ด้วยความเรียบง่ายของงานศิลป์หุ่นกระบอกในเรื่องเนมิราช ทางผู้ออกแบบสร้างสรรค์ผลงานชุดนี้ ต้องการออกแบบรูปร่างทรวดทรงของหุ่นเพิ่มเติมให้มีลักษณะคล้ายคนมากกว่าแต่ก่อน ที่เป็นเพียงผ้าถุงสี่เหลี่ยมคลุมปิดลำตัวที่ทำมาจากทรงกระบอกเท่านั้น ซึ่งการออกแบบยังคงเอกลักษณ์ของหุ่นกระบอกแบบดั้งเดิมไว้ และเสริมด้านกลไกการเคลื่อนไหวต่างๆ เพื่อให้หุ่นมีการเคลื่อนไหวที่เสมือนคนจริงมากยิ่งขึ้น โดยผู้วิจัยใช้ประสบการณ์ของผู้วิจัยเองที่ได้คลุกคลีกับงานหุ่นกระบอกมากกว่า 20 ปี ซึ่งกลไกต่างๆ ได้พัฒนามาจากงานหุ่นของไทยและต่างประเทศ อาทิ หุ่นหลวง หุ่นละครเล็ก หุ่นบุงระซุของประเทศญี่ปุ่น หุ่นจีนไหหลำ หุ่นสายจิ้นแห่งมณฑลหังโจว และหุ่นสายโยคเคมของประเทศเมียนมาร์ เป็นต้น

การออกแบบตัวหุ่นกระบอกที่ใช้ประกอบการแสดง พระเนมิราช ใหม่ นี้ เป็นนวัตกรรมการพัฒนาตัวละครให้มีกลไกการเขิดที่มีลักษณะคล้ายการเคลื่อนไหวและแสดงอารมณ์ของคนปกติ มิใช่การเคลื่อนไหวในภาษาท่าทางของการแสดงนาฏศิลป์ไทยแบบดั้งเดิม และมีการออกแบบกลไกให้มีการเคลื่อนไหวของอวัยวะหุ่นต่างๆ ได้เสมือนคนจริงมากยิ่งขึ้น เช่น การกรอกตา ขยับปาก คอ และมือ เป็นต้น ด้านศิลปะการออกแบบจะทำการออกแบบให้มีลักษณะที่ง่ายกว่าการประดิษฐ์หุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิมที่ต้องมีความชำนาญในด้านศิลปะหลากหลายแขนง เช่น การแกะ การปั้น จิตรกรรมไทย วิจิตรศิลป์ เครื่องทอง การปักผ้า เป็นต้น โดยรูปร่างใบหน้าและลวดลายของตัวหุ่นกระบอกใหม่จะลดตัดทอนให้มีความเรียบง่ายและใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่มีราคาประหยัด โดยสามารถหาซื้อได้ตามท้องตลาดทั่วไปมาทำการประดิษฐ์หุ่นกระบอกที่ใช้ประกอบการแสดง รวมถึงวัสดุที่นำมาใช้ประดิษฐ์หุ่นที่มีความแข็งแรงและทน เช่น เรซิน กระดาษ และดินผสมขาว เป็น

ต้น ซึ่งแนวทางของศิลปะบนตัวหุ่นกระบอกดังกล่าวได้แนวทางมาจากศิลปะ “ซูปแต้ม” หรือจิตรกรรมฝาผนังในภาคอีสานที่มีความเรียบง่ายแบบชาวบ้านร่วมกับผลงานจิตรกรรม “ซูปแต้มเลย” ของนายอิทธิพล พัฒรชนม์ ที่ดูเรียบง่ายแต่มีเอกลักษณ์ของศิลปะที่คงความเป็นไทยไว้อย่างครบถ้วน

ขั้นตอนการสร้างหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช

การออกแบบร่างตัวละคร กลไก ร่างแบบ และศึกษาวัสดุการสร้าง

ภาพที่ 30 ภาพร่างโครงสร้างหุ่นกระบอกดั้งเดิม

ภาพที่ 33 ภาพร่างหุ่นกระบอก มาตุลี โดย ผู้วิจัย ได้รับแรงบันดาลใจจากหนังสือ “ฮูปแต้มเลย” ของ นายอิทธิพล พัฒรชนม์

ภาพที่ 34 ภาพร่างด้านข้างหุ่นกระบอก มาตุลี และ กลไกลูกนัยน์ตาหุ่น โดย ผู้วิจัย

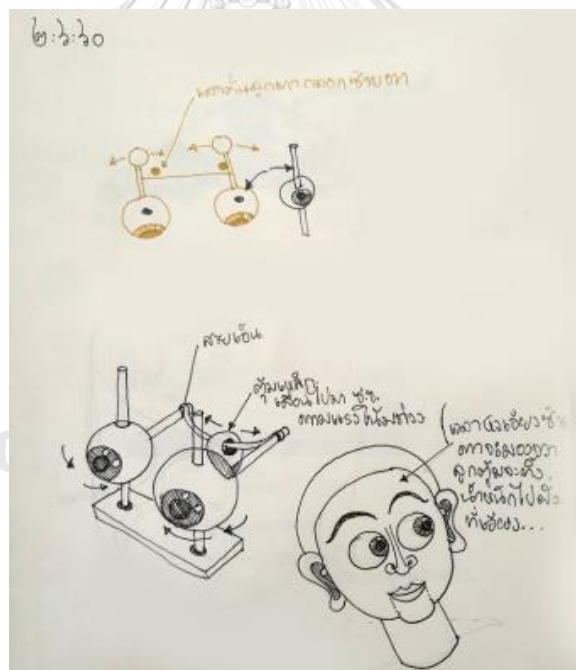
ภาพที่ 35 ภาพร่างหุ่นกระบอก ยาย โดย ผู้วิจัย

ภาพที่ 36 ภาพร่างหุ่นกระบอก ยมทูต โดย ผู้วิจัย

ภาพที่ 37 ภาพร่างกลไกส่วนหัวหุ่นกระบอกประกอบการแสดงเรื่อง พระเนมิราช โดยผู้วิจัย

ภาพที่ 38 ภาพร่างกลไกการเคลื่อนไหวลูกนัยน์ตาที่ใช้ประกอบการแสดงพระเนมิราช โดยผู้วิจัย

ภาพที่ 39 ภาพร่างกลไกการเปิดกะโหลกหัวหุ่น เพื่อถ่ายทอดการประกอบและการซ่อมแซม โดยผู้วิจัย

ภาพที่ 40 ภาพร่างกลไก หุ่นกระบอกยกมทุต โดยผู้วิจัย

4.3.2 การคัดเลือกใช้วัสดุการสร้างหุ่น

การคิดค้นสร้างหุ่นกระบอกประกอบการแสดง เรื่องพระเนมิราช ได้มีการปรับเปลี่ยนวัสดุจากแบบดั้งเดิม เช่น การแกะสลักหัวและมือจากไม้ การกระหนะลายโดยยารัก ฯลฯ ให้เป็นวัสดุที่สามารถหาได้ง่ายราคาประหยัดและง่ายต่อการประดิษฐ์ เช่น การใช้เรซิน ไฟเบอร์ หล่อส่วนหัวหรือมือหุ่น การใช้ผ้าสักราดหรือแป้งผสมกาวลาเท็กซ์เพื่อใช้ประกอบลวดลายต่างๆของเครื่องประดับหุ่นกระบอก การใช้เศษผ้าเหลือใช้มาตกแต่งเสื้อผ้า การใช้ท่อลูมิเนียมที่มีน้ำหนักเบา มาเป็นแกนลำตัวหุ่นกระบอก

4.3.3 การปั้นแบบ

หัวหุ่นและกลไก

ส่วนประกอบหุ่นกระบอกแบบดั้งเดิมในอดีตที่เริ่มต้นจากการแกะหัวเผือกหัวมัน แล้วมีการพัฒนามาเป็นการแกะสลักจากไม้เนื้ออ่อนนั้น จำเป็นต้องอาศัยช่างที่มีความชำนาญในงานศิลปะ ถึงแม้ว่ารูปร่างหน้าตาของหุ่นจะออกมาในรูปแบบไหนก็ตาม งานศิลปะก็ยังคงมีความจำเป็นต่อการสร้างสรรค์ การปรับเปลี่ยนวัสดุที่ใช้ในงานสร้างสรรค์นี้ จึงเป็นการนำวัสดุที่หาได้ง่ายราคาประหยัด โดยนำดินน้ำมันที่มีการผสมให้มีความเหนียวมากกว่าดินน้ำมันทั่วไป ที่เรียกว่า ดิน “อิตาลี” เป็นดินน้ำมันที่มีลักษณะเหนียวไม่มันหรือมีผลต่อความร้อยละลายง่ายไม่คงตัว นำมาขึ้นแบบหัวหุ่น และอวัยวะต่างๆ ของหุ่นกระบอก เช่น มือหุ่น ลำตัวหุ่น เป็นต้น

ภาพที่ 41 ดินอิตาลีที่มีลักษณะคล้ายดินน้ำมัน แต่มีความเหนียวทนต่อความร้อนและยึดตัวได้ดีและมีราคาประหยัด

ภาพที่ 42 ผู้วิจัยขึ้นแบบหัวหุ่นด้วยดินน้ำมันอิตาลี

ภาพที่ 43 หัวหุ่นพระเนมิราชที่ขึ้นรูปจาก ดินอิตาลี โดยผู้วิจัย

4.3.4 การทำแม่พิมพ์

การทำแม่พิมพ์หุ่นมีลักษณะการทำแม่พิมพ์ 2 วิธี คือ แม่พิมพ์แบบประกบและแม่พิมพ์แบบถลก โดยใช้วัสดุอย่างซิลิโคน เนื่องด้วยวัสดุที่นำมาหล่อหัวหุ่นนั้นหล่อด้วยเรซินหรือไฟเบอร์กลาส ๙งขณะที่เรซินหรือไฟเบอร์กลาสทำปฏิกิริยากับสารเร่งแข็ง จะกำเนิดความร้อนสูง ซึ่งยางพาราที่ใช้หล่อแบบโดยทั่วไป ไม่สามารถทนต่อความร้อนได้ ยางซิลิโคนที่ใช้หล่อแบบ มี 2 ลักษณะ คือ ยางซิลิโคนเยอรมันใช้หล่อต้นแบบที่มีความละเอียดไม่มาก ยางซิลิโคนฝรั่งเศสใช้หล่อต้นแบบที่มีความละเอียดสูง ผู้สร้างสรรค์งานจึงจำเป็นต้องเลือกใช้ประเภทของยางซิลิโคนให้ตรงกับลักษณะเนื้องานที่จากปรากฏออกมา ทั้งนี้ซิลิโคนนั้นหาซื้อได้ง่ายตามร้านขายวัสดุงานหล่อทั่วไป

ภาพที่ 44 ภาพถ่ายขั้นตอนการสร้างแม่พิมพ์ประกบหน้าหลัง (ซ้าย) การหล่อยางซิลิโคน (ขวา)

ภาพที่ 45 ภาพถ่ายขั้นตอนการหล่อยางซิลิโคนบนหัวหุ่นต้นฉบับ

ภาพที่ 46 ภาพการทำแม่พิมพ์ซิลิโคนและแม่พิมพ์บังคับสำหรับการหล่อแบบเรซิน โดยผู้วิจัย

ภาพที่ 47 ภาพแม่พิมพ์หัวหุ่นแบบประกบที่สำเร็จแล้วสำหรับการหล่อแบบ โดยผู้วิจัย

4.3.5 การหล่อแบบ

การหล่อแบบตัวงาน จะทำการหล่อแบบ 2 ขั้นตอน โดยขั้นตอนแรกจะทำการหล่อแบบตัวงานจากปูนปลาสเตอร์ แล้วทิ้งไว้ให้แห้ง ชัดเรียบ เก็บรายละเอียด แล้วทำการถอดแบบแม่พิมพ์อีกครั้ง เพื่อให้ชิ้นงานมีความละเอียดมากขึ้น หลังจากนั้นจึงทำการหล่อเนื้องานที่สมบูรณ์ด้วยเรซิน P600 โดยเทเรซินผสมกับตัวม่วงและผสมกับน้ำยาเร่งแข็ง 2 % เทลงในแบบซิลิโคนทีละชั้น โดยแต่ละชั้นจะปล่อยให้ น้ำยาเซรินแห้งเสียก่อน จึงหล่อแบบชั้นต่อไป โดยข้อนำนาของผู้วิจัยในการหล่อแบบพิมพ์ สำหรับการหล่อแบบพิมพ์ขั้นที่ 1 และ 2 ให้หล่อแบบพิมพ์เรซินด้วยสีธรรมชาติของสีผิวตัวละครที่ออกแบบไว้ โดยขั้นสุดท้ายให้หล่อเรซินด้วยสีดำ เพื่อให้เนื้องานมีความทึบแสงในขณะแสดง เพื่อไม่ให้เนื้องานโปร่งแสงเห็นกลไกภายใน

ภาพที่ 48 ภาพการหล่อแบบปูนปลาสเตอร์เพื่อตกแต่ง (ซ้าย) แบบปูนปลาสเตอร์ (ขวา) โดยผู้วิจัย

ภาพที่ 49 ภาพหัวหุ่นกระบอกพระเนมิราชสำเร็จพร้อมทำแม่พิมพ์หล่องานจริง (ซ้าย)
หัวหุ่นที่ผ่าส่วนกะโหลกออกเพื่อทดลองใส่กลไก (ขวา) โดยผู้วิจัย

ภาพที่ 50 ภาพถ่ายขั้นตอนการอบสีรองพื้นหุ่นก่อนทำแม่พิมพ์ โดยใช้ไฟส่องสว่าง

4.3.6 การสร้างกลไกหุ่นในกระบวนการประกอบตัวหุ่นส่วนต่างของตัวหุ่น

ตาหุ่น

การออกแบบคิดค้นสร้างสรรค์กลไกของตัวหุ่น ได้แนวความคิดมาจากงานวิจัยหุ่นกระบอกเรื่อง “พันท้ายนรสิงห์ เดอะมิวสิคัล พัพเพทโชว์” ของผู้สร้างสรรค์ที่ได้ทำการวิจัยเมื่อปี พ.ศ.2557 แต่ครั้งนี้ได้พัฒนาให้กลไกสมจริงมากยิ่งขึ้น โดยกลไกส่วนของลูกตาจะสามารถขยับได้ 2 จังหวะในครั้งเดียว คือหลับตา และกรอกตาซ้ายขวา โดยการหลับตาจะใช้หลักการชักขึ้นแล้วถ่วงน้ำหนักลง ส่วนกรอกตาจะใช้หลักการถ่วงน้ำหนักด้วยแรงดึงดูดของโลก เมื่อหัวหุ่นเอียงซ้ายตาจะมองขวา หรือในทิศทางตรงข้ามกับหัวหุ่น ปากหุ่นใช้หลักการการชักเช่นเดียวกับการทำให้ตาหลับหรือลืมตา

ภาพที่ 51 ภาพหัวหุ่นกระบอกเรซินผสมผงไฟเบอร์กลาส เรื่อง พระเนมิราช

ภาพที่ 52 ภายในหัวหุ่นที่เปิดกะโหลกเพื่อใส่กลไก

ภาพที่ 53 ภาพทดลองใส่กลไกในหัวหุ่นกระบอกพระเนมิราช (ซ้าย) กลไกลูกตา (ขวา) โดยผู้วิจัย

ภาพที่ 54 ภาพกลไกภายในในหัวหุ่นกระบอกพระเนมิราช (ซ้าย) กลไกลูกตา (ขวา) โดยผู้วิจัย

ลูกนัยน์ตาที่จะนำมาประกอบเป็นกลไกของหุ่นที่ใช้สำหรับการแสดงในครั้งนี้ เป็นอุปกรณ์ที่สั่งนำเข้ามาจากประเทศอเมริกา เป็นลูกนัยน์ตาที่ผลิตขึ้นสำหรับใช้เป็นชิ้นส่วนของธุรกิจอุตสาหกรรมการผลิตตุ๊กตาโดยตรง โดยขนาดที่สั่งนำเข้ามา นั้น จะมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 24-26 มม. และมีเส้นผ่านศูนย์กลางของเรตินาตาประมาณ 12-13 มม. ซึ่งเส้นผ่านศูนย์กลางขนาดดังกล่าวเป็นขนาดเดียวกันกับลูกปิดที่ใช้เป็นแบบในการปั้นหัวหุ่นในครั้งแรก ลูกนัยน์ตาที่สั่งมานี้ผลิตจากวัสดุหลากหลายชนิดสามารถเลือกได้ตามความต้องการ เช่น ผลิตจากแก้ว ผลิตจากเซรามิก ผลิตจากพลาสติกหรือผลิตจากอะคริลิก ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีราคาค่อนข้างสูงแตกต่างกันออกไป สำหรับละครหุ่นใช้ลูกนัยน์ตาที่ผลิตจากพลาสติกและอะคริลิกนั้น โดยจะมีราคาเฉลี่ยของลูกนัยน์ตานำเข้าคู่ละประมาณ 1,000-1,500 บาท

ปัจจัยด้านราคาลูกนัยน์ตาที่มีราคาสูงกลายเป็นปัญหาสำหรับการประดิษฐ์ละครหุ่นในด้านงบประมาณค่าใช้จ่าย ผู้วิจัยจึงได้คิดค้นหาทางแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการทำเลียนแบบลูกนัยน์ตาในแบบที่ได้สั่งนำเข้ามา โดยการนำเอาลูกปิดพลาสติกหรือลูกปิดไม้มาทำพื้นผิวให้เรียบเนียน จากนั้นจึงรองพื้นด้วยสีขาวสำหรับลูกปิดไม้ แต่สำหรับลูกปิดพลาสติกนั้นมิให้เลือกหลายสี หลังจากนั้นใช้คอนแทคเลนส์ที่มีขนาดของเรตินาตาเล็กที่สุด ประมาณ 12-14 มม. เลือกให้ได้สีตามที่ต้องการนำมาติดลง

บนลูกปัดที่เตรียมไว้ให้ได้จุดศูนย์กลางของลูกตา แล้วทำการเคลือบด้วยแลคเกอร์ เพื่อกันไม่ให้คอนแทคเลนส์แห่งร้อนหลุดออกมา ตามด้วยการเคลือบเรซินใส หรือน้ำยาอีพอกซีใสอีกครั้ง ประมาณ 1-2 ชั้น ซึ่งน้ำยาอีพอกซี จะมีคุณสมบัติคล้ายน้ำยาเรซิน แต่จะมีคุณสมบัติคงทนต่อการขีดขูดและเงางามกว่า โดยระวังอย่าใช้น้ำยาเคลือบหนาจนเกินไป เพราะจะทำให้ลูกนัยน์ตานั้นเปลี่ยนขนาดไม่สามารถประกบอยู่ในเบ้าตาหุ่ที่ปั้นหรือหล่อเอาไว้ตั้งแต่ต้น ลูกตาที่ผู้วิจัยประดิษฐ์ขึ้นนี้มีคุณสมบัติที่ใช้ทดแทนในขณะที่ยังคงความสวยงามของนัยน์ตาในราคาต้นทุนการผลิตที่ถูกกว่าเฉลี่ยอยู่ที่ราคาคู่ละ 100 บาท

สิ่งหนึ่งที่ต้องระวังในการทำลูกนัยน์ตาเลียนแบบนี้ คือการใช้คอนแทคเลนส์สี ซึ่งปกติแล้วคอนแทคเลนส์จะแช่อยู่ในน้ำยา มีลักษณะค่อนข้างบางมากเมื่อนำออกมาจากน้ำยาเพื่อใช้งานต้องจับอย่างเบามือ และคอยสังเกตด้านของสีให้ถูกต้องอย่าให้กลับด้านขณะติดคอนแทคเลนส์ลงบนลูกปัด จากนั้นต้องค่อยๆ ไล่ฟองอากาศที่อยู่ใต้คอนแทคเลนส์ออกอย่างเบามือ โดยไม่ปล่อยให้คอนแทคเลนส์นั้นแห้งสนิท เพราะคอนแทคเลนส์จะแห้งกรอบก่อนออกมาได้

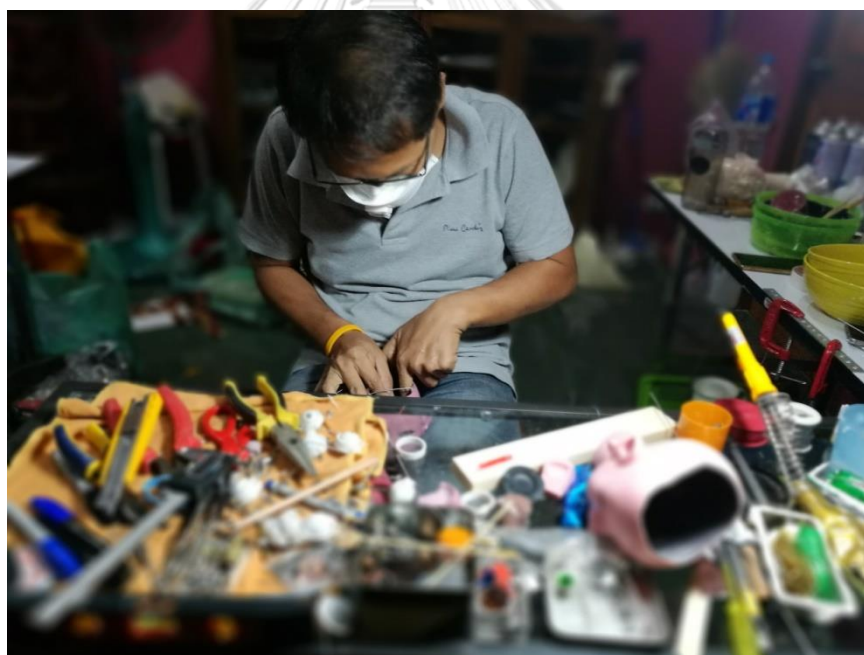

ภาพที่ 55 ภาพลูกนัยน์ตาอะครีลิกนำเข้าจากต่างประเทศ (ซ้าย) เปรียบเทียบกับลูกนัยน์ตาไม้หรือพลาสติก (ขวา) ที่ใช้คอนแทคเลนส์ประดิษฐ์ขึ้นทดแทน ภาพจากหนังสืองานวิจัยพันท้ายนรสิงห์ โดยนายนิเวศ แวสมณะ หน้า 188

ภาพที่ 56 ภาพลูกนัยน์ตาไม้หรือพลาสติก โดยการใช้คอนแทคเลนส์ประดิษฐ์ขึ้นทดแทนแล้วเคลือบด้วยอีพอกซี ซึ่งมีต้นทุนการผลิตถูกกว่าลูกนัยน์อะคริลิกถึง 10 เท่า ภาพจากหนังสืองานวิจัยพันท้ายนรสิงห์ฯ โดยนายนิเวศ แวสมณะ หน้า 190

ภาพที่ 57 ภาพทีมงานสร้างสรรค์คิดค้นกลไกหุ่นกระบอกประกอบการแสดงพระเนมิราช บันทึกโดยผู้วิจัย วันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2560 ณ บ้านตุ๊กกะตุนหุ่นกระบอกไทย

มือ แขนหุ่น และกลไก

มือหุ่นกระบอกจะทำการผลิตในรูปแบบเดียวกัน แต่จะสร้างกลไกให้มือขยับได้ สามารถหยิบจับสิ่งของได้ โดยได้นำเทคนิคมาจากหุ่นบุงระคุของประเทศญี่ปุ่น แล้วทำการต่อไม้ไผ่ ยาวประมาณ 45 ซม เพื่อบังคับจับเชิดแสดงท่าทางของตัวละครด้วยเชือกและแกนหลอดด้าย การออกแบบและประดิษฐ์ให้มือและแขนหุ่นมีลักษณะการเคลื่อนไหวได้หลายแบบดังนี้คือ

มือที่สามารถกระดิกและขยับได้ทุกนิ้วนอกจากนิ้วหัวแม่มือ นิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนาง นิ้วก้อย โดยแต่ละข้อนิ้วนั้นสามารถพับงอได้เหมือนนิ้วคนจริง และสามารถหยิบจับอุปกรณ์ต่างๆ ในการแสดงได้ และสามารถหักข้อมือได้

มือที่สามารถกระดิกได้พร้อมกันทั้งสามนิ้ว คือ นิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนาง แต่ไม่สามารถพับงอเป็นข้อๆ ได้ แต่ก็สามารถหยิบจับอุปกรณ์ต่างๆ และสามารถหักข้อมือได้เช่นกัน

มือที่ไม่สามารถขยับได้ แต่มือหุ่นจะสามารถหักข้อมือได้ มือแบบนี้จะใช้กับ ตัวละคร ที่มีบทบาทน้อย

มือที่ไม่สามารถขยับได้ ไม่สามารถหักข้อมือได้จะใช้กับตัวละครที่เป็นตัวประกอบ ในการแสดงเท่านั้น

การหล่อชิ้นส่วนของข้อมือ ฝ่ามือ และนิ้ว เริ่มด้วยการผสมสีของเรซินให้ใกล้เคียงกับสีผิวของใบหน้าหุ่น เพื่อง่ายต่อการทำสีของมือหุ่น เนื่องจากกลไกสำหรับมือหุ่นนั้นเต็มไปด้วยข้อต่อพลาสติก ยางและเชือกโยงจำนวนมาก ซึ่งส่งผลต่อสีที่ใช้พ่นทับบนชิ้นส่วนต่างๆ เหล่านี้ เพราะสีส่วนใหญ่มีการผสมทินเนอร์ แลคเกอร์เมื่อแห้งสามารถทำให้ข้อต่อฝืด ติดกัน รวมถึงยังกัดกร่อนชิ้นส่วน และผิวของข้อต่อที่ทำจากเรซิน ให้ก่อเกิดความเสียหายได้ ในการประดิษฐ์จึงควรหลีกเลี่ยงการพ่นสีลงตรงชิ้นส่วนมือนี้ให้น้อยที่สุด หรือเมื่อผสมน้ำยาเรซิน เทใส่พิมพ์ ไล่ฟองอากาศออกให้ได้มากที่สุด รอจนแห้งจึงแกะออกตาก ชัดแต่งให้เรียบเนียนพร้อมใช้งาน

การประกอบข้อต่อสำหรับนิ้วมือนั้น ได้นำเอาข้อต่อของอุปกรณ์เครื่องบินบังคับหรือ รถยนต์บังคับ ซึ่งผลิตจากพลาสติกและอลูมิเนียม และมีขนาดที่เล็กเหมาะกับการนำมาใช้งาน นำนิ้ว

มือในแต่ละส่วนของข้อต่อมาขัดแต่ง ตัดให้ปลายข้อต่อเฉียง 45 องศา ในบริเวณตัวข้อต่อปลายนิ้ว ส่วนล่าง ข้อต่อกลางทั้งสองด้าน ข้อต่อส่วนที่ต่อกับฝ่ามือ ตัดเฉียงส่วนบนและส่วนล่าง โดยส่วนล่างมีการตัดปลาย เฉียงที่ต่างกัน คือ ด้านในข้อมือพับจะตัดปลายเฉียง แต่ด้านหลังข้อนิ้วจะตัดตรงเพื่อใช้เป็นฐานรองรับนิ้วมือไม่ให้ถูกเชือกรั้งไปด้านหลัง ต่อจากนั้นนำข้อนิ้วมาเจาะรูเพื่อใช้เสียบข้อต่อพับ เชื่อมด้วยกาว

ภาพที่ 58 ภาพชิ้นส่วนมือหุ่นในรูปแบบต่างๆ ที่ทำการหล่อจากเรซินเบอร์ PC600 ผสมผงไฟเบอร์ และสีผิวที่มีความแข็งแรง ภาพจากงานหนังสืองานวิจัยพันท้ายนรสิงห์ฯ โดยนายนิเวศ แววมณะ หน้า 235

นอกจากมือที่มีลักษณะของกลไกที่เคลื่อนไหวได้ ผู้วิจัยได้ทำการออกแบบมือหุ่นให้มีลักษณะตามบุคลิกตัวละครและใช้วัสดุที่แตกต่างกัน เช่น มือมนุษย์ มือเปรตและภูตผี

ภาพที่ 59 ภาพการประกอบชิ้นส่วนมือหุ่นแบบต่างๆ บันทึกโดยผู้วิจัย วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2560 ณ โรงละครตุ๊กกะตุ่นสตูดิโอแอนิเมชันเตอร์

ภาพแสดงให้เห็นรูปแบบมือ 3 แบบ โดยแบบด้านบนของภาพเป็นรูปแบบมือมนุษย์ ประดิษฐ์จากการหล่อเรซินต่อกันไม้ไผ่ ระหว่างข้อมือกับไม้ไผ่จะตามด้วยปล้องผ้าที่มีลักษณะ แขน 2 ช่วง เพื่อแทนแขนท่อนล่างและแขนท่อนบน ทำให้ขณะเซตดูแล้วรู้สึกว่ามีกล้ามเนื้อ ไม่ เหมือนกับแขนหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม ที่ขณะเซตจะดูลีบแบน

มือกลางในภาพเป็นมือตัวประกอบ “เปรตและภูตผี” ผู้วิจัยได้ทำการออกแบบให้มี ลักษณะเดียวกับมือหุ่นกระบอกแบบดั้งเดิม โดยออกแบบตามลักษณะตัวละครและใช้วัสดุที่แตกต่าง รวมถึงคัดเลือกวัสดุที่มีความเบาและทนต่อแรงกระแทก เนื่องด้วยขณะแสดงจะมีบทบาทของตัวละคร โลดโผนกระแทกกันตลอดเวลา วัสดุที่ทำมือเปรตและภูตผีในกลางภาพ ออกแบบและประดิษฐ์ด้วยการนำมือตุ๊กตาพลาสติกเนื้อเบาที่มีขายตามตลาดของเล่นทั่วไป นำมาต่อกันไม้ ส่วนมือเปรตภูตผี ล่างของภาพ ประดิษฐ์จากโครงสร้างกระดาษหนังสือพิมพ์พันด้วยผ้าดิบแล้วต่อกันไม้ไผ่เหมือน มือหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม

ลำตัวหุ่นปั้นโครงสร้างจากดินเหนียวหรือดินน้ำมันตามแบบร่าง แล้วทำแม่พิมพ์ด้วย ซิลิโคน การใช้ซิลิโคนจะมีความแตกต่างอย่างพารา เนื่องด้วยเรซินขณะที่ทำการหล่อจะมีปฏิกิริยา ความร้อนสูง ซึ่งยางซิลิโคนสามารถทนความร้อนได้ดีกว่ายางพาราหลายเท่าหรือสามารถหล่อได้ ประมาณ 50 ครั้ง ขณะที่ ยางพาราหล่อได้ครั้งเดียว หรืออาจจะไม่สามารถรองรับเรซินที่มีปริมาณ มาก เนื่องจาก หากเรซินมีปริมาณมากขณะหล่อ ความร้อนจะเพิ่มอุณหภูมิสูงขึ้นด้วย หลักจากได้ แม่พิมพ์ก็จะทำการหล่อลำตัวซึ่งมีลักษณะด้านหน้าด้านเดียวด้วยเรซินสีเดียวกับหัวหุ่น การที่สร้าง ลำตัวด้านหน้าด้านเดียว เนื่องด้วยต้องการให้มือผู้เซตสามารถสอดเขาไปยังด้านหลังของตัวหุ่นเพื่อทำ การเซตแสดงได้

ภาพที่ 60 ภาพส่วนลำตัวหุ่นกระบอกพระเนมิราชที่หล่อจากเรซินผสมไฟเบอร์กลาส
บันทึกโดยผู้วิจัย วันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2560 ณ บ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย

ตัวหุ่น

ตัวหุ่นกระบอกจะยังคงมีลักษณะเป็นแกนกระบอก เหมือนกับตัวหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม แต่สอดแทรกกลไกที่คิดค้นเพิ่มเติมเข้าไปในตัวหุ่น โดยแกนกระบอกในครั้งนี้นำเปลี่ยนจากกระบอกไม้ไผ่เป็นกระบอกอะลูมิเนียมที่มีความบางเบาและแข็งแรงกว่า และยังทำหน้าที่ซ่อนเชือกบังคับกลไกหัวหุ่นที่อยู่ด้านบน แกนกระบอกทำการผนึกติดกับโครงลำตัวที่ทำจากเรซินผสมไฟเบอร์กลาส แล้ววางซ่อนทับบนผ้าถุงสีดำที่มีลักษณะเดียวกับหุ่นกระบอกไทยดั้งเดิมอีกชั้น ผ้าสีดำที่ใช้มีลักษณะบางเบาโปร่งแสงกว่าไม่มีลวดลาย ผ้าถุงนี้จะทำหน้าที่ปกปิดมือผู้เชิดขณะเชิดแสดง ปลายผ้าทั้งสองข้างซ้ายขวาเจาะเป็นรูเพื่อเอามือหุ่นที่สอดเข้าไปจับเชิดแสดง บนตัวผ้าถุงจะถูกประกบด้วยโครงลำตัวหุ่นที่ออกแบบเป็นกล้ำมเนื้อที่หล่อจากเรซินผสมไฟเบอร์กลาส หุ่นที่สำเร็จออกมานี้จะเห็นทรวดทรง ออก ไหล่ เอว ของตัวหุ่นได้ชัดเจน มากกว่าเป็นผ้าถุงทรงสี่เหลี่ยมครอบเหมือนเดิม

ภาพที่ 61 ภาพการลำตัวหุ่นไฟเบอร์กลาสประกอบเข้ากับลำแขนหุ่นที่ผลิตจากผ้าอัดนุ่นหรือใยสังเคราะห์ บันทึกลงโดยผู้วิจัย วันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2560 ณ บ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย

ภาพที่ 62 ภาพด้านหลังตัวหุ่นกระบอกพระเนมิราช (ซ้าย) ภายในลำตัวทรงกระบอก (ขวา) บันทึกลงโดยผู้วิจัย วันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2560 ณ บ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย

4.3.7 เขียนหน้าหุ่น

การออกแบบเขียนหน้าหุ่น เป็นการออกแบบที่ได้รับแรงบันดาลใจจากภาพจิตรกรรมพุทธศิลป์ สูปแต้มเลย ผลงาน นายอิทธิพล พัฒรชนม์ เป็นรูปแบบที่มีความเรียบง่าย โดยใช้สีอะครีลิคที่มีความทนต่อการลบและทนต่อความชื้น อีกทั้งยังสามารถเกาะติดกับพื้นผิวที่เรียบมันได้เป็นอย่างดีและหาซื้อได้ง่ายโดยทั่วไป

ภาพที่ 63 ใบหน้าหุ่นที่ระบายด้วยสีอะครีลิค

4.3.8 การออกแบบ คัดเลือกวัสดุในการตัดเย็บเสื้อผ้าหุ่น

เสื้อผ้าหุ่นตามแบบโบราณที่ตัดเย็บจากผ้าถุงสีเหลืองแล้วปักกลดลายที่วิจิตรบรรจง จะต่างจากหุ่นกระบอกพระเนมิราชที่ออกแบบให้มีความเรียบง่ายดูไม่ซับซ้อน ใช้วัสดุง่ายๆ ราคาประหยัด หรือวัสดุที่เหลือใช้ ชุดเครื่องทรงของหุ่นกระบอกพระเนมิราชจึงมาจากเศษผ้าที่ทำการคัดเลือกกลดลายมาตัดประกอบเข้ากับตัวหุ่นที่บางส่วนเลียนแบบมาจากชุดโขนละคร

เครื่องประดับหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราชออกแบบตัดจากผ้าสักหลาดสีต่างๆ ด้วย
ลวดลายตัดทอนเรียบง่ายจากภาพลายไทย โดยได้แรงบันดาลใจจากลวดลายภาพจิตรกรรมฝาผนัง
“อุบแต้ม” ที่มีลวดลายง่าย

เครื่องประกอบศีรษะ ทำจากกระดาษในลักษณะเปเปอร์มาเช่และการติดประกอบ
ผสมผสานกัน แล้วผนึกด้วยผ้าสักหลาดลวดลายและสีต่างๆ ซึ่งด้วยรวมนำตัดเป็นทรงเรขาคณิตแล้ว
นำมาต่อลายให้มีลักษณะทรงยอดตามยศศักดิ์ของตัวละคร ทั้งนี้เครื่องประกอบศีรษะจะทำหน้าที่
ปกปิดกลไกของหัวหุ่นที่ซ่อนอยู่ในกะโหลกหัวอีกที โดยกามีความผิดพลาดหรือเสียหาย ก็สามารถ
ถอดเครื่องประกอบศีรษะออกแล้วทำการซ่อมแซมกลไกต่างๆ ต่อไป นอกเหนือจากมีหน้าที่ปกปิด
กลไกแล้ว เครื่องประกอบศีรษะยังมีน้ำหนักเบา ถอดประกอบได้ขณะเคลื่อนย้ายตัวหุ่นหรือเดินทาง
ทำให้ลดการชำรุดของหุ่นกระบอกได้

หุ่นกระบอกตัวมาตุลีและหุ่นกระบอกตัวหลัก เช่น ช้างซาก เปรต ยาย หรือตัวละคร
ที่มีบทบาทการเจรจา ก็ยังออกแบบสร้างสรรค์ในลักษณะเดียวกัน ส่วนตัวหุ่นกระบอกตัวอื่นๆ ยังคงใช้
การผสมผสานร่วมกับหุ่นกระบอกเก่าที่มีอยู่ แต่นำมาแต่งกายตัดแปลงใหม่ให้เข้ากับการแสดงชุดนี้

ภาพที่ 64 ภาพผู้วิจัยกำลังสร้างเครื่องประดับศีรษะหุ่นด้วยผ้าสักหลาด (ซ้าย) ภาพเครื่องประดับ
ศีรษะโครงสร้างกระดาษ (ขวา)

บันทึกโดยผู้วิจัย วันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2560 ณ บ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย

ภาพที่ 65 ภาพเครื่องประดับศีรษะพระเนมิราช (ซ้าย) ภาพเครื่องประดับศีรษะมาตุลี (ขวา)

บันทึกโดยผู้วิจัย วันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2560 ณ บ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย

ภาพที่ 66 ภาพถ่ายหัวหุ่นพระเนมิราชและเครื่องประดับศีรษะที่ประดิษฐ์จากสีกะหลาด (ซ้าย)

ภาพถ่ายลำตัวและเครื่องแต่งกายหุ่นกระบอกพระเนมิราช (ขวา) บันทึกโดยผู้วิจัย วันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2560 ณ บ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย

ภาพที่ 67 ภาพถ่ายเครื่องแต่งการตัวละครมาตุลี พระเนมิราช

ภาพที่ 68 ภาพถ่ายตัวละคร “พระเนมิราช” ที่เสร็จสมบูรณ์ในมุมมองด้านต่างๆ

ภาพที่ 69 ภาพถ่ายตัวละคร “พระอินทร์” ที่เสร็จสมบูรณ์ในมุมมองด้านต่างๆ

ภาพที่ 70 ภาพถ่ายตัวละคร “ยมบาล” ที่เสร็จสมบูรณ์ในมุมมองด้านต่างๆ

ภาพที่ 71 ภาพถ่ายตัวละคร “ยมทูต” ที่เสร็จสมบูรณ์ในมุมมองด้านต่างๆ

ภาพที่ 72 ภาพถ่ายตัวละคร “เปรตซ้ำซาก” ที่เสร็จสมบูรณ์ในมุมมองด้านต่างๆ

ภาพที่ 73 ภาพถ่ายตัวละคร “เปรตน้องเมย์แม่” ที่เสร็จสมบูรณ์ในมุมมองด้านต่างๆ

ภาพที่ 74 ภาพถ่ายตัวละคร “แม่ซ้าซาก” ที่เสร็จสมบูรณ์ในมุมมองด้านต่างๆ

ภาพที่ 75 ภาพถ่ายตัวละคร “ซ้าซาก” ที่เสร็จสมบูรณ์ในมุมมองด้านต่างๆ

ภาพที่ 76 ภาพถ่ายหุ่นกระบอกตัวประกอบที่นำจากหุ่นกระบอกเรื่อง พันท้ายนรสิงห์ นำมาดัดแปลง เครื่องแต่งกายใหม่

4.3.9 การออกแบบการเชิดแสดง ท่าทาง การบังคับตัวหุ่น ภาษาท่าทาง

ท่าทางการแสดงออกของตัวหุ่นมีความสำคัญต่อการแสดง โดยมีการถ่ายทอดมาจากท่าทางอารมณ์ของคนจริง ไม่ได้ถ่ายทอดจากท่าประดิษฐ์ทางด้านนาฏศิลป์ เพื่อให้ผู้ที่ไม่มีพื้นฐานการแสดงนาฏศิลป์สามารถแสดงได้ง่ายกว่าเดิม อีกทั้งเนื้อเรื่องที่ใช้ประกอบการแสดงนั้น ไม่ได้มีท่วงทำนองดนตรีที่จำต้องต้องตีภาษาท่าทางอย่างการแสดงนาฏศิลป์ไทย

ภาพที่ 77 ภาพถ่ายตัวละครหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ตัวละครต่างๆ” สาธิตการเชิดแสดง อารมณ์ท่าทางโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 78 ภาพถ่ายการเชิดหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม “ท่ากลอง” สาธิตเชิดแสดงโดยผู้วิจัย

ท่ากลองหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม ผู้เชิดจับกระบอกตัวหุ่นด้วยมือซ้าย มือขวาจับไม้ตะเกียบทั้งสอง หมุนปลายไม้กระบอกเป็นเลข 8 แนวนอน โดยให้หัวหุ่นอยู่ในตำแหน่งเดิม เมื่อหมุนปลายไปยังด้านขวาและด้านซ้าย จะทำการกระทุ้งปลายไม้กระบอกเล็กน้อยตามจังหวะเพลง

ภาพที่ 79 ภาพถ่ายการบังคับหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม สาธิตเชิดแสดงโดยผู้วิจัย

มือซ้ายจับบังคับที่ปลายไม้กระบอก ยื่นไม้กระบอกไปข้างหน้าของลำตัว ให้อยู่ในระยะธรรมชาติ ให้ระดับด้านบนของไม้กระบอกที่ใช้เสียบหัวหุ่นอยู่ในระดับสายตา มือขวาจับบังคับไม้ตะเกียบทั้งสอง โดยสอดนิ้วชี้ระหว่างตะเกียบทั้งสอง

ภาพที่ 80 ภาพถ่ายการบังคับตัวหุ่นกระบอกเรื่อง “พระเนมิราช” สาธิตให้เห็นภาพด้านหน้าและด้านข้างสาธิตโดยผู้วิจัย

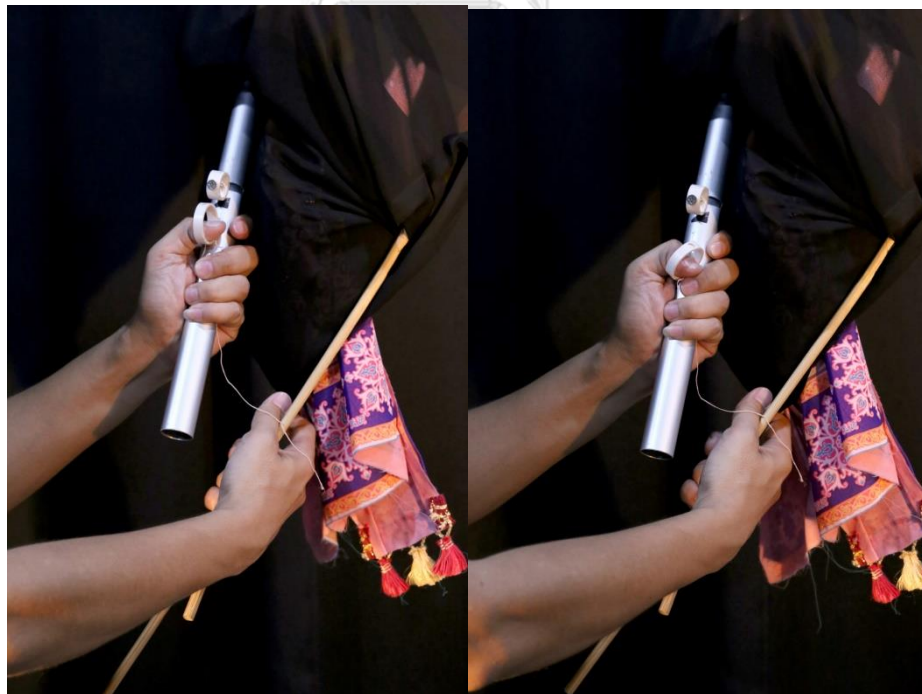
การบังคับตัวหุ่นเรื่องพระเนมิราช มีการบังคับลำตัวและการจับไม้ตะเกียบเหมือนการบังคับเชิดหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม โดยมีมือซ้ายผู้เชิดจะจับปลายกระบอกให้ขนานกับลำตัวผู้เชิด ในภาพเป็นลำตัวของตัวละคร พระเนมิราช มาตุลี พระอินทร์ ซึ่งมีลำตัวเป็นทรงกระบอกและครอบตัวด้วยลำตัวที่ผลิตจากไฟเบอร์ที่มีน้ำหนักเบา ลำกระบอกประดิษฐ์จากท่ออะลูมิเนียม

ภาพที่ 81 ภาพถ่ายการบังคับกลไกปากและคอหุ้่นกระบอกเรื่อง “พระเนมิราช” สาคิตโดยผู้วิจัย

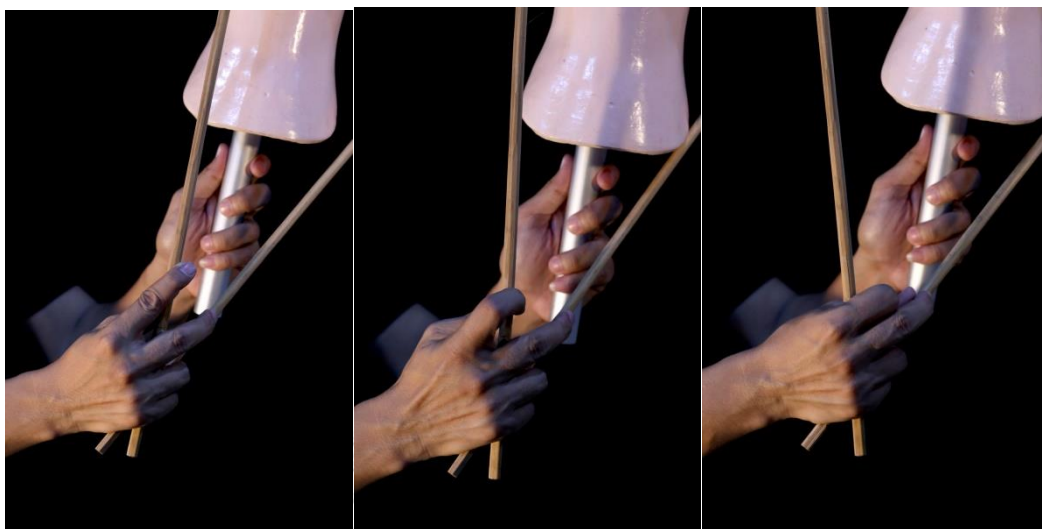
การบังคับกลไกปากและคอหุ้่นกระบอกเรื่องพระเนมิราชมือซ้ายของผู้เชิดที่จับกระบอก โดย ใช้หัวแม่มือซ้ายบังคับกลไกปากและการหมุนคอหุ้่น ปุ่มบนบังคับคอโดนการดันไปซ้ายและขวา ปุ่มล่างบังคับปากด้วยการดึงลงแล้วปล่อย

ภาพที่ 82 ภาพถ่ายการบังคับกลไกปากหุ้่นกระบอกเรื่อง “พระเนมิราช” สาคิตโดยผู้วิจัย

การบังคับปากหุ่นกระบอกเรื่องเนมิราช ผู้เชิดจะใช้หัวแม่มือซ้ายดึงปมล่างแล้วปล่อยเบาๆ ตามจังหวะของคำพูดของตัวละคร โดยหัวแม่มือจะบังคับปากและคอที่บังคับโดยปมด้านบนสลับไปมา

ภาพที่ 83 ภาพถ่ายการบังคับแขนหุ่นกระบอกเรื่อง “พระเนมิราช” สานิตโดยผู้วิจัย

การบังคับแขนหุ่นกระบอกเรื่องเนมิราช มือขวาของผู้เชิดใช้บังคับไม้ตะเกียบทั้งสอง เมื่อต้องการบังคับมือขวาของหุ่น ใช้นิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้ ส่วนมือซ้ายของหุ่นใช้หัวแม่มือและนิ้วกลางของผู้เชิดจับบังคับ

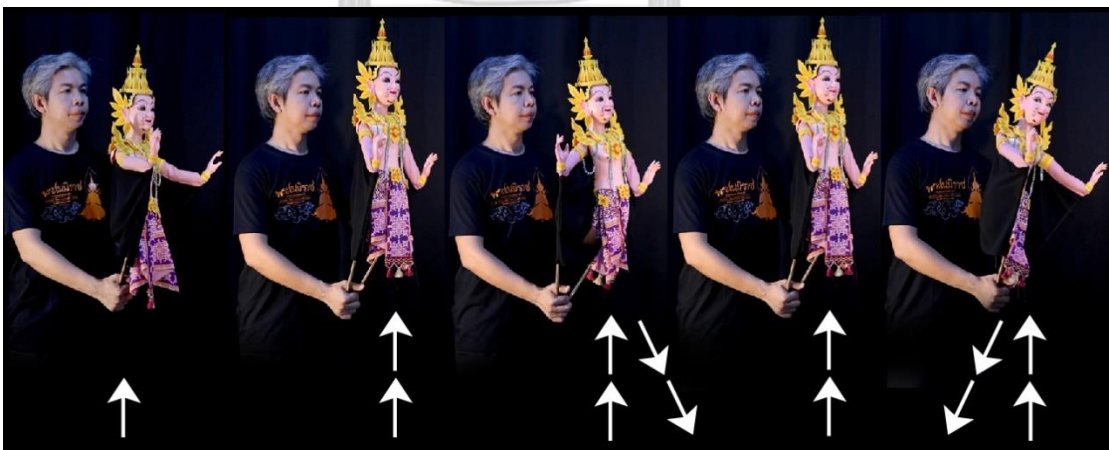
ภาพที่ 84 ภาพถ่ายการบังคับแขนหุ่นกระบอกเรื่อง “พระเนมิราช” สานิตโดยผู้วิจัย

การบังคับแขนหุ่นกระบอกในช่วงที่มีการเจรจาออกท่าทางมาก ผู้เชิดอาจจะจำเป็นต้องเชิดแขนหุ่นข้างเดียว เช่น การเชิดแขนขวาของหุ่นข้างเดียวในท่วงท่าโลดโผน เพื่อไม่ให้แขนซ้ายของหุ่นแก่งไปมาหรือบังคับยาก ผู้เชิดจะใช้นิ้วก้อยของมือซ้ายของผู้เชิดเกี่ยวไม้ตะเกียบซ้ายของตัวหุ่น แล้วใช้มือขวาจับบังคับแขนขวาของตัวหุ่นขณะเจรจา

ภาพที่ 85 ภาพถ่ายการบังคับตัวหุ่นกระบอกเรื่อง “พระเนมิราช” สาทิตโดยผู้วิจัย

การบังคับตัวหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช มีลักษณะการจับบังคับเชิดเหมือนหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม โดยผู้เชิดใช้มือซ้ายจับที่ปลายไม้กระบอกให้หัวหุ่นอยู่ในระดับสายตา ยื่นแขนที่บังคับตัวหุ่นออกไปข้างหน้า เพื่อให้ผ้าฉากบังระหว่างตัวผู้เชิดและตัวหุ่น มือขวาของผู้เชิดใช้บังคับไม้ตะเกียบที่ทำหน้าที่แสดงภาษาท่าทาง

ภาพที่ 86 ภาพถ่ายการบังคับหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ท่าเดิน” สาทิตโดยผู้วิจัย

การแสดงท่าทางของตัวหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราชไม่จำเป็นต้องเชิดแสดงเหมือนการเชิดแสดงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม เนื่องจากไม่ได้แสดงในท่ารำแบบนาฏศิลป์ไทย แต่จะแสดงท่าทาง

แบบคนที่แสดงอาการปกติ ท่าเดินตัวหุ่นในเรื่องพระเนมิราช จะมีลักษณะคล้ายกับท่ากล่อมของหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม เพียงแต่มือซ้ายที่บังคับลำตัวหุ่นไม่จำเป็นต้องวางเป็นเลขแปดอารบิก แต่จะเป็นการกระทุ้งปลายกระบองขึ้นลงตามจังหวะเดิน แล้วแกว่งแขนทั้งสองข้างของหุ่นเหมือนการเดินปกติของคน

ภาพที่ 87 ภาพถ่ายการบังคับหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ท่ามองซ้ายขวา” สานิตโดยผู้วิจัย

ผู้เชิดบังคับตัวหุ่นให้เอียงไปตามทิศทางของการมอง ผู้เชิดจะบังคับมือหุ่นทั้งสองให้สวนทางกับลำตัว ในท่านี้การมองนี้ ผู้เชิดอาจบังคับลำคอให้หมุนไปตามทิศที่หุ่นมองได้ด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 88 ภาพถ่ายการบังคับ “ตา” หุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช สานิตโดยผู้วิจัย

หุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราชมีความพิเศษ ลูกนัยน์ตาของตัวหุ่นจะสามารถรอกลูกตาไปทางซ้ายแล้วขวาได้ด้วยดาร์เอียงลำตัวหรือหัวหุ่น กลไกนี้ได้พัฒนามาจากหุ่นจีนไหหลำซึ่งใช้หลักการแรงดึงดูดของโลกหรือการถ่วงน้ำหนัก ผู้เชิดจะเอียงลำตัวหรือหัวหุ่นไปทางซ้ายเพื่อให้ลูกตาหุ่นมองไปทางขวา ในทางกลับกัน หากผู้เชิดเอียงลำตัวหรือหัวหุ่นไปทางขวา ลูกตาหุ่นจะมองไปทางซ้าย

ภาพที่ 89 ภาพถ่ายการบังคับแขนและลำตัวหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ท่าฝ่ายมือ” สาคิตโดยผู้วิจัย

ท่าฝ่ายมือของตัวหุ่นกระบอก จะแสดงภาษาท่าทางสื่อความหมายได้หลายแบบเหมือนท่าทางธรรมชาติของคนในขณะที่พูดจะมีการขยับมือตลอดเวลาขณะพูด ผู้เชิดจะใช้นิ้วก้อยมือซ้ายของผู้เชิดเกี่ยวไม้ตะเกียบซ้ายของหุ่น แล้วใช้มือขวาของผู้เชิดจับไม้ตะเกียบขวาของหุ่นแสดงท่าทางและโยกตัวหุ่นขณะเจรจา

ภาพที่ 90 ภาพถ่ายการบังคับหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ท่ามอง” สาคิตโดยผู้วิจัย

การมองไปทางซ้ายหรือขวาของหุ่นกระบอก หากไม่มีการเอียงลำตัวหรือบังคับขอหันไปทางทิศที่ต้องการ ผู้เชิดสามารถหักข้อมือซ้ายของผู้เชิดเพื่อบังคับให้ลำตัวหุ่นกระบอกหันไปตามทิศที่ต้องการ โดยไม่จำเป็นต้องบังคับมือหุ่นตามการหันของลำตัวหรือหน้าหุ่น

ภาพที่ 90 ภาพถ่ายการบังคับหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ตัวละครมาตุลี” “ท่าไหว้” สาธิตโดยผู้วิจัย

ท่าไหว้ ผู้เชิดจะใช้มือขวาของผู้เชิดจับไม้ตะเกียบทั้งสองข้างของหุ่นให้มือหุ่นประกบกัน แล้วใช้มือใช้บังคับไม้กระบอกของลำตัวหุ่นให้ก้มหน้าลงพร้อมกับมือหุ่นที่อยู่ตรงใบหน้าหุ่นกระบอก

ภาพที่ 91 ภาพถ่ายการบังคับหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ตัวละครพรอินทร์” “ท่าผายมือ” สาธิตโดยผู้วิจัย

ท่าผายมือของตัวละคร “พระอินทร์” จะใช้แสดงท่าทางเสกมนต์คาถาหรือให้พร จะมีลักษณะการเชิดเหมือนท่าผายมือของตัวละครพระเนมิราชในการอธิบายตอนต้น

ภาพที่ 92 ภาพถ่ายการบังคับหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ตัวละครยมทูต” สานิตโดยผู้วิจัย

“ตัวยมทูต” มีลักษณะพิเศษที่ผู้วิจัยได้ออกแบบให้มีมือ 4 มือ โดยมือซ้ายผู้เชิดบังคับลำตัว และกลไกปาก ซึ่งมีลักษณะกลไกปากด้วยการดึงปุ่มบังคับที่ลำตัวลงแล้วปล่อย มือขวาของผู้เชิดจะใส่ถุงมือที่มีลักษณะเหมือนกับมือหุ่นแสดงท่าทางสื่อภาษาด้วยมือของผู้เชิดเอง ขณะเดียวกัน หากผู้เชิดต้องการแสดงท่าทางสื่อภาษาด้วยมือซ้ายของหุ่น มือขวาของผู้เชิดจะกำไม้เท้าของตัวหุ่นเพื่อให้ตัวหุ่นลอยหรือตั้งอยู่ในระดับการเชิดปกติ แล้วใช้มือซ้ายบังคับแขนหุ่นสื่อภาษาตามปกติ

ภาพที่ 93 การบังคับหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ตัวละครยมทูต” “ท่าทางต่างๆ สาธิตโดยผู้วิจัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวหุ่นยมทูตที่มีลักษณะพิเศษด้วยการออกแบบกลไกให้มี 4 มือ จะสร้างความแปลกใหม่ของตัวหุ่นและความน่าตื่นเต้นของผู้ชมได้ไม่น้อย ท่าทางต่างๆ ของตัวหุ่นจะมีลักษณะเดียวกับการแสดงท่าทางเหมือนตัวละครอื่นๆ ในการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่องพระเนมิราช เพียงแต่การบังคับมือนั้นซับซ้อน โดยผู้เชิดต้องทำการศึกษาและฝึกหัดท่าทางภาษามือ เพื่อให้การสื่อสารของตัวละคร “ยมทูต” สื่ออารมณ์และความเข้าใจไปยังผู้ชมได้ชัดเจนและเข้าใจในความหมาย

ภาพที่ 94 ภาพถ่ายการบังคับหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ตัวละครยมทูต” ในมุมต่างๆ สานิตโดยผู้วิจัย

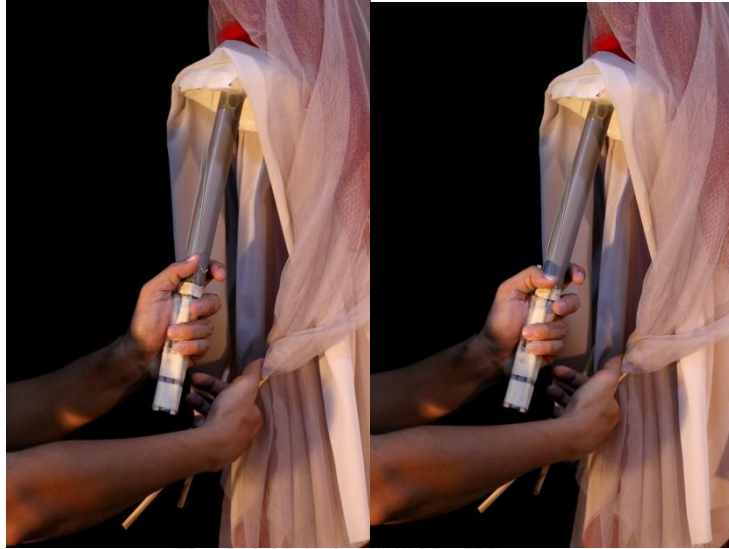

ภาพที่ 95 ภาพการบังคับกลไกตาของหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ตัวละครเปรตข้าซาก” สานิตโดยผู้วิจัย

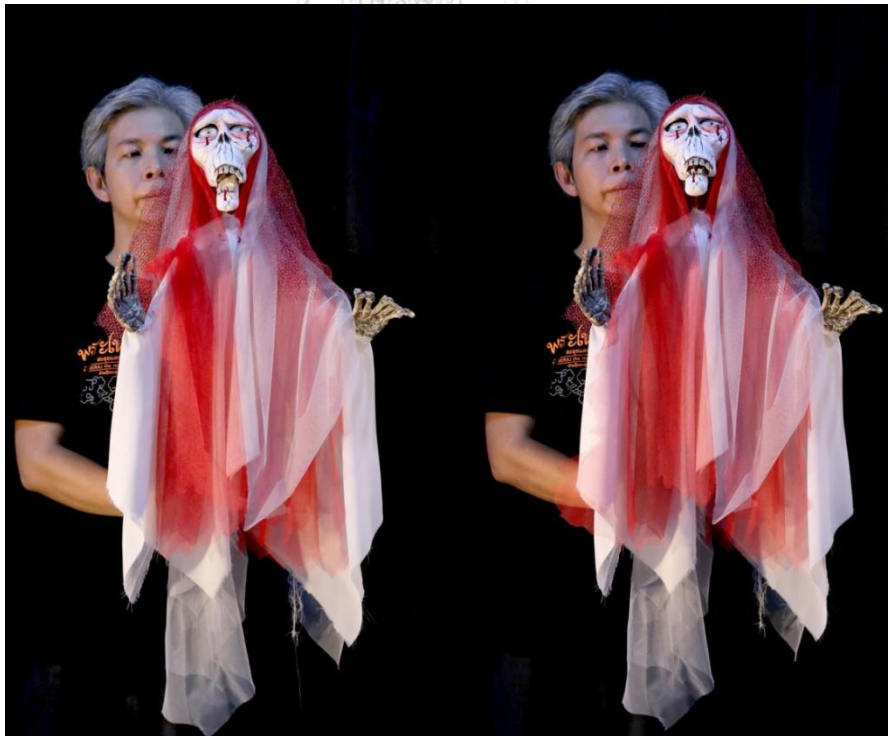
กลไกตัวปากและตาที่ใช้ในการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่องพระเนมิราช จะมีการบังคับอีกแบบที่ใช้หลักการการดีดของสปริง โดยปุมสปริงซ้ายจะบังคับลูกตาของตัวหุ่นให้มองลงด้วยการใช้หัวแม่

มือซ้ายของผู้เชิดกดปุ่มบนแล้วปล่อย ส่วนปุ่มขวาใช้วิธีการกดลงแล้วปล่อยให้สปริงติดตัวเพื่อบังคับปากหุ่นให้สนทนาตาม

ภาพที่ 96 ภาพการบังคับกลไกปากของหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ตัวละครเปรตซ้ำซาก” สาธิตโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 97 ภาพการบังคับกลไกปากของหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ตัวละครเปรตซ้ำซาก” เพื่อแสดงอาการพูด “อ้าปากหุบปาก” สาธิตโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 98 ภาพการบังคับท่าทางหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ตัวละครเปรตข้าซาก” “ท่าเศร้า ร้องไห้” สานิตโดยผู้วิจัย

ผู้เชิดใช้มือขวาของผู้เชิดบังคับแขนซ้ายของหุ่นเพื่อให้มือหุ่นปิดให้หน้าหุ่นและผงกหัวหุ่นขึ้นลงเพื่อแสดงอาการสะอื้นหรือหวาดกลัว โดยขณะเจรจาใบหน้าหุ่นจะทำการมองไปยังตัวหุ่นที่สนทนาด้วยขณะแสดง

ภาพที่ 99 ภาพการบังคับท่าทางหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช “ตัวละครเปรตข้าซาก” “ท่าโอดโอย” สานิตโดยผู้วิจัย

ท่าทางโอดโอยหรือร้องของความช่วยเหลือของตัวละคร “เปเรต” จะใช้ประกอบการแสดงตลอดที่ทำการแสดงในฉากนรก โดยบทบาทจะแสดงอาการเจ็บปวดร้องขอความช่วยเหลือ ผู้ขีดบังคับลำตัวหุ่นเอียงซ้ายขวาตามต้องการ ขณะเอียงลำตัวหุ่น แขนหุ่นจะเอียงไปตามทิศของตัวหุ่นหรือสวนทางกับตัวหุ่นก็ตาม ลำตัวหุ่นจะโยกไปซ้ายขวาในระหว่างที่ลำตัวหุ่นจะยกขึ้นลงไปตามจังหวะ โดยท่าทางจะคล้ายการส่ายสะโพกเต้นระบำฮาวาย

4.4 การออกแบบฉากประกอบการแสดง การออกแบบร่าง

การจัดรูปแบบฉากการแสดง (วางหลักการเดียวกับโรงหุ่นดั้งเดิม)

โรงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิมจนถึงโรงหุ่นกระบอกไทยที่มีการแสดงกันในปัจจุบันยังคงมีรูปแบบที่เหมือนเดิม ต่างกันตรงที่วัสดุที่มีตามยุคสมัย โดยโรงหุ่นกระบอกไทยทำหน้าที่เป็นฉากบังผู้แสดง มีแผงด้านล่างเพื่อบังส่วนล่างของผู้ขีด มีทางเข้าออกของตัวหุ่น ซึ่งทั้งหมดตั้งอยู่ภายในโรงเรือนที่มีหลังคาคลุมกันแดดฝน ด้านหลังมีที่เก็บหุ่นสำหรับแสดง มีที่จัดวางเครื่องดนตรีและอุปกรณ์ประกอบการแสดงอื่นๆ

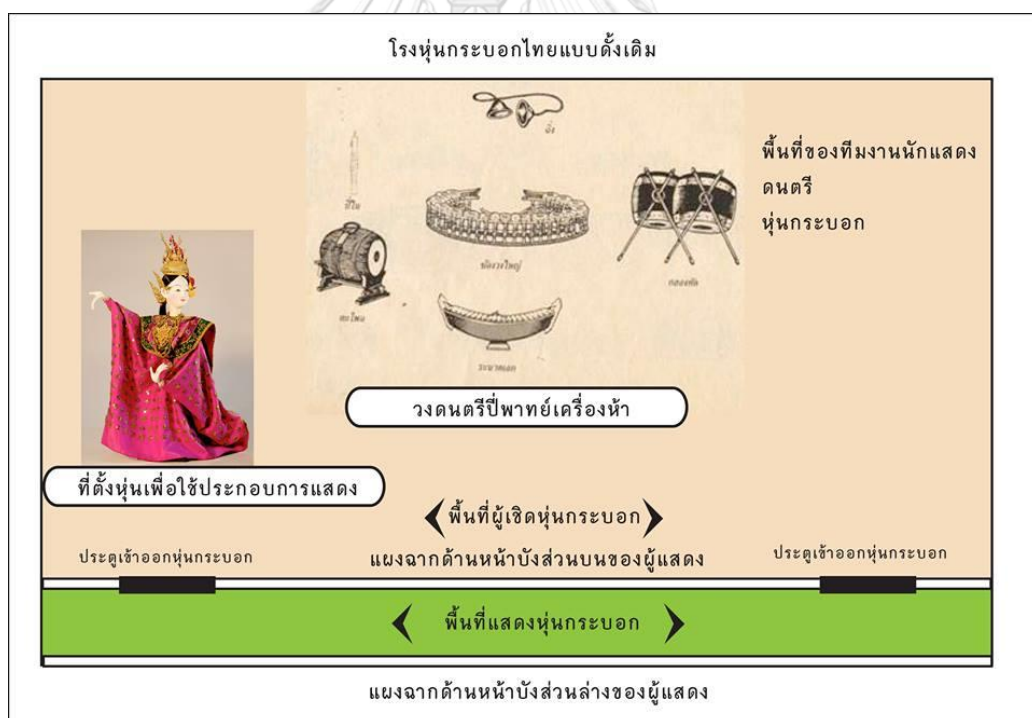
ภาพที่ 100 โรงหุ่นกระบอกนางชูศรี(ขึ้น) สกุลแก้ว ศิลปินแห่งชาติ (จักรพันธ์ โปษยกฤต 2548)³²

ภาพที่ 101 โรงและฉากการแสดงหุ่นกระบอกคณะนายเปี้ยก ประเสริฐกุล แสดงเรื่องพระอภัยมณี (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม 2550)³³

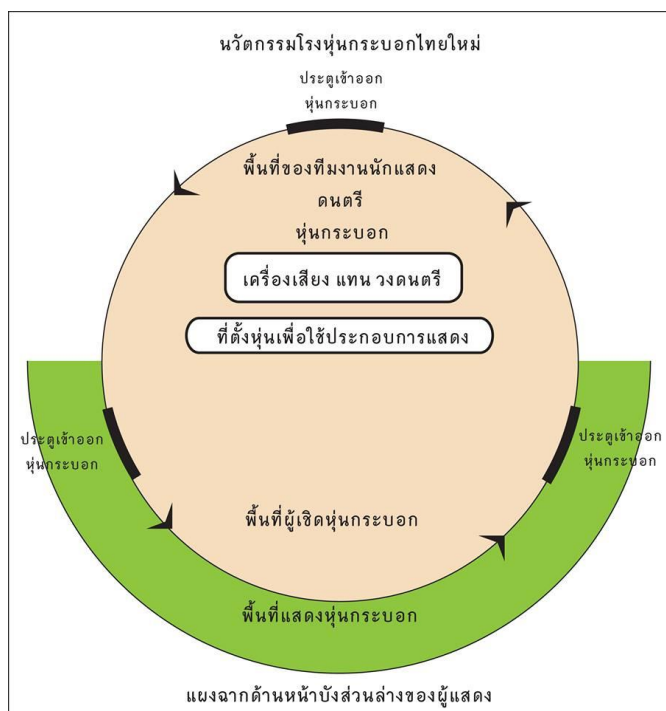
³² จักรพันธ์ โปษยกฤต, *อนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพ นางชูศรี(ขึ้น) สกุลแก้ว จ.ม.* (กรุงเทพฯ: บริษัทซุเปอร์คิงส์การพิมพ์ จำกัด, 2548), หน้า 58.

“ร่วม” องค์ประกอบฉากสำหรับการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง พระเนมิราช นับเป็นนวัตกรรมใหม่ที่ไม่เคยมีการคิดค้นหรือสร้างสรรค์มาก่อน ภายในแนวความคิด สวยๆ ง่ายๆ ถูกๆ ด้วยการนำร่มที่ขนาดใหญ่ที่พบเห็นโดยทั่วไปมาใช้เป็นโรงและฉากประกอบการแสดงหุ่น โดยหลักการใช้งานมีลักษณะเดียวกับโรงหุ่นกระบอกแบบดั้งเดิม และเมื่อเปรียบเทียบกับ “ร่วม” นวัตกรรมโรงหุ่นกระบอกใหม่ ซึ่งมีความแตกต่างกันในบางส่วน เช่น ขนาดที่เล็กกว่า มีทรงโค้ง แต่หากมีการย่อขนาดหรือลดขั้นตอนต่างๆ ของการแสดงหุ่นกระบอก เช่น เปลี่ยนจากวงดนตรีที่มีจำนวนชิ้นและผู้บรรเลงมากมาเป็นดนตรีจากเครื่องขยายเสียงขนาดเล็ก ลดจำนวนตัวหุ่นให้มีจำนวนตามเนื้อหาฉบับย่อ ฉากร่มนั้นยังคงทำหน้าที่ได้เฉกเช่นเดียวกับฉากและโรงหุ่นกระบอกดั้งเดิม การแสดงหุ่นกระบอกก็น่าจะสามารถดำเนินแสดงได้เหมือนเช่นเดิม เพียงภาพลักษณ์ที่เคยเห็นเท่านั้นที่เปลี่ยนไป ฉะนั้น นวัตกรรม “ร่วม” เพื่อทำหน้าที่เป็นฉากและโรงแสดงหุ่นกระบอกก็น่าจะสามารถเป็นไปได้เช่นกัน

ภาพที่ 102 ภาพซ้าย โครงสร้างโรงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม ร่างแบบโดยผู้วิจัย

³³ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, “หุ่นไทย”, (กรุงเทพฯ: บริษัทคุรุสภา, 2550), หน้า 58.

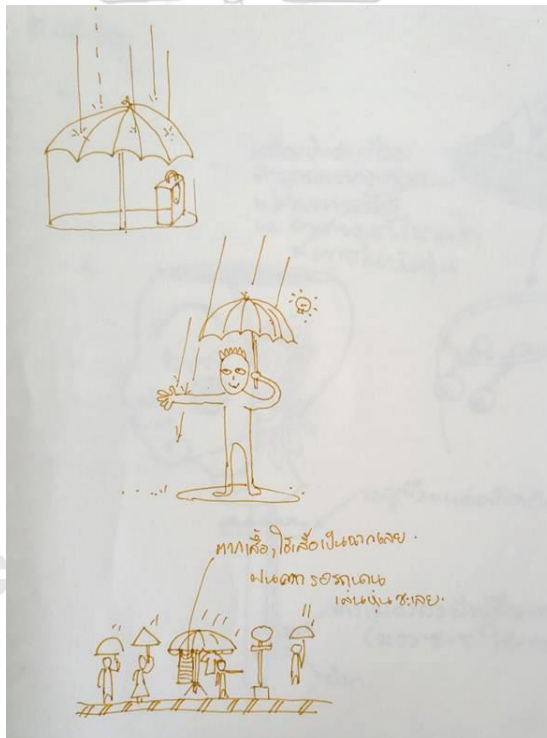
ภาพที่ 103 นวัตกรรมโครงสร้างโรงหุ่นกระบอกไทยของผู้วิจัย ร่างแบบโดยผู้วิจัย

ด้วยนวัตกรรมโครงสร้างโรงหุ่นกระบอกไทยใหม่ที่ได้พัฒนาออกแบบคิดค้นมาจากโครงสร้างโรงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม โดยปรับเปลี่ยนให้มีขนาดที่ย่อมลง มีต้นทุนการผลิตที่ประหยัด สามารถเคลื่อนย้ายและประกอบได้รวดเร็วและง่ายขึ้นกว่าโรงหุ่นกระบอกแบบดั้งเดิม รวมถึงฉากของนวัตกรรมโรงหุ่นกระบอกสามารถเปลี่ยนฉากด้วยการหมุนรุ่มที่มีอยู่ภายในตัวได้มากถึง 3 ฉากการแสดง เพียงแต่ระนาบของฉากด้านหน้าไม่ได้มีแนวระนาบตรงเหมือนโรงหุ่นกระบอกแบบดั้งเดิม แต่มีความโค้งตามรัศมีของรุ่ม นอกจากนี้ ตัวรุ่มยังสามารถเป็นที่พักของนักแสดงและเก็บหุ่นกระบอกที่ใช้ประกอบการ อีกทั้งไม่ต้องใช้เนื้อที่ที่มีขนาดใหญ่หรือกว้างกว่าเดิมเพื่อเป็นพื้นที่สำหรับวงดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง โดยเปลี่ยนมาเป็นการใช้เครื่องเสียงที่มีขนาดย่อมประกอบการแสดงแทน ทั้งนี้ เครื่องเสียงที่ใช้ประกอบการแสดงจะมีขนาดใหญ่หรือเล็ก ขึ้นอยู่กับสถานที่ของผู้ชมที่เข้าชมการแสดง อีกทั้งนวัตกรรมโรงหุ่นกระบอกรุ่มนั้น สามารถเพิ่มปริมาณของจำนวนรุ่มและการจัดวางเพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะของการแสดงได้ตามต้องการ

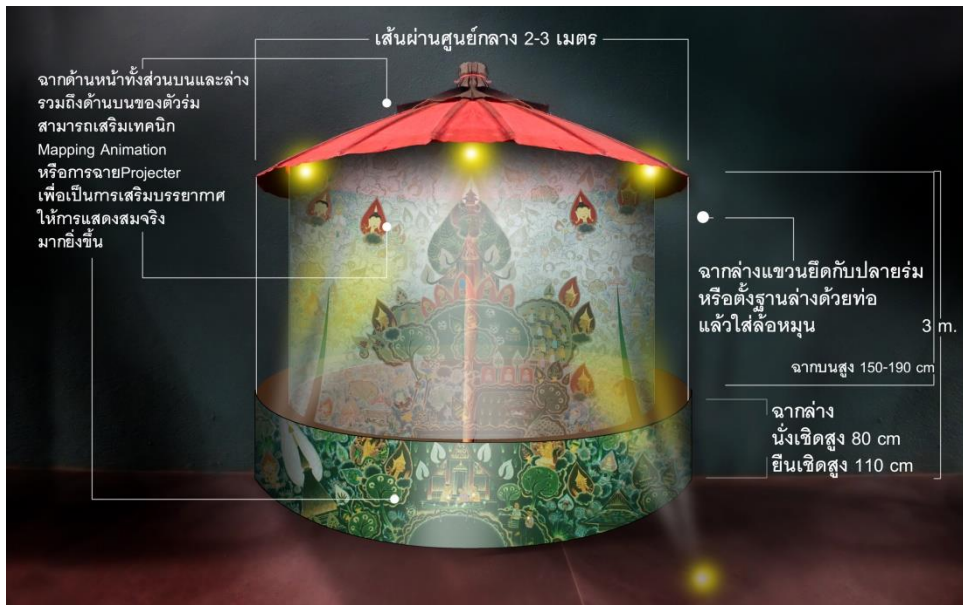

ภาพที่ 104 ภาพถ่ายแผงขายหอยแมลงภูแรงบันดาลใจที่มาของนวัตกรรมโรงหุงกระบอกไทย “ร่ม”

ภาพที่ 105 ภาพร่างแรงบันดาลใจนวัตกรรมโรงหุงกระบอกไทย “ร่ม”

ภาพที่ 108 ภาพฉากการแสดงที่ใช้นวัตกรรม “ร่ม” เป็นฉากการแสดง โดยในภาพเป็นการออกแบบแสดงขนาดเล็ก (ใช้ระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการออกแบบ)

ภาพที่ 109 ภาพฉากการแสดงที่ใช้นวัตกรรม “ร่ม” เป็นฉากการแสดง โดยในภาพเป็นการออกแบบแสดงขนาดใหญ่ (ใช้ระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการออกแบบ)

ภาพที่ 110 ภาพฉากการแสดงที่ใช้นวัตกรรม “ร่ม” เป็นฉากการแสดง โดยในภาพเป็นการออกแบบให้เห็นด้านบนแสดงการแบ่งฉาก ซึ่งร่มสามารถใช้ฉากประกอบการแสดงได้ถึง 3 ฉาก มีทางเข้าออกของตัวแสดง 3 ช่องทาง (ใช้ระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการออกแบบ)

ภาพที่ 111 ภาพการซ้อมการแสดงกับฉากนวัตกรรม “ร่ม” ที่สามารถขยายขนาดการแสดงในพื้นที่กว้าง

การคัดเลือกวัสดุเพื่อเป็นฉากประกอบการแสดง

“ร่ม” ที่นำมาเป็นฉากสำหรับการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช ผู้สร้างสรรค์ได้ใช้ร่มขนาดใหญ่ที่มีจำหน่ายทั่วไปตามท้องตลาด ร่ม 60 นิ้ว เส้นผ่านศูนย์กลาง 280 ซม. สามารถปรับระดับความสูงได้สูงสุด 3.5 เมตร ราคา 800 บาท และทำการเปลี่ยนสีพื้นร่มให้เป็นสีดำทึบแสงด้วยผ้า C600 หรือผ้าใบ เพื่อให้เหมาะสมกับการแสดงที่ไม่ต้องการให้สีสั่นรบกวนระบบสื่อผสมหรือสีบนตัวหุ่นกระบอก ทั้งนี้หากต้องการใช้ระบบการฉากโปรเจคเตอร์ทำหน้าที่เป็นภาพฉากมากกว่าฉากด้านหน้าที่มาจากการวาดหรือเพิ่มการฉายจากด้านบน ผู้สร้างสรรค์แนะนำให้ใช้พื้นผิวผ้าสีเทาหรือสีขาว เพื่อเป็นฉากรองรับภาพได้ดีในพื้นที่ที่มีแสงรบกวน หากเป็นพื้นที่ที่ควบคุมแสงได้หรือต้องการใช้ระบบแสงสีเพื่อสร้างบรรยากาศ ก็สามารถใช้พื้นผ้าสีดำได้เช่นกัน แต่เครื่องฉายโปรเจคเตอร์ต้องมีกำลังแสงในการฉายค่อนข้างสูง ซึ่งจะกระทบกับงบประมาณที่ตั้งไว้

ภาพที่ 112 ภาพรวมที่หาซื้อจากร้านค้าทั่วไป บันทึกโดยผู้วิจัย 9 กันยายน 2561

ภาพที่ 113 เศษผ้าซีฟองค์สำหรับนำมาประกอบสร้างฉาก

ภาพที่ 114 การนำเศษผ้ามาตัดเย็บเข้ากับฉากร่ม ฉากสวรรค์ (ซ้าย) ฉากนรก (ขวา)

ภาพที่ 115 ภาพผู้วิจัยกำลังจัดสร้างฉากหุ่นเทคนิคผ้าปะติดในงานสร้างนวัตกรรมฉากที่ทำจาก “ร่ม

ภาพที่ 116 ภาพถ่ายขั้นตอนการสร้างนวัตกรรมฉากที่ทำจาก “ร่ม”

**การออกแบบจัดวางองค์ประกอบฉาก นักแสดง หุ่น การวางตำแหน่ง
อุปกรณ์ (เครื่องฉายเทคนิคสื่อประสม หุ่น อุปกรณ์ประกอบฉาก) การเข้าออกของตัวละคร**

เมื่อการสร้างฉากบังตัวนักแสดงส่วนบนสำเร็จ ผู้สร้างสรรค์ได้มีการออกแบบฉากบังส่วนล่างของผู้แสดง รวมถึงบังอุปกรณ์ต่างๆ ที่ซ่อนอยู่ในตัวร่ม เช่น ขาร่ม โต๊ะวางหุ่น อุปกรณ์สื่อผสม อุปกรณ์ประกอบฉาก ผู้ออกแบบได้นำท่อ PVC มาตัดเป็นท่อนแล้วประกอบเป็นแผงหน้าสูง 120 ซม. กว้าง 3 เมตร แล้วชิงด้วยผ้าสีดำทึบแสง เพื่อทำหน้าที่บังนักแสดงและอุปกรณ์ต่างๆ พร้อมทั้งเป็นฉากรองรับการฉายสื่อผสมอีกด้วย

นอกจากตัวร่มที่มีลักษณะเป็นหลังคาและคานแล้ว ผู้สร้างสรรค์ใช้ผ้าสีดำประเภทผ้าชีทู (ชีฟองค์) ที่มีความโปร่งสามารถมองเห็นทะลุได้ นำมาชิงเป็นฉากบังผู้แสดง โดยทำการตัดเย็บและห้อยกับชายปลายสุดของร่มโดยรอบ โดยแบ่งพื้นที่ผ้าโดยรอบเป็น 3 ส่วน เพื่อสร้างภาพบนแผงบังตัวผู้ขีดจำนวน 3 ฉาก ฉากในแต่ละส่วนจะถูกผ่าออกเพื่อเป็นประตูเข้าออกของตัวหุ่นกระบอกขณะทำการแสดง ทั้งนี้ผ้าชีทูสีดำที่ทำการติดตั้ง สามารถเปลี่ยนเป็นผ้าชีทูลีขาวหรือเทาก็ได้ เพื่อให้การรองรับภาพจากสื่อผสมได้ชัดมากยิ่งขึ้น ภาพฉากที่ทำการออกแบบบนแผงบังนักแสดง ผู้สร้างสรรค์ได้ออกแบบลักษณะผ้าปะติด โดยใช้เศษผ้ามาทำการตัดเย็บแบบง่ายๆ เพื่อเป็นสื่อที่มีความเหมาะสมสำหรับเด็ก

การใช้สื่อประสมประกอบการแสดง

“ร่วม” หน้าที่เป็นฉากประกอบการแสดงหลัก ทำหน้าที่รับภาพที่ใช้ร่วมกับเทคนิคสื่อประสม (สื่อผสม) เช่น ภาพเคลื่อนไหวผ่านระบบโปรเจคเตอร์ ฯลฯ ซึ่งสามารถฉายได้ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง อีกทั้งสามารถเป็นฉากรับภาพในลักษณะ **Mapping animation** หรือการซ้อนภาพบนวัตถุการแสดง เพื่อให้เกิดมิติและสมจริงในฉากอภินิหาร ซึ่งลักษณะภาพดังกล่าวนี้จะเน้นอารมณ์ของเทคนิคภาพที่สื่อ เช่น การซ้อนภาพฝนตก ฟ้าผ่า คลื่นน้ำ ฯลฯ โดยส่วนใหญ่ภาพที่ซ้อนจะเป็นลักษณะภาพที่เรียกว่า **Mapping** ภาพด้านหน้าหรือ **Foreground** (โพร์กราวน์) ส่วนภาพด้านหลัง **Background** (แบคกราวน์) จะทำหน้าที่เป็นภาพสร้างบรรยากาศโดยรวมเสียส่วนมาก “ร่วม” ที่นอกจากทำหน้าที่เป็นฉากรับภาพสื่อผสมแล้ว ยังสามารถทำหน้าที่เปลี่ยนเหตุการณ์การแสดงต่างๆ หรือเปลี่ยนฉากของการแสดงแต่ละฉาก โดยใช้เป็นวัตถุบังนักแสดงหรือและซ่อนอุปกรณ์ประกอบฉากที่รอแสดงในฉากต่อไป

เทคนิคการฉายภาพโฮโลแกรม เป็นเทคนิคที่เริ่มมีความนิยมนำมาใช้ประกอบการแสดงมากขึ้นในปัจจุบัน การใช้เทคนิคโฮโลแกรม เริ่มเข้ามามีบทบาทในประเทศไทยประมาณ 4-5 ปีที่ผ่านมา โดยใช้ประกอบการแสดงสินค้าเป็นส่วนหลัก ยังไม่ค่อยนำมาใช้ประกอบการแสดงมากนัก การใช้เทคนิคโฮโลแกรมในการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่องพระเนมิราช จะเป็นการช่วยเสริมให้การแสดงดูสมจริงมากขึ้น เนื่องด้วยเนื้อเรื่องพระเนมิราชเป็นเรื่องของอภินิหารจินตนาการ ซึ่งเทคนิคโฮโลแกรมน่าจะเป็นเทคนิคที่ทำให้หุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราชมีความน่าสนใจมากขึ้น

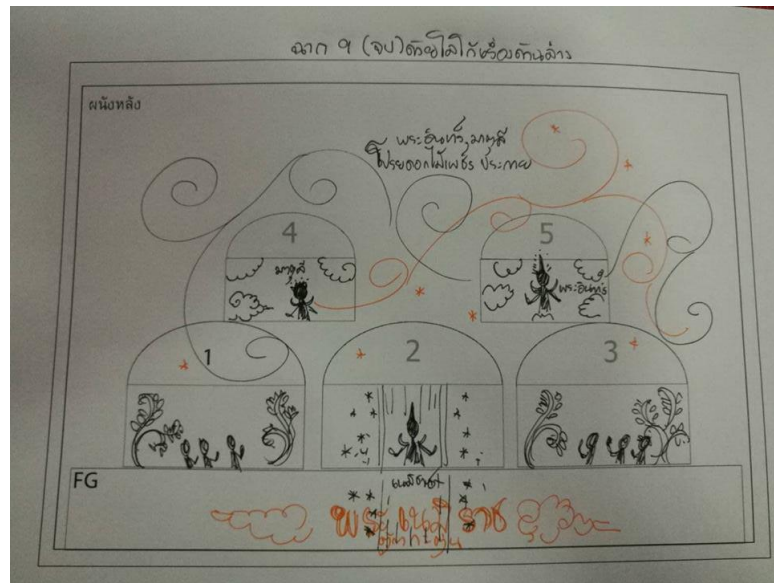
ภาพที่ 117 ภาพการทดลองเทคนิคภาพโฮโลแกรม Hologramบนผ้าซีทรูด้านหน้าตัวหุ่น

การใช้เทคนิคโปรเจคเตอร์กราฟิกแอนิเมชัน แมพปิ้งแอนิเมชัน

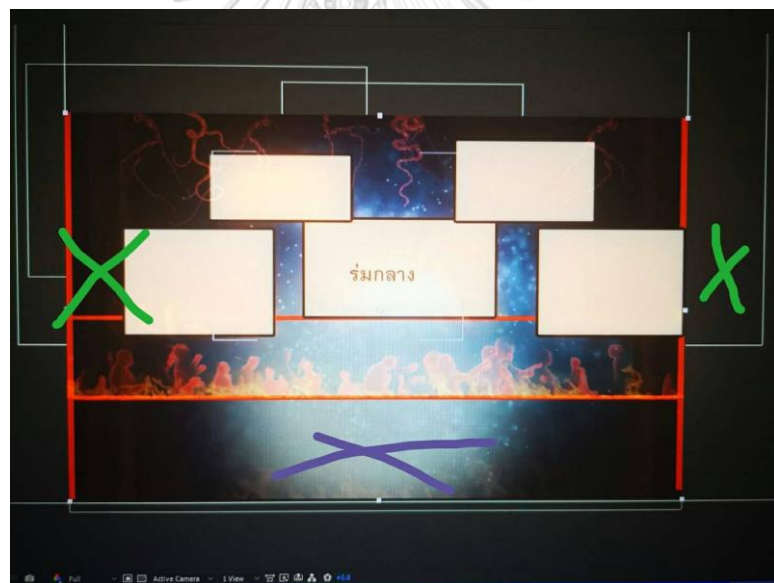
เทคนิคการฉายแมพปิ้งแอนิเมชันด้วยเครื่องฉายโปรเจคเตอร์ เป็นการนำเทคโนโลยีที่มีอยู่ในปัจจุบันมาปรับใช้เพื่อให้การแสดงดูมีชีวิต การเคลื่อนไหว และดูสมจริง รวมถึงทำหน้าที่เปลี่ยนฉากการแสดงได้ตามอารมณ์กับเนื้อหาของเรื่องที่กำลังดำเนินอยู่ ในปัจจุบันการแสดงต่างๆ จะนำเทคโนโลยีแมพปิ้งแอนิเมชันมาขึ้นประกอบมากยิ่งขึ้น ด้วยการฉากรูปนิ่ง หรือภาพเคลื่อนไหวที่สร้างจากภาพถ่ายจริงหรือภาพกราฟิกลงบนฉากที่มีตัวแสดง โดยให้ภาพที่ฉายมีตำแหน่งที่พอดีกับตัวแสดง เทคนิคดังกล่าวนี้ ช่วยแก้ปัญหาบุคลากรที่มีจำนวนลดน้อยลง และช่วยเสริมให้การแสดงดูมีชีวิตหน้าสนใจมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การออกแบบกราฟิกแมพปิ้งแอนิเมชันประกอบการแสดง ผู้ออกแบบต้องมีความเชี่ยวชาญในงานการออกแบบและศิลปะ เพื่อให้ภาพที่ใช้กับการแสดงเป็นเนื้อเดียวกันและเสริมให้การแสดงดังกล่าวเป็นที่น่าสนใจและสวยงามสมจริง

การออกแบบกราฟิกแมพปิ้งแอนิเมชันประกอบนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทย เรื่องพระเนมิราชจะทำการออกแบบในลักษณะภาพแบบร่างสตอรี่บอร์ด เพื่อเรียงเนื้อหาและการเข้าออกของแต่ละฉาก หลังจากการสรุปแบบร่างจะใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เช่น โฟโต้ชอป อิลลัสเตรเตอร์ พรีเมียร์ ออฟเตอร์เอฟเฟค โอมูฟวี ฯลฯ รวมทั้งใช้ภาพจริงมาประกอบในแต่ละฉาก นอกจากนี้ยังใช้ภาพเคลื่อนไหวและภาพนิ่งจากธนาคารภาพที่เป็นธุรกิจเช่าซื้อภาพมาใช้ในงานต่างๆ การออกแบบกราฟิกต้องให้เนื้อหาทั้งหมดไปในทิศทางเดียวกัน มีการออกแบบโทนสีของภาพที่จะปรากฏให้มีความกลมกลืนกันในแต่ละฉากและเสริมให้ตัวละครมีความโดดเด่น ไม่แย่งความสนใจหรือรบกวนตัวละคร นอกจากนี้โทนสี รูปแบบของเนื้อหาจะไปทิศทางใดแล้ว ตำแหน่งของกราฟิกที่ทำการฉายลงไปบนวัตถุ “ร่ม” ที่เป็นฉากรองรับภาพนั้น ต้องมีความแม่นยำ หากภาพไม่ลงตามตำแหน่งที่จัดวางร่ม จะทำให้ภาพต่างๆ ที่ออกแบบไปตกลงในวัตถุที่ผู้ออกแบบไม่ต้องการ ข้อควรระวังในการออกแบบกราฟิกประกอบการแสดงพระเนมิราช ผู้วิจัยตั้งใจออกแบบแสงสีลงไปในงานกราฟิกพร้อมๆ กัน เนื่องด้วยเพื่อลดการใช้แสงสีจากหลอดไฟแอลอีดี ที่จะทำให้ภาพกราฟิกที่ฉายลงบนร่มนั้นไม่ปรากฏภาพ รวมถึงการออกแบบขอบภาพของกราฟิก ผู้วิจัยออกแบบให้มีลักษณะเบลอไม่ชัดของชัดเจน เพื่อให้ขณะชมไม่รู้สึกรู้สึกว่าภาพที่ปรากฏบนฉากการแสดงเป็นกรอบที่สร้างความอึดอัดให้กับผู้ชม และเป็นการแก้ปัญหาของภาพที่จะไปตกลงในวัตถุข้างเคียง เช่น กรอบเวที ฝ้าม่านของเวที เป็นต้น

ภาพที่ 118 ภาพแบบร่างการออกแบบกราฟิกแมพปิ้งแอนิเมชันในฉากการแสดงต่างๆ โดยผู้วิจัย

ภาพที่ 119 ภาพการตีตารางแบ่งช่องตำแหน่งการฉายภาพด้วยออกแบบกราฟิกแมพปิ้งแอนิเมชันในฉากชุมนุมรกดด้วยระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โดยผู้วิจัย

ภาพที่ 120 ภาพการตีตารางแบ่งช่องตำแหน่งการฉายภาพด้วยออกแบบกราฟิกแมปปิ้งแอนิเมชันในฉากชุมชนรกดด้วยระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อให้ตำแหน่งภาพฉายลงบนฉากกลม โดยผู้วิจัย

ภาพที่ 121 ภาพการทดลองเทคนิคการฉากภาพกราฟิกแอนิเมชันด้วยเครื่องโปรเจคเตอร์ที่มีลักษณะการฉายแบบแมปปิ้งแอนิเมชัน Mapping Animation บนร่ม บ้านทีกโดยผู้วิจัย วันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2560 ณ โรงละครตึกกะตุนสตูดิโอแอนเธียเตอร์

การออกแบบแสงสีประกอบการแสดง

แสงสีประกอบการแสดงสำหรับฉากร่มจะใช้เพียงไฟส่องสว่างด้านหน้าบน ชาย ขวา การเลือกแสงสีใด ขึ้นอยู่กับบรรยากาศของฉากนั้นๆ ไฟส่วนใหญ่ที่นำมาใช้ประกอบการแสดงจะเป็นไป LED ที่หาซื้อได้ตามท้องตลาดโดยทั่วไปและมีราคาถูกลงเรื่อยๆ อีกทั้งสามารถเปลี่ยนสีและความเข้มของสีแสงขณะแสดงได้ การออกแบบติดตั้งไฟจำเป็นต้องตั้งให้ระดับสูงกว่าฉากหุ่น เพื่อให้ไม่ให้แสงที่ส่องสว่างที่ตัวหุ่นรบกวนสื่อผสมที่ต้องการความมืดในการนำเสนอ แต่หากกรณีที่ต้องการแสดงในที่สว่าง การจัดแสดงสีก็ใช้เพียงแค่ไฟส่องสว่างหรือสปอตไลท์ที่ตัวหุ่น เพื่อให้หุ่นที่ความโดดเด่นก็เพียงพอ โดยเลือกโทนสีให้เหมาะสมกับเหตุการณ์และบรรยากาศ

สีโทนที่ใช้ประกอบการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช จะใช้โทนสีเพียง 2 โทนสี คือ สีโทนน้ำเงินสว่าง และโทนสีแดงส้ม สีโทนน้ำเงินสว่างจะใช้ในบรรยากาศเวลากลางวันหรือกลางคืน แล้วแต่การปรับน้ำหนักสีเข้มอ่อน ส่วนน้ำหนักสีแดงส้มสว่างจะใช้บรรยากาศตอนกลางวันที่มีแสงแดด ส่วนแสงสีแดงเข้มจะใช้ในบรรยากาศในนรก ซึ่งเป็นเนื้อหาหลักของการแสดงชุดนี้ แสงสีและสื่อประสมที่ทางผู้วิจัยได้ทำการทดลองประกอบกับการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่องพระเนมิราช เป็นเทคนิคที่เหมาะสมสำหรับการแสดงในสถานที่ที่สามารถควบคุมแสงรบกวนจากภายนอกหรือในสถานที่มืด เพื่อให้แสงสีและเทคนิคประสมสามารถทำหน้าที่นำเสนอต่อผู้ชมได้เต็มประสิทธิภาพ ในขณะเดียวกัน การออกแบบการแสดงชุดนี้ก็สามารถแสดงในที่ที่มีแสงสว่างปกติได้เช่นกัน โดยใช้แค่ไฟส่องสว่างธรรมดาฉายไปที่เฉพาะหุ่น หรือไม่เลือกใช้ไฟส่องสว่างก็ได้เช่นกัน

อุปกรณ์ประกอบการแสดงและฉาก

การแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนมิราช เป็นการใช้ตัวหุ่นมาประกอบการแสดง ซึ่งหุ่นไม่สามารถทำหน้าที่แสดงอารมณ์สีหน้าต่างๆ ได้เหมือนคน สิ่งหนึ่งที่จะช่วยเสริมให้การแสดงออกมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น คือการนำของประกอบฉากมาประกอบการแสดง ให้ให้เนื้อหาสามารถบอกเล่าบรรยากาศ อารมณ์ตัวแสดง ในฉากนั้นๆ ได้มากกว่าเดิม ในการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่องพระเนมิราช ได้ออกแบบอุปกรณ์ประกอบฉากเป็น 2 ส่วนคือ

อุปกรณ์ประกอบฉากรูปแบบเหมือนจริง แต่มีขนาดย่อม อุปกรณ์ประกอบฉากนี้มีทั้งส่วนที่สร้างขึ้นและซื้อจากแหล่งซื้อขายทั่วไป เช่น กระจก รถมอเตอร์ไซด์ ดอกไม้ ฯลฯ

อุปกรณ์ประกอบฉากที่สร้างจากสื่อดิจิทัล การสร้างอุปกรณ์ประกอบฉากนี้จะอยู่ในรูปแบบแมปปิงแอนิเมชัน เป็นการสร้างภาพเพื่อฉากในตำแหน่งของการแสดง โดยการแสดงคืออุปกรณ์ประกอบฉากลักษณะนี้ จำเป็นต้องมีการวางแผนตำแหน่งของฉากส่วนต่างๆ แล้วขึ้นรูปในคอมพิวเตอร์ แล้วทำการฉากซ้อนลงไปฉากหลัก ข้อควรระวังของการสร้างสื่อชนิดนี้ ต้องมีการจัดระบบแสงสีเสียงการฉายซ้อนทับ เนื่องด้วยเป็นระบบฉากแสง หากมีการฉากซ้อนทับ ภาพที่สร้างในรูปแบบนี้จะมีการสะท้อนแสงสว่าง ทำให้ไม่สามารถมองเห็นภาพ

4.5 การออกแบบดนตรีและเสียงประกอบการแสดง

4.5.1 ดนตรีและเพลงประกอบ

4.5.2 เสียงร้องและเสียงพากย์

4.5.2.1 การคัดเลือกเสียงร้อง

4.5.2.2 การคัดเลือกเสียงพากย์

4.5.3 เสียงประกอบการแสดง SFX

4.5.1 ดนตรีและเพลงประกอบ

การแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่องพระเนมิราชเป็นการแสดงในรูปแบบของหุ่นกระบอกไทยผสมกับละครเพลง (The musical) ซึ่งมีความแตกต่างจากการแสดงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิมที่ใช้ดนตรีบรรเลงประกอบการแสดงตลอดทั้งเรื่อง ผู้วิจัยทำการออกแบบรูปแบบดนตรีจากการตีความจากบทที่ประพันธ์ไว้ในตอนสร้างบทละคร โดยรูปแบบดนตรีและเพลงร้องทั้งหมดยังคงมีท่วงทำนองความเป็นไทย ดนตรีและเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงนี้จะถูกออกแบบเพื่อกลุ่มเด็กและเยาวชน แต่ผู้ชมกลุ่มอื่นนั้นยังสามารถฟังได้เช่นกัน

การออกแบบดนตรีจะใช้เครื่องดนตรีอิเล็กทรอนิกส์ ผสมกับเครื่องดนตรีจริงทั้งไทยและสากล เป็นท่วงทำนองที่ไพเราะเรียบง่ายคุ้นหูกับผู้ชมในสมัยปัจจุบัน ลักษณะเด่นของเพลงประกอบทั้งหมดถูกออกแบบไว้ให้ผู้ชมฟังแล้วติดหู มีท่วงทำนองที่ใกล้เคียงกันตลอดทั้งเรื่อง โดยจะ

ออกแบบพิเศษสำหรับเพลงหลัก โดยจะใช้ท่วงทำนองเดิมแต่เปลี่ยนเนื้อร้องใหม่ เพื่อให้ผู้ชมฟังแล้วเกิดความจดจำได้ง่าย

ดนตรีและเพลงประกอบการแสดง จะถูกแบ่งเป็น 3 ช่วง คือ

เพลงเปิดเรื่อง ดนตรีเปิดเรื่อง (Overture)

ดนตรีดำเนินเรื่อง (Main Music score)

เล่าเหตุการณ์ในโลกมนุษย์ในสมัยพระเนมิราช

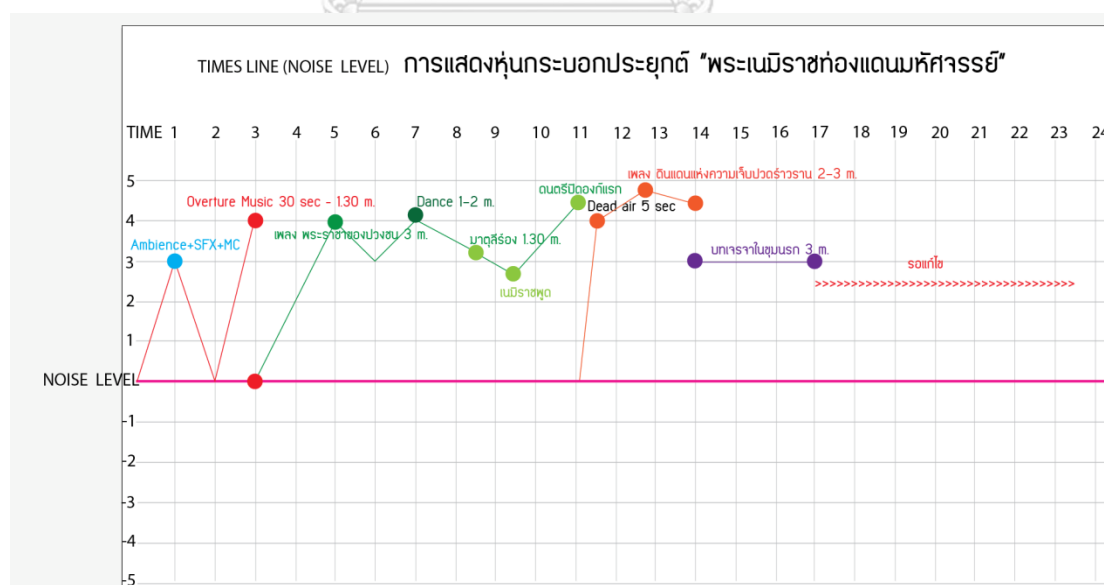
เล่าเหตุการณ์ในนรกช่วงการชดใช้กรรมชั่ว

เล่าเหตุการณ์โลกมนุษย์สมัยยุคปัจจุบัน

เล่าเหตุการณ์เมืองสวรรค์

ดนตรี (Final Music score) เป็นช่วงดนตรีสรุปผลแห่งการกระทำทั้งหมด

ดนตรี เพลงประกอบและบทเจรจา จะถูกจัดวางตำแหน่งไว้ในแต่ละช่วงของการแสดง โดยให้ความสำคัญของเนื้อหาหลักและเน้นบทเจรจาให้มีลักษณะผสมกับบทร้อง หรือ The Musical รวมถึงใช้ Sound Effect ประกอบขณะแสดงร่วมกับภาพสื่อผสม

ภาพที่ 122 ภาพกราฟการจัดระบบดนตรีแต่ละห้องของช่วงเวลาการแสดงแต่ละฉาก

4.5.2 เสียงร้องและเสียงพากย์

การคัดเลือกเสียงร้อง

การคัดเลือกเสียงร้องประกอบการแสดง ทีมผู้วิจัยได้คัดเลือกนักแสดงมาทำการร้องเพลงประกอบการแสดง ทั้งนี้ เสียงร้องต้องมีความใกล้เคียงกับเสียงพากย์ของตัวละคร เนื่องด้วยเสียงร้องและเสียงพากย์ของบางตัวละครจะไม่ใช้คนเดียวกัน

การคัดเลือกเสียงพากย์

เสียงพากย์ประกอบการแสดงถูกแบ่งเป็นสองคณะ โดยคณะแรกจะใช้เสียงพากย์และเสียงร้องจากคนคนเดียวกัน เพื่อให้เนื้อเสียงมีความต่อเนื่อง แต่เนื่องด้วยผู้ร้องบางท่านไม่สามารถพากย์เสียงได้ ทีมผู้วิจัยนำนักพากย์เสียงอีกหนึ่งคณะ มาทำการพากย์เสียงผสมกับคณะนักร้อง แต่ต้องทำการคัดเลือกเสียงพากย์และเสียงร้องให้มีความเหมือนหรือใกล้เคียงกัน แต่ข้อเสียของการใช้นักร้องและนักพากย์เสียงคนละคนกันนั้น จะมียากในการออกแบบ เนื่องด้วยนักร้องและนักพากย์จะมีความชำนาญต่างกัน ฉะนั้นการนำนักพากย์เสียงมาประกอบกับนักร้องเพลงประกอบ ผู้วิจัยต้องดูสาขาของคณะนักพากย์ว่าสามารถสร้างความกลมกลืนกันได้หรือไม่ เนื่องด้วยนักพากย์มีหลายแขนง เช่น นักพากย์เสียงการ์ตูน นักพากย์เสียงละครต่างประเทศ นักพากย์เสียงละครไทย นักพากย์เสียงหรือบรรยายรายการ เป็นต้น

4.5.3 เสียงประกอบการแสดง SFX

เสียงประกอบการแสดงถือว่ามีความสำคัญเช่นกัน เนื่องด้วยสามารถสร้างบรรยากาศร่วมของฉากแต่ละฉากให้ผู้ชมคล้อยตาม เสียงประกอบการแสดงจะใช้เสียงจากการบันทึกจริง เช่น เสียงนก เสียงกระทบ เสียงรถ เป็นต้น ขณะเดียวกันด้วยความสะดวกของการค้นหาเสียงประกอบซึ่งสามารถหาได้จากธนาคารเสียง ซึ่งอยู่ในระบบเช่าซื้อ และเสียงประกอบอีส่วนที่สร้างจากเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ ข้อควรระวังของการออกแบบเสียงประกอบ ต้องคำนึงถึงเสียงร่วมอื่นๆ เช่น เสียงเจรจาของตัวละคร เสียงร้อง การออกแบบเสียงประกอบต้องให้ความสำคัญของเสียงหลักเพื่อไม่ให้เสียงรบกวนกันเองจนผู้ชมฟังไม่รู้เรื่อง การสร้างเสียงประกอบจึงต้องดูจังหวะและเหตุการณ์ของการแสดงให้เหมาะสม

4.6 การเผยแพร่การทดลองนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทย เรื่อง “พระเนมิราช”

การเผยแพร่การทดลองนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง “พระเนมิราช” เป็นการทดลองการแสดงเพื่อประเมินผลของงานวิจัย โดยกระบวนการคิดค้นนวัตกรรมสร้างสรรค์การแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง “พระเนมิราช” เสร็จสิ้นทุกกระบวนการ ผู้วิจัยได้ทำการทดลองการแสดงกับกลุ่มเป้าหมายหลักและกลุ่มเป้าหมายรอง ด้วยการแสดงแบบย่อและยังไม่สมบูรณ์ โดยผู้วิจัยได้ทำการทดลองเผยแพร่การแสดงเพียงบางฉากของเรื่อง เพื่อให้ผลการวิจัยและพัฒนาเห็นผลตามที่วางแผนไว้ พื้นที่จัดการทดลองการแสดงจะมีความแตกต่างกันออกไป โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การทดลองการแสดงงานเทศกาลละครกรุงเทพ 2017 ณ หอศิลป์กรุงเทพ เสียงร้องและเสียงพากย์

1. กลุ่มเป้าหมายทั่วไปที่มีทั้งเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ จำนวน 2 รอบการแสดง
2. การทดลองการแสดง ณ โรงละครตึกเกตุสุนตุดิโอแอนเธียเตอร์ กลุ่มเป้าหมายทั่วไปที่มีทั้งเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ จำนวน 2 รอบการแสดง
3. การทดลองการแสดงงานวันเด็กแห่งชาติ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย กลุ่มเป้าหมายทั่วไปที่มีทั้งเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ จำนวน 1 รอบการแสดง
4. การทดลองการแสดง ณ โรงเรียนสารวิทยา กลุ่มเป้าหมายเด็กนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3-4 จำนวน 2 รอบการแสดง

4.6.1 การทดลองการแสดงงานเทศกาลละครกรุงเทพ 2017 ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC

การทดลองการแสดงในเทศกาลครั้งนี้ ได้แบ่งรอบการแสดงเป็น 2 พื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน คือ 1. พื้นที่การแสดงด้านหน้าอาคารหอศิลป์ BACC เป็นพื้นที่ที่เปิดโล่งติดถนนใหญ่ไม่สามารถควบคุมบรรยากาศธรรมชาติโดยรอบได้ 2. พื้นที่ภายในห้องออดิธอเรียม หอศิลป์ BACC เป็นพื้นที่ที่สามารถควบคุมระบบแสงสีเสียงและเทคนิคการแสดงอื่นๆ ได้

4.6.1.1 การทดลองการแสดง รอบแรก

การทดลองการแสดงรอบแรก ณ หน้าอาคารหอศิลป์ BACC ถูกผู้จัดการแสดงให้แสดงเวลา 18.45 น. โดยบรรยากาศธรรมชาติโดยรอบ ณ ช่วงนั้น จะยังคงมีแสงสว่างตาม

ธรรมชาติ ซึ่งยังถือว่าไม่มีดสนิท อีกทั้งยังมีแสงรบกวนจากโดยรอบบริเวณอาคาร ถนนจราจร ด้านหน้า แสงไฟจราจรที่จราจรผ่านไปมา แสงจากจอ LED ของตึกตรงข้าม เสียงรบกวนโดยรอบ สถานที่ รวมถึงไม่สามารถกำหนดการเข้าออกของผู้ชมที่จะเข้ามาชมการแสดง

การทดลองโดยการเริ่มจัดเตรียมอุปกรณ์ประกอบการแสดงทั้งหมด เวลา 15.00 น. ด้วยรถกระบะ 2 ตอน 1 คันรถ สำหรับบรรทุกอุปกรณ์ต่างๆ คือ ฉากร่ม แผงฉากด้านหน้า หุ่นกระบอก เครื่องฉายโปรเจคเตอร์ เครื่องเสียงชุดเล็ก เครื่องพ่นควัน แล้วเริ่มออกเดินทางไปยังสถานที่จัดการแสดง โดยที่ถึงงานถึงเวลา 17.00 น. ใช้เวลาขนสัมภาระอุปกรณ์ต่างๆและใช้เวลาในการประกอบสร้างฉาก 15 นาที เคลื่อนย้ายฉากเข้าพื้นที่การแสดง 5 นาที ซึ่งเป็นระยะเวลาให้พิธีกรบรรยายนำเข้าการแสดง โดยใช้เวลาทำการทดลองการแสดง 20 นาที พุดคุยให้ความรู้ก่อนเข้าการแสดงและหลังการแสดงรวม 10 นาที

ผลของการทดลองการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราชรอบแรก มีผู้ชมเข้าชมการแสดงโดยนั่งด้านหน้าฉากการแสดง ซึ่งไม่มีพื้นเวทียกสูง ประมาณ 30 คน ไม่นับรวมผู้ชมที่เดินผ่านไปมาระหว่างการแสดง โดยมีผลการทดลองดังนี้

ฉากมีความสวยงามแปลกตาและสามารถทำหน้าที่บังนักแสดงและอุปกรณ์ต่างๆ ได้ดีพอสมควร ถึงแม้จะมีแรงลมพัดแรงขณะแสดง เนื่องด้วยชายผ้าที่ทำหน้าที่บังผู้แสดงได้มีการถ่วงไว้เพิ่มน้ำหนัก จึงสามารถต้านกับลมที่พัดมาปะทะได้พอสมควร ถึงแม้ฉากจะมีความสวยงาม แต่เมื่อเวลาแสดง ฉากที่มีลวดลายสวยงามและสีสดใส ทำให้กลับความเด่นของตัวหุ่นกระบอก

ฉากบังช่วงล่างนักแสดงด้านหน้า ทำหน้าที่บังส่วนล่างของนักแสดงและอุปกรณ์ฉายเทคนิคสื่อผสมได้เป็นอย่างดี แต่ต้องถ่วงถุงทรายข้างละ 3 กิโลกรัม เพื่อป้องกันการกระชอกของลมที่มาปะทะหน้าฉาก แต่ถุงทรายทำให้ความสวยงามเรียบร้อยของฉากด้านหน้าลดลง

การควบคุมระบบแสงสีประกอบการแสดง ไม่สามารถควบคุมแสงสีจากทางผู้จัดที่ใช้ประกอบการแสดงได้ เนื่องจาก การจัดแสดงสีเป็นการจัดแสดงสีการแสดงสำหรับพื้นที่ใหญ่ และสำหรับการแสดงโดยรวมทุกคณะ ไม่ได้ส่องเฉพาะฉากการแสดงหรือตัวละครที่ใช้ประกอบการแสดงหุ่นกระบอก แต่ด้วยฉากสีดำที่เป็นพื้นหลัง จึงทำให้หุ่นยังมีความโดดเด่นพอสมควร

เทคนิคการพ่นควันเพื่อสร้างบรรยากาศประกอบการแสดง ไม่สามารถควบคุมการพ่นควันประกอบการแสดงได้ เนื่องด้วยทิศทางของลมและลมแรงขณะแสดง

การประกอบฉากและการขนย้ายฉากเข้าสถานที่แสดงใช้เวลาน้อยกว่าการประกอบฉากหุ่นแบบดั้งเดิมหรือการเคลื่อนย้ายฉากหุ่นแบบดั้งเดิมเข้าพื้นที่ ซึ่งมีความแตกต่างกันเป็นอย่างมาก รวมถึงใช้ทีมงานในการประกอบและขนย้ายจำนวนน้อยลง โดยสามารถแบ่งหน้าที่ทีมงานของการประกอบและเคลื่อนย้ายอุปกรณ์ต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

ระบบเสียงที่ใช้ประกอบการแสดงไม่สามารถควบคุมได้ เนื่องจากมีเสียงรบกวนจากรอบข้างตลอดการแสดง ทำให้บรรยากาศการชมการแสดงของผู้ชมหายไปเป็นอย่างมาก

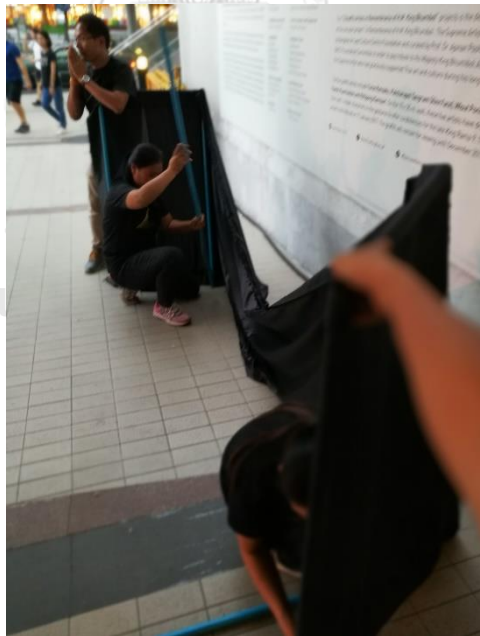
เทคนิคพิเศษประกอบการแสดง ไม่สามารถแสดงผลได้เต็มที่ เนื่องด้วยถูกแสงรบกวนจากรอบด้าน เสียงตอบรับจากผู้ชมโดยรวม ชอบวิธีการนำเสนอที่เรียบง่ายแต่ยังคงความสวยงาม มีความแปลกใหม่ เนื้อเรื่องมีความเหมาะสมกับเด็กเยาวชนเป็นอย่างมาก ตัวหุ่นกระบอกสวยงามน่ารักดูเป็นการ์ตูน ดูไม่น่ากลัว เพลงประกอบการแสดงมีเนื้อหาดีไพเราะ ฟังแล้วติดหู เนื้อหาที่ทำการแสดงมีเวลาสั้นไปนิด เทคนิคที่นำมาใช้มีความน่าสนใจแต่มองไม่เห็นเนื่องจากมีบรรยากาศรอบด้านรบกวน

ภาพที่ 123 ภาพทีมงานกำลังประกอบสร้างฉาก “รุ่ม” ภายในโรงชั้นใต้ดิน ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

ภาพที่ 124 ภาพทีมงานกำลังประกอบสร้างฉาก “ร่ม” ภายในโถงชั้นใต้ดิน
ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

ภาพที่ 125 ภาพทีมงานกำลังต่อฉากบางช่วงล่างของนักแสดง ภายนอกอาคารหอศิลป์ BACC
บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

ภาพที่ 126 ภาพการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช ฉาก นรก ณ ลานการแสดงกลางแจ้ง
ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

ภาพที่ 127 ภาพผู้ชมกับฉากการแสดงพระเนมิราช ณ ลานการแสดงกลางแจ้ง
ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

ภาพที่ 128 ภาพการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช ฉากเปิดตัวชาวบ้าน ณ ลานการแสดงกลางแจ้ง
ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

ภาพที่ 129 ภาพฉากการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช ณ ลานการแสดงกลางแจ้ง
ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

ภาพที่ 130 ภาพผู้สร้างสรรค์บรรยายที่มาของการแสดง ณ ลานการแสดงกลางแจ้ง ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

4.6.1.2 การทดลองการแสดง รอบสอง

การทดลองการแสดงรอบสอง ณ ห้องจัดแสดงออติชอริยม ชั้น 1 ภายในอาคารหอศิลป์ BACC ถูกผู้จัดการแสดงให้แสดงเวลา 19.30 น. โดยบรรยากาศภายในห้องจัดการแสดงออติชอริยม มีความมืด ไม่มีแสงหรือเสียงรบกวนจากบรรยากาศภายนอก

การทดลองโดยการเริ่มจัดเตรียมอุปกรณ์ประกอบการแสดงทั้งหมด เวลา 15.00 น. ด้วยรถกระบะ 2 ตอน 1 คัน สำหรับบรรทุกอุปกรณ์ต่างๆ คือ ฉากร่ม แผงฉากด้านหลัง หุ่นกระบอก เครื่องฉายโปรเจคเตอร์ เครื่องพ่นควัน และรถรับส่งทีมงานอีก 1 คัน เริ่มออกเดินทางไปยังสถานที่จัดการแสดง โดยทีมงานถึงเวลา 17.00 น. ถึงเวลา 18.20 น. ใช้เวลาขนสัมภาระอุปกรณ์ต่างๆ และใช้เวลาในการประกอบสร้างฉาก 10 นาที โดยติดตั้งอุปกรณ์การแสดง ณ เวทีการแสดงภายในห้องออติชอริยม ซึ่งเป็นระยะเวลาให้พิธีกรบรรยายนำเข้าการแสดง โดยใช้เวลาทำการทดลองการแสดง 20 นาที พุดคุยให้ความรู้ก่อนเข้าการแสดงและหลังการแสดงรวมถึงให้ผู้ชมมีส่วนร่วมในการเข้ามาชมเบื้องหลังและทดลองแสดง 15 นาที

ผลของการทดลองการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราชรอบสอง มีผู้ชมเข้าชมการแสดงโดยนั่งด้านหน้าฉากการแสดงโดยนั่งเก้าอี้ ฉากการแสดงตั้งบนพื้นระนาบเดียวกับผู้ชมและห่างจากผู้ชมแถวหน้า 2 เมตร มีผู้เข้าชมการแสดง ประมาณ 60 คน ไม่นับรวมทีมงาน โดยมีผลการทดลองดังนี้

ฉากมีความสวยงามแปลกตาและสามารถทำหน้าที่บังนักแสดงและอุปกรณ์ต่างๆ ได้ในระดับดี ขนย้ายประกอบสร้างง่ายและรวดเร็ว มีความแปลกตา ดูโดดเด่น

ฉากบังช่วงล่างนักแสดงด้านหน้า ทำหน้าที่บังส่วนล่างของนักแสดงและอุปกรณ์ฉายเทคนิคสื่อผสมได้เป็นอย่างดี โดยไม่ต้องมีถุงทรายถ่วง เนื่องจากไม่มีลมปะทะขณะแสดง

การควบคุมแสงสีจากทางผู้จัดที่ใช้ประกอบการแสดง สามารถควบคุมทิศทางของแสงและเฉดสีที่สร้างบรรยากาศได้ดี เนื่องจากไม่มีแสงรบกวนจากภายนอก รวมถึงฉากประกอบการแสดงใช้พื้นสีดำโดยรวมทั้งหมด และผู้จัดแสงได้เห็นการแสดงก่อนหน้านี้แล้ว

เทคนิคการพันคว้นสร้างบรรยากาศประกอบการแสดง เพื่อสร้างบรรยากาศในฉากต่างๆ ของการแสดง สามารถควบคุมทิศทางการพันคว้นประกอบการแสดงได้และไม่สิ้นเปลือง

การประกอบฉากและการขนย้ายฉากเข้าสถานที่แสดงใช้เวลาน้อยกว่าการประกอบฉากหุ่นแบบดั้งเดิมหรือการเคลื่อนย้ายฉากหุ่นแบบดั้งเดิมเข้าพื้นที่ ซึ่งมีความแตกต่างกันเป็นอย่างมาก รวมถึงใช้ทีมงานในการประกอบและขนย้ายจำนวนน้อยลง โดยสามารถแบ่งหน้าที่ของการประกอบและเคลื่อนย้ายอุปกรณ์ต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ทั้งดี ทีมงานมีประสบการณ์และประสบปัญหาในการทดลองการแสดงรอบแรก

ระบบเสียงที่ใช้ประกอบการแสดงสามารถควบคุมได้เป็นอย่างดี ไม่มีเสียงรบกวนจากภายนอกสามารถสร้างบรรยากาศระหว่างการชมการแสดงของผู้ชมหายไปเป็นอย่างดี

การใช้เทคนิคพิเศษประกอบการแสดง การฉายระบบกราฟิกด้วยเครื่องโปรเจคเตอร์ และเทคนิคแมปปิงแอนิเมชัน สามารถแสดงผลได้ในระดับดีมาก เนื่องจากไม่มีแสงรบกวนจากรอบด้าน แต่การฉายเทคนิคพิเศษนี้ต้องดูแลเรื่องการจัดวางตำแหน่งให้ลงตัวกับตำแหน่งของตัวหุ่นที่ทำการแสดง หรือพื้นหลังของฉากที่มีอยู่ เพราะลวดลายของพื้นหลังทำหน้าที่แข่งกับเทคนิคพิเศษที่ใช้ประกอบการแสดง หรือลวดลายที่เกิดจากเทคนิคการแสดงที่วางตำแหน่งไม่มีจะฉายทับลงไปยังใบหน้าหรือตัวหุ่นกระบอก

เสียงตอบรับจากผู้ชมโดยรวมทุกวัย ชอบวิธีการนำเสนอที่เรียบง่ายมีความสวยงามโดดเด่นและมีความแปลกใหม่ เนื้อเรื่องมีความเหมาะสมกับเด็กเยาวชนเป็นอย่างมาก ตัวหุ่นกระบอกสวยงามน่ารักดูเป็นการดูน ดูไม่น่ากลัว เพลงประกอบการแสดงมีเนื้อหาดีเพราะ ฟังแล้วติดหูสามารถร้องตามได้และทำให้ผู้ชมสามารถจดจำทำนองและเนื้อร้องบางช่วงได้ เนื้อหาที่ทำการแสดงมีเวลาสั้นไปนิด เทคนิคที่นำมาใช้มีความน่าสนใจแปลกตาและไม่เคยเห็นมาก่อน สามารถสร้างบรรยากาศขณะแสดงได้ดีมาก ผู้ชมอยากชมอีกและจะรอชมในรูปแบบที่สมบูรณ์ ผู้ชมอยากได้เพลงหรือคลิปการแสดง นำไปเปิดให้ลูกหลานชม เพราะมีคติสอนใจดีมาก ผู้ชมที่เป็นเด็กชอบหุ่นตัวผีและยมทูต กล้าที่จะเขามาจับและทดลองการแสดง เด็กผู้หญิงชื่นชอบตัวละครที่เป็นผู้หญิง เพราะสีสันทองเสื้อผ้าและลวดลายสวยงามหน้าตาหุ่นสวยงาม

ภาพที่ 131 ภาพนักแสดงภายในตัวร่วม ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

ภาพที่ 132 ภาพการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช ฉาก Overture ใช้เทคนิคฉายกราฟิก ณ หอศิลป์
กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

ภาพที่ 133 ภาพการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช ฉากเปิดตัว บนฉากที่ไม่มีเทคนิคสื่อผสม ณ หอ
ศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

ภาพที่ 134 ภาพการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช ฉากเปิดตัว ใช้โปรเจคเตอร์ฉายในระบบเทคนิคแมปปิ้งร่วมกับตัว ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

ภาพที่ 135 ภาพการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช ฉากเปิดตัว ใช้เทคนิคฉายโปรเจคเตอร์ ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

ภาพที่ 136 ภาพการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช ฉากพระเนมิราชเดินทางกับมาตุลีใช้เทคนิคฉาย
โปรเจคเตอร์ ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

ภาพที่ 137 ภาพการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช ฉากพระเนมิราชท่องแดนนรก ใช้เทคนิคฉาย
โปรเจคเตอร์เทคนิคแมพปีงแอนิเมชันและควัน ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่
5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

ภาพที่ 138 ภาพการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช ฉากพระเนมิราชท่องแดนนรก ใช้เทคนิคฉายโปรเจคเตอร์ ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

ภาพที่ 139 ภาพการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช ฉากดินแดนนรก ใช้เทคนิคการฉายแมพปิ้งแอนิเมชัน ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

ภาพที่ 140 ภาพการแสดงหุ่นพระเนมิราช ฉาก พระเนมิราชกับชาวบ้าน

บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

ภาพที่ 141 ภาพการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราช ฉากระบำชาวบ้าน

ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

ภาพที่ 142 ภาพผู้สร้างสรรค์งานอธิบายความเป็นมาของงานแสดง ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC

บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

ภาพที่ 143 ภาพเด็กให้ความสนใจกับตัวละครหุ่นกระบอกหลังชมการแสดงการทดลองรอบสอง

ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

ภาพที่ 144 ภาพผู้เชิดแสดงหุ่นกระบอกตัวละครพระเนมิราชา ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC

บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

ภาพที่ 145 ภาพเด็กให้ความสนใจกับตัวละครหุ่นกระบอกหลังชมการแสดงการทดลองรอบสอง

ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

ภาพที่ 146 ภาพเด็กให้ความสนใจกับตัวละครหุ่นกระบอกหลังชมการแสดงการทดลองรอบสอง ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

แบบสอบถาม

1. เพศของท่าน

ชาย 36-45 ปี 46-55 ปี

หญิง 16-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี

2. ความสนใจในการชมการแสดงหุ่นกระบอก

สนใจ ไม่สนใจ ไม่ทราบ

รายการ	ระดับความถี่ชม	
	มาก	น้อย
ชมเป็นประจำ	☐	☐
ชมเป็นครั้งคราว	☐	☐
ไม่เคยชม	☐	☐

3. ความตั้งใจที่จะซื้อสินค้า

ตั้งใจ ไม่ตั้งใจ ไม่ทราบ

4. ความตั้งใจที่จะชมการแสดง

ตั้งใจ ไม่ตั้งใจ ไม่ทราบ

5. ความตั้งใจที่จะชมการแสดงหุ่นกระบอก

ตั้งใจ ไม่ตั้งใจ ไม่ทราบ

ภาพที่ 147 ภาพแบบสอบถามจากผู้ชมเด็กในรอบที่สอง ณ หอศิลป์กรุงเทพ BACC

บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

ผลจากการทำแบบสอบถาม

เพลงประกอบการแสดง บทการแสดง	อยู่ในระดับดีและดีมาก 87 %
ฉากประกอบการแสดง	อยู่ในระดับดีและดีมาก 92 %
ตัวหุ่นกระบอกประกอบการแสดง	อยู่ในระดับดีและดีมาก 81 %

ภาพที่ 148 ภาพคณะกรรมการประกาศรางวัล (ซ้าย) ภาพโลรางวัล Special Mention
 สำหรับการแสดงหุ่นกระบอกประยุกต์ เรื่อง พระเนมิราช เดอะมิวสิคัล พัฟเพทโซว์ ณ หอศิลป์
 กรุงเทพ BACC วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560 (ขวา)

4.6.2 การทดลองการแสดง ณ โรงละครตึกกะตุนสตูดิโอแอนเธียเตอร์

การทดลองการแสดง ณ โรงละครตึกกะตุนสตูดิโอแอนเธียเตอร์ เป็นการทดลองการแสดงที่ให้ผู้สนใจแสดงความจำนงเข้าชมการแสดงล่วงหน้า และได้เชิญอาจารย์ที่ปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิมาชมการแสดง เพื่อขอคำวิจารณ์เพื่อนำไปปรับปรุงพัฒนาการการแสดงในลำดับต่อไป ให้สมบูรณ์ โดยการแสดงแบ่งเป็น 2 รอบ รอบ 10.30 น. และ รอบ 14.00 น. แต่ละรอบรองรับผู้เข้าชมได้ 80 ที่นั่ง ระยะเวลาการแสดง 45 นาที เป็นการแสดงฉบับย่อเพื่อตอบรับผลงานวิจัย

จากผลการทดลองการแสดงได้รับคำวิจารณ์จากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ และ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ศักดา ปันเหนงเพ็ชร ได้วิจารณ์ไว้ว่า “การแสดงมีเทคนิคที่เยอะเกินไป โดยเฉพาะเทคนิคสื่อประสมที่ยังไม่สัมพันธ์กับตัวหุ่นที่กำลังแสดง แสงสียังไม่สามารถทำให้หุ่นมีความโดดเด่นเท่าที่ควร แต่ในส่วนเนื้อร้อง เพลง ดนตรี อยู่ในระดับดี เพราะสามารถสร้างความจดจำให้กับผู้ฟังและมีคติสอนใจ แต่อยากให้จับประเด็นเรื่องของศีลธรรมเพียงข้อสองข้อก็เพียงพอ เพื่อไม่เนื้อหาอัดแน่นเกินไป ในส่วนของนวัตกรรมฉาก “ร่ม” ประกอบการแสดงมีความชื่นชอบในความคิด เพราะมันทำหน้าที่แทนโรงหุ่นกระบอกแบบดั้งเดิมได้ดี สามารถนำไปใช้แสดงในสถานที่ต่างๆได้ง่ายและมีราคาต้นทุนการผลิตที่ประหยัด แต่สำหรับการแสดงในครั้งนี้ยังไม่ตอบโจทย์ของผู้วิจัยที่มีแนวทางการคิดค้นการแสดงภายใต้แนวความคิด สวยๆ ง่ายๆ ง่ายๆ เพราะเมื่อชมการแสดงโดยรวมแล้ว ยังรู้สึกว่ามีองค์ประกอบที่หลายหลายและดูแพงกว่าที่คิด”

ในส่วนของผลลัพธ์จากผู้ชมโดยทั่วไปมีความชื่นชอบในแทบทุกส่วนของการแสดง ทั้งเพลง ดนตรี ฉากที่สวยงามที่ผสมผสานเทคโนโลยีการฉายโปรเจคเตอร์แอนิเมชัน ดูแล้วเกิดความรู้สึกสมจริงและเพลิดเพลินเหมือนกลับไปเป็นเด็กอีกครั้ง โดยมีความต้องการเข้าชมในรูปแบบสมบูรณ์ แต่จากคำวิจารณ์ของผู้เข้าชมทั้งสองกลุ่มมีความคิดเห็นตรงกันในเรื่องของการนำเสนอตัวละคร “พระเนมิราช” ที่ยังไม่เห็นบทบาทหน้าที่ในการนำเสนอที่ชัดเจนและดูเป็นเพียงส่วนประกอบย่อยเท่านั้น

ภาพที่ 149 ภาพภายในโรงละครที่ทำการทดลองนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง พระเนมิราช ณ โรงละครตึกกะตุนสตูดิโอแอนเธียเตอร์ บันทึกภาพโดยผู้วิจัยเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2560

ภาพที่ 150 ภาพการทดลองนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง พระเนมิราช ณ โรงละครตึกกะตุนสตูดิโอแอนเธียเตอร์ บันทึกภาพโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2560

4.6.3 การทดลองการแสดง ณ โรงเรียนสารวิทยา

การทดลองการแสดงในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แก้ไขโจทย์ตามคำวิจารณ์จากสองครั้งที่ผ่านมา โดยเฉพาะการทำให้การแสดงครั้งนี้ดูเรียบง่ายภายใต้แนวความคิด สบายๆ ง่ายๆ ง่ายๆ ผู้วิจัยได้ใช้ระบบการขยายเสียงเพียงลำโพงตัวเล็กที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ง่าย ไฟส่องสว่างเพียง 4 ดวง แสดงในห้องที่มีการเรียนการสอนปกติที่มีแสงและเสียงรบกวนจากภายนอก แต่การใช้เครื่องฉายโปรเจคเตอร์ซึ่งใช้เป็นเทคนิคสื่อประสม ยังนำมาใช้ประกอบการแสดง โดยใช้เครื่องฉายที่มีคุณสมบัติธรรมดาทั่วไปในสถานศึกษา เนื่องจากปัจจุบันเครื่องฉายมีราคาถูกลงกว่าแต่ก่อนหลายเท่า นอกจากนี้ ก่อนการแสดงจริง ผู้วิจัยได้เพิ่มเติมเนื้อหาในการทำแบบสอบถามด้วยการฉายวีดิทัศน์การแสดงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิมของคณะหุ่นย่ายะเวง อ่อนละม้ายและกรมศิลปากร รวมทั้งวีดิทัศน์การเทศน์เรื่องพระเนมิราชโดยพระพระภิกษุ เพื่อเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างการเผยแพร่แบบดั้งเดิมและนวัตกรรมการแสดงแบบใหม่ของผู้วิจัย โดยผลลัพธ์ของการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง “พระเนมิราช” ในครั้งนี้ ทำให้ผู้ชมที่เป็นกลุ่มเป้าหมายหลักที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ มีความสนใจและมีความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินไปกับการแสดงที่แปลกใหม่ มีเทคนิคใหม่ที่ช่วยเสริมให้การแสดงดูตื่นเต้นสมจริง เนื้อหาดี ชมแล้วมีคติสอนใจและเกรงกลัวต่อบาปกรรม ซึ่งความคิดเห็นของผู้ชมก่อนการแสดงโดยรวมไม่มีความเข้าใจในเรื่องชาดก และเรื่องพระเนมิราช และรู้สึกเบื่อกับการแสดงหุ่นกระบอกแบบดั้งเดิมที่ดูแล้ววังไม่ชวนให้ติดตาม แต่ชื่นชมในความจืดจางสวยงามของตัวหุ่นกระบอกและการแสดงแบบดั้งเดิม โดยผลลัพธ์ของแบบสอบถามมีผู้ชื่นชอบในระดับดีมากมากกว่า 95 %

ภาพที่ 151 ภาพวีดิทัศน์นำเสนอการแสดงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิมคณะย่ายะเวง อ่อนละม้าย แสดง ณ หอศิลป์ร่วมสมัย ราชดำเนิน งานเทศกาลหุ่นโลก บันทึกโดยผู้วิจัย ปี พ.ศ. 2556

ภาพที่ 152 ภาพวีดิทัศน์นำเสนอการแสดงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิมกรมศิลปากร
งานออกพระเมรุสมเด็จพระเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ณ ท้องสนามหลวง บันทึกโดย
ผู้วิจัย 9 เมษายน พ.ศ. 2555

ภาพที่ 153 ภาพวีดิทัศน์แอนิเมเรื่อง พระเนมิราช จากรายการระจกหกด้าน ฉายนำเพื่อให้ผู้ชมรู้
เรื่องพระเนมิราชก่อนชมการแสดง

ภาพที่ 154 ภาพวีดิทัศน์การเทศน์เรื่อง พระเนมิราช โดยพระภิกษุ จากการเผยแพร่ในโซเชียลมีเดีย
 ฉายนำเพื่อให้ผู้ชมรู้เรื่องการนำเสนอเนื้อเรื่องพระเนมิราชก่อนชมการแสดง

ภาพที่ 155 ภาพการทดลองนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง พระเนมิราช กับกลุ่มเป้าหมาย
 เด็กและเยาวชนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3-4 ณ โรงเรียนสารวิทยา บันทึกภาพโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่
 20 มกราคม 2561

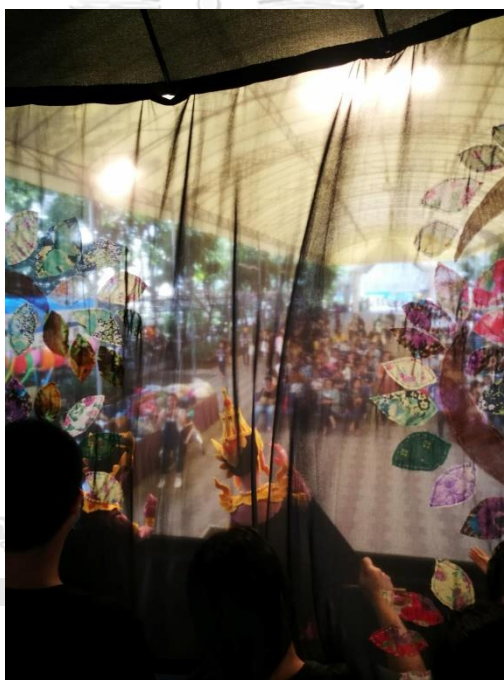
ภาพที่ 156 ภาพการทดลองนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง พระเนมิราช (ฉากนรก)
กับกลุ่มเป้าหมายเด็กและเยาวชนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3-4 ณ โรงเรียนสารวิทยา บันทึกภาพโดย
ผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2561

ภาพที่ 157 ภาพการทดลองนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง พระเนมิราช (ฉากย้อนอดีต)
กับกลุ่มเป้าหมายเด็กและเยาวชนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3-4 ณ โรงเรียนสารวิทยา บันทึกภาพโดย
ผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2561

4.6.4 การทดลองการแสดงงานวันเด็กแห่งชาติ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

การทดลองการแสดงงานวันเด็กแห่งชาติ ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เป็นการแสดงแบบเปิด ไม่สามารถควบคุมสภาพแวดล้อมโดยรอบได้ ผู้วิจัยใช้ระบบล่าสุดที่ทำการแสดง ณ โรงเรียนสารวิทยา โดยใช้ระบบแสงส่องสว่างพื้นฐาน และไม่มีการฉายเทคนิคแมปปิงแอนิเมชัน ณ เวทีกลางแจ้ง โดยผลตอบรับจากผู้ชมซึ่งเป็นกลุ่มเด็กและผู้ใหญ่ในปริมาณที่เท่ากัน มีความคิดเห็นในเรื่องเนื้อหาที่น่าเสนอ เป็นเนื้อหาดีมีประโยชน์ ดูแล้วสนุก เพลงไพเราะ น่าติดตาม และชื่นชอบโรงหุ่นและตัวหุ่นกระบอกแบบใหม่ที่มีความเรียบง่ายสามารถเคลื่อนย้ายการแสดงไปในที่ต่างๆ ได้สะดวก ไม่ต้องก่อสร้างโรงหุ่นที่ใช้เวลาและงบประมาณมากเหมือนแต่ก่อน

ภาพที่ 158 ภาพภายในตัวร่วมที่ใช้แทนโรงหุ่นกระบอกแบบดั้งเดิม
แสดงเรื่อง พระเนมิราช ณ เวทีกลางแจ้ง ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย บันทึกภาพโดยผู้วิจัย
วันที่ 13 มกราคม 2561

ภาพที่ 159 ภาพการแสดงหุ่นกระบอก พระเนมิราช ณ เวทีกลางแจ้ง ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย บันทึกภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 13 มกราคม 2561

4.6.5 การทดลองการแสดงผลงาน Bangkok Art Festival : BAF 2018

การทดลองการแสดงผลงาน Bangkok Art Festival : BAF 2018 ณ ลานกิจกรรม ห้างสรรพสินค้าสยามสแควร์วัน เป็นการแสดงกาลแจ้ง โดยทีมงานนักแสดงเป็นทีมนักแสดงและทีมงานหลัก 3 ท่าน และนักศึกษาอาสาสมัคร 4 ท่าน ที่ไม่มีพื้นฐานการแสดงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิมหรือทักษะเกี่ยวกับการแสดงใดๆ ก่อนการแสดงหนึ่งวันมีการซ้อมการแสดงโดยการซ้อมลำดับการเข้าออกของตัวละครแต่ละตัว ฝึกหัดท่าพื้นฐาน ภาษาท่าทาง ท่องบท และซ้อมกับกับดนตรีประกอบการแสดงและระบบสื่อประสม

การเตรียมและขนย้ายอุปกรณ์ในวันและเวลาแสดงจริงได้ทำการเตรียมอุปกรณ์ประกอบการแสดงพร้อมทีมงานไปยังสถานที่ทำการแสดง และใช้เวลาในการประกอบโรงหุ่นสำหรับแสดงและเทคนิคสื่อประสมต่างๆประมาณ 15 นาที แล้วทำการเคลื่อนย้ายโรงหุ่นและอุปกรณ์ดังกล่าวเข้าพื้นที่หน้าเวทีการแสดงเพื่อเตรียมตัวแสดง 3 นาที

การแสดงครั้งนี้เป็นการแสดงกลางแจ้งในเวลาพลบค่ำที่มีแสงรำไร ไม่ได้มีตติสนิทเหมือนในหอการแสดงที่สามารถควบคุมสื่อประกอบต่างๆ ได้ โดยก่อนการแสดงมีการแนะนำที่มาและเนื้อเรื่องย่อของการแสดงพร้อมไปกับการขนย้ายอุปกรณ์โรงหุ่นเข้าพื้นที่แสดง เพื่อให้ผู้ชมมีความเข้าใจก่อนการแสดงจริง การแสดงยังคงใช้สื่อมัลติมีเดียเครื่องฉาย 2 เครื่อง โดยฉายภาพฉากด้านบนและด้านล่างเป็นบรรยากาศของเหตุการณ์ที่กำลังดำเนินเรื่อง โดยเครื่องฉายทั้ง 2 เครื่อง ทำงานไปพร้อมๆ กับเสียงดนตรีและเสียงบรรยายประกอบการแสดง ผลจากการแสดงครั้งนี้มีการประเมินจากทีมงานดังนี้

1. เทคนิคสื่อประสมสามารถทำงานได้ดี บอกเล่าเนื้อหาสร้างความแปลกตาและตื่นเต้นให้กับผู้ชมให้อารมณ์ร่วมขณะทำการแสดง
2. ผู้ชมมีความเข้าใจในเนื้อเรื่องที่นำเสนออย่างชัดเจนตรงประเด็นไม่ซับซ้อน
3. ผู้ชมมีความชื่นชอบในเรื่องของเนื้อหาทำนองเพลงและดนตรีประกอบการแสดง เมื่อฟังแล้วมีความไพเราะสร้างความจดจำให้แก่ผู้ชมและเนื้อเพลงมีความหมายที่ดีตรงประเด็นกับการสื่อสาร ผู้ชมในกลุ่มเด็กเกรงกลัวต่อบาปที่ตัวละครดำเนินเรื่อง
4. ตัวหุ่นกระบอกน่ารักไม่น่ากลัวดูแปลกตาเหมือนตัวการ์ตูน
5. การเคลื่อนไหวของตัวหุ่นขณะทำการแสดงยังมีความสับสนในบางช่วง เช่นขณะเจรจาที่ตัวหุ่นที่มีความคล้ายกันสองสามตัวขยับไปพร้อมๆ กัน จึงทำให้ผู้ชมสับสนว่าตัวไหนกำลังเจรจา
6. ฉากห้องแดนนรกมีความตื่นเต้นด้วยเสียงประกอบการแสดง ภาพสื่อประสมสามารถสร้างอารมณ์ร่วมระหว่างผู้ชมได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในกลุ่มเด็ก ที่ได้รู้สึกกลัวต่อตัวละครที่แสดงถึงบทบาทผีปีศาจ
7. ฉากและโรงหุ่นกระบอกมีความแปลกตาและสวยงามไม่เคยเห็นมาก่อน ผู้ชมชอบในความคิดสร้างสรรค์ที่นำรอมมาเป็นฉากประกอบการแสดง ขนย้ายง่าย แต่มีข้อเสียในเรื่องของสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการเข้าชมประกอบการแสดง เนื่องด้วยหากมีลมแรงจะทำให้ฉากร่มต้านลมพัดไหวไปมา และยากต่อการเชิดแสดง

ภาพที่ 160 ภาพนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอก พระเนมิราช งาน Bangkok Art Festival : BAF 2018

ณ ลานกิจกรรมห้างสรรพสินค้าสยามสแควร์วัน มีการใช้สื่อประสมการฉายภาพแอนิเมชันโปรเจคเตอร์ในส่วนฉากบนและล่างของโรงหุ่นที่สร้างจาก “ร่ม” ในฉากเมืองมนุษย์ โดยนักแสดงอาสาสมัครที่ไม่มีพื้นฐานการแสดงหุ่นกระบอกทั้งแบบดั้งเดิมหรือแบบใหม่ วันที่ 18 มีนาคม 2561 บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 161 ภาพผู้ชมในกลุ่มครอบครัวกับนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอก พระเนมิราช งาน Bangkok Art Festival : BAF 2018

ณ ลานกิจกรรมห้างสรรพสินค้าสยามสแควร์วัน มีการใช้สื่อประสมการฉายภาพแอนิเมชันโปรเจคเตอร์ในส่วนฉากบนและล่างของโรงหุ่นที่สร้างจาก “ร่ม” ในฉากแดนนรก โดยนักแสดง

อาสาสมัครที่ไม่มีพื้นฐานการแสดงหุ่นกระบอกทั้งแบบดั้งเดิมหรือแบบใหม่ วันที่ 18 มีนาคม 2561 บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

โดยรวมของการทดลองการแสดงซึ่งมีเป็นการออกทำการแสดงจริงกับปริมาณทีมงาน เวลา และความพร้อมทักษะของนักแสดงในสถานที่จริง พบว่า นวัตกรรมการแสดงชุดนี้สามารถตอบโจทย์ในการคิดสร้างสรรค์ผลงานการแสดงหุ่นกระบอกใหม่ที่สามารถสร้างความแปลกใหม่ มีเนื้อหาสาระที่น่าสนใจมีประโยชน์ สนุกสนานตื่นเต้น และสามารถตอบโจทย์ในการนำเสนอผลงานต่อผู้สนับสนุนได้เป็นอย่างดี เนื่องจาก ความรวดเร็วในการติดตั้ง ความสนุกในเนื้อหาการแสดง และความแปลกใหม่ที่สร้างความประทับใจให้กับคนดู

4.6.6 การแสดงนวัตกรรมหุ่นกระบอกไทย เรื่อง “พระเนมิราช” ฉบับสมบูรณ์

การแสดงนวัตกรรมหุ่นกระบอกไทยเรื่อง “พระเนมิราช” ได้จัดขึ้นอีกครั้งในฉบับสมบูรณ์ด้วยการส่งเสริมจากกองทุนส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม โครงการร้องรำทำเพลง กรมส่งเสริมวัฒนธรรม จำนวน 2 รอบการแสดง รอบ 14.00 น. เป็นการแสดงรอบซ้อมใหญ่ มีการบรรยายพิเศษเกี่ยวกับเบื้องหลังการแสดง รอบ 18.00 น. เป็นรอบการแสดงจริง ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2561 ณ หอประชุมเล็กศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ใช้เวลาในการแสดง 46 นาที โรงละครสามารถบรรจุผู้ชมได้ 400 ที่นั่งสำหรับเก้าอ้นนั่งชมปกติ และเป็นการเปิดให้เข้าชมโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

การติดตั้งอุปกรณ์การแสดง

การแสดงฉบับสมบูรณ์นี้ได้มีการปรับเปลี่ยนขนาดการแสดงให้ใหญ่ขึ้น เพื่อให้เหมาะกับสถานที่ทำการแสดงที่มีขนาดใหญ่ ทีมผู้วิจัยปรับขยายการแสดงโดยใช้ร่มที่ใช้ประกอบเป็นฉากหุ่นจำนวน 5 คัน เป็นร่มที่มีขนาดต่างกันคือ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2.85 เมตร จำนวน 3 คัน ขนาด 2.50 เมตร จำนวน 2 คัน และจัดวางระดับของร่มให้มีระยะสูงต่ำต่างกัน ร่มที่ขนาดเล็กอยู่ในระดับสูงกว่าร่มที่มีขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่แนวกลางด้านหน้าทีวางเรียงต่อกันในแนวหน้ากระดานยาว 9 เมตร มีแผงหน้าสูง 1.20 เมตร ยาม 10 เมตร ติดด้วยโครงไม้ซึ่งผ้าสีเทา 30% เป็นฉากรองรับระบบสื่อผสมโปรเจคเตอร์แอนิเมชัน ขณะเดียวกัน ร่มขนาดเล็กที่ตั้งอยู่แผงหลังที่ยกระดับสูงขึ้น 1.65

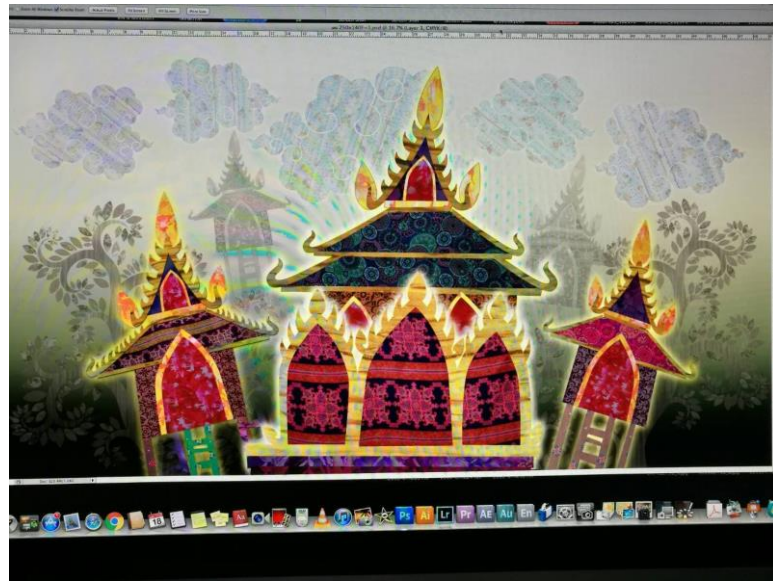
เมตร และ 1.85 เมตร วางระยะห่างกัน 5 เมตร โดยร่มขนาดเล็กจัดวางสลับห่างระหว่างร่มใหญ่ ด้านหน้า ส่วนช่องว่างด้านหลังระหว่างร่มใหญ่ทั้ง 3 ทีมงานได้จัดทำแผงผ้าสูง 1.50 เมตร ด้านซ้าย และสูง 1.70 เมตร ด้านขวา แผงหลังร่มใหญ่ทั้ง 2 จะทำหน้าที่บังส่วนล่างของผู้เซิตที่ทำการเชิดแสดง อยู่ภายในร่มเล็กด้านบนหลังเช่นกัน ฉากหลังของเวทีการแสดงเป็นพื้นสีขาวต่างจากการทดลอง ช่วงแรกที่ผู้วิจัยออกแบบเป็นฉากหลังและแผงบังผู้แสดงด้านหน้า รวมทั้งพื้นรมและฉากผ้าของร่มเป็น สีดำทั้งหมด

ภาพที่ 162 ภาพฉากประกอบการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนมิราชฉบับสมบูรณ์ แสดงให้เห็นการจัดวางโครงสร้างร่มที่นำมาเป็นโรงหุ่นและฉากประกอบการแสดง โดยเปลี่ยนจากผ้า ที่รองรับการฉายสื่อประสมจากผ้าสีดำเป็นผ้าสีเทา เพื่อให้ระบบการฉายทำงานได้เต็มประสิทธิภาพ ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย วันที่ 24 มิถุนายน 2561 บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

ฉากผ้าประกอบการแสดง ผู้วิจัยได้ออกแบบลดทอนภาพโดยระบบคอมพิวเตอร์ กราฟิก ซึ่งเปลี่ยนจากการเย็บเศษผ้าปะติด เพื่อสะดวกต่อการเก็บรักษาและลดระยะเวลาการทำงาน ผ้าที่ออกแบบจะนำมาติดตั้งในแต่ละร่มจำนวน 3 ผืน ต่อร่ม 1 คัน ความยาวของผ้าแต่ละผืนเฉลี่ยยาว 3 เมตร สูง 1.35 เมตร ซึ่งมีความยาวกว่าร่มที่ใช้ทดลองการแสดงในครั้งแรก และเปลี่ยนจากพื้นสีดำ เป็นพื้นสีขาวหรือสีอ่อนเพื่อให้เป็นพื้นรองรับระบบสื่อประสม การเปลี่ยนผ้าจากสีดำเป็นสีอ่อนนั้น เพื่อประโยชน์ของการฉายภาพที่ชัดเจนขึ้น

ภาพที่ 163 ภาพการออกแบบฉากผ้าพิมพ์ในระบบคอมพิวเตอร์ของการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระ
เนมิราชฉบับสมบูรณ์

ในภาพแสดงให้เห็นรูปแบบของฉากที่นำลายผ้าปะติดมาวางในระบบคอมพิวเตอร์ แทนการเย็บผ้าจริง
แล้วนำไปพิมพ์ผ้าในระบบอิงค์เจ็ท ออกแบบโดยผู้วิจัย

การประกอบโรงหุ่นและฉากประกอบการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง พระเนมิราช
ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง ซึ่งเป็นเวลาที่มากกว่าปกติ เนื่องด้วยผ้าแต่ละชิ้นไม่ได้เย็บติดคู่ไปกับร่มที่
ใช้เป็นโรงหุ่นการแสดง รวมถึงมีการวางระบบแสงสีเสียงและระดับชั้นของเวลาที่ใช้แสดง ซึ่งทีมงาน
ไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าติดตั้งงานหรือซ้อมการแสดงก่อนการแสดงจริงแต่โดยรวมถือว่าเป็นเวลาที่
ค่อนข้างรวดเร็วสำหรับการจัดงานแสดงที่มีขนาดใหญ่

ภาพที่ 164 ภาพการติดตั้งฉากประกอบการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนมิราชฉบับสมบูรณ์ ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย วันที่ 24 มิถุนายน 2561 บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

การใช้สื่อประสมในการแสดงฉบับสมบูรณ์ ทีมผู้วิจัยได้ออกแบบเครื่องฉายเพียงเครื่องเดียวเพื่อฉายเทคนิคแมปปิงแอนิเมชันประกอบการแสดง ซึ่งต่างจากทดลองการแสดงในช่วงแรกที่ทีมงานใช้เครื่องฉายจำนวน 2 เครื่อง สำหรับฉากบ่นรม 1 เครื่อง แผงบังนักแสดงช่วงล่าง 1 เครื่อง ระหว่างการออกแบบต้องมีการตีตารางตำแหน่งของวัสดุต่างๆ ที่จะรองรับภาพ ซึ่งต้องอาศัยความชำนาญและแม่นยำ โดยก่อนการแสดงจริง ทีมงานผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อทำการทดลองวางตำแหน่งร่มและการตีตารางกราฟิก แล้วนำมาออกแบบจัดทำกราฟิกแอนิเมชันในรูปแบบ 3 มิติ (3D animation) ในการออกแบบสื่อประสมนี้ ทีมงานได้วางแผนออกแบบให้มีแสงสีประกอบการแสดงอยู่ในเรื่องานกราฟิกไปด้วยในตัว เพื่อขณะแสดงจะสามารถป้องกันการรบกวนของแสงสี ซึ่งเป็นคนละระบบกับสื่อประสม

ภาพที่ 165 ภาพระบบการฉายโปรเจคเตอร์สื่อประสมและการติดตั้งระบบเสียง
ประกอบการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนมิราชฉบับสมบูรณ์
โดยมีการตั้งเครื่องฉายและวางระบบด้านหน้าของเวทีการแสดง ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรม
แห่งประเทศไทย วันที่ 24 มิถุนายน 2561 บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

การออกแบบแสงสีเสียงประกอบการแสดงฉบับสมบูรณ์ถูกออกแบบตามอุปกรณ์ที่
ทางโรงละครมีไว้แล้ว โดยใช้การหยอดแสงสีตามตำแหน่งเพื่อสร้างบรรยากาศร่วมเท่านั้น และเพื่อ
ไม่ให้รบกวนระบบสื่อผสม รวมถึงระบบเสียงที่จัดวางระบบลำโพงหน้าและข้างขวาเท่านั้น ไม่ได้
ออกแบบระบบเสียงรอบทิศทาง เนื่องด้วยเวลาเข้าติดตั้งงานและทดสอบการแสดงมีเวลาจำกัด

การจัดที่นั่งชมการแสดงในครั้งแรก ผู้วิจัยได้จัดที่นั่งผู้ชมเป็นแนวระนาบกับพื้นที่
หอประชุมทุกที่นั่ง แต่เมื่อได้ทดสอบมุมมองการแสดงแล้วพบว่า การแสดงโดยรวมดูสวยงามแต่เห็น
ตัวละครที่เป็นหุ่นทำการแสดงได้ไม่ครบทุกมุม เนื่องด้วยความสูงของร่มแผงหน้ามีความสูงเกินไป ทำ
ให้หลังคาร่มชั้นล่างบังตัวละครที่อยู่บนฉากร่มชั้นสอง หรือผู้ชมที่อยู่มุมด้านข้างทั้งสองข้างและอยู่
ส่วนหน้าเวทีจะไม่เห็นตัวแสดงที่อยู่ชั้นสอง แต่หากชมในระยะไกล จะเห็นการแสดงครบทุกมุมและ
สวยงาม ปัญหาดังกล่าวได้ถูกแก้ไขโดยผู้วิจัยได้จัดระบบการเข้าออกและตำแหน่งของตัวละครใหม่
เพื่อให้ผู้ชมทุกคนเห็นตัวละครได้ครบทุกมุม โดยบางฉากมีการย้ายตำแหน่งตัวละครมาอยู่ในแผงฉาก
หรือร่มด้านล่างแทน แต่ในฉากสวรรค์และฉากจบ ผู้วิจัยยังคงให้ตัวละครอยู่ในฉากบนชั้นสองข้าง
เช่นเดิม แต่แก้ไขปัญหาด้วยการย้ายตำแหน่งร่มและจัดแสงเพื่อเน้นให้ตัวละครเด่นขึ้นมา รวมถึงปรับ
ที่นั่งของผู้ชมให้เป็นลักษณะการจัดแบบพื้นราบในส่วนด้านหน้าและอัฒจันทร์ตั้งแต่กลางหอประชุม

เป็นการจัดที่นั่งตามปกติของการแสดงในหอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ทำให้ผู้ชมเห็นการแสดงได้ครบแทบทั้งหมด ยกเว้นแถวหน้าที่อยู่ใกล้เวทีเกินไป ที่จะเห็นตัวละครชั้นบนไม่ชัด แต่ยังเข้าใจเนื้อหาของการแสดงได้ครบ

ภาพที่ 166 ภาพการจัดวางที่นั่งชมในแบบวางระนาบกับพื้นหอประชุม

โดยหลังจากทดสอบระบบ ได้เห็นข้อผิดพลาดของการจัดวางที่นั่งผู้ชมระดับราบ ทำให้ผู้ชมไม่สามารถเห็นการแสดงได้ทั่วถึง ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย วันที่ 24 มิถุนายน 2561 บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 167 ภาพผู้ชมนั่งชมการแสดงบนอัฒจันทร์ฉากประกอบการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนรมิราช ฉบับสมบูรณ

ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย วันที่ 24 มิถุนายน 2561 บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

การแสดงนวัตกรรมหุ่นกระบอกไทยเรื่อง “พระเนมิราช” ที่ถึงแม้ว่าจะเป็นการแสดงสมัยใหม่ แต่ก่อนการแสดงผู้วิจัยยังคงยึดหลักของการแสดงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิมไว้ครบถ้วน มีการรำไหว้ครูหุ่นก่อนการแสดงด้วยการใช้เทคนิคสื่อประสมแมปปิงแอนิเมชันสร้างฉากให้หุ่นรำเพลงไหว้ครูด้านหน้า และก่อนเข้าการแสดงหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช ผู้วิจัยได้บรรยายที่มา แนวความคิดของการแสดงให้ผู้ชมก่อนการแสดงเพื่อสร้างความเข้าใจในเนื้อหา วิธีคิด และวัตถุประสงค์ของการนำเสนอ

รอบการแสดง 14.00 น. รอบซ้อมใหญ่

การแสดงรอบซ้อมใหญ่เป็นการจัดแสดงเหมือนจริง โดยให้ผู้ชมเข้าชมการแสดงได้ตามปกติ มีผู้เข้าชมทุกวัยสำรองที่นั่งเข้าชมการแสดงประมาณ 300 ที่นั่ง ผลลัพธ์ของการแสดง ผู้ชมมีความชื่นชอบในความสวยงามและความสนุกสนานของการแสดง ชอบแนวความคิดในการนำเสนอ วิธีการแสดงที่นำเทคนิคสื่อประสมมาประกอบการแสดง รมที่ใช้ประกอบการแสดงดูแปลกตามีความสร้างสรรค์สวยงาม สามารถเปลี่ยนฉากได้ด้วยการหมุน ดูสนุก ดนตรีไพเราะติดหู ได้แง่คิดจากเนื้อหา ในการทำความดีละเว้นความชั่ว รู้จักตัวละครพระเนมิราชและตัวละครประกอบอื่นๆ รู้ที่มาที่ไปของพระเนมิราชชาดก

การบรรยายเบื้องหลังของการคิดค้นการแสดง ผู้เข้าฟังมีความพอใจและมีความเข้าใจในแนวความคิดออกแบบมากขึ้น สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดเป็นสื่อการสอนในสถาบันการศึกษาได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 168 ภาพจบการแสดงที่สื่อถึงโลกมนุษย์และดินแดนสวรรค์ ใช้ระบบการฉายโปรเจคเตอร์ กราฟิกแอนิเมชันประกอบการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนมิราชฉบับสมบูรณ์
 ในภาพแสดงให้เห็นว่าผู้ชมแถวหน้าไม่สามารถเห็นการแสดงได้ทั่วถึง ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย วันที่ 24 มิถุนายน 2561 บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

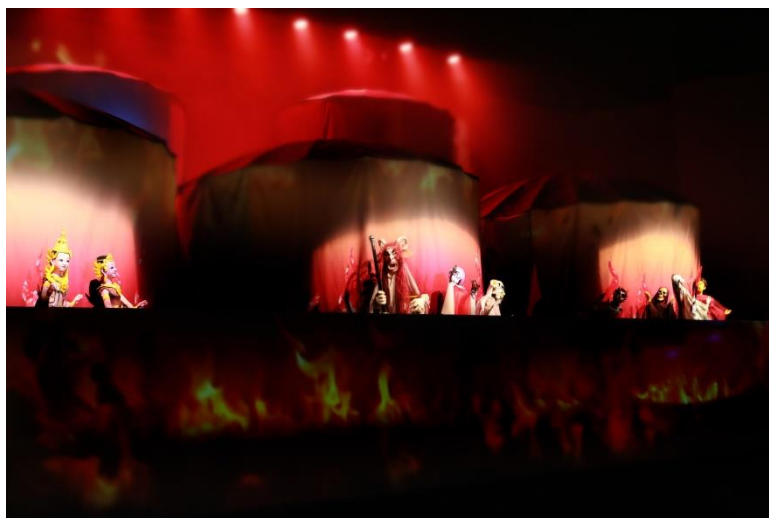

ภาพที่ 169 ภาพการบรรยายเบื้องต้นหลังการสร้างงานการแสดงการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนมิราชฉบับสมบูรณ์
 ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย วันที่ 24 มิถุนายน 2561 บันทึกโดยทีมงานผู้วิจัย

รอบการแสดง 18.00 น. รอบการแสดงจริง

การแสดงจริงมีผู้เข้าชมการแสดงเต็มที่นั่งของหอประชุมเล็กศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทยจำนวน 400 ที่นั่ง ได้รับเกียรติจากผู้ตรวจราชการกระทรวงวัฒนธรรม ผู้อำนวยการศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. ศักดา ปันเหน่งเพ็ชรมาเป็นเกียรติเข้าชมการแสดง ผลลัพธ์ของการแสดง ผู้ชมมีความชื่นชอบในการนำเสนอเนื้อหาที่มีประโยชน์ต่อผู้ชม โดยเนื้อหาที่มีประโยชน์ทั้งในกลุ่มเด็กและผู้ชมทั่วไป นวัตกรรมที่นำเสนอของการแสดงมีความสวยงาม สร้างสรรค์ประทับใจ มีความแปลกใหม่ ชื่นชมนวัตกรรมการใช้ร่วมเป็นฉากประกอบการแสดง ชื่นชอบเทคนิคสื่อประสมแมพิงแอนิเมชันทำให้การแสดงดูสมจริงสวยงาม ชมแล้วเหมือนกลับไปเป็นเด็กอีกครั้ง สื่อประสมทำให้เกิดจินตนาการสร้างสรรค์ ชื่นชอบดนตรีและเพลงประกอบการแสดง ฟังแล้วติดหูผู้ชม มีเนื้อหาดีไพเราะ เนื้อเรื่องที่ทำการแสดงสร้างความเข้าใจในหน้าที่ของตัวละคร โดยศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. ศักดา ปันเหน่งเพ็ชร ได้สัมภาษณ์ผู้ชมในวัยเด็กหลังจบการแสดงและได้คำตอบจากเด็กว่า พระเนมิราชเดินทางไปดินแดนนรกและสวรรค์แล้วนำสิ่งที่พบเห็นมาสอน รู้จักความดีความชั่ว ดูแล้วไม่กล้าทำบาป ชมแล้วเข้าใจการอธิษฐานบารมีในการทำความดีของตัวละครพระเนมิราช ซึ่งเป็นหัวใจหลักของการแสดง สิ่งที่ต้องปรับปรุงสำหรับการแสดงคือเรื่องตำแหน่งตัวละครที่อยู่บนฉากมัมในระดับสูง ทำให้ผู้ชมในแนวหน้าทั้งแถวไม่สามารถเห็นบทบาทของตัวละครได้ แต่รู้ว่าตัวละครทำการแสดงอยู่ เนื่องด้วยมีแสงสีที่ดึงดูดสายตาผู้ชม รวมถึงเสียงบรรยายและเสียงสนทนาของตัวละคร หลังจบการแสดงและแสดงความยินดีต่อทีมงานผู้วิจัยและสร้างสรรค์ผลงานครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เปิดเวทีหลังการแสดงทั้งหมดเพื่อให้ผู้ชมมีส่วนร่วมเข้าชมเบื้องหลังการแสดง มีการถ่ายภาพหุ่นกับผู้ชม ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีเด็กเล็กเข้าชมการแสดงเป็นจำนวนมาก และเด็กมีความชื่นชอบตัวหุ่นกระบอกที่ใช้แสดงประกอบทุกตัว โดยเฉพาะตัวหุ่นเปรตข้าช้อน เด็กชายข้าช้อน ยมบาลและยมทูต ซึ่งเด็กๆ ไม่มีความรู้สึกกลัวในตัวละครที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นมา ถึงแม้ว่าตัวละครนั้นจะแสดงเป็นภูติผีก็ตาม แต่ผู้ชมเด็กภายในงานจะเกรงกลัวต่อการทำบาป เพราะไม่อยากตกนรก ไม่อยากให้ยามทูตลงโทษ นับเป็นผลสำเร็จในระดับที่น่าพอใจของการออกแบบคิดค้นนวัตกรรมการแสดงพระเนมิราชครั้งนี้

ภาพที่ 170 ภาพฉากนรกที่ใช้ระบบการฉายโปรเจคเตอร์กราฟิกแอนิเมชัน
การแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนมิราชฉบับสมบูรณ์ ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย วันที่ 24 มิถุนายน 2561 บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 171 ภาพจบการแสดงที่สื่อถึงโลกมนุษย์และดินแดนสวรรค์ ใช้ระบบการฉายโปรเจคเตอร์
กราฟิกแอนิเมชันประกอบการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนมิราชฉบับสมบูรณ์
ในภาพแสดงให้เห็นว่าผู้ชมที่นั่งในระดับสูงสามารถเห็นการแสดงได้ทั่วถึง ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์
วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย วันที่ 24 มิถุนายน 2561 บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 172 ภาพผู้ชมจากภาควิชานาฏยศิลป์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมแสดงความยินดีกับผู้วิจัย ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย วันที่ 24 มิถุนายน 2561 บันทึกภาพโดยทีมงานผู้วิจัย

ภาพที่ 173 ภาพผู้ชมที่ให้ความสนใจต่อตัวละครหุ่นกระบอกประกอบการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนมิราชฉบับสมบูรณ์ ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย วันที่ 24 มิถุนายน 2561 บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 174 ภาพ ศ กิตติคุณ ดร ศักดา ปั่นเหง่งเพชร สัมภาษณ์ผู้ชมหลังจบการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนมิราชฉบับสมบูรณ์ ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย วันที่ 24 มิถุนายน 2561 บันทึกภาพโดยทีมงานผู้วิจัย

ภาพที่ 175 ภาพผู้ชมวัยเด็กถ่ายภาพคู่กับตัวละครเปรตภูติผีประกอบการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนมิราชฉบับสมบูรณ์ ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย วันที่ 24 มิถุนายน 2561 บันทึกภาพโดยทีมงานผู้วิจัย

4.7 มุมมองของผู้ชมที่มีต่อการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่องพระเนมิราช

ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร. สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ราชบัณฑิต

การแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราชที่ได้ชม ณ โรงละคร ตึกกะตุนสตูดิโอแอนเธียเตอร์ “ได้ทำให้รู้สึกว่าคุณเองกลับไปเป็นเด็กอีกครั้ง ดูแล้วสนุกดี เพลงที่นำมาประกอบการแสดงฟังแล้วดีหู แต่ก็อยากให้เพลงสนุกมากกว่านี้ เพราะในเมื่อก็ฝึกกฎการสร้างสรรค์งานขึ้นมาแล้ว บทบาทของพระเนมิราชยังไม่เห็นชัดเจนเท่าไรนัก อยากให้ปรับแก้ไขเรื่อบทบาทให้มีความโดดเด่นมากกว่านี้ เนื้อหาส่วนของโลกปัจจุบันมีความสนุกสนานของตัวละคร แต่บทเนื้อหาดูไม่เป็นธรรมชาติและอัดแน่นเกินไป สามารถเอามาแค่ประเด็นสองประเด็นก็พอ เทคนิคสื่อประสมการฉายแมพปีงแอนิเมชันยังไม่ลงตัว ครอบคลุมการแสดงและสายตาของผู้ชม แย่งกันเด่นจนเกินไป ในตอนแรกอยากเอาร่มออกไป เพราะอยากเน้นที่ตัวหุ่น แต่พอได้ระดมความคิดหลังจากได้ชมการแสดงแล้ว ชื่อความคิดที่นำมารวมมาประกอบการแสดง ความคิดดี การแสดงโดยรวมทั้งหมด ยังดูแพงเกินแนวความคิด สวยๆ ง่ายๆ ง่ายๆ อยากให้ลองปรับในขนาดเล็กๆ ดู ว่าสามารถสร้างสรรค์ได้แค่ไหน”

ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร. ศักดา ปั้นเหน่งเพชร

วิจารณ์ผลงานในวันทดลองการแสดง ณ โรงละครตึกกะตุนสตูดิโอแอนเธียเตอร์ “การแสดงโดยรวมเป็นที่น่าพอใจ แต่ยังไม่อยากนำเสนอความคิดเห็นมากไปกว่านี้ เนื่องด้วยยังไม่มีการแสดงที่สมบูรณ์ โดยอยากเสริมให้บทบาทของพระเนมิราชโดดเด่นมากกว่านี้ เช่น ตอนท้ายของการแสดง ควรจะมีวัจนภาษาที่พระเนมิราชสื่อถึงผู้ชมให้ดีดูและเป็นข้อคิดที่โดดเด่น และมีความคิดเห็นด้วยกับ ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร. สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ราชบัณฑิต ที่การนำเสนอยังไม่ตอบโจทย์ สวยๆ ง่ายๆ ง่ายๆ แต่โดยส่วนตัวรู้สึกชอบ”

วิจารณ์ผลงานในวันแสดงฉบับสมบูรณ์ ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย วันที่ 24 มิถุนายนพ.ศ. 2561 เวลา 18.00 น. “สาระสำคัญที่ท่านได้จากการแสดงครั้งนี้ โดยอาจารย์มีการสัมภาษณ์เด็กเล็กที่เข้าชมการแสดง ว่าเห็นอะไรในการแสดง โดยคำตอบจากเด็กตอบว่า เห็นปีศาจที่อยู่ในรก เพราะทำความชั่ว และมีคำถามเกี่ยวกับละครเอกว่าชื่อว่าอะไร มีคำตอบจากเด็กผู้ชมว่า พระเนมิราช นี่เป็นคำตอบที่ได้ผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ของผู้วิจัย ส่วนฉากต่างๆที่ทำการแสดงนั้นก็ยังสามารถสร้างจินตนาการได้สมจริง จนทำให้ผู้ชมในวัยเด็กเกิดความกลัว ซึ่งก็เป็นผลสำเร็จ

เช่นกัน นอกจากนั้นยังมีคำถามจากอาจารย์เกี่ยวกับการทำความดีละเว้นความชั่วแก่ผู้ชมว่า หากเราไม่ยอมยกตนยกเรา เราจะต้องทำเช่นไร คำตอบจากผู้ชมในวัยเด็กตอบว่า ต้องทำความดี ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญของงานวิจัย และได้กล่าวถึงอาจารย์สุรพล วิรุฬห์รักษ์ที่ท่านได้ดูแลและให้คำปรึกษาแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี ในการชมนั้นมีประเด็นสำคัญอยู่ 2 ประเด็น คือ 1. เนื้อเรื่องที่เข้มข้น 2. ตัวละคร โดยตัวละครที่ทำการแสดงจะมีตัวละครที่สร้างขึ้นใหม่ คือ ข้าช้อน ที่ตัวละครเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความดีและความชั่ว ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ เรื่องของฉาก ดนตรีและบทสนทนา ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญตลอดทั้งเรื่อง การแสดงชุดนี้มีทั้งขนาดใหญ่และขนาดย่อม ซึ่งจัดอยู่ในอุตสาหกรรมการแสดง โดยยกตัวอย่างการแสดง KANN Show ที่ใช้เทคโนโลยีประกอบการแสดง การชุดนี้ก็เช่นกัน ถึงแม้ว่าจะเป็นการแสดงขนาดย่อม แต่ก็เป็นส่วนหนึ่งในอุตสาหกรรมที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิดที่นำไปต่อยอดงานอุตสาหกรรมบันเทิงได้เช่นกัน เป็นสิ่งที่ทำให้เราเพลิดเพลินมีความสุข แล้วได้รับสิ่งที่ดีเกิดความคิดที่ดีจากคำสอน เป็นประโยชน์ต่อการชม”

คณะกรรมการเทศกาลละครกรุงเทพ 2017

ครูแดง กิตติศักดิ์ สุวรรณโกสิน นักวิจารณ์การแสดง (ชมรมวิจารณ์ศิลปะการแสดง)

คุณประดิษฐ์ ปราสาททอง ประธานการจัดงานเทศกาลละครกรุงเทพ 2017 (รางวัลศิลปาธร)

รางวัล Special Mention จากเทศกาลละครกรุงเทพ 2017 ถือว่าเป็นรางวัลพิเศษจากการประกาศผลรางวัลในเทศกาลละครครั้งนี้ โดยคณะกรรมการการจัดงานและผู้ทรงคุณวุฒิได้ตัดสินใจให้การแสดงหุ่นกระบอกไทยประยุกต์เรื่อง “พระเนมิราช เดอะมิวสิคัล พัพเพทโชว์” ให้ได้รับรางวัลดังกล่าว โดยรางวัลนี้มีความหมายของการเป็นที่กล่าวขานและเป็นที่ชื่นชมและชื่นชมของผู้ชมและคณะกรรมการการตัดสินให้รางวัลในเทศกาลมากที่สุด โดยมีรายละเอียดของเหตุผลการให้รางวัลนี้แก่ผู้สร้างสรรค์ว่า “เมื่อเทศกาลละครครั้งก่อนหรือครั้งใดจำไม่ได้แน่ชัด ได้ชมการแสดง 2 ชุด ชุดรำซัดซาตรี และ ชุดการแสดงมโนห์รา ได้เห็นความงดงามของตัวหุ่นกระบอกไทยที่วิจิตรสวยงามพร้อมกับการแสดงที่งดงามโดดเด่นตื่นตาตื่นใจ ไม่เคยเห็นการแสดงที่ใดเคยเช่นแบบนี้ เพราะการแสดงได้ใช้ดนตรีไทยที่ไพเราะพร้อมเสียงพากย์เจรจาที่สมจริงเป็นการเล่าเรื่อง โดยขณะที่หุ่นกระบอกไทยที่แสดงนั้นก็ยังคงทำหน้าที่ออกท่าทางการแสดงเล่าเรื่องได้เหมือนคนจริงแสดงไปด้วยเช่นกัน ไม่ใช่แค่นำหุ่นที่สวยงามมาประดับบนฉากหรือเวทีโรงหุ่น Decorate แล้วแคโยกย้ายขวามือได้เคลื่อนไหวมาก

มาแล้วเรื่องหรือไม่สามารถสื่อความหมายจากท่าทางของหุ่นกระบอกได้เลย เท่าที่ได้ชมการแสดงหุ่นกระบอกไทยมา น่าจะมีคณะนี้และคณะของอาจารย์จักรพันธ์ โปษยกฤต ที่ใช้หุ่นกระบอกไทยทำหน้าที่การแสดงตามหน้าที่ และได้เป็นที่ประทับใจสวยงามเหมือนคนแสดงจริง

สำหรับการให้รางวัลในครั้งนี้ ไม่ได้อิงจากการแสดงครั้งที่เคยเห็นที่ผ่านมา แต่เป็นการให้รางวัลเพราะการแสดงยังคงมีความสวยงาม แปลกใหม่ โดดเด่น มีการคิดค้นสิ่งใหม่ๆ มานำเสนอให้คนดู มีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ากับการแสดง เป็นแบบอย่างให้กับการแสดงอื่นๆ เป็นอย่างดี และที่สำคัญ เทคโนโลยีดังกล่าวก็ไม่ได้ทำให้ความโดดเด่นของหุ่นที่ทำการแสดงลดน้อยหรือลดค่าลงเลย ยังคงทำหน้าที่ของหุ่นกระบอกได้ดีเหมือนเดิม เนื้อเรื่องที่นำมาใช้มีคติสอนใจเหมาะแก่ผู้ชมที่ได้รับชม และน่าจะเหมาะกับเด็กและเยาวชน โดยขณะที่ผู้ใหญ่ก็ยังชมได้ฟังดี เพราะดนตรีและเพลงประกอบการแสดงมีลักษณะกลางๆ ร่วมสมัย ฟังได้ทุกเพศทุกวัย ที่สำคัญไพเราะและมีความหมายมาก สิ่งที่เป็นที่ชื่นชอบอีกอย่างคือการนำร่มมาทดแทนโรงหุ่นที่เคยใช้ประกอบการแสดง ที่เคยเห็นคณะนี้แสดงเมื่อครั้งก่อน โรงหุ่นกระบอกใหญ่โตสวยงามตระการตามาก ใช้แสงสี เทคนิคไฟของมโนห์รา ภูเขาระเบิด แต่ครั้งนี้มาเพียงร่ม 1 คัน ซึ่งก็แปลกมาก ร่มมันทำหน้าที่ของฉากหุ่นได้ดี แปลกตาไม่แพ้โรงหุ่นกระบอกแบบเดิมเลย ดูเรียบง่าย แต่อาจจะไม่วิจิตรเท่า คงเป็นเพราะผู้สร้างตั้งใจให้เป็นเช่นนั้น นี่คือเหตุผลคร่าวๆ ที่จะกล่าวถึงการให้รางวัลในครั้งนี้”

อาจารย์สุชาติ ธาราวาส (อดีตผู้ช่วยผู้อำนวยการ โรงเรียนเทพศิรินทร์ ครูเชี่ยวชาญสาขาภาษาไทย สพฐ.)

“ขอชื่นชม ถือเป็น การสร้างสรรค์งาน (นวัตกรรม) ทั้งด้านเนื้อหาหรือการนำเสนอและการประกอบฉาก

ด้านเนื้อหาและการนำเสนอ แตกต่างไปจากการนำเสนอในรูปแบบเดิม คือ วรรณกรรมชาดก ที่เล่าเพื่อมุ่งเน้นไปที่การบำเพ็ญบารมีต่างๆในลิขชาติของพระโพธิสัตว์ โดยเฉพาะ เนมิราชชาดกที่บำเพ็ญอริชฐานบารมี (อริชฐาน ในที่นี้หมายถึง การตั้งเจมั่นคง ซึ่งจะแตกต่างจากความหมายที่เรารับรู้ทั่วไปว่า “การขอร้องต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้ได้ผลอย่างใดอย่างหนึ่ง”)

พระเนมิราช คือ พระพุทธเจ้าครั้งที่ส่วยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์นามว่า เนมิราช ครองเมืองมิถิลา มีจิตปรารถนามั่นคงที่จะปกครองไพร่ฟ้าประชาชนให้สุขสงบร่มเย็นด้วยทศพิธราชธรรม แม้องค์อินทราเทวราชจะเชื่อเชิญให้ครองสวรรค์แทนพระองค์ก็ไม่ยอมรับ ยังคงตั้งใจมั่นที่จะมาครองเมืองมิถิลาในโลกมนุษย์ต่อไป

การนำเสนอรูปแบบใหม่นี้ยังคงเดิมด้านเนื้อหาอยู่ แต่ได้พลิกจากบทละครแบบเก่า (เช่น ละครจักรวาลวงศ์ เป็นต้น) ให้เป็นบทละครแบบใหม่ที่ไม่ได้เน้นเนื้อหาอย่างเดียว แต่ยังเน้นความสนุก เพลินเพลินไปกับตัวละครต่างๆที่ใช้ลีลาภาษาและการแสดงออกของคนในสังคมปัจจุบัน สอดแทรกบทสนทนาด้วยภาษาวัยรุ่น ทำให้ถึงใจคนดูสมัยใหม่ได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม จากการสังเกตจะเห็นว่า การถ่ายทอดความคิดด้านเนื้อเรื่องยังไม่สอดคล้องรื่นไหลไปตามบทในบางช่วงบางตอน ไม่ได้ตอบเหตุผลหรือปะติดปะต่อเรื่องราวให้เป็นเหตุเป็นผล ในฐานะของคนที่ไม่เคยรู้เรื่องเนมิราชมาก่อน จะไม่กระจ่างว่าทำไมพระเนมิราชจึงต้องเสด็จไปขมนรก หรือสวรรค์กับมาตุลี มาตุลีเป็นใคร มีเหตุผลอันใดที่สามารถจูงใจเนมิราชได้ ตรงนี้ไม่ชัด (หรือในบทอาจจะแสดงไว้ แต่ด้วยระบบเสียงก็ก้องกลบบทในช่วงนั้น ทำให้ผู้ชมไม่ได้รับรู้ก็ได้ และเนื่องจากบทครั้งนี้เป็นการแสดงโดยย่อ จึงยังมองไม่เห็นเป้าหมายของเรื่องที่ชัดเจน อาจเรียกว่ายังไม่เห็นแกนหลักและโคลแม็กซ์ของเรื่องได้ในที่นี้)

บทสนทนายาระหว่างตัวละคร 2 ตัว (น่าจะเป็นแม่กับลูก) ตอนรับโทรศัพท์ เสียงพากย์ใช้ระดับเสียง (โทนเสียง) โกล้เคียงกัน ประกอบกับอากัปกริยาของหุ่นที่ต่างก็เชิดพร้อมกันไปทั้งสองตัว แถมด้วยรูปร่างหน้าตาแยกไม่ออกว่าตัวใดเป็นแม่ ตัวใดเป็นลูก จึงทำให้ผู้ดูอาจสับสนด้วยเช่นกัน

ในฐานะนักวรรณคดีวรรณกรรมหากมองในเชิงศิลปะการแสดงหุ่นกระบอก ถือว่างดงามทั้งท่าเชิด การแต่งตัว ฉาก และบรรยากาศ การประกอบเพลงในบทไหว้ครูถูกต้องตามขนบการแสดง แต่เมื่อเข้าบทเนมิราชแล้วกลิ่นอายของละครเก่าๆ ได้จางหายไป ได้ย้ายเข้าสู่ยุคละครโทรทัศน์ทันที ยังความตื่นเต้นทั้งบทพากย์ เพลงประกอบ และฉากประกอบที่ใช้สื่อมัลติมีเดียเข้าช่วยอย่างเหมาะสม

ท้ายนี้จึงขอตอบคำถามที่ทิ้งท้ายไว้ อาจจะไม่ครบและไม่ใช้ทั้ง 4 ข้อของศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร. ศักดา ปันเหน่งเพชร ดังนี้

ถามว่า สนุกไหม ตอบว่า สนุกพอสมควร ที่สนุกมิใช่ประเด็นสนุกกับเรื่อง แต่สนุกไปกับฉากตัวละคร เพลงประกอบและกลวิธีการพากย์

ไม่ชอบอะไร ตอบว่าไม่ถึงกับไม่ชอบ แต่ไม่กระจ่างในบทบาทตัวละครดังที่กล่าวแล้ว คือ เหตุผลว่าทำไมเนมิราชจึงต้องไปชมมรกต ชมสวรรค์ มาตุลีเข้ามาเกี่ยวข้องในบทด้วยเหตุใด และไม่กระจ่างตรงที่แยกไม่ออกตามบทบาทหากกับกิริยาตัวละครและเครื่องแต่งกายในช่วงแม่กับลูกสนทนากันนั้น

จะให้ปรับปรุงพัฒนาอะไร ตอบว่าพัฒนาและสรรค์สร้างงานในหน้าที่ของนักอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง โดยเหลียวมองสังคมยุคดิจิทัลไปด้วย อย่าแก่คร่ำคร่าเฉพาะการอนุรักษ์งานดั้งเดิมแต่อย่างเดียว ในทำนองกลับกันก็เชื่อว่าใส่ความเป็นสมัยนิยมจนละเลยความศักดิ์สิทธิ์หรือขนบที่สำคัญของศิลปวัฒนธรรมไทยด้านหุ่นกระบอก

จุดเด่นที่ประทับใจ คือ การนำเสนออย่างผสมผสานด้วยมัลติมีเดีย การจัดโรงละครอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะใช้ร่มแม่ค้ำมาปรับเป็นส่วนประกอบฉาก การปะติดงานศิลปะบนฉาก และการประดับตกแต่งภายในโรงละครที่เรียบง่ายแต่มีความหมายต้องตามบรรยากาศของศิลปวัฒนธรรมไทย”

อาจารย์ฉวีวรรณ เทียนสุน อาจารย์ชำนาญการ โรงเรียนสารวิทยา

“โดยส่วนตัวมีความชื่นชอบในงานที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอยู่แล้ว อีกทั้งมีความชื่นชอบและชื่นชมผลงานผู้วิจัยมาโดยตลอด ผลงานวิจัยนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง พระเนมิราช เป็นการแสดงที่มีเนื้อหาดี มีประโยชน์ต่อผู้ชมในวัยเด็กและเยาวชน แต่ผู้ใหญ่ก็สามารถชมได้ตนเองดูแล้วยังสนุกและได้ข้อคิด ตอนแรกที่มีการติดต่อขอเข้ามาทำการแสดง ซึ่งตัวเองมีความยินดีและเป็นเกียรติเป็นอย่างมากที่ผู้วิจัยให้เกียรติมาทำการแสดงและให้ความสำคัญต่อผลลัพธ์ของงานที่จะเกิดขึ้น โดยตนเองไม่คิดว่าการแสดงจะออกมาในรูปแบบนี้ แลปกใจที่ผู้วิจัยนำทีมงานและอุปกรณ์มาน้อยมาก ไม่เห็นโรงหุ่นกระบอกแบบเดิม ไม่มีวงดนตรี ไม่ต้องแต่งกายแบบนางรำ แต่พอได้ชมการแสดง รู้สึกตื่นเต้นมาก แปลกตา สนุก เพลงไพเราะ แต่งออกมาได้มีเนื้อหาและทำนองที่ดีมาก ฟังติดหู แล้วตัวเองก็เห็นว่า การพัฒนาในรูปแบบนี้ไม่ได้เสียหายอะไรเลย เป็นการต่อยอดงานวัฒนธรรมขึ้นอยู่ที่ว่า จะนำการแสดงไปใช้ในกาลเวลาใดเท่านั้น หากเป็นแบบโบราณดั้งเดิมผู้วิจัยก็สามารถทำ

ได้ หากแสดงในพื้นที่ของเด็กละวัยรุ่น การแสดงแบบนี้ น่าจะตอบโจทย์ได้ดีที่สุด เพราะดูจากเด็กที่เข้ามาชมแทบทุกคน มีความชื่นชอบและตั้งใจชม ให้ความร่วมมือต่องานวิจัยเป็นอย่างมาก เพราะโดยปกติ วิชานี้เป็นวิชาดนตรีไทย เด็กจะโดดเรียนเป็นประจำ”

นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสารวิทยา จำนวน 5 คน

“ชมการแสดงแล้วรู้สึกชอบ น่ารักดี น่าติดตาม ดูแล้วไม่เบื่อ ดูแล้วสนุกหัวเราะ รู้จักพระเนมิราชมากขึ้น ซึ่งก่อนชมการแสดง ไม่รู้จักพระเนมิราชเลย ชมแล้วรู้จักว่าท่านคือใคร กำลังทำอะไรในเรื่อง เนื้อหาแสดงถึงการทำบาป ดูแล้วกลัว ไม่กล้าทำแบบในเรื่องที่นำเสนอ บางตอนน่ากลัว อย่างตอนนรก แต่ก็ชอบ เพราะมันตื่นเต้นดี ชอบเทคนิคที่นำเสนอ แปลก เหมือนดูหนังการ์ตูนหนังอภินิหาร สร้างความสมจริงตื่นเต้นมาก การแสดงแบบดั้งเดิมก็มีความสวยงามวิจิตรมาก เห็นแล้วอึ้ง แต่ก็น่ากลัวบ้าง ชมคลิปการแสดงแบบดั้งเดิมแล้วก็ชอบนะ แต่คงดูไม่จบ เพราะฟังไม่รู้เรื่อง ง่วง แต่งามดี ชอบการแสดงแบบนี้มากกว่า ส่วนการนำเสนอการเทศนาของพระสงค์ แน่นนอน ไม่ฟังเลย ฟังไม่รู้เรื่อง ง่วง น่าเบื่อ แค่นี้เปิดให้ฟังและดูไม่ถึง 5 นาที ก็ไม่ไหวแล้ว พอมาชมการแสดงแบบนี้รู้สึกชอบเลย รู้เรื่องกว่าเยอะ ชอบร่มที่มาทำเป็นโรงหุ่น เก๋และสวยดี พี่กล้ามากที่เอาร่มแม่ค้ามาทำ แต่พอดูแล้ว ไม่รู้สึกเลย ลืมไปเลย ในส่วนที่ไม่ชอบคงเป็นเรื่องการปล่อยควีน มันเยอะเกินไป แสบตา และกราฟิกบางช่วงระหว่างที่ฉายข้างบนและข้างล่าง บางช่วงมันไม่ทันกัน สะดุดเล็กน้อย และบางช่วงมันเร็วไป แย่งความสนใจของตัวหุ่น แต่โดยรวมแล้ว ชอบเทคนิคการฉายโปรเจกเตอร์มากๆ และคิดว่าการแสดงเหมาะกับเด็กและวัยรุ่น”

4.8 ความคิดเห็นของทีมงานผู้วิจัย

การประเมินผลงานจากผู้ออกแบบสร้างสรรค์ผลงาน

นิเวศ แววมณะ (หัวหน้าทีมงานผู้วิจัย)

“ผลงานการออกแบบคิดค้นนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกพระเนมิราชที่ทำการทดลองนี้ ถือได้ว่าได้ผลลัพธ์เป็นที่น่าพอใจ โดยเฉลี่ยความชื่นชอบมากกว่า 90 % ในทุกหัวข้อ แต่ต้องมีการพัฒนาต่อไปอีกมาก เพื่อให้การแสดงมีความสมบูรณ์พร้อมทั้งตอบโจทย์ในการคิดค้นงานนวัตกรรมในครั้งนี้ โดยการแสดงโดยรวมของแต่ละรอบมีความแตกต่างกัน เนื่องด้วยสภาพแวดล้อมของสถานที่ทำการแสดงที่เป็นแบบเปิดและปิด ซึ่งบรรยากาศรอบพื้นที่การแสดงสามารถควบคุมได้ไม่สมบูรณ์ใน

พื้นที่เปิดกลางแจ้ง จึงมีผลกระทบต่อการแสดงเป็นอย่างมาก ซึ่งต้องมีการปรับใช้ในแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะด้านเทคนิคพิเศษสื่อประสมและไม่ก่อให้เกิดผลอันดีต่อเทคนิคดังกล่าว ในทางกลับกัน สถานที่การแสดงในระบบปิด ยังทำหน้าที่ได้ดีและสนองตอบต่อผู้ชมเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยผู้สร้างสรรค์และทีมงานสามารถควบคุมเทคนิคการแสดงได้ตลอดทั้งเรื่องตามที่วางแผนไว้

ในการปรับปรุงพัฒนา ผู้สร้างสรรค์มุ่งเน้นแก้ไขนวัตกรรมที่ประกอบการแสดงให้ทำหน้าที่ได้สมบูรณ์และเสถียรมากกว่านี้ ในส่วนของเทคนิคพิเศษจำเป็นต้องควบคุมการทำงานให้มีความแม่นยำมากขึ้น ขณะเดียวกันยังต้องมีการพัฒนาปรับแก้ตัวหุ่นและกลไกให้มีความสมบูรณ์และคิดค้นนวัตกรรมการประดิษฐ์และการเคลื่อนไหวให้ดีกว่าเดิม รวมถึงการทำหน้าที่ของนักแสดงและทีมงานต่างๆ ที่ต้องมีความพร้อมในทุกๆ ด้านมากกว่านี้เช่นกัน

ดังนั้น การพัฒนานวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง พระเนมิราช จึงสัมฤทธิ์ผลในระดับหนึ่งเท่านั้นและยังคงต้องพัฒนาให้มีความสมบูรณ์และสามารถเป็นต้นแบบของงานหุ่นกระบอกไทยที่แสดงถึงนวัตกรรมใหม่ที่สมบูรณ์พร้อมที่จะเผยแพร่ในลำดับต่อไป”

นายสุเมธ อบอุ่น (ฝ่ายการผลิตทีมงานผู้วิจัย)

“ระยะเวลาในการดำเนินงานขั้นตอนการผลิตมีเวลาค่อนข้างน้อย แต่ผลผลิตที่เกิดขึ้นมีแนวทางไปในทิศทางที่ดี สามารถพัฒนางานต่อได้ ในช่วงแรกที่คุณนิเวศ แววมณะมาปรึกษาหารือถึงแนวความคิดนวัตกรรมการแสดงชุดนี้ มีความคิดเห็นตรงกันในเรื่องของเนื้อหาพระเนมิราช ซึ่งสามารถนำไปต่อยอดการแสดงในเชิงของธุรกิจได้ เพราะเนื้อหาที่หลากหลายเข้ายุคสมัย และตนเองก็เคยร่วมงานกับผู้วิจัยในช่วงที่มีการผลิตหุ่นการ์ตูนแอนิเมชันเรื่องนี้มาก่อนหน้าแล้ว ส่วนเรื่องงานศิลปะโครงสร้างนั้นมีความคิดเห็นไม่ตรงกันในแง่ของวิธีการนำเสนอของอุปกรณ์ประกอบการแสดง โดยเฉพาะร่ม เพราะนี่ภาพไม่ออกมาจะสามารถนำมาประกอบการแสดงได้อย่างไร คิดเพียงว่าคงเป็นอุปกรณ์ประกอบฉาก แต่พอได้เริ่มทำอุปกรณ์ต่างๆ จึงเห็นภาพที่ชัดเจนมากขึ้น แล้วก็คิดว่าความคิดของผู้วิจัยนั้นสามารถนำไปต่อยอดในเชิงของธุรกิจได้แน่นอน แต่ต้องมีการพัฒนาต่อไปให้สมบูรณ์ แต่ต้องปรับปรุงการทำงานให้มีการวางแผนล่วงหน้ามากกว่านี้ เพราะงานในส่วนผลิตจะมาก่อนหน้าการแสดงผล ทำให้ทีมงานเหนื่อยตลอด”

นางสาวช่อทิพย์วรรณ ช่างเย็นฉ่ำ (ทีมงานผลิตฝ่ายศิลป์)

“ครั้งแรกที่ได้ประชุมกับผู้วิจัย มีความเห็นด้วยตั้งแต่แรกแล้ว เพราะเชื่อมั่นในฝีมือและแนวความคิดต่างๆ เพราะผู้วิจัยอยู่ในวงการหุ่นกระบอกมานานและยังมีความเชี่ยวชาญในวงการสื่อต่างๆ ซึ่งต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ รวมไปถึงหลักการตลาดต่างๆ ฉะนั้นแนวความคิดของผู้วิจัยน่าจะมีผลลัพธ์ในทิศทางที่ดีและพร้อมที่จะร่วมงานตลอดเวลา

หลังจากได้ผลิตชิ้นงานและได้ออกแสดง ตนเองอยากจะปรับปรุงพัฒนาเพิ่มขึ้นอีกเยอะ เพื่อให้งานออกมาสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น แต่ด้วยเวลาที่น้อยมากขนาดนี้ ผลงานที่ออกมารู้สึกพอใจเป็นอย่างมาก ยิ่งผลงานได้รับรางวัลจากเทศกาลต่างๆ ตนเองยิ่งภูมิใจ

สำหรับแนวคิดเรื่องการนำเสนอในส่วนของเนื้อหา รู้สึกชอบและสนุกไปกับเนื้อหา แต่ขณะแสดง มีบางฉากที่ยืดเยื้อเกินไป เช่น ฉากแม่ลูกในเมืองมนุษย์ มีบทพูดเยอะเกินไป ซึ่งความสนุกและความน่าตื่นเต้นมันขาดช่วง

ในส่วนขององค์ประกอบการแสดง รู้สึกแปลกในตอนแรกและยังนึกตกใจเกี่ยวกับบรุ่มแม่ค้าที่ผู้วิจัยจะนำมาทำการแสดง ซึ่งผู้วิจัยได้พูดเล่นๆ มานานหลายปีแล้วว่า จะเอาร่มมาทำโรงหุ่น มันขนย้ายง่ายดี ตนเองก็นึกไม่ถึงว่าจะเอามาทำจริง แล้วผู้วิจัยก็ลงมือทำให้เห็นเลย ไม่รอใคร ส่วนตัวคิดว่า ผู้วิจัยอยากให้เห็นของจริง พอเห็นแล้วก็ตื่นเต้นแล้วรู้สึกสนุก อีกหนึ่งประเด็นที่นึกในใจคือ ไม่ต้องแบกโรงหุ่นเดิมที่มีน้ำหนักมากอีกต่อไปแล้ว ร่มโรงหุ่นนี้ เบา ขนย้ายประกอบง่าย และดูสวยงาม ยิ่งเรื่องของฉากที่เป็นแผงหน้าต่างที่มีการใช้เศษผ้ามาปะติด ในครั้งแรกไม่เห็นด้วย เพราะรู้สึกว่า มันไม่น่าเข้ากันได้ แต่พอทำออกมาแค่ไม่กี่เปอร์เซ็นต์แรก เราได้เห็นความสวยงามแปลกตาของมัน ก็เริ่มสนุกกับการทำมาก และพอได้ทดลองแสดงจริง ซึ่งตนเองไม่มีหน้าที่นักแสดงเพราะแก่และเริ่มอ้วน ผู้วิจัยไม่ให้เห็น ระหว่างแสดงรู้สึกภูมิใจ ผลงานที่ออกมาสวยงาม มีการใช้โปรเจคเตอร์ฉากทับลงไป มันออกมาแปลกตาตื่นเต้น พอหุ่นออกมาแสดงพร้อมมีดนตรี ยิ่งสนุกไปใหญ่ และรู้สึกได้เลยว่า อันนี้แหละใช่เลย และชอบที่ผู้วิจัยยังไม่ทิ้งของเดิมแต่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น มันต่อยอดทางธุรกิจได้ดีทีเดียว”

นางสาวอังคนาลักษณ์ ช่างเย็นฉ่ำ (ทีมงานผลิตและนักแสดง)

“หลักจากที่ได้รู้แนวความคิดของผู้วิจัย ตนเองรู้สึกว่าจะเอาอีกแล้วหรือ มีอะไรใหม่อีกแล้วหรือ คือผู้วิจัยชอบคิดโน่นคิดนี่ตลอดเวลา แล้วเราก็ต้องเหนื่อยอีกแล้ว แต่ส่วนตัวคือเต็มใจมากๆ ที่จะมาช่วยงานทุกครั้งที่มีโครงการแสดงหรือโครงการใหม่ๆ มีความเคยชินกับผู้วิจัยมาตลอดตั้งแต่ก่อตั้ง ในความคิดส่วนตัวรู้สึกชอบมากๆ ที่ผู้วิจัยนำเสนอว่าจะสร้างนวัตกรรมการแสดงใหม่ คือไม่มีคำแย้งใดๆ เลย เพราะเชื่อมั่นในความคิดและฝีมือมาโดยตลอด คือทำอะไรออกมาก็ประสบผลสำเร็จ แต่อาจจะมีเสียด้านจากภายนอกบ้าง แต่ก็ชินแล้ว ลุยกันมาขนาดนี้ ผลงานก็พิสูจน์ให้เห็น อีกอย่างคือซื้อใจกันมานานมากแล้ว รู้สึกว่าผู้วิจัยทุ่มเทเกินตัวเองมาก ไม่คิดถึงตัวเองเลย คิดแต่ว่าจะทำอะไรดีให้คนดูแล้วชอบแล้วทีมงานอยู่ได้

ระหว่างดำเนินงานผลิตที่มีเวลาน้อยนิด เราทำงานกันหามรุ่งหามค่ำเป็นปกติของทุกงาน ขนาดงานที่ทำมาแล้วเป็นปีๆ พอจะแสดง ผู้วิจัยก็รื้อใหม่ตลอด เพราะบอกว่า มันไม่สด ต้องมีใหม่เพิ่มตลอด แต่ถ้าผู้วิจัยลุยเราก็ลุย

ผลงานที่แสดงออกมามีผู้รู้สึกชอบมากและคิดว่าน่าจะมีแสดงอีกเยอะแยะๆ โดยเฉพาะในกลุ่มเด็ก เพราะรูปแบบที่ออกมามันสนุกสนานตื่นเต้น เนื้อหามันคิดสอนใจดี คือชอบตั้งแต่เป็นหนังการ์ตูนของผู้วิจัยแล้ว แต่ละครเรื่องที่ผลิตออกมา ในใจยังคิดว่า คิดได้ไง คือบอกว่าขาดกในตอนแรก ก็รู้สึกว่าจะไม่อยากดูแล้ว แต่ผลที่ออกมา มันดีเกินคาดในเวลาที่จะกิด ชอบรูปแบบ ชอบดนตรีในการนำเสนอไพเราะติดหู แต่รู้สึกว่าการฉายภาพโปรเจคเตอร์ในบางฉาก มันเยอะรบกวนตัวแสดง แต่บางฉากก็สวยมาก ซึ่งต้องปรับปรุงต่อไป การขนย้ายง่ายขึ้นเยอะ เบามาก ประกอบเร็ว รวมถึงนักแสดงแคร์คิวรู้ตัวละครก็สามารถแสดงได้แล้ว ไม่จำเป็นต้องมีทักษะการแสดงหุ่นเหมือนเดิม ซ้อมรอบสองรอบก็ออกแสดงได้แล้ว แต่ความจริงแล้ว อยากให้ซ้อมกันเยอะๆ เพราะมันเป็นเพลง หุ่นต้องเต้น ความพร้อมตรงนี้ยังไม่มี ยังมั่วๆ อยู่ โดยรวมแล้วชอบมากและรู้สึกสนุกกับงานชิ้นนี้ ยิ่งรู้ว่าเป็นโครงการวิจัยของอาจารย์สุรพล ตนเองต้องทำให้ดีที่สุด เพราะอาจารย์รออยู่”

นายชุติวดี มโนรัตน์ (ทีมงานผลิตและนักแสดง)

“ตนเองมาฝึกการแสดงหุ่นตั้งแต่มัธยมปีที่ 4 ปัจจุบันจบมหาวิทยาลัยแล้ว พอพีเนิเวคบอกว่า จะทำเรื่องนี้แบบนี้ ตัวเองก็ยกมือมาเลย ถึงไหนถึงกัน เพราะรู้ว่ามันต้องออกมาดีสนุกแน่ๆ แต่ที่แน่ๆ ต้องเหนื่อยสุดๆ เพราะไม่มีงานไหนเลยที่ไม่เหนื่อย และเวลาน้อยขนาดนี้ ก็รู้สึกกังวลว่าจะออกมาดีหรือเปล่า แต่พอผลงานออกมาก็รู้สึกมันใช่เลย แพลกดี และภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งของทีมงาน เพราะพีเนิเวคชอบมีอะไรแปลกๆ คือถ้าทำแล้วไม่ดี ไม่ทำ และชอบลองของใหม่ๆ ตลอดเวลา แต่ที่ลองของใหม่แล้วแต่ยังคงของเดิมเอาไว้ ตอนแรกที่นึกภาพที่พีเนิเวคบอก นึกไม่ออก คิดว่าของใหม่ทั้งหมด แต่พอเริ่มสร้างและเริ่มซ้อม จนมาถึงแสดงจริง มันก็คือรูปแบบเดิมนะแหละ แต่รูปร่างเปลี่ยนไป การเชิดไม่ต้องซับซ้อน ง่ายขึ้น แต่ต้องมีสมาธิและต้องซ้อม เพราะคิวแสดงเข้าออกและท่าทางต้องพร้อมกัน อันนี้คือสิ่งสำคัญ

ในด้านของรูปแบบที่นำเสนอออกมาแปลกตาดี ดูจากฉากหลังระหว่างเชิดแสดง มันสวยมากๆ แต่ยังไม่เคยดูข้างหน้าสักที เห็นแต่ในรูป แต่เสียงตอบรับจากผู้ชมหลังจากแสดงจบ มันภูมิใจและดีใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่ง และขอทานกับพีเนิเวคนี้แหละ อีกร้อยอย่างผมสบายขึ้น ไม่ต้องแบกโรงหุ่นหนักๆ เหมือนเดิม ประกอบง่ายมาก เบากว่าเดิมเยอะ สวยด้วย แต่พีเนิเวคบอกว่า ของเดิมก็ต้องเอาไว้แสดงอีกตลอด เพราะเราแสดงทั้งสองแบบ ไม่ได้ทั้งอันเก่า

ในความคิดเห็นเรื่องการแก้ไข น่าจะเป็นฉากโลกมนุษย์ที่มันพูดเยอะ หุ่นแสดงไม่ชัดเจน คนดูอาจจะเบื่อ แต่ด้วยเทคนิคสื่อประสม มันก็ช่วยได้เยอะ ตอนถ่ายของฉากนี้ดูละเอียด มีการเอาภาพยนตร์มาประกอบการแสดงด้วย”

นางสาวจิราวรรณ แววมณะ (ทีมงานผลิตและนักแสดง)

“พอได้ยินว่าจะทำโครงการนี้ ตนเองนึกในใจว่า เอาอีกแล้วหรือ ยังมีใหม่อีกแล้วหรือ ต้องเหนื่อยอีกแล้วหรือ แต่ถ้าไม่ทำ โดนต่อว่าก็จะผู้วิชัยแน่ๆ ยิ่งรู้ว่ามีอาจารย์สุพลมากำกับดูแลแล้ว ยิ่งก็ต้องทำ เพราะรู้สึกว่าต้องออกมาดี ชอบแนวคิดของพีเนิเวค มันแปลกดี และมีแนวทางที่เราจะเหนื่อยน้อยลงหลังจากงานเสร็จ ไม่ต้องแบกของหนัก ไม่ต้องซ้อมอะไรมาก

ระหว่างการผลิตตนเองมีหน้าที่ผลิตหล่อหัวส่วนต่างๆ ที่เป็นตัวหุ่น ซึ่งงานเยอะมากและเวลาแทบไม่มี แต่พื้นที่เวทก็มีวิธีลัดเยอะมากที่ทำให้งานเสร็จและง่ายขึ้น มีการทดลองอุปกรณ์วัสดุใหม่ตลอดเวลา ตนเองยังคิดว่าเวลาแค่นั้นมันจะทันได้ไง แต่ทุกครั้งที่มีงานก็ทันทุกครั้ง ออกมาดีทุกครั้งเหนื่อยทุกครั้ง ภูมิใจทุกครั้งหลังการแสดง

ชอบนวัตกรรมร่วม และตัวละครที่ดูน่ารัก เชิดง่าย ทุกอย่างยังเหมือนหุ่นกระบอกดั้งเดิม แต่หน้าตาเปลี่ยนไป รายละเอียดด้อยลง แต่น่ารักกว่าเดิม หลังจากการทดลองการแสดง รู้สึกว่าสวยดี ๆ ใหม่ๆ ที่ตัวเองไม่เคยเห็นหน้าฉากเลย เห็นแค่ฉากไหว้ครูฉากเดียวก็สวยแล้ว ดูจากภาพที่บันทึก รู้สึกชอบในความคิดว่าคิดได้ไง ตอนนี่ต้องเตรียมตัวเหนื่อยอีก เพราะรู้ว่าจะมีโครงการแสดงอีกหลายสิบที และเป็นฉบับเต็ม ตัวเองก็ต้องทำงานมากขึ้นให้ดีขึ้น เพราะพื้นที่เวทใช้ทุกชั้นตอน กลัวพีเชารื้อกลางคัน เพราะเคยทำมาแล้ว อีกแค่วันเดียวจะแสดง พีละหุ่นทั้งทำใหม่หมดเลย แต่ก็ออกมาดีทุกรอบ”

นายมณเฑียร พิภพ (นักแสดงหุ่นกระบอกไทย)

“ครั้งแรกที่ทราบข่าว ไม่เห็นด้วยเลยกับการคิดทำแบบนี้ แต่ทุกครั้งที่คุณนิเวศทำออกมา มันก็ดีหมด ประสบความสำเร็จหมด นี่ก็เป็นอีกครั้งที่ไม่เห็นด้วย จะมาทำอะไรใหม่ เพลงสากล นึกไม่ออกและแย้งตลอด ว่าทำไมไม่ทำของเดิม แต่ก็ได้ยินคำตอบจากคุณนิเวศว่า ทำของเดิมแล้วไม่มีคนจ้างจะเอาใหม่ อันเดิมก็เก็บไว้แสดงในวาระพิเศษตามที่คนจ้างคนดูชอบ อันนี้ทำเพื่อหากลุ่มเป้าหมายใหม่หาอาชีพเพิ่ม จะได้มีกิน ก็ยังนึกไม่ออก แต่ในใจเชื่อมือเขานะ เพี้ยนแต่ใจจริง

ตนเองไม่ได้มีส่วนของการผลิตหรือคิดอะไรเลย ถึงเวลาเขาเรียกซ้อมก็มา พอมาเจอก็แปลก มีร่มวางอยู่อันเดียว นึกตลก นึกอายว่าจะออกมาดูอนาคตา ไม่ให้เกียรติครูเก่าเลย แต่พอเริ่มซ้อม มันเริ่มสนุก มีเต็นด้วย เราเองก็ติดกล่อมตัว ก็เจอนิเวศว่านี่ไม่ใช้นางละคร ไม่ต้องกล่อมไม่ต้องรำ เออมันง่ายดีวะ ซ้อมไปเรื่อยๆก็เริ่มสนุกกับเด็กๆ ซ้อมกันหนักมาก นิเวศไม่ปล่อยเลย ไม่พร้อมกัน ซ้อมใหม่เราก็แก่แล้วลืมนี่ แต่ก็ลุย เพราะเชื่อมือ

หลังจากที่ได้แสดงจริงก็รู้สึกชอบ มันสนุก บทมันดี มีข้อคิดสอนใจ เหมาะกับเด็ก ภาพที่ออกมาที่เห็นสวยมาก เห็นภาพแล้วว่า ออกมาดีจริงๆ เหมือนอย่างที่เคยทำมาทุกครั้ง เชื่อมือ

ตลอดเวลา และชอบในความมุ่งมั่นของเขาที่ทำมาตลอด ไม่ทิ้งของเดิมและยังมีของใหม่เรื่อยๆ ได้ข่าวว่ายังมีอีกเยอะที่จะทำ ลุยกัน ชอบ

ในเรื่องของการผลิต ไม่ทราบว่ายุ่งยากไหม แต่เห็นทุกคนก่อนการแสดง เหมือนศพคือไม่ได้นอนกันเลย ทำงานแข่งกับเวลาที่น้อยมาก แก้อะยะมาก แต่โดยรวมออกมาดีมาก แปลกดี มีเทคนิคใหม่สร้างความสนใจได้ดีมากและทุกครั้งนิเวศเองก็ให้เกียรติเรามาก”

นางสาวนัชมา มะโนรัตน์

“รู้สึกว่าการแสดง ง่ายกว่าเดิมเยอะ ชอบฉากร่ม สวยน่ารักดี ขนย้ายง่ายและยังเป็นโรงหุ่นได้ด้วย ดูเล็กกะทัดรัด เวลาเซตก็ไม่ต้องซ้อมท่ามาก เล่นไปตามบท เขาออกให้ถูกจังหวะ พูดให้ตรงบทพอแล้ว แต่เวลาระบำน้องซ้อมกัน เพราะต้องให้เข้ากับเพลง ซึ่งเพลงเพราะมาก เนื้อหาดีมาก เล่นเสร็จ เพลงมันหลอนเลย จำติดหูมากๆ”

นักศึกษาฝึกงาน

“ดีใจมากที่ครูหนึ่งให้ออกาส ซึ่งตนเองก็ไม่เชื่อว่าตนเองจะทำได้ กลัวครูดุ เพราะครูมีระเบียบมาก ซ้อมหนัก ถ้าไม่พร้อม อย่าหยุด แต่ตอนซ้อมมันง่ายมาก ครูบอกแค่ตำแหน่งบทที่เข้าออก และครูก็ได้กำหนดว่าต้องรำแบบไทย ซึ่งพวกเราเองยังรำไม่เป็นเลย พอได้ขึ้นแสดงจริง ตื่นเต้นมาก พ่อแม่พี่น้องมาดูหมด ก็เต็มที่ ึ่งๆ บ้างเวลาเข้าออก เพราะบทยังไม่แม่น แต่ครูหนึ่งก็กำกับบอกข้างหลังเวลาแสดงบทไหนไม่ได้ ครูก็จะเอามือแทรกเข้ามาจับมือเราแสดง ก็รู้สึกอุ่นใจแต่ก็กลัวโดนดุ พอแสดงจบ ครูไม่ดุเลย ครูสร้างบรรยากาศเวลาซ้อม แสดงได้ตลกและสนุกตลอดเวลา แต่ลึกลับ แล้วตนเองก็รู้สึกเกรงมาก เพราะเวลาครูหนึ่งดูจริง

หลักจากจบการแสดง ดีใจมากที่เป็นส่วนหนึ่งของการแสดง รู้สึกชอบ และการแสดงน่าจะเป็นที่นิยม ตนเองยังไม่เคยเห็นฉากรการแสดงจริง มาเห็นฉากรที่ครูทำ มันง่ายดี ราคาไม่แพง เราก็น่าจะทำได้และคิดว่าจะไปทำที่โรงเรียนเพื่อนำเสนอผลงานของตัวเองที่ได้มาฝึกงานที่นี่ และรู้สึกดีมากที่สุดคิดใจไม่ผิดเลยที่มาฝึกงานที่นี่ ได้ประสบการณ์เยอะมาก”

สรุปผลท้ายบท

“นวัตกรรมกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่องพระเนมิราช” เป็นงานวิจัยสร้างสรรค์ มีวัตถุประสงค์ในการนวัตกรรมหุ่นกระบอกไทย เพื่อสร้างสรรค์รูปแบบหุ่นและการแสดงใหม่สำหรับเด็กและเยาวชน โดยเลือกเนื้อหาจากพระเนมิราชชาดก ซึ่งแสดงถึงอิทธิฐานบารมีที่มุ่งมั่นในการทำ ความดีที่ตั้งใจให้สำเร็จ เป็นธรรมะที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชน โดยใช้หลักการ “สวย ง่าย ถูก” เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้สนใจนำไปสร้างเองได้ นวัตกรรมวิทยานิพนธ์นี้มีการทำบทใหม่ โดยยังคงรักษา ขนบเดิมทั้งบทพากย์ เจาจา บทร้องและบทบรรยาย เพื่อให้สื่อกับกลุ่มเป้าหมายทั้งสาระและบันเทิง ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย การออกแบบหุ่นให้ดูเป็นไทยด้วยวัสดุที่หาได้ทั่วไปรวมถึงการขีดที่เรียบง่าย เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายนำไปสร้างและแสดงเองได้ง่าย มีการสร้างฉากแนวใหม่ให้มีการเปลี่ยนและ เคลื่อนไหวได้ตามท้องเรื่อง ด้วยการใช้โครงสร้างของร่มขนาดใหญ่ห้อยผ้าเพื่อเป็นจอรับภาพที่หมุน และบังผู้ขีดได้ โดยยังคงทำหน้าที่เป็นโรงและฉากประกอบการแสดงหุ่นได้เหมือนกับโรงหุ่นแบบ ดั้งเดิม มีการนำสื่อประสมมัลติมีเดียและแสงสีสมัยใหม่มาเสริมให้การแสดงดูสวยงามจริง เพลง ประกอบการแสดงประพันธ์บท เนื้อร้อง และทำนองใหม่ในแนวไทยสากล เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายยุค ปัจจุบันเข้าถึงมากขึ้น นวัตกรรมกรรมการแสดงหุ่นนี้เป็นการร่วมมือจากหลายฝ่ายทำการสร้างและทดสอบ จนเรียบร้อย แล้วทำการแสดงเพื่อรับฟังคำวิจารณ์จากผู้เชี่ยวชาญเพื่อปรับแก้ให้สมบูรณ์ จากนั้นทำ การแสดงที่มีทั้งการแสดงขนาดใหญ่และขนาดเล็กสู่กลุ่มเป้าหมายจำนวน 3 รอบ 2 สถานที่ จำนวน ผู้ชม 300 คน การประเมินผลในรูปแบบการแสดงด้านรูปแบบพบว่า กลุ่มเป้าหมายชื่นชมมีความ ยอมรับในนวัตกรรมนี้ ฉากที่สร้างสรรค์ด้วยร่มมีต้นทุนประหยัดขนย้ายประกอบได้ง่าย มีรูปแบบที่ สวยงามและยังคงทำหน้าที่โรงหุ่นได้เหมือนโรงหุ่นแบบดั้งเดิม รูปแบบตัวหุ่นดูสวยงามสามารถนำไป สร้างเองได้ง่าย ด้านสื่อประสมที่นำมาประกอบการแสดงทำให้การแสดงดูสมจริงและสวยงาม เนื้อหา การแสดงพบว่า มีความสนุก ชื่นชอบชวนติดตามอยากชมซ้ำ และได้เรียนรู้เนื้อหาของพระเนมิราช จากการแสดง มีความเข้าใจในปรัชญาธรรมะในการทำ ความดีละเว้นความชั่ว และตั้งใจประพฤติดี ซึ่ง ตรงกับอิทธิฐานบารมีที่เป็นหัวใจของชาดกพระเนมิราช

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและการอภิปราย

การทดลองสร้างสรรค์นวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง “พระเนมิราช” ผู้วิจัยต้องการนำเสนอวิธีออกแบบการแสดง ได้คิดค้นและสร้างสรรค์ขึ้นจากการศึกษาค้นคว้าวัฒนธรรมการแสดงหุ่นแบบดั้งเดิมและพัฒนาต่อยอด เพื่อให้เป็นงานแสดงทางเลือกใหม่ที่สามารถดูได้ทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะในวัยเด็ก และอยากสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ที่ชื่นชอบงานการประดิษฐ์และการแสดงหุ่นกระบอกไทยที่ไม่ได้อยู่ในกรอบเดิมที่สามารถสร้างสรรค์ผลงานขึ้นมาใหม่ได้ แต่ยังคงไว้ซึ่งงานอนุรักษ์ต่อยอดแบบดั้งเดิมเอาไว้ครบถ้วน รวมถึงสามารถสร้างสรรค์ผลงานออกมาได้ง่ายภายใต้แนวความคิด “สวยๆ ง่ายๆ ถูกๆ” และมีความคิดสร้างสรรค์ สามารถต่อยอดในเชิงธุรกิจและยังคงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมหุ่นกระบอกไทยได้เป็นอย่างดี

ผลของงานสร้างสรรค์ทดลองนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทย เรื่องพระเนมิราช ได้ปรับความคิดและสร้างทางเลือกการชมหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม โดยมีแนวคิดและผลสรุปต่างๆ ดังนี้

สรุปผลวิจัย

การนำเสนอนวัตกรรมโรงหุ่นกระบอกไทย

การทดลองสร้างสรรค์ได้ผลลัพธ์เป็นโรงหุ่นกระบอกไทยแบบใหม่ ยังคงดำเนินความคิดสร้างสรรค์กับรูปแบบการสร้างแบบดั้งเดิม เพียงแต่ปรับใช้วัสดุที่ทำให้ง่ายด้วยการนำ “รม” บังแดดขนาดใหญ่หรือเล็กมาทดแทนการสร้างโรงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิมที่มีขนาดใหญ่ ต้นทุนการผลิตสูง ใช้ระยะเวลาการประกอบโรงหุ่นนานและบุคลากรในการประกอบเป็นจำนวนมาก การนำรมมาพัฒนาให้เป็นโรงหุ่นกระบอกและฉากประกอบการแสดงหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราชสามารถขนย้ายเคลื่อนย้ายประกอบได้สะดวกรวดเร็ว สามารถหาซื้อได้โดยทั่วไปแล้วนำมาปรับใช้ได้ง่ายในต้นทุนที่ประหยัด ภายใต้แนวความคิด สวยๆ ง่ายๆ ถูกๆ และถูกใจผู้ชม โดยนวัตกรรมการใช้รมเป็นโรงหุ่นกระบอกและฉากประกอบการแสดงนี้สามารถขยายขนาดของการแสดงให้มีมิติในพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่ได้ นอกจากความสวยงามและตาของโรงหุ่นกระบอกไทยแล้ว นำเสนอด้วย “รม” ยังทำหน้าที่เป็นฉากการแสดงได้มากถึง 3 ฉากภายในรมเพียงคันเดียว สามารถสร้างฉากที่ใช้ประกอบการแสดงด้วย

การใช้เทคนิคการสร้างด้วยการใช้เศษผ้าที่มีต้นทุนที่ถูก ตัดเย็บง่าย เป็นทางเลือกใหม่ของการสร้างสรรค์ฉากหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม ซึ่งการประดิษฐ์ในวิธีนี้เป็นรูปแบบง่ายกว่าการเขียนฉากลายไทยดั้งเดิม เนื่องด้วยการสร้างฉากแบบลายไทยต้องใช้ทักษะ ความประณีตและความชำนาญเฉพาะทางค่อนข้างสูง ต้องใช้เวลาในการสร้างนาน ฉากประกอบการแสดงที่อยู่ใต้นี้สามารถสร้างภาพเคลื่อนไหวในตัวฉากเองได้ด้วยการหมุนร่มสวนทางไปกับตัวละคร เช่น การเดินทาง เป็นต้น อีกทั้งยังทำหน้าที่บังสิ่งของอุปกรณ์ตัวนักแสดงและเป็นที่พักนักแสดง เก็บอุปกรณ์การแสดง เช่น ตัวหุ่น อุปกรณ์ประกอบการแสดง อุปกรณ์เครื่องฉายเทคนิคพิเศษ เครื่องเสียง เป็นต้น

การทดลองการแสดงที่ใช้ร่วมเป็นฉากและโรงหุ่นกระบอกเพียงคันเดียวเพื่อตอบโจทย์การสร้างสรรค์ภายใต้แนวความคิด สบายๆ ง่ายๆ ถูกๆ การแสดงชุดนี้ยังสามารถนำไปต่อยอดการสร้างสรรค์งานการแสดงหุ่นกระบอกภายใต้นวัตกรรมการแสดงหุ่นใหม่นี้ในขนาดใหญ่ขึ้น และเพิ่มมูลค่าของผลงานและความงดงามมากกว่าเดิม จากที่ผู้วิจัยได้นำการแสดงชุดนี้ไปแสดงในแบบฉบับสมบูรณ์ ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย จะเห็นได้ว่าการแสดงสามารถพัฒนาให้เป็นการแสดงที่มีขนาดใหญ่ด้วยการเพิ่มจำนวนร่วมและขนาดร่มให้มีมากขึ้นเพื่อให้การแสดงเหมาะสมกับสถานที่ และสามารถสร้างมิติของเหตุการณ์ในเรื่องให้สมบูรณ์มากขึ้น โดยโรงหุ่นร่มและฉากประกอบการแสดงชุดนี้ก็ยังมีต้นทุนการผลิตที่น้อยกว่าเดิม ขนส่งประกอบติดตั้งได้ง่ายใช้เวลาในการประกอบได้รวดเร็วมากขึ้น ใช้ทีมงานบุคลากรในการประกอบขนส่งน้อยลง แต่ผลลัพธ์ของความสวยงามมากขึ้น ดูสร้างสรรค์แปลกตา สามารถนำไปต่อยอดงานในเชิงธุรกิจที่มีความรวดเร็วในการทำกิจกรรมได้เป็นอย่างดี

การนำเสนอตัวหุ่นกระบอกไทย เรื่อง พระเนมิราช

ค้นพบการประดิษฐ์หุ่นกระบอกด้วยวัสดุอุปกรณ์ที่สามารถหาได้ทั่วไปในราคาประหยัด สามารถสร้างสรรค์หุ่นในรูปแบบที่เรียบง่ายไม่มีข้อจำกัดในการสร้างสรรค์ลักษณะตัวละคร และไม่จำเป็นต้องมีฝีมือในเชิงช่างชั้นสูงทางด้านจิตรกรรม อีกทั้งได้กลไกการเคลื่อนไหวหุ่นที่สามารถสร้างสรรค์ได้ง่าย เช่น การเคลื่อนไหวของลูกนัยน์ตา ปาก คอ เป็นต้น นอกจากนี้ตัวหุ่นยังมีรูปร่างทรวดทรงมากกว่าเดิมภายใต้โครงสร้างรูปทรงหุ่นกระบอกดั้งเดิม วัสดุที่ใช้สร้างหัวหุ่นสามารถใช้ได้หลากหลายวัสดุ ขึ้นอยู่กับวิธีการใช้งาน เช่น วัสดุไฟเบอร์หรือเรซินจะใช้กับหัวหุ่นที่ต้องการความ

ละเอียดประณีต แต่สามารถแตกหักได้ วัสดุกระดาษที่ใช้ประดิษฐ์หัวหุ่นและเคลือบภายในด้วยเรซิน ภายนอกเคลือบด้วยปูนปลาสเตอร์และสีพลาสติกตามลำดับ วัสดุชนิดนี้จะทนแรงกระแทกได้ดี สำหรับตัวละครที่โลดโผน เช่น เปรตภูตผี เป็นต้น วัสดุต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้ทำการทดลอง เป็นวัสดุที่หาซื้อได้ตามร้านขายอุปกรณ์ประดิษฐ์ทั่วไป และมีราคาพอสมควร แต่ผู้ประดิษฐ์ต้องรู้คุณสมบัติของวัสดุแต่ละชนิด นอกจากวัสดุที่ใช้ประดิษฐ์ตัวละครแล้ว การออกแบบรูปลักษณ์ของตัวละครเป็นการออกแบบที่เรียบง่าย ผู้ประดิษฐ์ไม่จำเป็นต้องมีความชำนาญด้านงานศิลปะไทยขั้นสูง เพราะการออกแบบตัวละครเป็นเพียงการออกแบบเพื่อใช้ในการสื่อสารเท่านั้น แต่หากผู้ออกแบบมีความเชี่ยวชาญด้านงานศิลปะก็จะช่วยให้ตัวหุ่นมีลักษณะที่งดงามขึ้น ทั้งนี้ งานวิจัยต้องการเปิดกว้างให้ผู้ที่สนใจรับรู้ว่าการสร้างรูปร่างลักษณะของตัวหุ่นนั้นไม่จำกัดอยู่ที่งานศิลปะไทยแต่เพียงอย่างเดียว

นอกจากผลลัพธ์ของงานวิจัยจะได้วัสดุ กลไก และรูปร่างของตัวละครแล้ว งานวิจัยฉบับนี้ยังได้รูปแบบตัวหุ่นกระบอกที่ไม่จำกัดให้หุ่นมีแค่สองแขนหรือสองมือตามแบบดั้งเดิม ผลงานวิจัยชุดนี้ได้ตัวหุ่นที่ออกแบบตามจินตนาการให้รูปร่างของหุ่นมีลักษณะหลายมือ และใช้มือของผู้เซตผสมกับมือของหุ่นที่เซตไปพร้อมกัน เช่น ด้วยมบาล เป็นต้น

ภาพที่ 176 ภาพตัวละครพระเนมิราชกับมาตุลีในฉากห้องขุมนรกในการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนมิราชฉบับสมบูรณ์

ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย วันที่ 24 มิถุนายน 2561 บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 177 ภาพตัวละครยมบาลและเปรตภูติปิในฉากชุมนุมรักในการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนมิราชฉบับสมบูรณ์

ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย วันที่ 24 มิถุนายน 2561 บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

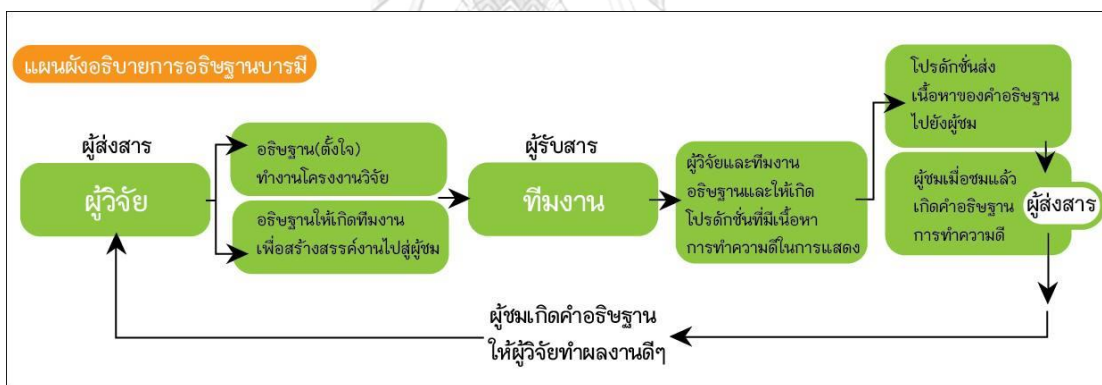

ภาพที่ 178 ภาพตัวละครพระอินทร์ในฉากสุดท้ายบนสวรรค์ในการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนมิราชฉบับสมบูรณ์

ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย วันที่ 24 มิถุนายน 2561 บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

เนื้อเรื่องและการสร้างสรรค์บทชาดกเรื่อง พระเนมิราช สามารถนำมาทำการแสดงได้

การนำเนื้อหา ชาดก ที่ผู้คนส่วนใหญ่ฟังและเข้าใจยาก สามารถนำมาปรับต่อยอดใช้ได้ เหมือนกับวรรณคดีเรื่องอื่นๆ ชาดก เรื่องพระเนมิราช ที่มีการพัฒนามาจากอรรถกถาชาดก ให้เป็นการแสดงที่ใช้ภาษาธรรมดาในการสื่อสาร มีเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคม เมื่อนำมาพัฒนาบทปรับใช้ให้เข้ากับผู้ชมในปัจจุบัน โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชน ทำให้ผู้ชมสามารถเข้าใจและสร้างความสนใจความสนุกสนานตื่นเต้นให้ผู้ชมได้เป็นอย่างดี อีกทั้งมีเนื้อหาที่ร่วมยุคสมัยกับผู้ชม เพียงแต่ปรับบริบทเนื้อหาของสังคมนั้นได้ การพัฒนาบทอยู่ที่แนวความคิดหลักคือ “อิฐฐานบารมี” โดยแนวความคิดของเรื่อง “การทำความดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” และ “ศีล5” เป็นแนวคิดในการสนับสนุนให้เนื้อเรื่องมีความแข็งแรงของเนื้อหาที่สื่อไปยังผู้ชม การพัฒนาบทเรื่องพระเนมิราชยังคงใช้แนวทางตามเนื้อหาวรรณคดีเดิม แต่มีการปรับการเล่าเรื่องให้มีความทันสมัยและมีการเล่าเรื่องในรูปแบบการเล่าย้อนหลัง (Flash Back) ซึ่งสามารถนำมาใช้กับการแสดงได้สนุกและสร้างความเข้าใจเช่นกัน

ภาพที่ 179 ภาพแผนผังอธิบายเกี่ยวกับเนื้อหา “อิฐฐานบารมี” ของผู้วิจัย

เพลงและดนตรีประกอบการแสดง

บทบาทของบทและเพลงมีส่วนสำคัญในการแสดงที่ทำการสื่อความหมายไปยังผู้ชม บทเพลงและดนตรีการแสดงหุ่นแบบดั้งเดิมที่ใช้ดนตรีไทยเครื่องห้าและใช้บทร้อยหรือบรรยายเป็นบทร้อยกรอง โคร่ง กลอน ที่ยากต่อความเข้าใจของผู้ชม การปรับหรือพัฒนาบทเพลงให้มีเนื้อหาเป็นร้อยแก้วที่ผู้ชมสามารถฟังง่าย สามารถสื่อความหมายได้ตรงตัวก็สามารถทำให้การแสดงหุ่นกระบอกไทยเป็นที่น่าสนใจได้เช่นกัน

การปรับเปลี่ยนดนตรีประกอบการแสดงจากดนตรีไทยโดยใช้เครื่องดนตรีสากลและเครื่องดนตรีอิเล็กทรอนิกส์ผสมเครื่องดนตรีไทยจริงที่มีท่วงทำนองสากลแต่แฝงไปด้วยกลิ่นไอทำนองไทยเดิม บางช่วง สามารถสร้างอารมณ์ร่วมและสร้างความน่าสนใจของผู้ชมได้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชน

การใช้เทคนิคสื่อประสม

การนำเทคโนโลยีสื่อประสม เช่น การใช้แมพบิงแอนิเมชันด้วยภาพเคลื่อนไหวเสมือนจริง สามารถสร้างให้บรรยากาศของการดำเนินเรื่องมีความสมจริงตื่นเต้นมากยิ่งขึ้น สามารถสร้างเทคนิคที่มีความปฏิหาริย์มหัศจรรย์ของเรื่องพระเนมิราชได้เป็นอย่างดี ผู้ชมในวัยเด็กและเยาวชน รวมไปถึงผู้ชมในวัยผู้ใหญ่ทุกเพศทุกวัยชื่นชอบในการใช้เทคนิคสื่อประสม อีกทั้งเทคนิคสื่อประสมสามารถสร้างสรรค์ได้ง่ายและมีต้นทุนที่ถูกกว่าแต่ก่อนเป็นอย่างมาก

ภาพที่ 180 ภาพตัวยมบาลและผีเปรตในฉากชุมนุมรักในการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนมิราชฉบับสมบูรณ์

ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย วันที่ 24 มิถุนายน 2561 บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

การขีดแสดง

นักแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่องพระเนมิราชหรือการแสดงหุ่นกระบอกเรื่องที่สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ ไม่จำเป็นต้องมีพื้นฐานการแสดงนาฏศิลป์แบบดั้งเดิม เนื่องจากเนื้อเรื่องเป็นบทบรรยายที่ใช้

ภาษาร้อยแก้วที่สามารถฟังเข้าใจง่าย ไม่จำเป็นต้องใช้ภาษาท่าทางนาฏศิลป์ดั้งเดิม ฉะนั้น นักแสดงทุกเพศทุกวันที่ไม่มีความรู้พื้นฐานด้านนาฏศิลป์จึงสามารถสร้างสรรค์ผลงานดังกล่าวได้ด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 181 ภาพตัวละครต่างๆ ในส่วนของเบื้องหลังฉากการแสดงในการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนมิราชฉบับสมบูรณ์

ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย วันที่ 24 มิถุนายน 2561 บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

อภิปราย

ผลงานสร้างสรรค์นวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทย เรื่อง “พระเนมิราช” มีสิ่งที่ควรนำมาอภิปราย ดังนี้

นวัตกรรมการแสดง

นวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่อง “พระเนมิราช” ถึงแม้ว่าจะเป็นนวัตกรรมที่คิดค้นขึ้นใหม่เพื่อตอบโจทย์ผู้บริโภคในยุคปัจจุบันที่เริ่มสนใจสืบค้นเรื่องที่ทันสมัยมากยิ่งขึ้น แต่บทบาทมหรสพการแสดงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิมก็ยังคงจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์สืบต่อไป เป็นรากเง้าที่สำคัญของงานศิลปหัตถกรรมและมหรสพการแสดงหุ่นกระบอกไทยที่ทรงคุณค่าและบ่งบอกถึงความเป็นชาติไทย จากการศึกษาคิดค้นนวัตกรรมการแสดงใหม่ ถึงแม้ว่าจะสามารถดึงดูดให้ผู้ชมยุคปัจจุบันหันมาสนใจในการชมการแสดงหุ่นกระบอกไทยมากยิ่งขึ้น แต่ก็มักจะมีคำถามเสมอว่าหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิมมีความวิจิตรสวยงามและประณีตมากกว่า ซึ่งแสดงให้เห็นว่างานศิลปหัตถกรรมแบบดั้งเดิมของไทยนั้นยังทรงคุณค่าและสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนไทยไม่น้อย ถึงแม้ว่าจะมีการคิดค้นนวัตกรรมหรือรูปแบบการแสดงหุ่นกระบอกไทยขึ้นมาใหม่เพื่อตอบสนองผู้ชมในยุคปัจจุบันก็ตาม แต่ผู้คิดค้นก็ต้องมีพื้นฐานของงานศิลปหัตถกรรมและทักษะด้านการแสดงหุ่นกระบอกไทยที่เข้มแข็ง

มั่นคงเสียก่อน แล้วนำพื้นฐานที่แน่นเหล่านั้นไปพัฒนาสิ่งใหม่ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และพัฒนาควบคู่กันไป

ในส่วนของการแสดง ผู้เซิตหรือผู้ออกแบบท่าทางการแสดงของตัวละคร ต้องรู้บทบาทฐานะของตัวละครแต่ละตัว เช่น มาตุลีกับพระเนมิราช จะไม่สามารถยืนอยู่ในตำแหน่งหรือระดับที่เท่ากัน จำเป็นต้องรู้ชั้นวรรณะของตัวละคร เนื่องด้วยพระเนมิราชอยู่ในสถานะกษัตริย์ แต่มาตุลีเป็นเทวดาที่ต้องมีความเคารพต่อกษัตริย์เช่นกัน จะไม่สามารถตีตนเทียบเท่ากับตัวละครที่เป็นกษัตริย์ ตัวละครต้องมีชั้นตามเนื้อเรื่อง ท่าทางกริยาต่างๆ ที่ตัวละครแสดงออกต้องมีลักษณะบุคลิกตามตัวละครนั้นๆ เช่น เรียบร้อย ชุกช่น ผาดโผน เกี้ยวกราด เป็นต้น

เนื้อหาการแสดง

การคิดค้นนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกใหม่ขึ้นมา เป็นการเน้นให้เห็นถึงกระบวนการผลิตคิดค้นและพัฒนานวัตกรรมเพื่อการแสดง ซึ่งสามารถนำเนื้อหาการแสดงเรื่องใดก็ได้มาทำการแสดง เพื่อเป็นเครื่องมือสื่อสารเนื้อหาไปยังผู้ชม แต่ด้วยการนำเสนอเนื้อหาเพื่อความบันเทิงแต่เพียงอย่างเดียวนั้นเป็นการนำเสนอที่ฉาบฉวยง่ายต่อการนำเสนอเกินไป และไม่ได้สร้างคุณค่าและประโยชน์ต่อสังคม

การนำชาดกเรื่อง พระเนมิราชมาทำการแสดงนั้น เป็นการนำมาเพื่อให้เนื้อหาสร้างประโยชน์เป็นแนวคิดให้กับผู้ชมนำไปเป็นหลักในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะหลักธรรมเรื่องศีล 5 แต่ขณะเดียวกันผู้วิจัยจำเป็นต้องยึดแนวคิดหลักของเนื้อหาชาดกเรื่องพระเนมิราชที่ดำเนินเรื่องภายใต้แนวความคิด “อริชฐานบารมี” ซึ่งการตีความนี้มีความละเอียดและต้องตีความให้ชัดและสามารถสื่อไปยังผู้ชมให้สามารถตีความเข้าใจตรงกับผู้นำเสนอและตรงกับต้นฉบับของเนื้อหาชาดกเป็นสำคัญ

จากการตีความ “อริชฐานบารมี” มีเนื้อหาสำคัญที่จะพอเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ที่สร้างความเข้าใจได้ง่ายให้กับผู้อ่านวิจัยฉบับนี้ได้เป็นอย่างดี โดยการอริชฐานในสิ่งต่างๆ นั้นเป็นแนวทางที่ดีที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ และเมื่อปฏิบัติแล้วจะเกิดผลตามสิ่งที่อริชฐานนั้น เช่น การที่ผู้วิจัยมีความต้องการเข้าศึกษาในระดับมหาบัณฑิตที่ภาควิชานาฏยศิลป์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแห่งนี้ ผู้วิจัยเองก็ต้องยอมอริชฐานเพื่อให้ตนเองได้เข้าศึกษาในสถานที่แห่งนี้ แต่หากคำอริชฐานนั้นไม่ได้ถูกปฏิบัติก็ไม่

สามารถเกิดผลตามคำอธิษฐานนั้นได้ ผู้วิจัยเองก็จำเป็นต้องปฏิบัติตนด้วยการอ่านตำราศึกษาข้อสอบ เพื่อให้ตนเองสามารถสอบเข้าศึกษาในหลักสูตรนี้ได้ เช่นเดียวกันของการอธิษฐานบารมีของพระเนมิราชที่อธิษฐานถึงที่จะทำความดี แล้วตนเองก็ปฏิบัติตามคำอธิษฐานนั้นด้วยการบริจาคทานต่างๆ แก่ประชาชน ประพฤติดีตามหลักศีลธรรม บุญเหล่านั้นจึงบังเกิดให้ได้ในสิ่งที่ตนประพฤติ ในการนำเสนอเนื้อหาจึงเป็นแกนหลักสำคัญของการดำเนินเรื่อง โดยใช้เครื่องมือของแนวความคิด ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วตามหลักศีล5 เพื่อนำไปตบโจทย์ของแนวความคิด “อธิษฐานบารมี” ของตัวละครเอกพระเนมิราช

ฉากจบการแสดงของนวัตกรรมการแสดงพระเนมิราชชาดกในการทดลองการแสดงครั้งแรกนั้น ไม่ได้ตบโจทย์แนวความคิดหลักของคำว่า “อธิษฐานบารมี” แต่ผู้วิจัยให้ความสำคัญของแนวความคิดของการทำความดีละเว้นความชั่วตามหลักศีลธรรม5 จึงทำให้เกิดความขัดแย้งกับเนื้อหาหลักของชาดกพระเนมิราช จากการพัฒนาปรับปรุงการแก้ไขให้สมบูรณ์ ผู้วิจัยได้นำแก่นของ “อธิษฐานบารมี” ด้วยการเสริมเนื้อหาการอธิบายของตัวละครหลักอีก 2 ตัว คือ มาตุลี และยมบาล ที่อธิบายถึงการมาเยือนดินแดนนรกแห่งนี้ได้ ซึ่งคนทั่วไปไม่สามารถมาถึงได้ขณะมีชีวิต อีกทั้งผู้วิจัยได้นำประโยคคำพูดของตัวละครหลัก “พระเนมิราช” มาเป็นแนวคิดสรุปของเรื่องที่น่าเสนอทั้งหมด โดยเป็นการเล่าเรื่องแบบย้อนกลับ (Flash Back) ด้วยประโยคคำพูด “ประชาชนทั้งหลาย หากยึดมั่นในศีล ก็ยากที่คนดีจะทำชั่ว แต่หากละเว้นศีล ก็ยากที่คนชั่วจะได้ดี จงอธิษฐานถึงแต่ความดี แล้วจงปฏิบัติตามคำอธิษฐานนั้น จะได้บุญหรือบาป ตกนรกหรือขึ้นสวรรค์ ล้วนอยู่ที่ตัวเราเลือกทำ ขอให้บุญรักษา” เพียงประโยคสรุปนี้จึงเป็นการสรุปให้กับผู้ชมที่ชมการแสดงตลอดทั้งเรื่องได้เข้าใจถึงคำว่า “อธิษฐานบารมีของพระเนมิราช” เป็นเป็นหัวใจหลักในการนำเสนอชาดกเรื่องนี้

นวัตกรรมการสร้างองค์ประกอบฉากการแสดง

นวัตกรรมการสร้างองค์ประกอบฉากการแสดงหุ่นกระบอกไทย สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม แต่ยังคงทำหน้าที่ของโรงและฉากประกอบการแสดงหุ่นได้เหมือนเดิม การนำ “ร่มบังแดด” มาใช้เป็นนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกใหม่ เป็นการคิดค้นใหม่ภายใต้แนวความคิดการสร้างโรงและฉากหุ่นแบบดั้งเดิม โดยร่มยังทำหน้าที่ของโรงหุ่นและฉากหุ่นได้เหมือนเดิม แต่สามารถสร้างภาพลักษณ์ที่ออกมาดูแตกต่างสร้างความสวยงามแปลกใหม่ได้เช่นกัน รวมทั้งมีต้นทุนการผลิตที่

ประหยัดขนย้ายติดตั้งสะดวกกว่าโรงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม โดยนวัตกรรมโรงหุ่นนี้สามารถปรับขนาดการแสดงได้ทั้งในรูปแบบเล็กและรูปแบบใหญ่ ขึ้นอยู่กับการออกแบบจัดวางในสถานที่ที่ทำการแสดง ทั้งนี้สื่อประสมที่ใช้ประกอบการแสดง เป็นเพียงแนวความคิดที่นำมาประกอบการแสดงให้มีความสวยงามสมจริงและสร้างความน่าสนใจแปลกใหม่ให้กับผู้ชม และแสดงให้เห็นว่าการแสดงในรูปแบบดั้งเดิมนั้นสามารถนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประกอบการแสดงได้อย่างกลมกลืนและสวยงาม ซึ่งการนำเทคโนโลยีสื่อประสมมาใช้ประกอบการแสดงนั้น ผู้ที่ใช้ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของการนำมาประกอบใช้ รูปแบบที่น่าเสนอ และความเหมาะสมของสถานที่ รวมไปถึงต้นทุนในการสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งนวัตกรรมการสร้างองค์ประกอบการแสดงในส่วนต่างๆ ของการแสดงหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราชินี เป็นเพียงแนวทางเลือกใหม่ให้กับผู้ชมเท่านั้น ส่วนนวัตกรรมชุดนี้จะสามารถครองใจและเป็นที่ยอมรับของสังคมต่อไปหรือไม่ต้องใช้เวลาเป็นเครื่องพิสูจน์

ภาพที่ 182 ภาพผู้ชมให้ความสนใจกับนักแสดง ตัวหุ่นหน้าเวทีการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนมิราชินีฉบับสมบูรณ์
ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย วันที่ 24 มิถุนายน 2561 บันทึกภาพโดยทีมงานผู้วิจัย

ภาพที่ 183 ภาพ ศ กิตติคุณ ดร ศักดา ปิ่นหนึ่งเพชร แสดงความคิดเห็นต่อการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนมิราชฉบับสมบูรณ์

ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย วันที่ 24 มิถุนายน 2561 บันทึกภาพโดยทีมงานผู้วิจัย

ข้อเสนอแนะ

1. การทำงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ทดลองเป็นส่วนหลักของงานวิจัย หากยึดติดอยู่ในกรอบดั้งเดิม งานวิจัยก็จะไม่สามารถพัฒนาต่อไปได้และไม่เกิดสิ่งใหม่
2. ผู้สร้างสรรค์ต้องเคารพและเข้าใจตระหนักถึงคุณค่าในงานศิลปะแบบดั้งเดิม มีความเชี่ยวชาญในสาขาที่ทำการวิจัย มีการศึกษาอย่างถ่องแท้และรู้จริง เพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาให้มีความเข้มแข็งทั้งในงานอนุรักษ์ งานสร้างสรรค์และงานคิดค้นสิ่งใหม่ตลอดเวลา
3. กระบวนการสร้างสรรค์คิดค้นนวัตกรรมต้องใช้เวลาในการทดลองแก้ไขปรับปรุงควรมีเวลามากพอในการพัฒนาแก้ไข เช่น การออกแบบองค์ประกอบโรงหุ่นและฉากการแสดง การออกแบบตัวหุ่นที่ต้องอาศัยเวลาในการแก้ไขทดลองวัสดุต่างๆ ที่นำมาใช้ในส่วนต่างๆ ของหุ่น เพื่อให้ผลลัพธ์ของงานนวัตกรรมเป็นที่ประทับใจแก่ผู้ชมไม่มีข้อผิดพลาด และสามารถใช้นวัตกรรมนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่วงการบันเทิงและสังคมได้ยาวนาน
4. ทีมงานสร้างสรรค์ผลงานต่างๆ ต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจร่วมกันในการสร้างผลงานให้เกิดขึ้น เนื่องด้วยต้องใช้ระยะเวลาในการสร้างสรรค์ผลงานเป็นเวลานาน ต้องมีการลองผิดลองถูกเกิดข้อผิดพลาดต่างๆ ตลอดเวลา รวมถึงงบประมาณในการสร้างสรรค์ที่มีค่อนข้างจำกัด

5. กระบวนการผลิตในส่วนต่างๆ มีความสำคัญและซับซ้อน ทีมงานผู้ร่วมสร้างสรรค์ ต้องมีความตั้งใจร่วมกันเป็นหนึ่ง สร้างความมุ่งมั่นที่จะพัฒนางานไปพร้อมกัน
6. การสร้างสรรค์คิดค้นนวัตกรรมต้องมีวิสัยทัศน์ในการบริหารบุคลากรในส่วนต่างๆ และบริหารเวลาที่มีอย่างจำกัดได้ดี
7. ศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานจำเป็นต้องมีหลักการตลาด เพื่อนำมาใช้ในกระบวนการคิดค้นงาน เพื่อให้ผลงานเกิดประสิทธิภาพที่สมบูรณ์ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ รวมถึงสามารถตอบในเชิงธุรกิจที่นับเป็นปัจจัยสำคัญของศิลปินและทีมงาน
8. ทีมงานอาสาสมัครอาจจะเป็นปัญหาต่อการพัฒนางานในส่วนต่างๆ เนื่องจากไม่มีพันธะยึดกับงานที่ทำการสร้างสรรค์ และเป็นเหตุให้เกิดการรั่วไหลของแนวความคิดการสร้างสรรค์
9. ผู้สร้างสรรค์และแนวร่วมควรมุ่งเน้นถึงประโยชน์แก่สังคมโดยรวม เพื่อเป็นพื้นฐานแก่การให้กับสังคม
10. ผู้สร้างสรรค์ต้องเปิดใจกว้างยอมรับคำติเพื่อนำมาพัฒนาผลงานและอย่าปิดกั้นความคิดของผู้ร่วมงานในส่วนต่างๆ อย่าตัดสินวิพากษงานคนอื่นด้วยวิสัยทัศน์ส่วนตัว
11. ผู้สร้างสรรค์ควรมีโยนิโสมนสิการเป็นหลักธรรมในการดำเนินงาน

ภาพที่ 184 ภาพผู้วิจัยกับทีมงานเบื้องหน้าและเบื้องหลังการแสดงหุ่นกระบอกไทยพระเนรมิตราชบัลลังก์ สมบูรณ์

ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย วันที่ 24 มิถุนายน 2561 บันทึกภาพโดยทีมงานผู้วิจัย

การทำงานนวัตกรรม ไม่ใช่เรื่องยาก และก็ไม่ใช่เรื่องง่าย

แต่ต้องอาศัยการศึกษาที่ถ่องแท้อย่างมีระบบ ผสมกับความตั้งใจและความคิดสร้างสรรค์อยู่ตลอดเวลา เพื่อให้เกิดผลงานที่มีประโยชน์ต่อสังคมเป็นที่สำคัญ การที่ผู้วิจัยได้ทำตามคำอธิษฐานบารมีนั้น ได้นำไปสู่การทำวิจัยสร้างสรรค์ดังกล่าวได้สำเร็จด้วยความตั้งใจมุ่งมั่นที่จะนำหุ่นกระบอกไทยให้ยังคงมีหน้าที่ให้สาระและความบันเทิงต่อสังคมได้นั้น ผู้วิจัยประจักษ์ว่า ผู้วิจัยได้เดินตามคำ

“อธิษฐานบารมี”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (2550). "หุ่นไทย." 2550: 58.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2542). "ทศชาติคำฉันท์." 2542.

จักรพันธ์ โปษยกฤต "หุ่นหลวง." 64-65.

จักรพันธ์ โปษยกฤต (2548). "อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นางชูศรี (ชื่น) สกุลแก้ว จ.ม." 2548: 122-125.

จักรพันธ์ โปษยกฤต (2552). "หุ่นจักรพันธ์." 2552: 65.

ทยุติ ไสตถิสฺพร (2550). "โรงมหรสพหุ่นไทย." 2550.

ท่านเจ้าประคุณอาจารย์พุทธทาสภิกขุ (2535). "พุทธทาสตอบปัญหา." 2535: 20.

นิตา หงส์วิวัฒน์ (2548). "ทศชาติชาติดกกับจิตรกรรมฝาผนัง." 2548.

นิมิต พิพิธกุล (2558). "การศึกษาและการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์หุ่นตะวันออกและตะวันตก." 2558: 193-194.

นิเวศ แววมณะ (2558). "งานวิจัยการพัฒนาหุ่นกระบอกไทยเพื่อการแสดงร่วมสมัย เรื่อง พันท้ายนรสิงห์เดอะมิวสิคัลพัพเพทโชว์." 2558: 9-18.

บาทหลวงตาซาร์ด (2517). "จดหมายเหตุการณ์เดินทางสู่ประเทศสยาม." 2517: 66.

ประจักษ์ ไม้เจริญ (2552). "การอนุรักษ์และการพัฒนารูปแบบการแสดงหุ่นกระบอกพื้นบ้านภาคกลาง." 2552: 211-233.

แปลก สนธิรักษ์ (2544). "เล่าเรื่องพระเจ้าลิขชาติ เล่ม 1-2." 2544.

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลริวิวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า (2532). "มหานิบาตชาดก." 2532.

พระชุติมันต์ อริโย (เข็มกลาง) (2554). "การศึกษาเชิงวิเคราะห์ต่ออิทธิฐานบารมีเนมิราชชาดก." 2554.

พระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินทปญฺโญ) (2535). "พุทธทาสตอบปัญหา." 2535: 20.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2556). "พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์(ชำระ-เพิ่มเติม ช่วงที่ 1/ยุค)." 2556: 506-513.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2522). "พจนานุกรมพุทธศาสตร์." 2522: 506-514.

พระอนุชา อุตตมปญฺโย (สิริเศรษฐภักดี) (2550). "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องเนมิราชชาดก." 2550.

พูนพิศ อมาตยกุล (2552). "เพลง ดนตรี และนาฏศิลป์ จากสาส์นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า." 2552: 165-168.

วัดบางกร่าง (2556). "พระเจ้าลิขชาติคำกลอน พระเนมิราช[ออนไลน์]." 2556.

ศราวุธ จันทระ (2550). "หุ่นกระบอกคณะชะเวงหลานแม่บุญช่วย จังหวัดนครสวรรค์." 2550: 187-189.

ศักดิ์ดา ปั่นแห่งเพ็ชร์ (2535). "การศึกษาวิวัฒนาการหุ่นกระบอกไทยสี่พันบ้านในภูมิภาค ตะวันตก." 2535: บทคัดย่อ B, 266-282.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2504). "สาส์นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า เล่ม 9." 2504: 120-121.

สมฤทธิ บั้วระมวล (2537). "ทศชาติ." 2537.

สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ (2542). "ทศชาติคำฉันท์ เถลิงพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ." 2542.

อดิษฐ์ ยืนชีวิต (2539). "หุ่นกระบอกอีสาน." 2539: 69.

อรวิวัฒนา เนียมอุทัย "องค์ประกอบและรูปแบบวิธีการแสดงหุ่นกระบอกบ้านคุณศิริรัตน์ ปานแสดง." 425-436.

อำนวยการ จงเลิศจรรยา (2517). "ทศชาติ." 2517: 157-210.

อินธิพล พัฒรชนม์ (2557). "ฮูปแต้มเลย." 2557.

ภาษาอังกฤษ

George A. Miller (1951). "Language and Communication." 6.

<http://saranaponsay2.blogspot.com/> (2556). 2556.

<https://riendee.wordpress.com/> (2555). "contemporary-art." 2555.

<https://sites.google.com/site/7pattawat55/home/>.

<https://th.wikipedia.org/wiki/>. "ทศชาติชาติ." 2555.

ภาคผนวก ก.

แบบสอบถามในการประเมินผลการชมการแสดงในแต่ละรอบ

แบบที่ 1 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของผู้เข้าร่วมกิจกรรม การทดลองชมและฟังธรรมชาติ

คำอธิบาย กรุณาตอบแบบประเมินให้ครบ
เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป็นประโยชน์ในการพัฒนาต่อไป

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไป

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องหน้าข้อความ

1. เพศ
 หญิง   ชาย
2. อายุ
 12-18 ปี
3. การศึกษา
 มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1-3   มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4-6   ปวช.
4. อาชีพ
 นักศึกษา   ลูกจ้าง   อื่นๆ.....

ตอนที่ 2 ระดับความพึงพอใจ / ความรู้ความเข้าใจ ต่อการเข้าร่วมกิจกรรม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ตรงกับความพึงพอใจ / ความรู้ความเข้าใจ ของท่านเพียงระดับเดียว

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความพึงพอใจ / ความรู้ความเข้าใจ				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
ความเข้าใจ ด้านวิธีการและเนื้อหา					
1. ความรู้ความเข้าใจเรื่องธรรมชาติ					
2. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชนิดนก					
3. เข้าใจเนื้อหาธรรมชาติที่ให้ชมและฟัง					
4. เนื้อหาและการเล่าเรื่องมีความทันสมัย เข้ากับสังคมปัจจุบัน					
5. ชมและฟังแล้วรู้สึกซาบซึ้งกับเนื้อหา					
6. วิธีการนำเสนอน่าสนใจน่าติดตาม					
7. เนื้อเรื่องที่เทศน์ ท่านได้ประโยชน์มากน้อยแค่ไหน					

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

3.1 ความคิดเห็นของท่านต่อรูปแบบการเทศน์ที่ให้ชมเป็นตัวอักษร (ชอบหรือไม่ เพราะเหตุใด)

.....

.....

.....

3.2 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

ภาพที่ 185 ภาพแบบสอบถามความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติ

**แบบที่ 2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ
การแสดงหุ่นกระบอกดั้งเดิม
การทดลองชมของผู้เข้าร่วมกิจกรรม**

คำอธิบาย กฎาตอบแบบประเมินให้ครบ
เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป็นประโยชน์ในการพัฒนาต่อไป

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไป

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องหน้าข้อความ

1. เพศ
 หญิง   ชาย
2. อายุ
 12-18 ปี
3. การศึกษา
 มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1-3   มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4-6   ปวช.
4. อาชีพ
 นักศึกษา   ลูกจ้าง   อื่นๆ.....

ตอนที่ 2 ระดับความพึงพอใจ / ความรู้ความเข้าใจ ต่อการเข้าร่วมกิจกรรม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ตรงกับความพึงพอใจ / ความรู้ความเข้าใจ ของท่านเพียงระดับเดียว

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความพึงพอใจ / ความรู้ความเข้าใจ				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
ความรู้เข้าใจ ด้านวิธีการและเนื้อหา					
1. รู้จักหุ่นกระบอกไทยแท้					
2. หุ่นกระบอกไทยกับหุ่นละครเล็กเหมือนกัน	เหมือน	ไม่เหมือน			
3. การแสดงหุ่นกระบอกดั้งเดิมมีความสนุกน่าชม					
4. ชอบเนื้อหาที่ทำการแสดง ชมแล้วสนุกเพลิดเพลิน น่าติดตาม					
5. เนื้อหาและสาระเล่าเรื่องมีความทันสมัย เข้ากับสังคมปัจจุบัน					
6. เนื้อเพลง คนศรีไทยเดิมมีความไพเราะและเข้าใจ					
7. รูปแบบศิลปะของไทยของหุ่นกระบอกและฉาก วิจิตรงดงาม					
8. ชมแล้วรู้สึกซาบซึ้งอยากสืบทอดการแสดงให้คงอยู่					
9. ถ้าทำการแสดงแบบดั้งเดิมที่ได้ชม อยากชมหรือไม่	อยากชม	ไม่อยากชม	ไม่แน่ใจ		
10. สามารถเชิดหุ่นกระบอกไทยดั้งเดิมได้					
11. สามารถสร้างหุ่นกระบอกไทยดั้งเดิมและโรงหุ่นได้					
12. หุ่นกระบอกไทยดั้งเดิม ควรค่าต่อการอนุรักษ์					
13. คุณแล้วมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย					

ภาพที่ 186 ภาพแบบสอบถามความเข้าใจเกี่ยวกับการแสดงหุ่นกระบอกไทยดั้งเดิม

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

3.1 เลขชมการแสดงผลหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิมมาก่อนหรือไม่

.....

.....

.....

3.2 การแสดงผลหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม ควรพัฒนาปรับปรุงหรือไม่ หากควร ควรพัฒนาด้านใด เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

3.3 การแสดงผลหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม เหมาะสมกับผู้นชมอายุเท่าไร เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

3.3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

ภาพที่ 187 ภาพแบบสอบถามความเข้าใจเกี่ยวกับการแสดงผลหุ่นกระบอกแบบดั้งเดิม

แบบที่ 3 แบบประเมินความพึงพอใจ / ความรู้ความเข้าใจ ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม
การทดลองการแสดง “นวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกไทย เรื่อง พระเนมิราช”

คำอธิบาย แบบประเมินมีทั้งหมด 3 ตอน กรุณาตอบแบบประเมินให้ครบทั้ง 3 ตอน
เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป็นประโยชน์ในการพัฒนาต่อไป

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไป

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องหน้าข้อความ

1. เพศ หญิง ชาย
2. อายุ 12-18 ปี
3. การศึกษา มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1-3 มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4-6 ปวช.
4. อาชีพ นักศึกษา ลูกจ้าง อื่นๆ.....

ตอนที่ 2 ระดับความพึงพอใจ / ความรู้ความเข้าใจ ต่อการเข้าร่วมกิจกรรม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ตรงกับความพึงพอใจ / ความรู้ความเข้าใจ ของท่านเพียงระดับเดียว

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความพึงพอใจ / ความรู้ความเข้าใจ				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
ด้านเนื้อหา และบท					
1. เข้าใจหรือรู้จักเรื่องพระเนมิราชก่อนชมการแสดงหรือไม่					
2. เนื้อหาที่ทำการแสดงชัดเจนและตรงประเด็น					
3. ใช้ภาษาที่เหมาะสมและเข้าใจง่าย					
4. เนื้อหาและภาพเล่าเรื่องมีความทันสมัย					
5. ชมแล้วรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลินกับการแสดง					
6. รู้จักพระเนมิราชเพิ่มขึ้นหรือไม่หลังจบการแสดง (ท่านคือใคร).....					
7. เนื้อเรื่องที่ทำการแสดง ท่านได้ประโยชน์มากน้อยแค่ไหน					
การแสดง					
1. การพัฒนาปรับปรุงการแสดงดั้งเดิมมาเป็นการแสดงใหม่นี้					
2. หากมีความเหมาะสมกับเนื้อเรื่อง					
3. ชอบตัวละครหุ่นกระบอกรูปแบบประยุกต์หรือไม่					
4. ชอบเทคนิค ระบบ เทคนิคที่ใช้ประกอบการแสดงหรือไม่ (แสงสี เทคนิคพิเศษ)					
5. เพลงประกอบการแสดงไพเราะ สนุก มีเนื้อหาตรงประเด็น					
6. อยากชมการแสดงอีกหรือไม่ (ในรูปแบบสมบูรณ์)					
7. ระยะเวลาในการแสดงมีความเหมาะสม					

ภาพที่ 188 ภาพแบบสอบถามความเข้าใจเกี่ยวกับการทดลองการแสดงหุ่นกระบอกเรื่องพระเนมิราช

ตอนที่ 3 *ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ*

3.1 ความคิดเห็นของท่านต่อรูปแบบการแสดงผลหุ่นกระบอกเรื่องพระเนรมิตราชในครั้งนี้ (ชอบหรือไม่ เพราะเหตุใด)

.....

.....

.....

3.2 ท่านคิดว่าการพัฒนาการสร้างสรรค์แสดงผลหุ่นกระบอกไทยครั้งนี้มีรูปแบบที่เรียบง่ายกว่าเดิม หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

3.3 ท่านคิดอย่างไรต่อการพัฒนาการสร้างสรรค์แสดงผลหุ่นกระบอกในรูปแบบประยุกต์ ร่วมสมัย โดยเฉพาะรูปแบบองค์ประกอบศิลป์ เทคนิคสื่อประสมที่ทันสมัย และการใช้เพลงลักษณะ “เดอะมิวสิคัล” แทนการใช้ดนตรีไทยแบบเดิม

.....

.....

3.4 ท่านคิดอย่างไรต่อ “นวัตกรรมการสร้างสรรค์” องค์ประกอบของฉากที่นำอาร์มาประยุกต์เป็นฉากแทนโรงหุ่นกระบอกแบบดั้งเดิม

.....

.....

3.5 ท่านคิดว่า “นวัตกรรมการพัฒนาการแสดงผลครั้งนี้ จะสามารถเป็นแบบอย่างให้สถาบันการศึกษา หรือผู้ที่ต้องการสร้างผลงานการแสดงผลหุ่นกระบอกนำไปต่อยอดได้หรือไม่ อย่างไร”

.....

.....

3.6 ท่านคิดว่าควรหรือไม่ ในการนำเนื้อหา วรรณกรรม นิทาน ชาดก หรือเนื้อหาอื่นๆ มาใช้ประกอบการดำเนินเรื่องการแสดงผลหุ่นกระบอกไทย เพิ่มเติมจากเนื้อเรื่องวรรณคดีไทยแบบดั้งเดิม

.....

.....

3.7 ในการแสดงผลครั้งนี้ ทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ความเป็นไทยของการแสดงผลหุ่นกระบอกไทยหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

3.8 การแสดงผลหุ่นกระบอกไทยเรื่องพระเนรมิตราชครั้งนี้ เหมาะสมกับผู้ชมวัยใด

.....

.....

3.9 หลังจบการแสดง พระเนรมิตราชทำอะไรในการแสดงเรื่องนี้ ได้แง่คิดด้านไหนและท่านได้เนื้อหาอะไรจากการชม

.....

.....

.....

3.10 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่ท่านจะปรับปรุงเรื่องไหนด้านไหนบ้าง

.....

.....

.....

ภาพที่ 189 ภาพแบบสอบถามความเข้าใจเกี่ยวกับนวัตกรรมการแสดงหุ่นกระบอกพระเนรมิตราช

ภาคผนวก ข.

คณะหุ่นกระบอกไทยในปัจจุบัน

(หุ่นกระบอกไทยคณะต่างๆ ในปัจจุบันที่ทำการแสดงและคณะหุ่นกระบอกในอดีต
ที่เป็นต้นแบบการแสดงหุ่นกระบอกไทย)

หุ่นภาคกลาง

- คณะมังกรทอง (หุ่นกระบอกจีนไหหลำ)
- หุ่นยายขึ้น สกุลแก้ว
- หุ่นละครเล็กพ่อครูแกร
- หุ่นกระบอกคณะแม่สาหร่าย ช่วยสมบุญ
- หุ่นยายชะเวง อ่อนละม้าย
- หุ่นกระบอกคณะชูเชิดชำนาญศิลป์
- หุ่นกระบอกคณะบุญรอดศิริศิลป์
- หุ่นกระบอกกรมศิลปากร
- หุ่นละครเล็กคณะโจหลุยส์
- หุ่นคณะจักรพันธ์ุ โปษยกฤต
- หุ่นกระบอกเพาะช่าง
- หุ่นกระบอกบ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย
- หุ่นกระบอก หุ่นหลวงคณะครูไก่อ สุรัตน์ จงดา
- หุ่นกระบอกคณะครูรัตน์

- ครูแ้วละครชาตรีบ้านลาด เมืองเพชรบุรี
- หุ่นกระบอกมหาวิทยาลัยธนบุรีกรุงเทพฯ
- หุ่นกระบอกชมรมประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

หุ่นอีสาน

- หุ่นกระบอกคณะเพชรหนองเรือ

หุ่นภาคเหนือ

- หุ่นกระบอกหออบบิฮัท มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- หุ่นกระบอกช่างฟ้อน

หุ่นภาคใต้

- หุ่นโนรา ทักษิณาสงขลา

คณะมังกร (หุ่นกระบอกจีนไหหลำ)

ไหหลำเป็นเกาะหนึ่งทางตอนใต้ของจีนแผ่นดินใหญ่ เดิมเกาะไหหลำขึ้นอยู่กับมณฑลกว๋างตุ้งและได้แยกตัวเป็นมณฑลไหหนาน (Hainan) เมื่อปี พ.ศ. 2531 บนเกาะไหหลำมีเชื้อชาติพันธุ์กว่า 37 ชาติพันธุ์ และชาติพันธุ์ที่ใหญ่ที่สุดคือ ฮั่น โดยพวกฮั่นคือชาวจีนไหหลำ (การศึกษาเปรียบเทียบหุ่นกระบอกไทยและหุ่นไหหลำ, 2555: 54) สำหรับในเมืองไทยแถบจังหวัดนครสวรรค์ขึ้นไป อุทัยธานี พิจิตร อุตรดิตถ์ สุโขทัย มีชาวจีนไหหลำตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมาก เนื่องด้วยแถบจังหวัดดังกล่าวมีการทำโรงไม้ การแกะสลักไม้ ซึ่งชาวจีนไหหลำมีความเชี่ยวชาญเป็นทุน

จากการศึกษาคณะหุ่นจีนไหหลำในเมืองไทยในปัจจุบัน มีคณะหุ่นจีนไหหลำเหลืออยู่เพียงไม่กี่คณะ เช่น คณะผ่านฟ้าหุ่นกระบอก และคณะมังกรทอง ตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร โดยผู้ดูแลคือคุณจิรวัดน์ ชุณหะปราณเลิศ และคุณจาร์วรรณ ชุณหะปราณเลิศ ที่ได้ให้สัมภาษณ์ ไว้ในวันที่ 8 กรกฎาคม 2554 ณ ศาลเจ้าไท่ฮั่ว หัวลำโพง โดยคณะหุ่นไหหลำมีอายุมากกว่า 200 ปี เป็นมหรสพที่มีการแสดงก่อนจะแสดงจิว ในปัจจุบันคณะหุ่นมังกรทองมีผู้เชิดหลักเพียง 2 -3 แสดง

ร่วมกับดนตรีสดที่ตั้งอยู่ด้านหลังเวที การแสดงนั้นคณะแสดงผู้เซิดจะเป็นผู้พาทยเจรจาและร้องเอง โดยผู้เซิดทั้งหมดมีประสบการณ์จากการแสดงจ๊วเป็นหลัก ปัจจุบันการแสดงหุ่นไหหลำไม่เป็นที่นิยม ไม่มีผู้สืบทอด ซึ่งผู้ชมจะฟังไม่ออกแปลไม่ได้เป็นส่วนใหญ่ ประกอบกับความนิยมชมความบันเทิงประเภทอื่นๆ ในปัจจุบันที่มีความสนุกสนานและทันสมัยกว่าแทนที่ กลไกของหุ่นไหหลำนั้นไม่แตกต่างไปจากหุ่นกระบอกไทยหรือที่ได้พัฒนาการมา คือประกอบด้วยส่วนหัวหุ่นที่แกะสลักมาจากไม้ ด้านในให้กลวงช่องกลไกเล็ก น้อยๆ เช่น ลูกตาสถาสามารถกลอกกลิ้งได้ ลืมตา หลับตาได้ ลำตัวเป็นกระบอก ไหล่ทำจากไม้ไผ่ ไม้ตะเกียบแทนมือทั้ง 2 ข้าง และผ้าถุงเป็นชุดคลุมลงมา โดยความสูงของหุ่นกระบอกไหหลำประมาณ 2 ฟุต หัวหุ่นใหญ่กว่าหัวหุ่นกระบอกไทย 2 เท่า เครื่องประดับหุ่นทุกตัว หนวด เสื้อผ้า หรือแม้กระทั่งทรงผมของตัวหุ่น สามารถถอดเปลี่ยนได้เหมือนกับชุดคนแสดงจริงๆ เพียงแต่มีขนาดย่อมกว่า

ภาพที่ 190 กลไกภายในหัวหุ่นไหหลำ คณะมังกรทอง บันทึกภาพโดยผู้วิจัย 1 สิงหาคม พ.ศ. 2557

ภาพที่ 191 ไม้ตะเกียบแขนหุ่นจีนไหหลำ คณะมังกรทอง บันทึกภาพโดยผู้วิจัย 1 สิงหาคม 2557

ภาพที่ 192 วิธีการเชิดหุ่นกระบอกจีนไหหลำ คณะมังกรทอง บันทึกภาพโดยผู้วิจัย 1 สิงหาคม 2557

การเชิดตัวหุ่นสำหรับการแสดงนั้นจะมีลักษณะเหมือนกับการเชิดหุ่นกระบอกไทยของทางคุณชายชะเวง อ่อนละม้าย จังหวัดนครสวรรค์ โดยจับลำตัวหุ่นด้วยมือซ้าย แล้วจับแขนตะเกียบหุ่นด้วยมือขวา หากแขนตะเกียบไหนไม่ได้ขยับ จะวางพักพาดไว้บนแขนซ้ายของผู้เชิด ยืนตัวหุ่นกระบอกไปหน้าฉากผ้าที่เจาะรูเอาไว้มองการเคลื่อนไหวของตัวหุ่นขณะแสดง หุ่นตัวต่างๆ ที่ไม่มีการเคลื่อนไหวร่วมอยู่ด้วย จะใช้วิธีการเสียบหัวหุ่นไว้กับฐานเหล็ก 2 ข้างของกรอบเวทีหุ่นด้านหน้า

เพื่อเป็นตัวประกอบ ด้านหน้าหลังฉากบังช่วงล่างของนักแสดง จะมีแผงผ้าชิงไว้เพื่อรองรับหรือวางหุ่นกระบอก เพื่อสะดวกเวลาเปลี่ยนตัวหุ่นที่มีไม่มาก

ภาพที่ 193 การเชิดแสดงหุ่นกระบอกจีนไหหลำ คณะมั่งกรทอง บันทึกภาพ โดยผู้วิจัย 1 สิงหาคม 2557

โรงประกอบการแสดงหุ่นจีนไหหลำ

โรงประกอบการแสดงหุ่นจีนไหหลำมีลักษณะไม่กว้างใหญ่ โดยวัสดุในการประกอบสร้างโรงหุ่นของคุณมั่งกรทองในปัจจุบัน สร้างมาจากเหล็กท่อ นำมาประกอบเป็นโครงสร้างโรงหุ่น ขนาดหน้ากว้าง 3 เมตร ความลึกจากหน้าโรงหุ่นถึงหลังโรงหุ่น 4 - 5 เมตร ความสูงของฉากการแสดง 2.5 เมตร และมีการยกพื้นสูงจากพื้นปกติ 50 เซนติเมตร ขึ้นอยู่กับสถานที่ที่จะทำการแสดง โดยพื้นที่ทำการยกพื้น จะทำการแบ่งพื้นที่เป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนด้านหน้าเป็นฉากบังตาและฉากกั้นนักแสดงประมาณ 1 เมตร ส่วนที่ 2 ฉากบังตาและที่ยืนนักแสดง รวมไปถึงที่พักตัวหุ่นกระบอกลึกประมาณ 2 เมตร ส่วนที่ 3 เป็นพื้นราบกับพื้นของสถานที่เพื่อจัดวางเครื่องดนตรีและอุปกรณ์ประกอบการแสดง บางสถานการณ์จะมีการยกพื้นในส่วนของวงดนตรีด้วย

ภาพที่ 194 ภาพแผงผ้าด้านหลังฉากบังช่วงล่างเพื่อวางหุ่นกระบอกจีนไหหลำ คณะมังกรทอง
บันทึกภาพโดยผู้วิจัย 1 สิงหาคม 2557

ภาพที่ 195 ภาพโรงหุ่นกระบอกจีนไหหลำ คณะมังกรทองขณะแสดงและขณะประกอบโรงหุ่น
บันทึกภาพโดยผู้วิจัย 1 สิงหาคม 2557

เครื่องดนตรีประกอบการแสดงหุ่นจีนไหหลำ

เครื่องดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอกรจีนไหหลำจะเป็นวงดนตรีตั้งอยู่ด้านหลังฉากการแสดงหุ่น ประกอบด้วยเครื่องดนตรีดังนี้

1. เอ้อหู เป็นเครื่องดนตรีจีนประเภทสี มีลักษณะคล้ายซออุไทย แต่มีเสียงที่แหลมกว่าแต่เสียงไม่แหลมเท่าซอด้วงไทย
2. จิมหยาง เป็นเครื่องดนตรีประเภทตีเช่นเดียวกับจิมไทย เป็นเครื่องดนตรีบรรเลงเดี่ยว หลายตัวพร้อมกันหรือประกอบการร้องขณะแสดง
3. ม้าฟ้อ (ซ้อง) เป็นเครื่องดนตรีประเภทตีประกอบจังหวะ ทำจากทองเหลืองหรือทองแดง มีรูปลักษณะคล้ายกับซ้องไทย แต่ไม่เป็นวง จำนวนลูกน้อยกว่ามาก
4. ฉาบจีน เป็นเครื่องดนตรีประเภทตีประกอบจังหวะ ตัวฉาบทำจากโลหะ ลักษณะคล้ายฉาบ ให้เสียงดังเร้าใจตื่นเต้น ฉาบนี้สามารถนำมาประกอบตีให้เกิดเสียงหรือใช้การเคาะตีให้เกิดเสียงเพียงด้านเดียวก็ได้
5. กลอง เป็นเครื่องดนตรีประเภทตี ลักษณะคล้ายกลองตอก ทำด้วยไม้ซิงด้วยหนังสัตว์ ใช้ตีประกอบจังหวะดนตรีหรือสร้างเสียงประกอบขณะแสดง

เครื่องดนตรีแต่ละชนิดย่อมมีความสำคัญในการแสดงเพื่อสร้างอารมณ์ สนุกหรือความเสมือนจริงขณะแสดง เพื่อเสริมบรรยากาศแห่งการชมที่สนุกสนานมากยิ่งขึ้น

ปัจจุบันคณะมังกรทองซึ่งประกอบธุรกิจการแสดงจึงเป็นหลักแต่ยังคงอนุรักษ์การแสดงหุ่นกระบอกรจีนไหหลำควบคู่กันได้ จะมีการแสดงตามวาระพิเศษของเทศกาลวัฒนธรรมจีนเพียงไม่กี่ครั้งในแต่ละปี เช่น พิธีสักการะเจ้าแม่ทับทิม ณ ศาลเจ้าแม่ทับทิม สะพานซ่งฮี้ หรือตามงานพิธีกรรมจีนแล้วแต่ผู้ว่าจ้างเท่านั้น ไม่ได้มีการเผยแพร่ให้กับผู้ที่ต้องการสืบต่อการเชิดเป็นหลัก ซึ่งหากจะเป็นกรณีไปซึ่งจะมีผลทำให้การสืบทอดขาดช่วงและสูญหายในอนาคต

หุ่นยายขึ้น สกุลแก้ว

หุ่นกระบอกครูชูศรี(ขึ้น) สกุลแก้ว ถือได้ว่าเป็นต้นตำรับแบบแผนการแสดงหุ่นให้กับคณะหุ่นในปัจจุบันเป็นอย่างมาก โดยแม่แบบการแสดงหุ่นของคุณยายขึ้น สกุลแก้ว มีท่วงท่าการรำรำที่งดงาม มีไหวพริบในการร้องเจรจาที่ไพเราะสนุกสนาน ซึ่งเป็นความเชี่ยวชาญเฉพาะตัวของคุณยายชูศรี(ขึ้น) สกุลแก้ว ผู้เป็นบุตรของนายเปี้ยก และนางมิ่ง ซึ่งบิดาของยายขึ้นเป็นตลกโจนและคนเซ็ดหุ่นในคณะของหม่อมราชวงศ์เถาะ พยัคฆเสนา ซึ่งต่อมาก็ต้อออกมาตั้งคณะของตัวเองโดยใช้ชื่อว่า “หุ่นกระบอกคณะนายเปี้ยก ประเสริฐกุล” หุ่นกระบอกของนายเปี้ยกนั้นเป็นที่เลื่องลือกันว่ามีลีลาการเซ็ดที่อ่อนช้อยงดงาม คล้ายกับละครและจุดเด่นในข้อนี้เองจึงทำให้หุ่นกระบอกของนายเปี้ยก ประเสริฐกุล เป็นที่นิยมและมีชื่อเสียงเป็นอย่างมากในยุคนั้น

ภาพที่ 196 คุณยายขึ้น สกุลแก้ว ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หุ่นกระบอก) พ.ศ.2529

ยายขึ้นได้ฝึกหัดการเซ็ดหุ่นกระบอกจากบิดาตั้งแต่มียายุได้ 7 ปี โดยบิดาบังคับให้เซ็ดหุ่นกระบอกกับป้าซึ่งเป็นพี่สาวของบิดา นอกจากการหัดเซ็ดหุ่นกระบอกแล้ว ยายขึ้นยังได้หัดสีซออุ้ได้อย่างชำนาญ ยายขึ้นได้ช่วยเหลือบิดาในการดูแลกิจการหุ่นกระบอก ต่อมามารดาเสียชีวิต ยายขึ้นได้ทำหน้าที่แทนมารดาด้วยการเซ็ดหุ่นโดยทั้งร้องและพากย์หุ่น เนื่องด้วยคุณยายขึ้นมีความคุ้นเคยกับการแสดงหุ่นมาตั้งแต่ยังเยาว์ จึงสามารถถ่ายทอดศิลปะการเซ็ดหุ่นได้อย่างครบถ้วน

ยายขึ้นไม่เพียงแต่จะเซ็ดหุ่นกระบอกได้อย่างชำนาญ ยังมีความสามารถในการร้องเพลงประกอบการแสดงหุ่นกระบอกและเซ็ดในคราวเดียวกัน และหากคนเซ็ดตำแหน่งใดขาดยายขึ้นก็

ทำหน้าที่แทนได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่องประการใด ต่อมาในปี พ.ศ. 2489 สถานีไทยโทรทัศน์ได้นำหุ่นกระบอกคณะนายเปี้ยก ประเสริฐกุลมาแสดงผ่านทางโทรทัศน์ โดยแสดงในเรื่อง “พระอภัยมณี” ซึ่งมีผู้ติดตามชมและให้ความสนใจเป็นจำนวนมากจนต้องนำมาแสดงติดต่อกันในทุกๆ สัปดาห์ ปี พ.ศ. 2529 ยายชิ้นได้รับการยกย่องและประกาศกิตติคุณให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หุ่นกระบอก) และได้รับพระราชทานปริญญามหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาศิลปศาสตร์ (การละคร) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จากพระหัตถ์ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่9 เมื่อปีพ.ศ.2535 และได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มงกุฎไทย ชั้นที่ 4 จตุรภรณ์

นอกจากนี้ยายชิ้นยังได้นำหุ่นกระบอกไปเผยแพร่ยังต่างประเทศ อีกทั้งยังถ่ายทอดวิชาการเชิดหุ่นกระบอกให้กับผู้สนใจ และนอกจากนี้ยังได้รับเชิญให้เป็นวิทยากรพิเศษบรรยายในสถาบันต่างๆ ในด้านการแสดงหุ่นกระบอกไทย (อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนางชูศรี (ชิ้น) สุกุลแก้ว จ.ม., 2548: 48 - 79)

ภาพที่ 197 ยายชิ้น สุกุลแก้วเชิดหุ่นกระบอกบันทึกออกอากาศในรายการกระจกหกด้าน ในปี พ.ศ.2526

ภาพที่ 198 ภาพฉากการแสดงหุ่นกระบอกไทยคณะนายเปี้ยก ประเสริฐกุล บิดาคุณยายชิ้น สกุลแก้ว

ภาพที่ 199 ภาพการแสดงหุ่นกระบอกกระยายชิ้น สกุลแก้ว หอประชุมเมืองไทยประกันชีวิต
ประมาณปี 2535

ภาพที่ 200 พันตรีหญิงณัฐธา ไทญ่มิศักดิ์ บุตรสาวของคุณยายชูศรี(ชื่น) สกุลแก้ว ผู้เก็บรักษาหุ่นกระบอกชุดสุดท้ายของยายชื่น สกุลแก้ว

ปัจจุบันไม่มีทนายทในการสืบสานการแสดงหุ่นกระบอกให้ชมในปัจจุบัน มีเพียงกลุ่มลูกศิษย์ที่ครูชื่นได้ถ่ายทอดวิชาการเชิดหุ่นกระบอกไทยไว้ในสถาบันต่างๆ รวมถึงกลุ่มลูกศิษย์ที่พบเห็นและให้ความสนใจพิเศษ จึงเข้าไปขอรับการเรียนรู้แล้วพัฒนาฝีมือมาเป็นคณะต่างๆ เช่น คณะหุ่นกระบอกไทยอาจารย์จักรพันธ์ โปษยกฤต คณะหุ่นกระบอกไทยเพาะช่าง คณะหุ่นกระบอกไทยบ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย คณะหุ่นกระบอกสมัครเล่นโรงเรียนสายน้ำผึ้ง เป็นต้น

หุ่นละครเล็กพ่อครูแกร

หุ่นละครเล็กนี้เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 สร้างโดยพ่อครูแกร ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับหุ่นหลวงแต่มีขนาดที่เล็กลงไปกว่า โดยพ่อครูแกรนั้นเดิมเป็นผู้แสดงละครอยู่ในคณะของพระยาเพชรภู แสดงเป็นต๋วนายโรงและต๋วงะงะ ต่อมาในปี 2444 ครูแกรได้คิดสร้างหุ่นคล้ายคนแต่งตัวเป็นละครขึ้นมาชุดหนึ่ง เพื่อการสืบทอดเจตนารมณ์ของตนที่ต้องการให้วิชานาฏศิลป์นั้นไม่สูญหายไป โดยหุ่นที่สร้างขึ้นเป็นตัวแรกคือหุ่นตัวพระและแสดงเป็นครั้งแรกเพื่อให้เจ้านายในวังวรดิศได้ทอดพระเนตร และได้รับการตั้งพระนามของหุ่นจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า “ละครเล็ก” เมื่อหุ่นหลวงไม่มีเสียแล้วประชาชนจึงหันมาชมการแสดงหุ่น

ละครเล็กกันมาขึ้นจึงถือได้ว่าเป็นยุคที่หุ่นละครเล็กได้รับความนิยมอย่างสูงสุด ต่อมาสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การแสดงหุ่นละครเล็กได้รับความนิยมลดน้อยลงประกอบกับอายุที่มากขึ้นของพ่อครูแกร ท่านจึงได้มอบหุ่นละครเล็กชุดหนึ่งราว 30 ตัว ให้กับลูกชายและลูกสะใภ้ของตน หุ่นที่เหลือพ่อครูแกรได้นำไปจำเรี่ย (ทิ้ง) บริเวณท่าพระจันทร์ ที่กลางแม่น้ำเจ้าพระยาเสียสิ้นและมิได้ส่งต่อวิชาการทำหุ่นละครเล็กให้ผู้ใด

ภาพที่ 201 ภาพวาดครูแกร ศัพท์วานิช ถ่านจากโรงละครโจหลุยส์เฮียเตอร์ สวนลุมไนท์พลาซ่า

ภาพที่ 202 ตัวหุ่นละครเล็กครูแกร ที่ครูโจหลุยส์ บริจาคให้กับเมืองโบราณ

ถ่ายเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2556 เมืองโบราณ จังหวัดสมุทรปราการ บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 203 โรงหุ่นละครเล็กครูแกว ถูกสร้างจำลองไว้ที่เมืองโบราณ

ถ่ายเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2556 ณ เมืองโบราณ จังหวัดสมุทรปราการ บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

จากการบอกเล่าของคุณสุรินทร์ ยังเขียวสด ทายาทครูโจหุลยส์ ยังเขียวสด ศิลปินแห่งชาติ ในอดีต หุ่นละครเล็กและหุ่นกระบอกเคยมีการแสดงร่วมกันและเรื่องเดียวกัน จนบางครั้งกลายเป็นหุ่นประเภทเดียวกัน โดยคุณยายชิ้น สุกุลแก้ว ได้นำตัวหุ่นละครเล็กมาแสดงร่วมกับหุ่นกระบอกแต่เชิดเพียงอย่างเดียว อย่างเช่น การแสดงหุ่นกระบอกเรื่องพระอภัยมณี โดยมีหุ่นละครเล็กที่มีชาทรวดทรงองแอมาร่วมแสดงกัน โดยหุ่นที่วันนั้น คุณยายชิ้นได้บริจาคให้ไว้กับ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในตอนที่คุณยายไปสอนเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่

หุ่นกระบอกคณะแม่สาหร่าย ช่วยสมบุญ

แม่สาหร่ายเป็นชาวอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี ในสมัยนั้นไม่มีโรงเรียนสำหรับสตรีและการที่จะส่งสตรีเข้าเรียนนั้นก็ยังไม่เป็นที่นิยมแพร่หลาย แต่ด้วยความตั้งใจและใฝ่เรียนรู้ของแม่สาหร่าย จึงได้หัดเขียนและอ่านหนังสือด้วยตนเองและจากการสอนจากคนสนิทบ้าง จนกระทั่งสามารถอ่านออกเขียนได้คล่อง ครอบครัวของแม่สาหร่ายประกอบอาชีพเกษตรกร ทำสวนทำนา แต่ด้วยแม่สาหร่ายนั้นไม่ค่อยจะชอบการทำนา ทำสวน สักเท่าไรหรอก หากแต่มีใจรักทางด้าน การร้องรำเสียมมากจึงได้ฝึกร้องรำตั้งแต่เด็ก และเมื่ออายุได้ 17 ปี แม่สาหร่ายสมรสกับพ่อพลอย ซึ่ง

พ่อพลอยนี้มีความสนใจในการแสดงหุ่นกระบอกเป็นอย่างมาก โดยพ่อพลอยได้มีโอกาสไปชม หุ่นกระบอกของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุทนต์ ฌ งานวัดวัดบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี จึงได้ จดจำหุ่นกระบอกที่พบเห็นดังกล่าวกลับมาคิดออกแบบประดิษฐ์หุ่นกระบอกของตนเองขึ้น ซึ่งพ่อ พลอยนี้มีฝีมือในด้านการช่างศิลป์อยู่แล้ว โดยเมื่อแรกประดิษฐ์นั้น หุ่นกระบอกของพ่อพลอยประดิษฐ์ ขึ้นมาจากไม้เนื้ออ่อนทั้งหมด เช่นศิระชะแกะจากไม้ทองหลาง ไม้หุ่น ไม้แคป้า แล้วปิดด้วยกระดาษอีก ครั้งหนึ่งจึงจะทำการวาดหน้า เขียนสี หากเป็นตัวนางจะมีนมสองข้าง และไม่มีแขน³⁴ แรกตั้ง คณะหุ่นกระบอกนั้นใช้ชื่อว่าหุ่นกระบอกคณะนายพลอย แต่โดยทั่วไปนั้นเรียกกันจนติดปากว่า “หุ่นกระบอกตาพลอย” และเมื่อพ่อพลอยเสียชีวิต แม่สาหร่ายจึงรับช่วงต่อ และทำให้ต่อมาคนชม หุ่นกระบอกโดยทั่วไปพากันเรียกว่า “หุ่นกระบอกคณะแม่สาหร่าย” เดิมทีหุ่นกระบอกของพ่อพลอย นั้นมิได้ออกเขตแสดงแต่อย่างใดจนกระทั่งได้แม่เคลือบซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางการแสดง หุ่นกระบอกมาช่วยเขตทำการแสดงและแม่เคลือบก็ยังได้ถ่ายทอดวิชาการเขตหุ่นกระบอกให้กับ พ่อพลอยจนกระทั่งชำนาญและสามารถถอดแสดงด้วยกันได้ทั้งแม่เคลือบและพ่อพลอย โดยหุ่น กระบอกของคณะพ่อพลอยนี้เริ่มมีชื่อเสียงเมื่อปี พ.ศ.2455 โดยได้รับเชิญไปทำการแสดงในงาน ฉลองรัฐธรรมนูญทุกปีอย่างต่อเนื่อง โดยเรื่องที่นิยมแสดงนั้นคือเรื่อง รามเกียรติ์ ลักษณะวงศ์ ขุนช้าง ขุนแผน เป็นต้น เมื่อแม่สาหร่ายอายุได้ 60 ปีและด้วยความคิดว่าตนเองชรามากแล้วจึงได้ทำการ หยุดแสดงหุ่นกระบอกตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

³⁴ ศักดา บัณฑิตแห่งเพ็ชร, การศึกษาวิวัฒนาการหุ่นกระบอกไทยสื่อพื้นบ้านในภูมิภาคตะวันออก,(กรุงเทพฯ นคร: ศิริวัฒนา, 2535)

ภาพที่ 204 แม่สาหร่ายเจ้าของคุณหุ่นกระบอกแม่สาหร่าย ช่วยสมบุญ
ที่มา: สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ 32

หลังจากเลิกทำการแสดงอยู่ระยะหนึ่งหุ่นกระบอกคณะแม่สาหร่ายได้กลับมาทำการแสดงอีกครั้งต่อหน้าพระที่นั่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งในการแสดงครั้งนั้นเป็นการแสดงในพิธีสมโภชพระตำหนักทักษิณ พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ในปีพ.ศ. 2527 และในปีเดียวกันนี้แม่สาหร่ายยังได้มอบหุ่นกระบอกของตนเองให้กับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ไว้เป็นแหล่งศึกษาแก่ชนรุ่นหลังได้ศึกษาค้นคว้า ในปัจจุบันยังพอที่จะมีผู้สนใจในสืบทอดการแสดงหุ่นกระบอกสายแม่สาหร่าย ซึ่งอยู่แถบอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งคณะละครชาตรีแม่สังวาลย์ได้ทำการแสดงหุ่นกระบอกออกตัวละครชาตรี โดยเป็นนักแสดงละครชาตรีรุ่นเก่าและเยาวชนรุ่นใหม่ที่ได้ฝึกซ้อมกันมา ออกเผยแพร่ในพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อเป็นการส่งเสริมการแสดงซึ่งกันและกัน

หุ่นยายชะเวง อ่อนละม้าย

ภาพที่ 205 คุณยายชะเวง อ่อนละม้าย เจ้าของคณะหุ่นกระบอกแม่ชะเวง นครสวรรค์
 ทายาทนายหนังผู้ให้กำเนิดหุ่นกระบอกไทย ถ่ายเมื่อ 21 กรกฎาคม 2556
 ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 206 หุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง อ่อนละม้าย ถ่ายเมื่อ 2 พฤศจิกายน 2557 งานเทศกาลหุ่น
 โลก หอศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย ราชดำเนิน บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

หุ่นกระบอกคุณยายชะเวงนั้นเป็นหุ่นที่สืบสายมาจากนายเหน่งเมืองสุโขทัยซึ่งปัจจุบันเป็นหุ่นกระบอกรุ่นเหลนนายเหน่ง โดยนายเหน่งมีธิดา 3 คน คือ นางสุน์ นางกุน และนางเปลื้อง โดยต่อมานางกุนสมรสกับนายหวาดมีบุตรธิดาร่วมกัน 2 คน คือนายสวองและนางละออง ซึ่งนางละอองนี่เองคือมารดาของคุณยายชะเวง

ยายชะเวงนั้นเติบโตท่ามกลางโรงหุ่นกระบอก และฝึกหัดเชิดหุ่นกระบอกจนเกิดความชำนาญโดยได้รับการดูแลและฝึกสอนจากนางบุญช่วยผู้เป็นน้าและออกแสดงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันในชื่อ “หุ่นกระบอกชะเวง หลานแม่บุญช่วย”

ภาพที่ 207 ภาพผู้วิจัยสัมภาษณ์คุณยายชะเวง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 208 ภาพหุ่นกระบอกคุณยายชะเวง ที่เป็นมรดกตกทอดมาจากครูเหน่งซึ่งมีอายุราว 123 ปี (มีการซ่อมแซมใหม่หลายครั้ง) บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 209 ภาพผู้วิจัยหัดเชิดหุ่นกับยายสะอาด คุ่มเขต ผู้เชิดหุ่นคณะชะเวงหลานแม่บุญช่วย อายุ 80 ปี บันทึกภาพเมื่อปี พ.ศ.2556 โดยผู้วิจัย

ภาพที่ 210 ภาพยายประไพ เกตุทอง ผู้เชิดหุ่นคณะชะเวง หลานแม่บุญช่วย อายุ 67 ปี บันทึกภาพเมื่อ พ.ศ.2556 โดยผู้วิจัย

ความโดดเด่นของหุ่นกระบอกยายชะเวง อ่อนละม้ายนั้นจะมีความงดงาม สนุกสนาน ในแบบฉบับชาวบ้าน โดยตัวหุ่นกระบอกเป็นฝีมือนายเหน่งผู้ให้กำเนิดหุ่นกระบอกไทย และถูกส่งทอดมายังยายชะเวงผู้เป็นหลาน หุ่นกระบอกนายเหน่งเป็นหุ่นกระบอกที่เรียบง่าย ส่วนหัวแกะสลักมาจากไม้เนื้ออ่อน ไม่ได้วิจิตรประณีตอย่างหุ่นภาคกลางในปัจจุบัน ซึ่งก่อนจะมาเป็นหัวหุ่นแกะสลักมาจากไม้เนื้อนั้น แต่เดิมหุ่นนายเหน่งจะแกะสลักจากหัวเผือกหัวมันเล่นแสดงไปวันๆ

พอหัวเผือก หัวมันเริ่มเหี่ยวเน่าก็จะแกะขึ้นใหม่ หัวไหล่หุ่นทำจากกาบมะพร้าวที่มีน้ำหนักเบา ต่อด้วยกระบอกไม้ไผ่ไม่ยาวมากนัก ลำตัวคลุมด้วยผ้าถึงต่อด้วยไม้ตะเกียบ โดยที่ปลายไม้ตะเกียบทั้งสองข้างจะป็นเป็นมือหรือแกะสลักมาจากไม้หรือทำมาจากหนังเป็นต้น การเชิดบังคับมือหุ่นของยายชะเวงจะจับกระบอกหรือลำตัวหุ่นด้วยมือซ้าย มือขวาจะบังคับไม้ตะเกียบทั้งสองข้าง ไม้ตะเกียบซึ่งเป็นมือของหุ่นจะอยู่หลังไม้กระบอก และไม้ตะเกียบข้างซ้ายจะพาดไม้ตะเกียบไว้ที่แขนซ้ายของผู้เชิด มือขวาจะบังคับไม้ตะเกียบขวาแสดงท่าทาง กิริยาต่างๆ ของตัวละครนั้นๆ ท่าทางการรำหุ่นกระบอกประกอบด้วย 3 ท่าพื้นฐาน คือ ท่ากลมตัว ท่ากระตัว และท่ารำสาย ทั้งนี้ยังมีท่ารำตามเพลงและท่าตีบทอีกด้วย (ศราวุธ จันทา, 2550: 3 - 4) การจับเชิดในลักษณะนี้จะเหมือนกับการจับเชิดหุ่นกระบอกจีนไหหลำ

ปัจจุบัน (ตุลาคม 2559) คุณยายชะเวงได้ชราภาพมากแล้ว ไม่ได้เชิดหุ่นแสดงได้มากเหมือนอย่างอดีต และได้มีผู้สืบทอดที่น้อยมาก โดยผู้สืบทอดนั้นมักจะมีมาจากนักวิชาการที่ไม่ได้ทำการแสดงหรือคลุกคลีเป็นอาชีพเหมือนอย่างคุณยายชะเวง จึงทำให้สถานการณ์หุ่นกระบอกคุณยายชะเวงนั้นเสี่ยงที่จะถูกลืมและจางหายไปจากสังคมเหมือนอย่างคณะหุ่นกระบอกอื่นๆ ในอดีต

หุ่นกระบอกคณะชูเชิดชำนาญศิลป์

ครูวงษ์ รวมสุข เจ้าของคณะหุ่นกระบอกชูเชิดชำนาญศิลป์³⁵ ครูวงษ์เกิดเมื่อปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 โดยเป็นชาวแม่กลองแต่กำเนิดที่บ้านข้างวัดเพชรสมุทรี จังหวัดสมุทรสงคราม เมื่อครั้งยังเล็กครูวงษ์ได้เรียนวิชาอ่านเขียนจากบิดา ซึ่งเคยบวชเป็นพระมาก่อนและมีความรู้ในด้านนี้เป็นอย่างดี จึงได้ถ่ายทอดวิชาดังกล่าวให้กับบุตรทั้ง 13 คนของตน รวมถึงครูวงษ์ด้วย ตอนเด็กนั้นครอบครัวของครูวงษ์มีอาชีพเกษตรกร ทำกิจกรรมเช่น ทำนา ทำสวน ทำไร่ เป็นต้น ซึ่งก็ต้องอาศัยเรี่ยวแรงจากลูกๆ ในบ้าน หนึ่งในนั้นคือครูวงษ์ จึงทำให้ไม่ได้ไปเข้าเรียนตามเกณฑ์ที่ตั้งที่ควรจะเป็น จนกระทั่งครูวงษ์มีโอกาสเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งเป็นภาคบังคับในสมัยนั้นและจบการศึกษาจากโรงเรียนผู้ใหญ่น้อย โรงเรียนวัดอินทรประชาคมเมื่อมีอายุ 24 ปี เมื่อครูวงษ์อายุได้ 12 ปีนั้น ครูวงษ์สนใจในศิลปะการแสดงของไทย โดยสนใจการแสดง

³⁵ ศักดา ปันหน่งเพ็ชร, การศึกษาวิวัฒนาการหุ่นกระบอกไทยสื่อพื้นบ้านในภูมิภาคตะวันตก, (กรุงเทพมหานคร: ศิริวัฒนา, 2535), หน้า 242 - 259

หุ่นกระบอกเป็นพิเศษจึงได้ฝากตัวเป็นศิษย์ของคุณยายสาหร่าย ช่วยสมบุญ ซึ่งคณะหุ่นกระบอกของคุณยายสาหร่ายนั้นอยู่ในพื้นที่บริเวณใกล้เคียงกับบ้านของครูวงษ์ ณ ขณะนั้น เมื่อว่างจากการทำนาทำไร่ ครูวงษ์ก็มักจะมาฝึกฝน หัดเชิดหุ่นกระบอกกับคุณยายสาหร่ายอยู่เสมอ เมื่อฝึกได้ระยะหนึ่ง คุณยายสาหร่ายก็เห็นแววว่าครูวงษ์นี้หน่วยก้านดีคนหนึ่ง จึงได้ส่งครูวงษ์ไปเรียนการเชิดหุ่นกระบอกกับแม่ครูเคลือบที่บ้านพระยาอักษร กรุงเทพมหานครในช่วงแรก ต่อมาแม่ครูเคลือบก็ได้ย้ายมาอาศัยอยู่ที่จังหวัดสมุทรสงครามเป็นการถาวร และได้ถ่ายทอดวิชาการเชิดหุ่นกระบอกให้แก่ครูวงษ์ซึ่งการเชิดหุ่นกระบอกครั้งนี้เป็นไปด้วยความรวดเร็วเนื่องจากครูวงษ์นี้เป็นผู้มีเชาวน์ปัญญาดี มีไหวพริบดีสามารถพลิกแพลงแปลงท่าทางการเชิดต่างๆ ได้อย่างคล่องแคล่ว เมื่อแม่ครูเคลือบฝึกฝนและถ่ายทอดวิชาให้ศิษย์จนเป็นที่น่าพอใจแล้วนั้น หลังจากนั้นเพียง 2 - 3 เดือน คณะหุ่นกระบอกชูเชิดชำนาญศิลป์ก็ได้ก่อตั้งขึ้นโดยครูวงษ์ และด้วยความสามารถอันโดดเด่นของครูวงษ์นี้ทำให้ครั้งหนึ่งครูวงษ์มีโอกาสดำแสดงหุ่นกระบอกถวายต่อหน้าพระที่นั่งของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ร่วมกับแม่ครูเคลือบ

ภาพที่ 211 ครูวงษ์ รวมสุข เจ้าของคณะชูเชิดชำนาญศิลป์

สามารถกรอกไปมาได้ รวมถึงปากสามารถอำหุบเจรจาตามบทคล้ายคนแสดง เรื่องที่นิยมแสดงใน คณะของครูวงษ์คือ พระอภัยมณี ขุนช้างขุนแผน สังข์ทอง รามเกียรติ์ ลักษณะวงษ์ตอนพราหมณ์ เกสรถูกฆ่า คนโททอง เป็นต้น

ครูวงษ์นั้นถือได้ว่าเป็นผู้มีความสามารถเป็นเลิศในการแสดงหุ่นกระบอกอีกคนหนึ่ง โดยที่การแสดงหุ่นกระบอกครั้งหนึ่งๆ นั้นครูวงษ์จะทั้งเซิด พากย์เสียงเจรจา และร้องบทไปพร้อมกัน อีกทั้งในบางครั้งยังใส่อารมณ์การเจรจาหรือการแสดงของหุ่นลงไปในการแสดงเพื่อเพิ่มอรรถรสในการ ชมหุ่นกระบอกให้มากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้หุ่นกระบอกคณะครูวงษ์มีผู้ให้ความสนใจติดตาม ชมอยู่เสมอๆ นอกจากจะทำหน้าที่องผู้เซิดหุ่นระบอกแล้ว ครูวงษ์ยังทำหน้าที่ในการถ่ายทอดการเซิด หุ่นกระบอกให้กับผู้ที่มีความสนใจ และยังได้รับเกียรติในการเป็นวิทยากรพิเศษให้กับทางโรงเรียน เทศบาล 3 วัดอัมพวันเจติยารามอีกด้วย

หุ่นกระบอกคณะบุญรอดศิรินิลศิลป์

นายบุญรอด ประกอบนิล ผู้เป็นเจ้าของคณะหุ่นกระบอกบุญรอดศิรินิลศิลป์ เมื่อครั้งเป็นเด็กนั้น นายบุญรอดเคยไปชมการแสดงหุ่นจีนไหหลำ และหุ่นกระบอกคณะนายเปียก ประเสริฐกุล ด้วยความรักและชื่นชอบในการแสดงหุ่นกระบอก นายบุญรอดจึงได้ขอติดตามไปกับ คณะของนายเปียก โดยช่วยตีรับบ้าง ขนเครื่องบ้าง จนได้ฝึกเล่นหุ่นกับป้าหว่า ประเสริฐกุล ลูกสาว ของนายเปียก ซึ่งเป็นพี่สาวของครูซิ่น สุกุลแก้ว ต่อมาเมื่อนายบุญรอดมีอายุ 31 ปี จึงได้สร้างหุ่น ของตนเองขึ้นมาแล้วด้วยตนมีความชำนาญด้านการปิดประดับกระจกอยู่แล้วนั้น เมื่อป้าหว่าเสียชีวิต นายบุญรอดจึงได้ตั้งคณะหุ่นกระบอกของตนเองขึ้นมาชื่อว่า “หุ่นกระบอกคณะบุญรอดศิรินิลศิลป์” หรือที่รู้จักกัน “หุ่นนายบุญรอด” มีผู้มาขอให้นายบุญรอดสอนหุ่นกระบอกมากมาย เนื่องจากชื่อเสียง ด้านการเซิดหุ่นกระบอกของนายบุญรอดเป็นที่เลื่องลือว่า อ่อนช้อย งดงาม นอกจากนี้ นายบุญรอดยัง ได้ทำหน้าที่การเผยแพร่หุ่นกระบอกไปยังต่างประเทศด้วย เมื่อครั้งกรมศิลปากรไปแสดงหุ่นกระบอก ในงานมหรศพของประเทศไทยในทวีปเอเชีย ซึ่งจัดขึ้นในสหภาพโซเวียต นายบุญรอดก็ได้รับเซิดให้ไป แสดงร่วมด้วยเช่นกัน

ปัจจุบันหลังจากที่นายบุญรอดเสียชีวิตลง นางกรรฎา มงคลศิลป์ และนางสายสมร ทองเผือก ก็ได้สืบทอดการเซิดหุ่นกระบอกต่อจากนายบุญรอดจนกระทั่งปัจจุบัน

หุ่นกระบอกกรมศิลปากร

เมื่อปี พ.ศ. 2522 กรมศิลปากรได้สร้างหุ่นกระบอกขึ้น และได้รับเชิญจาก คณะกรรมการการแสดงระหว่างประเทศซึ่งการแสดงหุ่นกระบอกในครั้งนั้น เป็นการแสดงในงาน ประชุมอภิปรายเรื่อง “บทบาทสังคมและความหมายที่แสดงออกเกี่ยวกับหุ่นของประเทศในเอเชีย” เมืองทซ์เค้นท์ สหภาพโซเวียต เรื่องที่ใช่แสดงคือเรื่องพระอภัยมณี³⁶ และต่อมาได้มีการประพันธ์บท ร้องแลพัฒนาการเชิดหุ่นกระบอกเพิ่มเติมจากโบราณมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ ประกอบการแสดงเพื่อให้มีความน่าสนใจและดึงดูดผู้ชมมากยิ่งขึ้น เมื่อครั้งงานพระราชพิธีถวายพระ เพลิงพระบรมศพ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ณ พระเมรุมาศท้องสนามหลวง ทางกรม ศิลปากรได้แสดงหุ่นกระบอกเรื่องพระอภัยมณี ซึ่งมีความยาวถึง 9 ชั่วโมงและได้รับเสียงตอบรับจาก ประชาชนเป็นอย่างมาก

ภาพที่ 214 อาจารย์เผด็จพัฒน์ พลัภระสงค์ ผู้ควบคุมและกำกับการแสดง

³⁶ สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ศิลปะการแสดงพื้นบ้านหุ่นไทย, (คุรุสภา: 2550), หน้า95

ภาพที่ 215 การแสดงหุ่นกระบอกเรื่อง พระอภัยมณี หนีนางผีเสื้อ
ในงานพระเมรุ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

ภาพที่ 216 การแสดงหุ่นกระบอกเรื่อง พระอภัยมณี ในงานพระเมรุ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนฯ

หุ่นกระบอกของกรมศิลปากรออกแสดงอีกครั้งในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์³⁷ หุ่นกระบอกของกรมศิลปากรก็ได้เป็นส่วนหนึ่งในมหรสพสมโภชงานออกพระเมรุ ซึ่งการแสดงเมื่อคราวงาน

³⁷ ผู้จัดการออนไลน์, 2559, หุ่นกระบอกของเล่นพื้นบ้านสู่งานออกพระเมรุ[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th/Qol/ViewNews.aspx?NewsID=9510000126037> } [เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 25 กันยายน 2559]

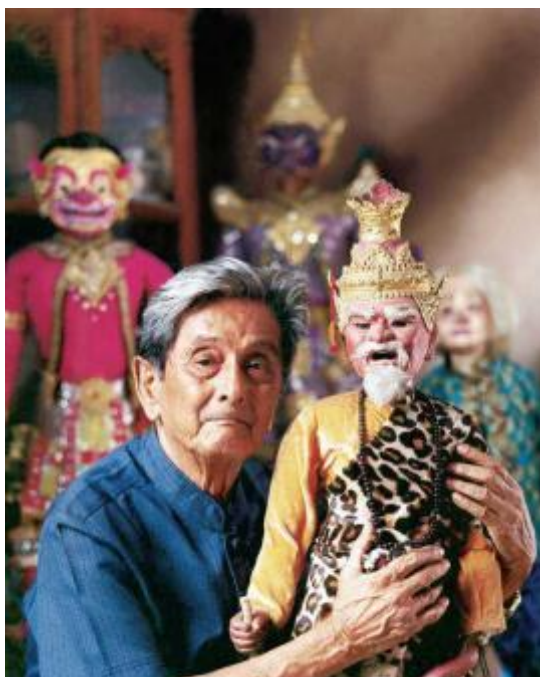
พระเมรุ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ แสดง เรื่อง พระอภัยมณี ตอนรักจำพราว ซึ่งเนื้อเรื่องหลักคือการทำดีจากบุคคลอันเป็นที่รักยิ่งไป

ภาพที่ 217 ตัวหุ่นกระบอกของหุ่นกระบอกกรมศิลปากร

3.4.4 หุ่นละครเล็กคณะโจหลุยส์ (นาฏยศาลาหุ่นละครเล็ก โจหลุยส์)

นายสาคร ยังเขียวสด หรือที่รู้จักกันเป็นอย่างดีในนาม “โจหลุยส์” ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ละครเล็ก) บิดา มารดาเป็นคนเข็ดหุ่นมือหนึ่งอยู่ในคณะละครเล็กของครูแกร โดยบิดานั้นเข็ดเป็นตัวตลกชื่อ “เจ๊กเซ่ง” ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของผู้ชมเป็นอย่างมาก เมื่อนายสาครเติบโตได้ฝึกเล่นละครเล็ก ลีเก โขน ละคร จนสามารถออกแสดงกับบิดาตามคณะต่างๆ ได้ นายสาครจึงซึมซับ การเข็ดและประดิษฐ์หุ่นละครเล็กมาจากคณะของครูแกร หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ความนิยมในการชมและการเข็ดหุ่นละครเล็กลดน้อยลง ประกอบกับครูแกรอายุมากขึ้น ครูแกรจึงยกหุ่นละครเล็กจำนวน 30 ตัว ให้กับลูกชายและลูกสะใภ้ ส่วนหุ่นที่เหลือนั้นได้จำเริญ (ทิ้ง) ลงแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณท่าพระจันทร์ไป

ภาพที่ 218 ครูโจหลุยส์ ยังเขียวสด ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ละครเล็ก)
ประจำปี พ.ศ.2539

ภาพที่ 219 การแสดงหุ่นละครเล็กจากคณะโจหลุยส์ เรื่องครุฑธานูภาพ
ณ หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

ภาพที่ 220 หุ่นละครเล็กหนุมานเกี้ยวนางเบญจกาย คณะหุ่นละครเล็กโจหลุยส์

ต่อมานางหยิบผู้เป็นสะใภ้ ได้ยกหุ่นละครเล็กทั้งหมดให้กับนายสาคร ด้วยเห็นว่าต่อไปนายสาครนี้จะเป็นผู้สืบทอดการเชิดหุ่นละครเล็กต่อไปได้ เมื่อนายสาครรับมาก็มิได้ประดิษฐ์หุ่นละครเล็กเพิ่มเติมแต่อย่างใด ด้วยเกรงในคำสาปแช่งของครูแกรที่ว่า “ห้ามมิให้ผู้ใดทำหุ่นเลียนแบบ” นายสาครทำเพียงหุ่นพ่อแก่เพื่อบูชาเท่านั้น จึงทำให้หุ่นละครเล็กหายไปนานถึง 50 ปี หุ่นละครเล็กคณะโจหลุยส์กลับมาแสดงอีกครั้งเมื่อปี พ.ศ. 2528 ลักษณะเล่นของหุ่นละครเล็กนั้นคือสามารถเคลื่อนไหวแสดงกิริยาท่าทางต่างๆ ได้คล้ายกับคนจริงๆ อีกทั้ง เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับที่หุ่นสวมใส่นั้นคล้ายกับการสวมชุดโขนละครของคน หุ่นสามารถเคลื่อนไหวศีรษะได้ (นวรรตน์ ดวงทิพย์, 2547: 12) การเชิด³⁸ นั้นเป็นการเชิดหน้าโรงทำให้เห็นท่วงท่าการรำของหุ่นละครเล็กและการเชิดของผู้เชิดในคราวเดียวกัน

³⁸ ผศ.สน สีมাত্রา, เยาวนุช เวศน์ภาดาและพัชรี ศกศวัตเมฆินทร์, หุ่นละครเล็ก สื่อบริการศิลป สืบทอดจิตวิญญาณ, (แปลนโมทิพ: 2540), หน้า 28 - 52.

ภาพที่ 221 หุ่นหนุมาน ของหุ่นละครเล็ก คณะโจหลุยส์

การเชิดหุ่นละครเล็กจะใช้ผู้เชิด 3 คน ต่อหุ่น 1 ตัว โดยผู้เชิดทางขวาจะใช้มือซ้าย บังคับแกนคอด้านในของตัวหุ่นเพื่อพยักหน้า หันหน้า และใช้มือขวาบังค้ำก้านไม้ที่มีรอกติดอยู่ที่ปลายเพื่อยังค้ำมือขวาของหุ่น ผู้เชิดคนที่ 2 จะใช้มือซ้ายจับบังค้ำก้านไม้ที่มีรอกติดอยู่ที่ปลายไม้เพื่อ บังคับมือซ้ายของหุ่น ส่วนผู้เชิดคนที่ 3 นั้นจะมีทั้ง 2 ข้างจับเดียวที่อยู่บริเวณข้อเท้าของหุ่นเพื่อ บังคับท่วงท่าการเดิน การยกเท้า การขอยเท้า การเปลี่ยนเท้า เพื่อให้สัมพันธ์กับท่วงท่าการรำ

ในอดีตการเชิดแสดงหุ่นละครเล็กจะมีลักษณะ แล้วมีฉากแสดงคล้ายกับหุ่นกระบอก ที่เกิดขึ้นมาก่อน โดยโรงหุ่นจะมีฉากบังตัวผู้เชิดแสดงอยู่ด้านหน้า แล้วมีฉากแสดงประกอบอยู่ ด้านหลัง มีประตูทางเข้าออกสองทางซ้ายและขวา แต่ในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนพัฒนาให้ผู้ชมเห็น นักแสดงไปพร้อมๆ กัน พร้อมทั้งใช้เทคนิคฉาก แสง สี เสียงสมัยใหม่มาประกอบกับการแสดง ทำให้ การแสดงที่น่าสนใจมากขึ้นกว่าเดิม ซึ่งเคยมีคำบอกเล่าจาก ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ได้เคยบอกเล่าไว้ว่า เมื่อครั้งที่หุ่นละครเล็กกลับมาแสดงอีกครั้งโดยครูโจหลุยส์ ยังเขียวสด ยังคงทำการแสดงแบบดั้งเดิม โดยมีฉากบังประกอบการแสดง แต่ด้วยเวลาแสดงนั้น ผู้ชมมักจะไปมุงดู อยู่ด้านหลังเพื่ออยากให้เห็นคนเชิดว่าเชิดอย่างไร ผู้จัดการในครั้งนั้น จึงแนะนำให้เอาฉากออกเสีย เพื่อจะได้เห็นลีลาของผู้เชิด ครั้งนั้นจึงกลายเป็นที่มาของการเชิดหุ่นละครเล็กแบบไม่มีฉากบัง

ภาพที่ 222 ผู้วิจัยกับคุณสุรินทร์ ยังเขียวสด ทายาทครูโจหุลยส์ และทีมงานปัจจุบัน
บันทึกภาพเมื่อ พ.ศ.2559

ปัจจุบันการแสดงหุ่นละครเล็กคณะโจหุลยส์ ซึ่งได้เปลี่ยนชื่อมาเป็น คณะนาฏย
ศาลาหุ่นละครเล็กโจหุลยส์ ซึ่งเคยอุปถัมภ์โดยสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา
กรมหลวงนราธิวาส ราชนครินทร์ ได้สร้างชื่อเสียงเผยแพร่หุ่นในระดับเวทีสากล โดยได้รับรางวัล
ชนะเลิศหุ่นโลก จึงทำให้เป็นที่รู้จักและสนใจกับผู้ชมเป็นอย่างมาก และได้เปิดการแสดงอย่างต่อเนื่อง
จนมีคณะหุ่นละครเล็กซึ่งเป็นศิษย์ของนาฏยศาลาหุ่นละครเล็กโจหุลยส์ ทำการเปิดคณะใหม่ๆ เป็นที่
กว้างขวาง อาทิ คณะหุ่นละครเล็กค่านาย คลองบางหลวง คณะหุ่นละครเล็กนาฏราชรัฐ หุ่นละครเล็ก
คิงส์พาวเวอร์ คณะนาฏยบูรพา เป็นต้น

หุ่นคณะจักรพันธ์ โปษยกฤต

นายจักรพันธ์ โปษยกฤต ศิลปินแห่งชาติ ด้านสาขาทัศนศิลป์ เมื่อปีพ.ศ. 2532 เกิดความสนใจในหุ่นกระบอกเมื่อครั้งได้ชมหุ่นกระบอกคณะนายเปี้ยก ประเสริฐกุล เมื่อครั้งออกแสดงผ่านทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม จึงเกิดความชื่นชอบและสนใจศิลปะการแสดงหุ่นกระบอก จึงได้ประดิษฐ์หุ่นกระบอกขึ้นเองจากวัสดุที่มีเช่น ด้ามพู่กัน ไม้ระกำ เป็นต้น

ภาพที่ 223 หุ่นกระบอกจำลองของนายจักรพันธ์ โปษยกฤต ซึ่งประดิษฐ์จากไม้ระกำ ด้ามพู่กัน
 ครั้งเมื่อศึกษาอยู่ในคณะจิตรกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร
 ที่มา: <http://www.chakrabhand.org/puppetry/index01.asp>

ภาพที่ 224 อาจารย์จักรพันธ์ ราห์นกระบอกไวค์รุ ณ มุลินธิจักรพันธ์ โปษยกฤต
บันทึกภาพเมื่อ 28 ตุลาคม 2554 โดยผู้วิจัย

ภาพที่ 225 หุ่นกระบอกกรรณา เจาะ ฝีมืออาจารย์จักรพันธ์ โปษยกฤต
จากหนังสือผลงานจักรพันธ์ โปษยกฤต เนื่องในวาระครบ 60 ปี พ.ศ. 2546

ต่อมาเมื่อเข้าศึกษาในคณะจิตรกรรม ประติมากรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร มีโอกาสไปศึกษาศิลปกรรมแบบโบราณ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ และได้เห็นหุ่นไทยโบราณอีกมากมายจึงมีความริเริ่มประดิษฐ์หุ่นอีกครั้งเป็นของตนเอง พร้อมกับการวาดฉากขนาดซึ่งพอดีกับหุ่น ในปีพ.ศ.2517 นายจักรพันธ์ ได้มีโอกาสรู้จักกับยายชิ้น สกุลแก้ว เจ้าของคณะหุ่นกระบอกนายเปี้ยก ประเสริฐกุล ยายชิ้นเล็งเห็นถึงความตั้งใจและรักในหุ่นกระบอกของนายจักรพันธ์ จึงได้ขายศิระหุ่นซึ่งเป็นของเก่าแก่ดั้งเดิมบางชุดให้กับนายจักรพันธ์ และมีการซ่อมแซมจนกลับมางดงามดังเดิม อีกทั้งยายชิ้นยังถ่ายทอดวิชาการเชิดหุ่นกระบอกให้กับนายจักรพันธ์อีกด้วย หุ่นกระบอกที่ทำการซ่อมแซมเสร็จแล้วได้มีโอกาสนำไปแสดงในงาน “งานอดิเรก” จัดโดยสมาคมแม่บ้านอาสา ซึ่งต่อมาได้จัดการแสดงหุ่นกระบอกสมัครเล่นขึ้น โดยใช้ชื่อว่า “คณะจักรพันธ์ ไปชยกฤต” ณ โรงละครแห่งชาติ โรงเล็ก แสดงเรื่อง พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อ โดยในทุกรอบของการแสดงนั้นนายจักรพันธ์ เชิญยายชิ้นมาร่วมแสดงด้วยในทุกรอบของการแสดงจากการแสดงในครั้งนั้นทำให้นายจักรพันธ์ มีโอกาสรู้จักกับครูวงษ์ ธรรมสุข เจ้าของคณะหุ่นเชิดชานาญศิลป์และได้เรียนรู้วิธีการเชิดหุ่นกระบอกจากครูวงษ์อีกทางหนึ่ง

ภาพที่ 226 ภาพนายจักรพันธ์ เชิดหุ่นกระบอกเรื่อง สามก๊ก ตอนโจโฉแตกทัพเรือ ปี พ.ศ. 2532
ที่มา: <http://www.chakrabhand.org/puppetry/index04.asp>

ในเดือนพฤษภาคมของปี พ.ศ. 2520 โดยมูลนิธิจุมภฏพันธ์พิพิธ และสมาคมคีตกวีได้มีการจัดการแสดงหุ่นกระบอกขึ้นโดยเล่นเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนางลอย ณ วังสวนผักกาด และในเดือนเดียวกันนี้หุ่นกระบอกเรื่องดังกล่าวยังได้มีโอกาสแสดงผ่านทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 บางลำพูด้วยหลังจากปีพ.ศ. 2522 ก็ได้งดการแสดงไป

ภาพที่ 227 หุ่นกระบอกเรื่อง สามก๊ก ตอน โจโฉแตกทัพเรือ โดยอาจารย์จักรพันธุ์ โปษยกฤต จากหนังสือผลงานจักรพันธุ์ โปษยกฤต เนื่องในวาระ 60 ปี พ.ศ. 2546

จนกระทั่งได้ประดิษฐ์หุ่นชุด สามก๊ก และออกทำการแสดงเรื่อง สามก๊ก ตอน โจโฉแตกทัพเรือ ซึ่งการแสดงในครั้งนี้นั้นใช้หุ่นในการแสดงโดยหุ่นจะสวมเครื่องแบบทหารและเครื่องแต่งกายตามแบบจีนโบราณ เพลงที่ประกอบการแสดงก็แตกต่างออกไปจากเพลงหุ่นกระบอกเดิม โดยในครั้งนี้นี้ใช้เครื่องดนตรีจีนผสมกับดนตรีไทยเพื่อให้ได้เพลงประกอบการแสดงที่เหมาะสม ซึ่งเป็นการสร้างความแปลกใหม่กับการแสดงหุ่นกระบอกทำให้มีความน่าสนใจและสนุกสนานมากยิ่งขึ้น และในปัจจุบันคณะจักรพันธุ์ โปษยกฤต ได้ประดิษฐ์หุ่นกระบอกชุด “ตะเลงพ่าย” ซึ่งมีความวิจิตรบรรจงในการประดิษฐ์เป็นอย่างมาก จนสามารถนำออกซุ้มการแสดงได้ในปัจจุบัน³⁹

³⁹ มูลนิธิจักรพันธุ์ โปษยกฤต, 2559. งานหุ่นกระบอก[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.chakrabhand.org/puppetry/index.asp> [เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 22 กันยายน 2559]

ภาพที่ 228 การซ้อมการแสดงหุ่นกระบอกเรื่อง ตะเลงพ่าย ฉากพระสุพรรณกัลยาไปยังเมืองพม่า ผู้วิจัยบันทึกไว้ วันที่ 31 พฤษภาคม 2558 ณ โรงการแสดงมูลนิธิจักรพันธ์ุ โปษยกฤต

ภาพที่ 229 การซ้อมการแสดงหุ่นกระบอกเรื่อง ตะเลงพ่าย ตอนทำยุทธหัตถี ผู้วิจัยบันทึกไว้ วันที่ 31 พฤษภาคม 2558 ณ โรงการแสดงมูลนิธิจักรพันธ์ุ โปษยกฤต

ภาพที่ 230 ผู้วิจัยและอาจารย์จักรพันธ์ โปษยกฤต และ อาจารย์วัลลภศิริ สดประเสริฐกับผู้วิจัย
บันทึกภาพเมื่อ 31 พฤษภาคม 2558 ณ บ้านอาจารย์จักรพันธ์ โปษยกฤต ในการซ้อมการแสดง
ตะเลงพ่าย

หุ่นกระบอกพะเข่าช่าง

คณะหุ่นกระบอกเล็กพะเข่าช่าง เริ่มต้นจากการสืบสานการแสดงหุ่นกระบอกไทยโดยการสาน
ต่อศิลปะการแสดงหุ่นกระบอกจากศิษย์ครูชูศรี (ชื่น) สกกุลแก้ว ที่รวมตัวเพื่อจัดการแสดงเพื่อ เป็น
ส่วนหนึ่งในภาควิชาศิลปะประจำชาติและศิลปหัตถกรรม ในภาควิชาทัศนศิลป์ วิทยาลัยพะเข่าช่าง โดย
มีอาจารย์วรวิทย์ หิรัญมาศ ร่วมด้วย นายณัฐพันธ์ นุชอำพันธ์ เป็นผู้เริ่มจัดตั้ง ปัจจุบันดูแลโดย
อาจารย์สุสันต์ พวงกลัด โดยเอกลักษณ์การแสดงหุ่นกระบอกเล็กของวิทยาลัยพะเข่าช่าง จะทำการ
แสดงในรูปแบบดั้งเดิม ใช้ดนตรีแสดงสดประกอบการแสดงและใช้เนื้อเรื่องวรรณคดีไทยในการ
นำเสนอ คณะหุ่นกระบอกเล็กวิทยาลัยพะเข่าช่างไม่ได้ทำการแสดงเป็นอาชีพ ซึ่งการแสดงนี้เป็นส่วน
เสริมทักษะให้นักศึกษาที่สนใจในหุ่นกระบอกไทยได้ศึกษาลงลึกในศาสตร์งานศิลปะชนิดนี้

ภาพที่ 231 หุ่นกระบอกเล็กคณะแพะช่าง ฉากท้องพระโรงพระพันวษาออกว่าราชการงานศึก โดยพระพันวษามีบัญชาให้จมีนไวยเป็นนายทัพไปรบกับพวกรามัญ บันทึกภาพเมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2552 ณ วิทยาลัยแพะช่าง

ภาพที่ 232 หุ่นกระบอกเล็กคณะแพะช่าง หุ่นกระบอกพระไวยขี่ม้าที่มีลักษณะงานศิลปะหุ่นหลวง นำมาผสมผสานกับการแสดงหุ่นกระบอกแบบดั้งเดิม บันทึกภาพเมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2552 ณ วิทยาลัยแพะช่าง

ภาพที่ 233 หุ่นกระบอกเล็กคณะพะาะช่าง แสดงหุ่นกระบอกตอนนางวันทองแปลงนั่งไถงชิงช้าเล่นกับพระไวย บ้านทักภาพเมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2552 ณ วิทยาลัยพะาะช่าง

หุ่นกระบอกบ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย

บ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2540 โดยนายนิเวศ แววมณะ ซึ่งเป็นคนในวงการโฆษณาในเวลานั้น นายนิเวศเริ่มประดิษฐ์หุ่นกระบอกไทยเพื่อการจำหน่ายผ่านเว็บไซต์ชื่อ www.tookktoon.com ซึ่งเป็นเว็บไซต์ขายงานศิลปหัตถกรรมไทยเว็บไซต์แรกๆ ในประเทศไทย งานศิลปะหุ่นกระบอกไทยของนายนิเวศ ภายใต้ชื่อสินค้า “บ้านตุ๊กกะตุ่น” งานหุ่นกระบอกไทยของนายนิเวศได้ถูกพัฒนาและสร้างโดยการศึกษาจากที่นายนิเวศเริ่มฝึกหัดประดิษฐ์หุ่นกระบอกไทยด้วยตัวเองจากในหนังสือ ปี พ.ศ. 2543 นายนิเวศได้เข้าพบและเป็นศิษย์นางชูศรี (จิ้น) สกุลแก้ว ศิลปินแห่งชาติ สาขากาการแสดงหุ่นกระบอกไทย ปี พ.ศ. 2529 หลังจากนั้นนายนิเวศจึงได้เริ่มเปิดคณะหุ่นกระบอกสมัครเล่นเพื่อทำการแสดงหุ่นกระบอกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 โดยการทำกาแสดงหุ่นกระบอกไทยชุดแรกคือเรื่อง พระสุธนมโนห์รา ซึ่งเป็นการแสดงแบบจารีตดั้งเดิม ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ร่วมกับการจัดนิทรรศการและเปิดอบรมการประดิษฐ์และการเจิดแสดงหุ่นกระบอกไทย เพื่อเชิดชูเกียรตินางชูศรี (จิ้น) สกุลแก้ว หลังจากนั้นเป็นต้นมา บ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทยจึงได้ทำการแสดงอย่างต่อเนื่องและทำการแสดงตามสถาบันการศึกษารวมถึงทำกิจกรรมการสอนการประดิษฐ์และการเจิดหุ่นกระบอกไทยอย่างต่อเนื่อง โดยบางปีได้ทำการแสดงในสถานที่ต่างๆ ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศกว่า 80 สถานที่ ในเวลา

เดียวกันนั้นนายนิเวศได้เปิดบ้านที่เป็นที่พักอาศัยเป็นแหล่งเผยแพร่องค์ความรู้ด้านศิลปะหุ่นกระบอกไทยแก่ผู้ที่สนใจโดยทั่วไป โดยที่นายนิเวศ ยังคงทำงานด้านโฆษณาและงานวงการบันเทิงมาโดยตลอด

หลังจากการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่องพระสุธนมโนห์รา นายนิเวศได้เริ่มสร้างสรรค์การแสดงหุ่นกระบอกไทยภายใต้แนวทางการแสดงแบบดั้งเดิมอย่างต่อเนื่อง โดยมีการเพิ่มเทคนิคการแสดงในด้านแสงสีที่ทันสมัยและระบบเสียง เพลงประกอบการแสดงที่ทำให้การแสดงมีความสนใจมากขึ้นกว่าเดิม และเริ่มนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาประกอบการแสดง เช่น การฉายภาพเทคนิคแอนิเมชันเพื่อเป็นฉากประกอบการแสดง เช่น ภาแสดงเรื่องสังข์ทอง ที่ใช้เทคนิคฉายภาพแอนิเมชันร่วมกับการสร้างฉาก 3 มิติ ให้การแสดงมีความสมจริง แต่ยังคงใช้ดนตรีและการพากย์เสียงสดประกอบการแสดง เป็นต้น นอกจากการอนุรักษ์การแสดงแบบดั้งเดิมที่นายนิเวศ พยายามนำเสนอแก่ผู้ที่ชื่นชอบในศิลปะการแสดงหุ่นกระบอกที่มีความวิจิตรสวยงามแล้ว นายนิเวศยังได้ทำการคิดค้นนวัตกรรมการแสดงใหม่ๆ เพื่อทำให้กลุ่มผู้ชมในยุคปัจจุบันหันมาสนใจการแสดงหุ่นกระบอกไทยมากยิ่งขึ้น โดยใช้หลักการคิดสร้างสรรค์งานในเชิงธุรกิจที่นายนิเวศคุ้นเคยมาทั้งชีวิตในวงการโฆษณา และได้สร้างสรรค์การแสดงใหม่ๆ ที่ไม่ใช่เพียงการนำเนื้อเรื่องวรรณคดีแบบดั้งเดิมมานำเสนอการแสดงแก่ผู้ชม นายนิเวศได้นำวรรณกรรมพื้นบ้านมาทำการแสดงในรูปแบบต่างๆ รวมถึงมีการสร้างสรรค์เนื้อเรื่องใหม่และรูปแบบหุ่นกระบอกขึ้นมาใหม่เพื่อให้ตอบสนองต่อผู้ชมในแต่ละกลุ่ม เช่น การทำการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่องแม่นาคพระโขนง การแสดงหุ่นกระบอกการ์ตูนเรื่องกอด โดยเนื้อหาให้เด็กและเยาวชนมีความเข้าใจในเรื่องความพิการ การแสดงหุ่นกระบอกเรื่องแม่ เพื่อให้ผู้ชมสำนึกถึงคุณรู้คุณของแม่ เป็นต้น นอกจากการเริ่มต้นพัฒนางานการแสดงหุ่นกระบอกไทย โดยการสร้างสรรค์ใหม่ภายใต้การแสดงแบบดั้งเดิมเพื่อตอบสนองผู้ชมที่มีความหลากหลายในวัฒนธรรมของการชมความบันเทิงแล้ว ปี พ.ศ. 2557 นายนิเวศได้สร้างสรรค์การแสดงหุ่นกระบอกไทยร่วมสมัยเรื่อง “พันท้ายนรสิงห์ เดอะมิวสิคัล พัพเพทโชว์” เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์หุ่นกระบอกไทยแนวใหม่ ที่ฉีกกรอบเดิม โดยการนำ บทประพันธ์พลตรี พลเรือตรี พลอากาศตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล หรือพระองค์ชายใหญ่มาดัดแปลง ผ่านการนำเสนอรูปแบบการแสดงแบบมิวสิคัล และใช้วิธีการนำเสนอโดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและใช้ความบันเทิงที่ผู้ชมในปัจจุบันคุ้นเคย เช่น การใช้เทคนิคกราฟิกแอนิเมชันบนจอ LED เป็นฉากทั้งด้านหน้าและด้านหลัง เพื่อให้บรรยากาศการแสดงมีการเคลื่อนไหวสมจริงตลอดการแสดง มีการสร้างฉาก 3 มิติ การพัฒนาหุ่นให้มีกลไกสามารถ

เคลื่อนไหวได้แทบทุกส่วน เช่น ปาก ตา คอ มือ ฯลฯ การสร้างสรรค์เพลงประกอบการแสดงใหม่ในรูปแบบเพลงสากลที่เรียกว่า “เดอะมิวสิคัล” และได้ทำการทดลองการแสดง ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย จำนวน 5 รอบการแสดง โดยการแสดงแต่ละรอบได้รับความสนใจจากผู้เข้าชมการแสดงเป็น 2 เท่าจากจำนวนที่นั่งปกติภายในหอประชุม โดยการแสดงชุดนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยโดยสภาวิจัยแห่งชาติ (วช.) โดยหลังจากนั้นได้ทำการแสดงฉบับสมบูรณ์พร้อมการจัดนิทรรศการเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ ในงานวิจัยศาสตร์และศิลป์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสนามจันทร์ จำนวน 2 รอบการแสดง

การอนุรักษ์วัฒนธรรมหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม นายนิเวศยังคงเดินหน้าพัฒนาและคิดค้นนวัตกรรมการแสดงใหม่ๆ ควบคู่กันไปอย่างต่อเนื่อง เช่น การแสดงหุ่นกระบอก 360 องศา เรื่อง พระมหาชนก ที่นำการเชิดหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิมผสมกับการแสดงการเต้นสมัยใหม่ โดยใช้สื่อประสม Mapping Animation ประกอบการแสดง ซึ่งผู้ชมจะไม่เห็นผู้เชิดหุ่นขณะทำการแสดง โดยรอบ เป็นต้น

ในปี พ.ศ. 2560 นายนิเวศ ได้ทำการก่อสร้างโรงละครหุ่นกระบอกไทยซึ่งเป็นโรงละครหุ่นกระบอกแห่งแรกในประเทศไทย ภายใต้ชื่อ “โรงละครตุ๊กกะตุ่นสตูดิโอแอนิเมชันเตอร์” เพื่อเปิดทำการแสดงและเผยแพร่ศาสตร์แห่งงานหุ่นกระบอกไทยแก่ผู้ที่สนใจ โดยไม่ได้คิดค่าใช้จ่ายในการเยี่ยมชมการแสดง และได้ทำการแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่องพระเนมิราช เพื่อเป็นการทดลองการแสดงนวัตกรรมใหม่แก่ผู้ที่ชื่นชอบ

ปัจจุบัน นายนิเวศ ผู้ก่อตั้งบ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย ยังได้ทำการแสดง สอน และเผยแพร่งานหุ่นกระบอกไทยอย่างต่อเนื่อง โดย ปี พ.ศ. 2555 ได้รับรางวัลวัฒนคุณาธร ผู้ส่งเสริมงานศิลปวัฒนธรรมของชาติ โดยกระทรวงวัฒนธรรม ปี พ.ศ. 2558 รางวัลผู้นุรักษ์เผยแพร่วัฒนธรรมดีเด่น โดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม และ ปี พ.ศ. 2561 นายนิเวศ ได้รับรางวัลครูช่างศิลปหัตถกรรม โดยศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (องค์กรมหาชน)

ภาพที่ 234 ภาพนายนิเวศ แววมณเฑาะ ผู้ก่อตั้งบ้านตุ๊กกะต๋นหุ่นกระบอกไทย ถ่ายร่วมกับหุ่นกระบอกนางเมรี

ภาพที่ 235 การแสดงหุ่นกระบอกไทยเรื่องพระสุธน มโนราห์ คณะบ้านตุ๊กกะต๋นหุ่นกระบอกไทย ปี พ.ศ. 2552 ณ หอประชุมลีเกี๋จุนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

ภาพที่ 236 ภาพถ่ายหุ่นกระบอกร่วมสมัยเรื่อง แม่นาคพระโขนง โดยคณะบ้านตุ๊กกะต๋นหุ่นกระบอกไทย แสดงเมื่อปี พ.ศ. 2555 ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

ภาพที่ 237 ภาพถ่ายการอบรมเชิงปฏิบัติการหุ่นกระบอกไทย โดยบ้านตุ๊กกะต๋นหุ่นกระบอกไทย

ภาพที่ 238 ภาพการการฝึกเชิหุ่นกระบอกไทยให้กับเยาวชนผู้สนใจ ผู้สอน : นิเวศ แววมณะ

ภาพที่ 239 ภาพถ่ายผู้เข้าเยี่ยมชมและฝึกอบรมการประดิษฐ์หุ่นกระบอกไทย ณ บ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย 30 พฤษภาคม 2559

ภาพที่ 240 ภาพถ่ายรูปแบบละครหุ่นกระบอกไทยพันท้ายนรสิงห์ เดอะมิวสิคัล พัฟเพทโชว์ โดยสามารถขยับอวัยวะได้เหมือนกันมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 241 การแสดงหุ่นกระบอกไทยร่วมสมัยในรูปแบบหุ่นกระบอกการ์ตูน เพื่อสร้างความเข้าใจในความพิการ เรื่อง "กอด" ในสถาบันการศึกษาและองค์กรต่างๆ กว่า 40 แห่ง ภายใต้การสนับสนุนของ สสพ.

ภาพที่ 242 การแสดงละครหุ่นกระบอกเรื่องพันท้ายนรสิงห์ เดอะมิวสิคัล พัฟเพทโซว์ โดย การนำเสนอรูปแบบหุ่นที่มีการปรับปรุงการสร้างสรรค์กลไกให้มีการเคลื่อนไหวเหมือนคนมากยิ่งขึ้น โดยบ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย บันทึกโดยทีมงานบ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย ปี พ.ศ. 2557 ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

ภาพที่ 243 ภาพบันทึกการแสดงหุ่นกระบอกเรื่อง พันท้ายนรสิงห์ฯ ฉบับสมบูรณ์ ในฉากท้องพระโรงที่มีการนำเทคนิคกราฟิกกับการใช้จอแอลอีดี (LED) และการสร้างฉาก 3 มิติ มาใช้ประกอบการการแสดง บันทึกโดยทีมงานบ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย ปี พ.ศ. 2559 ณ หอประชุม มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์

ภาพที่ 244 ภาพถ่ายผู้วิจัยคู่กับ อาจารย์ศักดา ปันเหนงเพชร ที่ปรึกษาด้านประวัติศาสตร์ความ
เป็นมาของหุ่นกระบอกไทยกับผู้วิจัย

หุ่นกระบอกคณะครูไก่อ๋ สุธัตน์ จงดา

ภาพที่ 245 ภาพนายสุรรัตน์ จงดา ผู้ก่อตั้งคณะหุ่นกระบอกครูไก่อ๋ สุธัตน์ จงดา

สุรัตน์ จงดา หรือครูไก่อ ผู้ก่อตั้งคณะหุ่นกระบอกครูไก่อ สุรัตน์ จงดา (ประจักษ์ ไม้เจริญ 2552)⁴⁰ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำวิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ โดยหุ่นกระบอกคณะครูไก่อ สุรัตน์ จงดา นั้นก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2539 แรกเริ่มนั้นครูไก่อได้เรียนวิชาการเชิดหุ่นกระบอกจากแม่บุญรอด ประกอบนิล ซึ่งได้ฝึกการเชิดหุ่นกระบอกในท่าพื้นฐาน นั่นก็คือการกลมอมตัว ตีบท จนได้ออกทำการแสดงหุ่นกระบอกกับคณะของแม่บุญรอด ครั้งแรกที่แสดงหุ่นกระบอกนั้น ครูไก่อแสดงเรื่อง ลักษณะวงศ์ ตอน เขียนพราหมณ์เกสร โดยร่วมแสดงเป็นตัวประกอบคือตัวเสนาการแสดงของคณะหุ่นกระบอกแม่บุญรอดนั้น จะแสดงคล้ายกับละครชาตรีโดยจะมีผู้บอกบท ตีกรับ และเชิดแยกออกจากกัน หลังจากที่แม่บุญรอดเสียชีวิตลง นายสุรัตน์จึงได้ไปเรียนวิชาการประดิษฐ์หุ่นกระบอกจากนายกฤษดากร สดประเสริฐ หรือคุณเล็ก และได้รับหัวหุ่นต้นแบบจากคุณเล็กเพื่อนำมาสร้างหุ่นกระบอกของตนเอง โดยเรื่องที่ยิยมแสดงนั้นครูไก่อจะใช้เรื่องที่เป็นที่รู้จักกันดี เช่น วรรณคดีต่างๆ ที่คนทั่วไปพอทราบเนื้อหาของเรื่องอยู่บ้างเพื่อให้ง่ายต่อการเข้าใจของผู้ชมการแสดง เช่น พระอภัยมณี ตอนหนีนางผีเสื้อ สังข์ทอง ตอน มณฑลางกระท่อม เป็นต้น ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงของครูไก่อ จะใช้การว่าจ้างจากนักดนตรีของวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร มาบรรเลงประกอบการแสดงหุ่นกระบอกอยู่เป็นประจำ ใช้แบบแผนการร้องและการบรรเลงเพลงประกอบการแสดงตามแบบโบราณ

ภาพที่ 246 การแสดงหุ่นกระบอกคณะครูไก่อ สุรัตน์ จงดา เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2555
ผู้วิจัยบันทึกภาพ

⁴⁰ ประจักษ์ ไม้เจริญ, “การอนุรักษ์และการพัฒนารูปแบบการแสดงหุ่นกระบอกพื้นบ้านภาคกลาง”, (ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ปีการศึกษา 2552) หน้า 211 - 233

ลักษณะของหุ่นกระบอกครูไ้ สุรัตน์ จงดา หุ่นกระบอกที่ใช้เชิดนั้นเป็นหุ่นที่ครูไ้ประดิษฐ์ขึ้นเองทั้งหมด ด้วยการหล่อเรซิน ปิดทอง และตกแต่งด้วยพลอย เสื้อผ้าของหุ่นกระบอกนั้นใช้ผ้าชนิดเดียวกับเครื่องโขนละครเช่น ผ้าตาดทอง ปักเลื่อมและลูกปัดเพื่อความสวยงาม

ภาพที่ 247 การแสดงหุ่นกระบอกคณะครูไ้ สุรัตน์ จงดา เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2555 ณ หอศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพ BACC ผู้วิจัยบันทึกภาพ

ภาพที่ 248 การแสดงหุ่นหลวงคณะครูไ้ สุรัตน์ จงดา เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2557 ณ หน้าพระอุโบสถพระแก้ว วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ผู้วิจัยบันทึกภาพ

นอกเหนือจากครูไ้ได้สร้างสรรค์งานหุ่นกระบอกไทยแล้ว ครูไ้ยังสืบสานอนุรักษ์การสร้างและการแสดงหุ่นหลวง ซึ่งได้องค์ความรู้มากจากการเข้าร่วมชมเชมบูรณะหุ่นหลวงครั้ง

เมื่ออาจารย์จักรพันธ์ โปษยกฤต เป็นผู้ดูแล โดยเริ่มแสดงครั้งแรกเมื่อคราวเทศกาลวัดอรุณ พ.ศ. 2543

หุ่นกระบอกคณะคุณรัตน์

ศิริรัตน์ ปานแสง เจ้าของคณะหุ่นกระบอกคุณรัตน์ (อรวัฒนา เนียมอุทัย)⁴¹ ก่อตั้ง และเริ่มจัดการแสดงเมื่อปี 2542 ซึ่งศิริรัตน์ได้รับการถ่ายทอดวิธีการเชิดหุ่นกระบอกจากยายอาบ แก้วอ่อน คณะหุ่นชูเชิดชำนาญศิลป์ จังหวัดสมุทรปราการ ต่อมาศิริรัตน์ได้นำการแสดงหุ่นกระบอก มาผสมผสานกับการแสดงละครพื้นทาง เรียกว่า “หุ่นกระบอกออกตัว” ซึ่งการแสดงหุ่นกระบอกออก ตัวดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นจุดเด่นของคณะหุ่นกระบอกคุณรัตน์ หุ่นกระบอกที่ใช้แสดงของคุณรัตน์ นั้น ส่วนใหญ่ได้จากการว่าจ้างประดิษฐ์มิได้ประดิษฐ์เอง (ประจักษ์ ไม้เจริญ 2552)⁴² เนื่องจากต้องใช้ฝีมือในการประดิษฐ์เป็นอย่างมาก แต่เสื้อผ้า เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับของหุ่นกระบอกนั้น คุณรัตน์จะเป็นผู้ออกแบบเองทั้งหมด เนื่องด้วยอาชีพปัจจุบันของคุณรัตน์คือการให้เช่าเสื้อผ้าการแสดงของนาฏศิลป์เช่น ชุดโขน ชุดละคร หรือชุดการแสดงต่างๆ เป็นต้น จึงทำให้คุณรัตน์มีความเชี่ยวชาญและสามารถประยุกต์ใช้เสื้อผ้าเหล่านั้นกับหุ่นกระบอกของตนได้อย่างสวยงาม เรื่องที่นิยมแสดงนั้นส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่ผู้ชมรู้จักเป็นอย่างดีเช่น พระอภัยมณี ลักษณะวงศ์ หลวิชัย - คาวิ พระลอ ขุนช้าง - ขุนแผน เป็นต้น

ภาพที่ 249 การแสดงหุ่นกระบอกเรื่องพระลอ ตอนพระลอลงสวน แสดงโดยคณะคุณรัตน์

⁴¹ อรวัฒนา เนียมอุทัย, องค์ประกอบและรูปแบบวิธีการแสดงหุ่นกระบอกบ้านคุณศิริรัตน์ ปานแสง, การประชุมสวนสุนันทาวิชาการระดับชาติครั้งที่ 2, หน้า 425 - 436

⁴² ประจักษ์ ไม้เจริญ, “การอนุรักษ์และพัฒนาารูปแบบการแสดงหุ่นกระบอกพื้นบ้านภาคกลาง” ,(ปริญา ปริญญาคุณฐิบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ปีการศึกษา 2552), หน้า 274

ภาพที่ 250 การแสดงหุ่นกระบอกออกตัวคณะคุณรัตน์ : ตัวละครไก่อแก้ว เรื่องพระลอ

การแสดงหุ่นกระบอกออกตัวนั้นเป็นการแสดงสลักรับกันระหว่างการแสดงหุ่นกระบอก โดยใช้หุ่นกระบอกและใช้คนออกมาแสดงหน้าโรงหุ่นกระบอก โดยที่การแต่งกายของนักแสดงที่ออกมาหน้าโรงหุ่นนั้นจะแต่งกายเลียนแบบคล้ายกับตัวละครหุ่นกระบอกที่ได้รับบทบาทในเรื่องนั้นๆ (อรวิพัฒนา เนียมอุทัย, 2558: น.425 - 436)

ภาพที่ 251 การแสดงหุ่นกระบอกคณะคุณรัตน์

ครูแอม ละครชาตรีบ้านลาด เมืองเพชรบุรี

ครูแอมเจ้าของคณะละครชาตรีมากกว่า 40 ปี โดยทำการแสดงช่วงแรกที่กรุงเทพมหานคร ย่านศาลหลักเมือง โดยใช้ชื่อคณะละครชาตรีแม่สังวาล ภายหลังจากได้ย้ายกลับไปยังภูมิลำเนาที่จังหวัดเพชรบุรี และได้รื้อฟื้นคณะขึ้นใหม่ โดยมีพ่อครูแม่ครูละครชาตรีชุดเดิมและส่งทอดองค์ความรู้ให้กับเยาวชนในเขตพื้นที่บ้านลาด จนกลายเป็นละครชาตรีสังวาลบ้านลาด ซึ่งทำการแสดงในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี

ภายหลังครูแอม ได้ทำการแสดงละครชาตรีผสมกับการแสดงหุ่นกระบอกคณะแม่สาหร่าย บ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งชราภาพมาก โดยทำการแสดงหุ่นกระบอกออกตัว ซึ่งทำการแสดงในรูปแบบดังกล่าวมากกว่า 10 ปี โดยให้แม่สาหร่ายทำการถ่ายทอดฝึกสอนให้กับเด็กๆ และเยาวชนอีกทอด รวมถึงเข้าหุ่นกระบอกแม่สาหร่ายไปประกอบการแสดงเพื่อให้มีสีสันมากขึ้น เป็นการส่งเสริมซึ่งกันและกันของศิลปินในพื้นที่ การแสดงส่วนใหญ่ของหุ่นกระบอกออกตัวครูแอม จะเป็นการแสดงในพื้นที่เป็นส่วนใหญ่อีกเช่นกัน การแสดงละครชาตรีหุ่นกระบอกออกตัวของคณะครูแอม ในปัจจุบันนั้นไม่ได้รับนิยมนักเนื่องจากสภาพสังคมไทยได้เปลี่ยนไปชมการแสดงสมัยใหม่แทน รวมถึงไม่มีหน่วยงานใดให้การสนับสนุนวัฒนธรรมการแสดงดังกล่าว

หุ่นกระบอกมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

หุ่นกระบอกมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพริเริ่มก่อตั้งโดย นายศิริชัย เกื้อกุล หัวหน้างานศูนย์ศิลปวัฒนธรรมและหัวหน้าแผนกกิจกรรมและพัฒนานักศึกษา มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ ร่วมกับ นางจิราภรณ์ กองนิก อาจารย์ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม หุ่นกระบอกนอร์ทกรุงเทพเกิดจากการที่ต้องการจะอนุรักษ์และสืบทอดการแสดงหุ่นกระบอกให้คงอยู่คู่เมืองไทยต่อไป โดยหุ่นกระบอกมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ อีกทั้งยังได้เข้าร่วมการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ “หุ่นกระบอกไทย” เป็นนักเรียนรุ่นที่ 4 จัดขึ้นระหว่างวันที่ 27 เมษายน - 25 พฤษภาคม 2556 จัดโดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ร่วมกับวิทยากรจากบ้านตุ๊กตะตุนหุ่นกระบอกไทย ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ซึ่งนักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมก็ได้เรียนรู้การประดิษฐ์หุ่นกระบอกทุกขั้นตอนและการเชิดหุ่นกระบอกด้วย

ภาพที่ 252 คณะหุ่นกระบอกมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทย "งานเทศกาลไทย" จัดโดยสถานกงสุลใหญ่ เขตเกาสีง นครซีอาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

ทั้งนี้ หุ่นกระบอกมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพได้ทำการแสดงต่อสาธารณชน อาทิ เดินทางไปเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทย “งานเทศกาลไทย” ซึ่งจัดโดยสถานกงสุลใหญ่ นครซีอาน เขตเกาสีง สาธารณรัฐประชาชนจีน การแสดงหุ่นกระบอกเนื่องในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาสิริโสภาพรรณวดี ณ วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร บางเขน กรุงเทพมหานคร เป็นต้น

ภาพที่ 253 การแสดงหุ่นกระบอกเนื่องในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพรรณวดี ณ วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร บางเขน กรุงเทพมหานคร

หุ่นกระบอกชมรมประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

หุ่นกระบอกชมรมประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร เกิดจากนักศึกษาชมรมประวัติศาสตร์ ต้องการที่จะเผยแพร่ประวัติศาสตร์ให้กับนักเรียน นักศึกษา ประชาชน และผู้ที่สนใจได้เข้าถึงและเข้าใจประวัติศาสตร์ให้กับนักเรียน นักศึกษา ประชาชน และผู้ที่สนใจได้เข้าถึงและเข้าใจประวัติศาสตร์ได้ง่ายมากยิ่งขึ้น ชมรมประวัติศาสตร์จึงได้คิดหาสื่อที่จะทำให้การถ่ายทอดประวัติศาสตร์ของชมรมนั้นเป็นไปด้วยความเข้าใจง่ายและเข้าถึงตามเจตนารมณ์ของชมรม จนกระทั่งพบการแสดงหุ่นกระบอกที่เป็นการแสดงที่สามารถเข้าใจง่าย หลากหลาย และสามารถเปลี่ยนเป็นเรื่องอะไรก็ได้ที่ต้องการจะสื่อสาร ทางชมรมจึงได้นำความรู้เรื่องประวัติศาสตร์มารวมเข้ากับหุ่นกระบอกที่ใช้เป็นสื่อในการนำเสนอจึงได้เกิดหุ่นกระบอกเรื่องแรกขึ้นคือหุ่นกระบอกตำนานสมเด็จพระนเรศวรตอนพระสุบิณ และตนชนช้าง ทั้งนี้หุ่นกระบอกชมรมประวัติศาสตร์นั้นได้ดึงเอาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ยังมีผู้ไม่เข้าใจ หรือมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงตามการบันทึกของประวัติศาสตร์นั้น ออกมาถ่ายทอดผ่านหุ่นกระบอกให้เข้าใจง่ายมากยิ่งขึ้น สร้างความสนุกและตื่นเต้นทำให้ผู้ชมนั้นมีความสนใจที่จะชมหุ่นกระบอกไปพร้อมกับการเรียนรู้ สร้างการจดจำประวัติศาสตร์ไปด้วย

ภาพที่ 254 การเชิดหุ่นกระบอกไทยเรื่องสมเด็จพระนเรศวร โดยคณะหุ่นกระบอกชมรมประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ในงานแถลงข่าวเทศกาลหุ่นโลก 2016 ที่มา: Nation Photo

ภาพที่ 255 การเชิดหุ่นกระบอกไทยเรื่องสมเด็จพระนเรศวร โดยคณะหุ่นกระบอกชมรมประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ในงานแถลงข่าวเทศกาลหุ่นโลก 2016 ที่มา: Nation Photo

หุ่นอีสาน

หุ่นกระบอก (Rod Puppet) เป็นหุ่นที่ใช้ทั้งสองมือเชิด มือหนึ่งจับแกนลำตัวหุ่น อีกมือหนึ่งจับก้านไม้เพื่อบังคับมือหุ่นเพื่อแสดงภาษาท่าทาง

การละเล่นหุ่นหรือการแสดงหุ่นไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าเกิดขึ้นเมื่อใดและมีลักษณะอย่างไรในแรกเริ่ม โดยสันนิษฐานว่าเกิดขึ้นในแถวตะวันออกเฉียงเหนือที่แพร่หลายไปยังแถบตะวันตก โดยชาติจีนเป็นชาติแรกที่ริเริ่มขึ้น (อดิษฐ์ ยืนชีวิต, “หุ่นกระบอกอีสาน”(ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีการศึกษา 2539), หน้า 68.) แล้วแพร่หลายสู่ประเทศต่างๆ ทั่วอินเดียด้วย จากนั้นเริ่มแพร่หลายสู่แถบยุโรป โดยจากหลักฐานในการพบหลุมฝังศพผู้นำอาณาจักรโรมันโบราณ (ศตวรรษที่ 16 - 18) สันนิษฐานว่ามีการแสดงหุ่นมาก่อนเกือบ 2,000 ปีขึ้นไป (อดิษฐ์ ยืนชีวิต 2539) ⁴³

ในอดีตการเล่นหุ่นในเมืองไทยนั้น มิได้เล่นหุ่นแต่เพียงอย่างเดียว (ศักดิ์ ปั่นเหง่งเพ็ชร, 2535: 10) ได้กล่าวไว้ว่า

⁴³ อดิษฐ์ ยืนชีวิต, “หุ่นกระบอกอีสาน”(ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีการศึกษา 2539), หน้า 69.)

“บาทหลวงตาซาร์ด เขียนบันทึกจดหมายเหตุการณ์เดินทางสู่ประเทศสยามเล่าถึงการเล่น หุ่นในสมัยอยุธยาสมัยนั้นว่า นอกจากจะมีหุ่นไทยเชิดแสดงแล้ว คนไทยยังนิยมดูการแสดงหุ่นลาวเป็น มหรสพอีกด้วย ในข้อความจดหมายเหตุตอนนี้บรรยายว่า

ในขณะที่คนจีนออกจิวกันอยู่ทางหนึ่งนี้ อีกทางหนึ่งคนลาวซึ่งเป็นชาวเพื่อนบ้านของสยามเป นทางทิศเหนือก็แสดงหุ่นให้ชม ซึ่งก็ไม่ต่างจากหุ่นของเราเท่าไรนัก(บาทหลวงตาซาร์ด 2517)⁴⁴

เมื่อนั้น	เล่าการสัมโพนถั่วนา
แลเห็นกุมารเดนมาล	แต่งตัวนุ่งผ้าทนต์
ทั้งไขนละครหุ่นลาว	จิ้งจาวชาติรีแทงวิไล
	เชิดนอก
เล่นขึ้นพร้อมกันทันใด	เสียงอ้ออิงไปทั้งภารา
	เจรจา

คำประพันธ์ตอนที่ยกมาเป็นหลักฐานที่เห็นได้ชัดว่าสมัยอยุธยาตอนปลายปรากฏมีการเล่น หุ่น (ศักดา ปันแห่งเพ็ชร, การศึกษาวิวัฒนาการหุ่นกระบอกไทย สื่อพื้นบ้านในภูมิภาคตะวันตก: 2535, หน้า 13.)

นอกจากการเล่นหุ่นลาวแล้วในสมัยอยุธยาตอนปลายยังมีการเล่นหุ่นต่างภาษาที่ได้รับความนิยมยิ่ง คือมีทั้งหุ่นลาว หุ่นมอญ หุ่นพม่า ดังคำบรรยายเกี่ยวกับกาเล่นหุ่นในวรรณคดีเรื่องพระวิสุรย์ บัณฑิตกลอนสวด ตอนท้าวโกรพผู้บุตรให้ทำขวัญพระวิสุรย์ โดยในเนื้อความตอนนี้ได้กล่าวถึงมหรสพ ที่มีทั้งหุ่นมอญ และหุ่นพม่าเล่นพร้อมกัน ความว่า “หุ่นมอญ หุ่นพม่า สองภาษาประชันกัน” (ศักดา ปันแห่งเพ็ชร, การศึกษาวิวัฒนาการหุ่นกระบอกไทย สื่อพื้นบ้านในภูมิภาคตะวันตก: 2535, หน้า 13.)

⁴⁴ บาทหลวงตาซาร์ด, จดหมายเหตุการณ์เดินทางสู่ประเทศสยาม, แปลโดย สันต์ โกมลบุตร(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2517), หน้า 66.

หุ่นกระบอกคณะเพชรหนองเรือ

ภาพที่ 256 นายสังวาลย์ ผ่อนแผ้ว ผู้ดูแลคณะหุ่นเพชรหนองเรือ ภาพจากนิทรรศการหุ่นอาเซียน จัดโดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ร่วมกับ บ้านตึกกะตู่หุ่นกระบอกไทย บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 257 หุ่นกระบอกอีสานเรื่อง วิญญาณรักนางผีดิบ คณะหุ่นเพชรหนองเรือ ที่มา นิตยสารสกุลไทย <http://www.yingthai-mag.com/magazine/> เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2012 (หนังสือสกุลไทย)

ภาพที่ 258 ภาพนายสังวาลย์ ฝ่องแผ้ว ผู้ดูแลและคณะหุ่นเพชรหนองเรือ สาธิตการสร้างหุ่นกระบอกอีสาน ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน

ที่มา นิตยสารสกุลไทย <http://www.yingthai-mag.com/magazine/>
เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2012 (หนังสือสกุลไทย)

หุ่นกระบอกคณะเพชรหนองเรือหรือหุ่นกระบอกอีสาน (อดิษฐ์ ยืนชีวิต 2539)⁴⁵ เกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อปีพ.ศ. 2528 โดยนายสวนและนายสังวาล ฝ่องแผ้ว สองพี่น้อง เดิมประกอบอาชีพนักแสดงหมอลำ ในคณะลำเรื่องตอกลอนของภาคอีสาน จนกระทั่งปี พ.ศ. 2498 ได้เลิกทำการแสดงหมอลำ หันมาแสดงหนังตะลุงอยู่กับคณะของนายเตี้ย (ไม่ทราบนามสกุล) ในคณะเพชรหนองเรือ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2528 ได้มีงานว่าจ้างให้แสดงในงานลอยกระทง ณ สวนอัมพร กรุงเทพมหานคร ระหว่างช่วงพักการแสดงนายสวนได้เดินชมงานและพบกับคณะหุ่นกระบอกของภาคกลางของนายบุญรอด ประกอบนิล ทำให้เกิดความคิดว่าหากนำหุ่นกระบอกไปประยุกต์กับการแสดงหนังตะลุงของภาคอีสาน หลังกลับจากกรุงเทพมหานครนายสวนและนายสังวาลย์ ได้ร่วมกับประดิษฐ์หุ่นกระบอกอีสานขึ้น ด้วยนายสังวาลนั้นมีฝีมือทางด้านแกะสลักและงานศิลปะอยู่บ้างจึงได้เริ่มประดิษฐ์

⁴⁵ อดิษฐ์ ยืนชีวิต, “หุ่นกระบอกอีสาน”(ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีการศึกษา 2539

หุ่นกระบอกอีกसानชุดแรกและนำออกแสดงเรื่อยมา เปลี่ยนชื่อคณะจากคณะเพชรหนองเรือเป็น หุ่นกระบอกคณะเพชรหนองเรือ

ภาพที่ 259 ภาพการเชิดหุ่นกระบอกอีสาน คณะเพชรหนองเรือ

กระบวนการประดิษฐ์หุ่นกระบอกอีสานนั้นยึดหุ่นกระบอกภาคกลางเป็นแกน แต่ลักษณะเด่นของหุ่นกระบอกอีสานนี้คือ ลักษณะของหุ่นใกล้เคียงกับคนจริง ทั้งในรูปร่าง หน้าตา เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย เส้นผม ของหุ่นทำจากด้ายสีดำ ลำตัวของหุ่นเย็บเป็นผ้าถุงแล้วมัดด้วยนุ่น รวมไปถึงแขนทั้งสองข้างของหุ่นนั้นทำเป็นปล้องๆ สามปล้องต่อแขนหนึ่งข้าง ซึ่งทกให้หุ่นนั้นสามารถพับงอแขนและแสดงท่าทางต่างๆ ได้มากขึ้น ส่วนคอและศีรษะของหุ่นทำจากไม้และสามารถหมุนได้รับทิศทาง ซึ่งทำให้หุ่นนั้นดูมีชีวิตมากยิ่งขึ้น การใช้เพลงประกอบการแสดงส่วนใหญ่ใช้เครื่องดนตรีอีสานสากลผสมผสานกันคล้ายกับการแสดงหมอลำ และเรื่องที่ใช้ทำการแสดงคณะเพชรหนองเรือได้ดัดแปลงละครของคณะหนังตะลุงภาคกลางที่ใช้แสดงเรื่องไกรโลกาเป็นเรื่อง วิญญาณรักนางผีดิบ (อดิษฐ์ ยืนชีวิต, 2539: หน้า94 - 132)

ภาพที่ 260 ภาพวงดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอกอีสาน คณะเพชรหนองเรือ โดยนำดนตรี
พื้นบ้านอีสานมาประกอบการแสดง
ที่มา นิตยสารสารสกลไทย เข้าถึงข้อมูลได้จาก
<http://www.yingthai-mag.com/magazine> เผยแพร่เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2555

ภาพที่ 261 ภาพเครื่องดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอกอีสาน คณะเพชรหนองเรือ

โดยนำดนตรีพื้นบ้านอีสานมาประกอบการแสดง ที่มา: นิตยสารสารสกุลไทย
 เข้าถึงข้อมูลได้จาก <http://www.yingthai-mag.com/magazine> เผยแพร่เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน
 2555

การเซ็ด

วิธีการเซ็ดหุ่นก็คล่องแคล่วว่องไว คล้ายๆ การเซ็ดหนังตะลุง ที่ชาวอีสานเรียกว่า
 “หนังประโมทัย” เรื่องราวเนื้อหาที่นำเสนอก็ต่างใหม่ เช่น วิญญาณรักนางผีดิบ เป็นเรื่องที่น่า
 สืบสวนแต่งขึ้นเสมือนภาค 2 ของไตรโลกา ของเดิมนั้นเริ่มจากพระเอกนางเอกจะต้องกราบลาพระฤๅษี
 ไปเยี่ยมพระบิดา มารดาในเมือง ระหว่างทางต้องผจญภัยเจ้ายักษ์ และนางผีดิบกลางป่า ตลอดทั้ง
 เรื่องมีหุ่นตัวตลกสองตัวคอยเรียกเสียงหัวเราะตลอด เป็นต้น

ภาพที่ 262 การแสดงหุ่นอีสานคณะเพชรนงเรือ ยังคงลักษณะการแสดงหุ่นกระบอกไทย
 ที่มา: นิตยสารสารสกุลไทย เข้าถึงข้อมูลได้จาก <http://www.yingthai-mag.com/magazine>
 เผยแพร่เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2555

ภาพที่ 263 ฉากการแสดงหุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือที่มา: นิตยสารสารสกุลไทย
 เข้าถึงข้อมูลได้จาก <http://www.yingthai-mag.com/magazine>
 เผยแพร่เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2555

ปัจจุบันหุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือ นอกจากจะได้รับความนิยมจากประชาชนทั่วไปแล้ว ยังได้รับความสนใจศึกษา ค้นคว้าจากนักศึกษา นักวิชาการสถาบันต่างๆ และยังได้รับเชิญจากศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดขอนแก่นและกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ให้ไปแสดงถวายหน้าพระที่นั่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในงานวันอนุรักษ์มรดกไทย ระหว่างวันที่ 24 - 31 มีนาคม 2535 ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

หุ่นเมืองเหนือ

หุ่นฮอบบี้ท มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คณะหุ่นกระบอกประยุกต์ ฮอบบี้ท เป็นส่วนหนึ่งของวิชา ศิลปะหุ่นเอเซีย คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โยอาจารย์วิลาวัณย์ เสวตเศรณี อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะไทย ก่อตั้งมากกว่า 20 ปี

ภาพที่ 264 ภาพอาจารย์วิลาวัลย์ เศวตเศรณี ผู้ก่อตั้งคณะหุ่นฮอบบิทกับผู้วิจัย
ในงานเทศกาลหุ่นอาเซียน จังหวัดเชียงใหม่ บันทึกภาพเมื่อ 17 ธันวาคม 2557

คณะหุ่นฮอบบิท นำเสนอการแสดงหุ่นในรูปแบบของงานศิลปะล้านน้าทั้งบทพูด
เจรจา ดนตรี รวมถึงบุคลิกลักษณะของการแต่งกายของตัวละครหุ่น โดยตัวหุ่นนั้นได้แรงบันดาลใจมา
จากหุ่นกระบอกไทย หุ่นวายังโกเล็กของประเทศอินโดนีเซีย โดยมีการปรับปรุงประยุกต์ พัฒนากลไก
การเคลื่อนไหวของหุ่นให้ง่ายต่อการเชิด

จากลักษณะของหุ่นกระบอกของฮอบบิทที่มีลักษณะล้านนาอย่างชัดเจน ในการ
นำเสนอ การร้อง การเจรจาผสมผสานกับการใช้เครื่องดนตรีพื้นเมือง เช่น สะล้อ ซอ ซึง ปี่จุ่ม ฆ้องอูย
ฆ้องวง กลองเต่งตั้ง และเครื่องดนตรีชาวเขา รวมทั้งการขับร้องบทกวีแบบล้านนา ได้แก่การอ้อ
การชอ และการจ้อย โดยให้หุ่นแสดงท่าทาง ลีลา ร่ายรำเพื่อถ่ายทอดการแสดงที่มีเอกลักษณ์
เฉพาะตัวที่โดดเด่น

ภาพที่ 265 ลักษณะหุ่นตัวนางของคณะฮอปปี้อัฒที่ได้นำพัฒนาจากหุ่นกระบอไทยและหุ่นวายังโกเล็กของประเทศอินโดนีเซีย บันทึกเมื่อ 12 ธันวาคม 2557 งานเทศกาลหุ่นอาเซียน จังหวัดเชียงใหม่ บันทึกโดยผู้วิจัย

ก่อนการแสดงนั้นจะมีพิธีกรรมการไหว้ครูก่อนการแสดงเฉกเช่นเดียวกันกับการแสดงหุ่นกระบอไทยของภาคกลาง แต่จะแตกต่างกันที่เนื้อหา สำเนียง ทำนอง เนื้อหาที่ทำการแสดงจะตัดแปลงจากนิทานท้องถิ่น นิทานชาดก และตำนานพื้นบ้าน และมีการปรับเนื้อหาขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับการแสดงหุ่น โดยเน้นความเพลิดเพลิน ความสวยงาม น่ารักของรูปลักษณ์ คณะหุ่นฮอปปี้อัฒ นำเสนอการแสดงในรูปแบบของศิลปะล้านนาทั้งบทพูด เจรจา ดนตรี รวมถึงบุคลิกลักษณะของการแต่งกายของหุ่น โดยได้แรงบันดาลใจมาจากหุ่นกระบอไทย หุ่นวายังโกเล็กของประเทศอินโดนีเซีย โดยมีการปรับประยุกต์พัฒนาไกล การเคลื่อนไหวของตัวหุ่นให้ง่ายต่อการเชิดจากลักษณะของตัวหุ่นกระบอฮอปปี้อัฒที่มีลักษณะ ศิลปะล้านนาชัดเจนในการนำเสนอ การร้องเจา ผสมผสานกับเครื่องดนตรีพื้นเมืองอย่าง สะล้อ ซอ ซึง ปี่จุ่ม ฆ้องอูย ฆ้องวง กลองเต่งทึง และเครื่องดนตรีชาวเขา รวมทั้งการขับร้องบทกวีแบบล้านนา ได้แก่ การอ้อ การขอ การจ้อย โดยหุ่นแสดงท่าทางลีลาร้ายรำ เพื่อถ่ายทอดการแสดงที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

ภาพที่ 266 การแสดงหุ่นคณะฮอลบีฮัท เรื่องสังข์ทอง ตอนรจนาเสียงมาลัย ใช้ดนตรีสำเนียงเหนือ
ประกอบการแสดง

บันทึกเมื่อ 13 ธันวาคม 2557 งานเทศกาลหุ่นอาเซียน จังหวัดเชียงใหม่ บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 267 การแสดงหุ่นคณะฮอบบีฮัท กับลักษณะฉากการแสดง เรื่องสังข์ทอง ตอนรจนาเสียง
มาลัย บันทึกภาพเมื่อ 13 ธันวาคม 2557 งานเทศกาลหุ่นอาเซียน จังหวัดเชียงใหม่ บันทึกภาพโดย
ผู้วิจัย

ในส่วนขอเทคนิคศิลปะการเชิดแสดง “หุ่นฮอบปี้ฮัท” ยังคงใช้หลักการเดียวกับการเชิดหุ่นกระบอกไทย โดยมีการกล่อมตัว การกระทบตามจังหวะ แต่มีการปรับลีลาท่าทางให้ง่ายขึ้น โดยปรับลดท่าทางการเคลื่อนไหวความรู้สึกของตัวหุ่น

ภาพที่ 268 ภาพนักแสดงทำการสาธิตการเชิดหุ่นฮอบปี้ฮัท งานเทศกาลหุ่นอาเซียน จังหวัดเชียงใหม่ บันทึกเมื่อ 12 ธันวาคม 2557 บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 269 ภาพนักแสดงหุ่นฮอบปี้ฮัท แสดงหุ่นระบำชาวเขา บันทึกภาพเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2557 งานเทศกาลหุ่นอาเซียน จังหวัดเชียงใหม่ บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

จากการศึกษาถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านหุ่นให้แก่ นักศึกษาจนกลายเป็นคณะหุ่นฮอบปี้ฮัท จนมีความชำนาญ และยังถ่ายทอดการแสดงสู่สาธารณชน สู่เวทีระดับนานาชาติ เพื่อร่วมเฉลิมฉลอง 1,000 ปี ของเมืองหลวงเก่าฮานอย มีคณะหุ่นจากนานาชาติเข้าร่วมหลายประเทศ

และได้นำการแสดงหุ่นเรื่อง สุวรรณหอยสังข์ โดยการแสดงในครั้งนั้น คณะหุ่นฮอบบี้ที่ได้คว้ารางวัลแห่งความภาคภูมิใจมาถึง 3 รางวัล ได้แก่ ซิลเวอร์ เมทัล อวอร์ดเอ็กซ์เซลเลนซี ออฟ พัทเพทดีไซน์ และเอ็กซ์เซ็นเซลเลนซี ออฟไฟน์ เดคอเร

ในการสืบสานหุ่นของฮอบบี้เพื่อให้หุ่นสามารถมีพื้นที่ในสังคม และละลายความกลัวออกไปจากการชมการแสดงหุ่นที่หลายคนรู้สึกกลัว น่าเกรงขาม หรือมองว่าหุ่นเป็นเรื่องของศิลปะการแสดงที่โบราณล้าสมัย

ภาพที่ 270 ภาพถ่ายทีมงานนักแสดงคณะหุ่นฮอบบี้ท บันทึกภาพเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2557 งานเทศกาลหุ่นอาเซียน จังหวัดเชียงใหม่ บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

หุ่นช่างฟ้อน

คณะหุ่นช่างฟ้อนก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2550 โดยคณะภาสกร(ใจ) และคุณทรัพย์ทวี(หน้า) สุนทรมงคล จนคนทั่วไปเรียกติดปากกว่า “หุ่นใจ-หน้า” หุ่นช่างฟ้อนนี้ได้รับแรงบันดาลใจที่มีต่อในหลวงที่ตั้งมั่นจะทำให้งานศิลปะเล็กๆ ช่างถนนนั้นได้ถูกจารึกว่าเกิดขึ้นในรัชกาลที่ 9 โดยยึดหลักน้อมนำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทร มหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9

ภาพที่ 271 ภาพหุ่นวังหน้าที่สร้างขึ้นใหม่โดนคณะหุ่นช่างฟ้อนสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ บันทึกเมื่อ 13 ธันวาคม 2557 งานเทศกาลหุ่นอาเซียน จังหวัดเชียงใหม่ บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 272 หุ่นวังหน้าของคณะหุ่นช่างฟ้อน สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ บันทึกภาพเมื่อ 13 ธันวาคม 2557 งานเทศกาลหุ่นอาเซียน จังหวัดเชียงใหม่ บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

ปี พ.ศ. 2550 ถึงปัจจุบัน สองศิลปินล้านนาภายใต้ชื่อคณะหุ่นช่างฟ้อนได้สร้างสรรค์งานหุ่นที่มีความงดงามแบบฉบับเฉพาะตนนี้บริ้วย ทั้งหุ่นหลวง หุ่นวังหน้า หุ่นกระบอก หุ่นร่วมสมัยที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง เพื่อทำการแสดงและถ่ายทอดศิลปะหุ่นให้กับผู้ที่พบเห็นและให้ความสนใจ

ภาพที่ 273 ภาพถ่านนายภัสกร (โจ) และนางทรัพย์ทวี (หน้า) สุนทรมงคล งานเลี้ยงต้อนรับศิลปิน
หุ่นอาเซียน งานเทศกาลหุ่นอาเซียน บ้านทิภาพเมื่อ 11 ธันวาคม 2557 บันทึกภาพโดยผู้วิจัย

ปี พ.ศ. 2551 แต่ความมุ่งมั่นและโดดเด่นนั่นเองที่เป็นแรงผลักดันให้คณะหุ่นช่างฟ่อน ได้ก้าวขึ้นสู่เวทีที่ใหญ่เวทีแรกในกรุงปราก สาธารณรัฐเช็ก ในงานเทศกาล International World Puppet Art ในปี 2552 - 2553 ได้รับรางวัล The most tender poetic interpretation และได้รับรางวัล Silver Award ในเทศกาล Intertionanl Puppet in Hanoi ประเทศเวียดนาม จากนั้นก็ได้มีโอกาสนำหุ่นไปเผยแพร่อาทิ ประเทศออสเตรเลีย เนเธอร์แลนด์ สวีเดน นอกจากนี้รางวัลที่เป็นความภูมิใจที่สุดในความเป็นคนไทย คือได้รับโล่เกียรติยศ พระราชาทานจาก สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร รางวัลองค์กรดีเด่นด้านเด็กและเยาวชนประจำปี 2552 และโล่เกียรติคุณ ผู้ทำคุณประโยชน์และชื่อเสียงให้แก่ประเทศไทยในระดับนานาชาติ โดยสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม ปี พ.ศ. 2553 และรางวัลอื่นๆ อีกมากมาย

หุ่นใต้

วัฒนธรรมการแสดงหุ่นในภาคใต้ไม่ได้มีมาก่อนแต่ดั้งเดิม มีเพียงการแสดงหนังตะลุงที่อยู่ในภาษาอังกฤษเรียกว่า Shadow puppet สำหรับการแสดงหุ่นในภาคใต้ที่ความละม้ายคล้ายหุ่นกระบอกไทยที่ได้เห็นในปัจจุบัน เป็นการพัฒนามาจากหุ่นกระบอกไทยภาคกลาง เพียงแต่ออกแบบตกแต่งเครื่องแต่งกายและทำนองดนตรีการแสดงแบบโนราใต้เท่านั้น ซึ่งการพัฒนาการแสดงหุ่น

กระบอกในรูปแบบนี้ มาจากงานวิจัยของมหาวิทยาลัยในแถบจังหวัดภาคใต้ตั้งรายละเอียดที่จะนำเสนอต่อไปนี้

คณะหุ่นโนรา ทักษิณาสงขลา

อาจารย์ธนภรณ์ แสนอ้าย เริ่มคิดประดิษฐ์หุ่นกระบอกโนราเพื่อใช้ในการเรียนการสอน ศิลปะการแสดงโนราในปีพ.ศ. 2555 ต่อมาปีพ.ศ. 2557 ได้ประดิษฐ์หุ่นกระบอกร่วมสมัย และในปี พ.ศ. 2559 คณะหุ่นโนรา ทักษิณาสงขลา ก็ได้ถือกำเนิดขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยหุ่นกระบอกร่วมสมัย นี้ ได้ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์ พัฒนาเทคนิคในการเชิดที่สวยงาม อีกทั้งยังเป็นที ประสิทธิภาพการออกแบบการแสดง หุ่นกระบอกโนราเป็นอีกหนึ่งทางเลือกในการเผยแพร่ศิลปะการแสดง พื้นบ้านโนราซึ่งเป็นศิลปะพื้นบ้านทางภาคใต้ให้กับเยาวชน ผู้ที่สนใจได้มีโอกาสสัมผัสและใกล้ชิดกับ การแสดงอันงดงามนี้มากขึ้น

ภาพที่ 274 ภาพถ่านนักแสดงหุ่นกระบอกโนรา ทักษิณาสงขลา

ภาพที่ 275 ภาพถ่ายการแสดงหุ่นกระบอกโนรา คณะทักษิณาสงขลา

ภาพที่ 276 ภาพถ่ายเครื่องดนตรีประกอบการแสดงเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้เช่นเดียวกับการแสดงโนรา

ภาคผนวก ค.

หุ่นนานาชาติ (นิเวศ แววมณะ 2558)⁴⁶

ประวัติหุ่นบงระขุ (Bunraku) ประเทศญี่ปุ่น

บงระขุ คือการแสดงละครหุ่นแบบโบราณดั้งเดิมของประเทศญี่ปุ่น และศิลปะการแสดงชั้นสูงที่ประเทศญี่ปุ่นนี้ แต่เดิมนั้นคำว่า “บงระขุ Bunraku” เป็นชื่อของโรงละครที่จัดแสดงละครหุ่นจนผู้ชม ชาวญี่ปุ่นเรียกชื่อของโรงละครจนติดปากกลายมาเป็นชื่อของการแสดงศิลปะแขนงนี้ และใช้เรียกกันมาจนถึงปัจจุบัน

บงระขุ มีชื่อเสียงในประมาณปลายยุคสมัยเมจิ (1868-1962) ซึ่งในยุคก่อนหน้านี้ ศิลปะการแสดงแขนงนี้ไม่มีชื่อเรียกว่าอีกชื่อว่า อะยาทชิริ โจรุริ ชิโบ หรือ นิงเกียว โจรุริ ซึ่งภาษาญี่ปุ่นแปลว่าการแสดงนิทานหุ่น และในสมัยโบราณนิยมการชมละครโดยใช้วิธีการเล่าเรื่องเชิงพรรณนาโวหารด้วยบทกลอน ต่างกับในปัจจุบันที่ใช้บทพูดซึ่งเป็นภาษาสนทนาธรรมดาทั่วไป ซึ่งทุกวันนี้ โจรุริ กลายเป็นชื่อของดนตรีซามิเซ็น เครื่องดนตรีของญี่ปุ่นที่มีลักษณะคล้ายพิณหรือกีตาร์ มีเส้นเสียงดีดจำนวนสามสาย เป็นการสื่อสะท้อนให้เห็นถึงอารมณ์บทของละครหุ่นที่ใช้แสดงในรูปแบบร่ายรำประกอบดนตรีตัวนั้นๆ เช่นเดียวกับ การแสดงหุ่นหลวงของไทยในอดีต

การแสดงบงระขุ ที่ใช้แสดงในปัจจุบันได้สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่และผสมผสานใช้เทคนิคศิลปะการแสดงชั้นสูง และการใช้ดนตรีโจรุริชั้นสูง รวมถึงเอกลักษณ์การเชิดหุ่นที่เน้นความเป็นธรรมชาติของวัฒนธรรมชาวญี่ปุ่น โดยหุ่น 1 ตัวจะมีผู้เชิดแสดง 3 คน เหมือนกับการแสดงหุ่นละครเล็กของไทยในปัจจุบัน

คนเชิดหุ่นบงระขุ

หุ่นบงระขุ 1 ตัวจะมีความสูงโดยประมาณ 100-120 ซม. โดยหุ่นบงระขุ 1 ตัว จะถูกบังคับเชิดโดยผู้ชาย 3 คนพร้อมๆ กัน คือ ผู้เชิดคนที่ 1 ที่เป็นหัวหน้า จะบังคับส่วนหัวที่มีกลไกพร้อมเชิดแสดง

⁴⁶ นิเวศ แววมณะ, งานวิจัยการพัฒนาหุ่นกระบอกไทยเพื่อการแสดงร่วมสมัย เรื่อง พันท้ายนรสิงห์เดอะมิวสิคัลฟัพเพทโชว์, (วช: 2558), หน้า 9-18

อารมณ์จากใบหน้าของหัวหุ่นด้วยมือด้านซ้าย และใช้มือขวาของผู้เซิตบังคับแขนขวาของหุ่น (Omo-zukai) ซึ่งถือเป็นคนสำคัญที่จะทำให้หุ่นมีชีวิตสมจริง ซึ่งผู้เซิตต้องผ่านประสบการณ์ในการฝึกฝนจนชำนาญ ผู้เซิตคนที่ 2 ทำหน้าที่บังคับมือซ้าย (Hidari-zukai) และมีหน้าที่ส่งอุปกรณ์ประกอบในการแสดง เช่น มีดดาบ ส่วนผู้เซิตคนที่ 3 ทำหน้าที่บังคับขาทั้งสองข้างของตัวหุ่น (Ashi-zukai) โดยผู้ร่วมเซิตหุ่นทั้งสองคน(คนที่ 2 และ 3) จะต้องเซิตหุ่นให้เข้ากับจังหวะของหัวหน้า(คนที่ 1) พร้อมๆกับการรำรำที่เข้ากับจังหวะของดนตรีซามิเซน

กลไกของหุ่นบุระขุ

กลไกสำหรับตัวหุ่นบุระขุนั้นมีความสำคัญมาก คือ กลไกส่วนหัวหุ่น หัวหุ่นจะแกะสลักจากไม้ข้างในมีลักษณะกลวง เพื่อใส่กลไกอันซับซ้อนในใบหน้าและลำคอหุ่น แล้วนำหัวหุ่นที่ได้มาสวมใส่กับหัวไหล่ที่ต่อไปยังลำตัวหุ่น โดยตัวหุ่นจะมีชุดคลุมเหมือนกับเสื้อผ้าของคนญี่ปุ่น หัวไหล่นั้นทำมาจากไม้ไผ่หุ้มด้วยผ้าเพื่อป้องกันเสี้ยนไม้ไผ่เกี่ยวเสื้อผ้าหุ่น แล้วต่อด้วยแขนและขาของหุ่นที่แยกต่างหาก ซึ่งแขนหุ่นร่วมไปถึงมือหุ่นนั้นจะมีกลไกทำให้มือขยับหรือกำมือได้ แล้วมีสายที่ติดไหล่เย็บให้ติดกัน ส่วนหุ่นตัวผู้หญิงนั้นจะไม่มีขา ซึ่งจะมีผ้าคลุมมาปิดจนไม่เห็นขาเวลาหุ่นผู้หญิงเดินผู้เซิตจะใช้มือของผู้เซิตคนที่ 3 ดันให้มีลักษณะคล้ายหัวเข่า ส่วนหุ่นตัวผู้ชายนั้นขาส่วนบนจะทำมาจากกระดาษสาญี่ปุ่นแปะหลายชั้นแล้วขัดทาสีให้สวยงาม ขาส่วนล่างแกะมาจากไม้หากหุ่นตัวที่พิเศษจะทำให้ข้อเท้าของหุ่นหักได้เวลาเดิน

หัวหุ่นบุระขุ

หัวหุ่นบุระขุได้แบ่งออกเป็นเพศชาย และเพศหญิง โดยบุคลิกลักษณะต่างๆ นั้นจะเป็นตามระดับชั้นวรรณะของสังคมญี่ปุ่น บทบาทของตัวละครจะสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของตัวละครนั้นๆ หัวหุ่นหนึ่งหัวสามารถนำไปใส่ประกอบกับลำตัวของหุ่นตัวอื่นได้ ในเนื้อเรื่องที่ต่าง กันหรือหัวหุ่นบางหัวที่มีลักษณะเหมือนกันก็สามารถที่จะทาสีของใบหน้าให้ต่างกันเพื่อจะได้ตัวละคร อีกตัวหนึ่ง ในส่วนของผมของหุ่นนั้นสามารถถอดเปลี่ยนได้ตามลักษณะบุคลิกของตัวละครนั้นๆ หรือสามารถปรับเปลี่ยนจัดแต่งทรงผมได้ ในส่วนหัวของหุ่นก็เหมือนกันในแต่ละหัวจะมีกลไกของหัวหุ่นที่แตกต่างกันออกไปตามบทบาทที่ ที่หุ่นจะแสดงสื่ออารมณ์ได้บนใบหน้า ตากระพริบ ปากก็ยังสามารถขยับขึ้นลงได้ และในระหว่างที่หุ่นกำลังแสดงอยู่บนเวที จะมีศิลปินหรือผู้สร้างหุ่นคอยดูแลหุ่นในแต่ละ

ละตัว หากหัวหุ่นหรือตัวหุ่นเกิดการชำรุดเสียหายก็จะได้รับการแก้ไขให้ทันทีเพื่อใช้แสดงในฉากต่อไป

วิธีสร้างหุ่นบุงระซุ

วิธีการทำหุ่นบุงระซุมีขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ชนิดของไม้ที่นำมาทำการแกะสลักเป็นหัวหุ่น

ภาพที่ 277 ภาพถ่ายหัวหุ่นบุงระซุที่ทำจากไม้สนไซเปรซ (ไม้สนชนิดหนึ่ง) บันทึกภาพโดยผู้วิจัย ปี พ.ศ. 2554

ไม้ที่ใช้แกะสลักหัวหุ่นบุงระซุจะใช้ไม้สนไซเปรซ เป็นไม้เนื้ออ่อนมีน้ำหนักเบาแต่เหนียวและแข็งแรง ศิลปินผู้ทำหุ่นจะตัดไม้ตามขนาดที่ใกล้เคียงกับหัวหุ่น และทำการร่างแบบร่างภาพหัวหุ่นลงบนไม้สนไซเปรซในขนาดตามที่ต้องการ ซึ่งไม้หัวหุ่นแต่ละหัวที่จะมีขนาดโดยประมาณเท่ากับไข่นกกระทาออกเทศใบเล็ก ผู้แกะจะเริ่มวาดหน้าจากจุดศูนย์กลางคือจมูก และดวงตาของหุ่น แล้วจะเริ่มแกะสลักดวงตา และจมูกตามที่ได้ร่างแบบไว้

2. กลไกของหัวหุ่น

ภาพที่ 278 ภาพถ่ายหัวหุ่นบุงระซุที่แบ่งออกเพื่อใส่กลไก บันทึกโดยผู้วิจัย ปี พ.ศ. 2554

เมื่อทำการแกะสลักเสร็จจะแบ่งหัวออกเป็นสองชิ้นคือ ด้านหน้าและด้านหลัง โดยแบ่งจากส่วนของหลังหูของหัวหุ่น แล้วคว้านเนื้อไม้ด้านในให้กลวงหลังจากนั้นจึงเริ่มติดกลไกการเคลื่อนไหวของคิ้วตาและปาก ก่อนจะประกบหัวหุ่นเข้ากับลำคอ และในส่วนก้านคอจะที่มีการผูกโยงใยเชือกที่ใช้บังคับกลไกจากด้านล่างของก้านคอ

ภาพที่ 279 ภาพถ่ายกลไกภายในหัวหุ่นบุงระซุ สีสดำที่เห็นคือเหืองปลาว่าฟี่ใช้เป็นตัวติดให้กลไกขยับได้ บันทึกโดยผู้วิจัย ปี พ.ศ. 2554

กลไกของหัวหุ่นในแต่ละตัวจะมีลักษณะบุคลิกที่ต่างกันตามบทของตัวละครนั้นๆ ฉะนั้นในการเคลื่อนไหวของตาคิ้วและปากก็จะต่างกันไปตามอารมณ์ของหุ่นในแต่ละตัวด้วยเช่นกัน กลไกในการขยับอวัยวะบนใบหน้าของหุ่นนั้นๆ จะบังคับจากปลายก้านคอด้านล่าง โดยใช้มือซ้ายจับที่ก้านคอหุ่นแล้วใช้นิ้วกดเพื่อบังคับกลไกส่วนต่างๆ ที่มีการเคลื่อนไหวไปตามอารมณ์การแสดงและจังหวะของดนตรีจากเครื่องดนตรีที่เรียกว่า “ซามิเซ็ง” Shamisen ลักษณะที่โดดเด่นพิเศษของกลไกหุ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของหุ่นบุงระซุคือ สปริงที่ใช้สำหรับการควบคุมการเคลื่อนไหวของตาคิ้วและปาก หรือแม้กระทั่งการเคลื่อนไหวการก้มเงยของหัวหุ่น ซึ่งสปริงนี้จะทำมาจากส่วนของเหืองปลาว่าฟี่ภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า (โยชิเดะ Yoshida) มีลักษณะคล้ายกระดูกอ่อนสีดำนำมาเหลาเป็นแผ่นบางๆ ร้อยเข้ากับเชือกเพื่อเป็นตัวติดหรือจัดอวัยวะส่วนนั้นๆ ให้มีการเคลื่อนไหวและคืนกลับ โดยเหืองปลาว่าฟี่จะมีการตีในระดับที่ต้องการและสามารถใช้งานได้นานกว่า 50 ปี

หลังจากประดิษฐ์กลไกภายในหัวหุ่นสมบูรณ์แล้วก็จะทาสีขาวบนหัวหุ่นเพื่อเป็นการรองพื้น ก่อนที่จะเอาสีอื่นมาทาทับเพื่อให้ได้บุคลิกของตัวละครนั้นๆ ซึ่งสีที่ใช้ในการทาทำหุ่นนี้จะเป็นสีที่ได้จากเปลือกหอยสีขาวบดเป็นผงละเอียดที่เรียกว่า “โกฟัน” Gofun ผสมขาวและนำมาทาที่หน้าของหุ่นแล้วขัดด้วยเปลือกหญาปล้องแห้งเพื่อให้ผิวเรียบเนียน แล้วเขียนลวดลายตามลักษณะของตัวละครในแต่ละตัว

ภาพที่ 280 ภาพถ่ายหัวหุ่นบุงระซุ ณ โรงละครหุ่นบุงระซุ เมืองโอซาก้า ประเทศญี่ปุ่น บันทึกโดยผู้วิจัย ปี พ.ศ. 2554

ภาพที่ 281 ภาพถ่ายการแสดงหุ่นบุงระซุ ณ เมืองโอซาก้า บันทึกโดยผู้วิจัย ปี พ.ศ. 2554

หุ่นสายพม่า “โย้ค เตม” Yoke-Thay ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

หุ่นสายพม่า กำเนิดเกิดขึ้นมากกว่า 500-600 ปี โดยชาวพม่าเรียกหุ่นประเภทนี้ว่า “โย้ค เตม” (Yoke-Thay) การแสดงหุ่นพม่าเป็นงานศิลปะที่ให้ความบันเทิงแก่ชาวบ้านจนไปถึงระดับเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน โดยหุ่นพม่านี้เป็นทั้งศิลปะพื้นบ้าน และศิลปะในราชสำนักหรือนาฏกรรมชั้นสูง การแสดงหุ่นพม่าจะให้ความบันเทิงเป็นหลัก เรื่องที่นิยมนำมาแสดงจะเกี่ยวข้องกับศาสนาและวรรณคดีเช่น รามเกียรติ์ ในตอนต่างๆ รวมไปถึงนิทานพื้นบ้านที่มีคติสอนใจ แต่ก็ยังมีเรื่องที่สามารถแต่งขึ้นมาเอง เพื่อสะท้อนเหตุการณ์บ้านเมืองในยุคนั้นๆ โดยเฉพาะการเรียกร้องความไม่เป็นธรรมต่างๆ ในสังคม

คณะหุ่นแต่ละคณะของหุ่นสายพม่าจะมีตัวละครที่หลากหลายมากถึงหลักร้อยตัว ตัวละครที่โดดเด่นของการแสดงหุ่นพม่าคือตัวละครเจ้าหญิงเจ้าชาย ตัวละครจำพวกสัตว์ และสำคัญคือผู้วิเศษ หรือนักมายากลซึ่งภาษาพม่าเรียกว่า “ซอจี”

ในการเริ่มต้นการแสดงหรือที่เรียกว่า “โหมโรง” ก่อนการแสดงหลักนั้น มักจะมีการแสดง การเต้นระบำของตัวละครจำพวกสัตว์ในลีลาท่วงท่าต่างๆ และการเต้นของ “ซอจี” ที่มีลีลาการเต้นระบำที่สนุกสนาน ซึ่งซอจินี้จะหมายถึงความเป็นสิริมงคลและความสุข ภายหลังจากนั้นถึงจะเป็นการแสดงหลักในเรื่องนั้นๆ โดยการแสดงแต่ละฉากนั้นจะใช้ตัวละครมากที่สุดประมาณ 5-6 ตัวพร้อมๆ กัน เพราะด้วยขนาดของโรงหุ่นที่ไม่ใหญ่มาก ตัวละครจะแสดงไปตามบทร้อง เจาจา และท่วงทำนองของดนตรีพม่า ซึ่งจะมีปี กลองและฆ้องเป็นเอกลักษณ์ของเสียงเพลงที่บ่งบอกความเป็นชนชาติพม่า

เสน่ห์ของหุ่นสายพม่าและการแสดงนั้นอยู่ที่รายละเอียดและกลไกในตัวหุ่นแต่ละตัวที่มีการ ซักเชือกที่ร้อยโยงกับตัวหุ่นและอวัยวะสำคัญของหุ่น เชือกที่ร้อยโยงกับตัวหุ่นนั้นในการแสดงของหุ่นแต่ละตัวจะมีเชือกประมาณ 20-30 สายและรายละเอียดของงานศิลปะการวาดการ ประดิษฐ์เสื้อผ้าที่มีความวิจิตรประณีต โดยในการประดิษฐ์หุ่นสายพม่าจะมีความพิเศษในการเลือกไม้ที่จะนำมาแกะสลักส่วนต่างๆ ของหุ่น คือ จะใช้ไม้ที่ลอยน้ำนำมาแกะหุ่นตัวผู้หญิง ส่วนไม้ที่จมน้ำจะนำมาแกะเป็นหุ่นตัวผู้ชาย และการแกะสลักตัวหุ่นจะมีการแกะสลักเพศ ของหุ่นลงไปด้วย ทั้งหุ่นเพศหญิงและเพศชาย หัวของหุ่นรวมถึงคอ นิ้วมือ ข้อมือ นิ้วเท้า ข้อเท้า ก็จะมีการแกะสลักใส่กลไกต่างๆ เพื่อให้หุ่นนั้นสามารถชักด้วยเชือกให้ขยับเขยื้อนแสดงลีลาได้เหมือนคนจริง โดยสัดส่วนต่างๆ ของหุ่น

นั้นจะเลียนแบบสัดส่วนตามกายวิภาคสรีระของมนุษย์ ในส่วนของเครื่องแต่งกาย จะมีการตัดเย็บปัก ลวดลายด้วยแผ่นเลื่อมโลหะ หินสี อัญมณี ดิ้นทอง ที่มีลวดลายวิจิตรประณีตงดงามตามศิลปะพม่า

การแสดงชักเชือกหุ่นสายพม่านั้นถือได้ว่าเป็นทักษะพิเศษที่ต้องฝึกฝนอย่างเชี่ยวชาญ เพราะ การโยงโยเส้นเชือกที่ซับซ้อนและมีจำนวนมากเพื่อจะให้หุ่นสายพม่านั้นแสดงลีลาได้งดงามอ่อนช้อย สมจริง ซึ่งส่วนใหญ่การแสดงหุ่นสายพม่านั้นจะเป็นการเต้นระบำ และมีลีลาในแบบฉบับของคนพม่า โดยหุ่นจะแสดงลีลาการขยับอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกายไปพร้อมๆ กัน อีกทั้งหุ่นแต่ละตัวของพม่า จะมีจำนวนเชือกที่ไม่เท่ากันและมีกลไกที่แตกต่างกัน ฉะนั้นผู้เชิดจะต้องมีทักษะ ประสบการณ์ และมีความชำนาญอย่างสูงที่จะเรียนรู้ในการเชิดหุ่นพม่าในแต่ละตัว

ภาพที่ 282 ภาพถ่ายการเชิดหุ่นสายพม่า หรือที่เรียกว่า “โยคฺ ฌเ” Yoke-Thay บันทึกโดยผู้วิจัย ปี พ.ศ.2555

หุ่นสายจีน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนถือได้ว่าเป็นประเทศที่มีศิลปะงานหุ่นที่หลากหลาย เช่น หุ่นสาย หุ่นมือ หุ่นกระบอก หุ่นเงา หุ่นหนัง ฯลฯ ซึ่งประเทศจีนนั้นนับเป็นประเทศต้นกำเนิดให้กับหุ่น ในหลายๆ ประเทศ หุ่นสายของจีนที่ชาวต่างชาติเรียกว่า String Puppet หรือ Marionette และหุ่นประเภทอื่นๆ ของจีนนั้น ถือได้ว่าเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่งดงามและประณีตไม่เป็นสองรองใคร ทั้งลวดลาย กลไก ลีลาที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น ศิลปินผู้สร้างสรรค์หุ่นสายจีนนั้นจะต้องมีทักษะทางด้าน ศิลปะที่หลากหลายและชำนาญ เพราะหุ่นแต่ละตัวจะรวบรวมความเป็นช่างแขนงต่างๆ มารวมกัน

เช่น ช่างปั้น ช่างแกะ ช่างปัก ช่างศิลป์ เป็นต้น หุ่นที่มีชื่อเสียงมากอย่างหนึ่งของจีนคือหุ่นสายจากเมืองฉวนโจว มณฑลฝูเจี้ยน และมณฑลหังโจว โดยผู้สร้างหุ่นหรือทำหุ่นของจีนนั้นมักจะเป็นผู้ขีดหุ่นด้วยไปในตัว การแกะสลักหุ่นนั้นชาวจีนจะใช้ไม้ “การบูร” camphorwood ทำการแกะสลักขัดแต่งลงสีเขียนใบหน้าให้มีความวิจิตรงดงาม ซึ่งการเขียนหน้าหุ่นแต่ละตัวจะเลียนแบบตัวละครในวรรณคดี หรืออุปรากรจีนต่างๆ ซึ่งการเขียนหน้าหุ่นหรือการแสดงของจีนนั้น ถือได้ว่ามีความพิเศษโดดเด่นเป็นอย่างมาก ในส่วนของเครื่องตกแต่งเสื้อผ้าหุ่นนั้นก็มีความวิจิตรประณีตงดงามในงานปักประดิษฐ์ งานเครื่องสวมศีรษะในรูปแบบต่างๆ รวมไปถึงสีสันทันที่ประดิษฐ์ขึ้นนั้นมีความงดงามมาก ด้วยที่หุ่นจีนมีเชือกชักจากด้านบนมากถึง 16-30 สาย การขีดหุ่นจีนผู้ขีดต้องมีความชำนาญในการ ชักขีดเป็นอย่างสูง เพื่อให้หุ่นจีนนั้นแสดงลีลาที่เลียนแบบอุปรากรจีนที่เรียกว่า “จี้ว” ให้มีความสง่างามเฉกเช่นเดียวกันรวมไปถึงการแสดงให้หุ่นนี้มีลีลาพิเศษ เช่น พ่นไฟ ใช้มือจับสิ่งของ และหุ่นยังสามารถอย่างการรินเหล้า ยกโต๊ะ การเสกไม้กระบอก การจับดาบเพื่อต่อสู้ การแสดงมายากล รวมถึงการเหาะเหินเดินอากาศได้ ซึ่งขณะขีดหุ่นจีนนั้นผู้ขีดจะขีดอยู่เหนือโรงหุ่นโดยจะมีฉากผ้าที่เขียนลวดลายตามท้องเรื่องเป็นฉากกันบังผู้ขีดเอาไว้

ภาพที่ 283 ภาพถ่ายการขีดหุ่นสายจีนแห่งเมืองหังโจว สาธารณรัฐประชาชนจีน
บันทึกโดยผู้วิจัย ปี พ.ศ. 2555

ภาพที่ 284 ภาพถ่ายหุ่นสายจีนจากเรื่อง “ไซอิ๋ว” ในภาพคือตัวละคร “ซื่อหงอคง” ณ เมืองหังโจว สาธารณรัฐประชาชนไต้หวัน โดยประชาชนจีน บันทึกโดยผู้วิจัย ปี พ.ศ. 2555

หุ่นวายัง (Wayang Kolek) ประเทศสาธารณรัฐอินโดนีเซีย

อินโดนีเซียเป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีวัฒนธรรมทางการแสดงอันเก่าแก่และมีลักษณะโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของตน โดยมีพื้นฐานของวัฒนธรรมมุสลิมและฮินดู ที่ปรากฏอย่างเด่นชัดในวิถีชีวิตความเป็นอยู่และในลักษณะของงานศิลปะ ส่วนการเชิดหนังหรือที่ภาษาชวาเรียกว่า “วายัง” (Wayang) ซึ่งแปลว่า “เงา” ตัวหุ่นจะทำมาจากหนังแล้วมีการเขียนสีเชิดแสดงบนหน้าจอผ้าที่ขึงตึงแล้วใช้แสดงสะท้อนให้เกิดเป็นภาพเงาบนจอผ้า ในปัจจุบันคำว่า “วายัง” มีความหมายทั่วไปว่า “การแสดงหุ่น”

วายังนอกจากจะเป็นหนังเงาแล้ว ยังมีวายังชนิดหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายตุ๊กตาทำมาจากไม้คือ วายัง โกลเล็ก (Wayang Golek) ซึ่งเป็นการพัฒนามาจากวายัง หนังเงา ซึ่งหุ่นวายัง โกลเล็ก ที่พัฒนามานี้มีจุดประสงค์ เพื่อจัดแสดงได้ในเวลากลางวันโดยไม่ต้องอาศัยความมืดและแสงจากตะเกียง ตัวหุ่นของวายัง โกลเล็ก (Wayang Golek) จึงมีลักษณะเป็นหุ่นตุ๊กตา 3 มิติ ทำจากไม้แกะสลัก สวมใส่เสื้อผ้า ส่วนศีรษะของหุ่นแกะสลัก ทาสีสดใสสวยงาม ลำตัวหุ่นซึ่งทำจากไม้เช่นเดียวกันมีแค่เอว จากเอวลงไปจะใช้ผ้าบาติกคลุมลงให้ยาวเสมือนสวมเครื่องแต่งกายหรือกระโปรงกรอมเท้าภายในผ้านี้มีที่จับตัวหุ่น ดังนั้นเวลาเชิดจะไม่เห็นมือผู้เชิด ไหล่และข้อศอกตัวหุ่นขยับได้โดยใช้วิธีตัดและเชื่อมด้วยเชือกหรือผ้าที่ปลายมือจะต่อกับก้านไม้ยาวๆ สำหรับกระตุกให้เคลื่อนไหวได้ โดยหุ่นชนิดนี้จะมีลักษณะคล้ายกับหุ่นกระบอกไทย เนื้อเรื่องที่แสดงจะกล่าวถึงเรื่องราวของนักรบผู้กล้าหาญของต้นราชวงศ์ชวามุสลิม

ในหมู่เกาะชวา ผู้ที่คิดสร้างว้าย โกลี๊ก (Wayang Golek) เป็นคนแรกคือนักบุญมุสลิม ซึ่งมีชีวิตอยู่ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 ปัจจุบันการแสดงว้าย โกลี๊ก (Wayang Golek) ยังคงได้รับความนิยมในภาคกลาง และภาคตะวันตกของเกาะชวา

ภาพที่ 285 ภาพถ่ายหุ่นว้าย โกลี๊ก(Wayang Golek) หุ่นสะสมของผู้วิจัย บันทึกโดยผู้วิจัย ปี พ.ศ. 2554

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ นายนิเวศ แววสมณะ เกิด 1 มีนาคม พ.ศ. 2514

ที่อยู่ 1/5 หมู่ที่ 3 ซอยวิภาวดี 60 ถนนวิภาวดีรังสิต แขวงตลาดบางเขน เขตหลักสี่
กรุงเทพฯ 10210 โทรศัพท์ 0 2579 8101, 08 1934 6699 อีเมล
tookatoonthai@yahoo.com

การศึกษา

2521-2526 ประถมศึกษา โรงเรียนบางบัวเพ่งตั้งตรงจิตรวิทยาคาร กรุงเทพฯ

2527-2532 มัธยมศึกษา โรงเรียนสารวิทยา กรุงเทพฯ

2533-2536 อุดมศึกษา ภาควิชาออกแบบนิเทศศิลป์ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัย
ศิลปากร (เกียรตินิยม)

ประวัติการทำงาน

2535-2536 Artist: KAMO HOUSE <Production house>

2536-2540 Art Director: Thai Image Advertising co., ltd

2540-2543 Art Director: EURO RSCG partnership Thailand co., ltd

2540-ปัจจุบัน ตัวแทนศิลปินและ วิทยากรสาธิตร่วมงานแสดงศิลปะงานหุ่นกระบอก
ไทย ในต่างประเทศ โดยกระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงการต่างประเทศ

2540-ปัจจุบัน ผู้บริหารและผู้ก่อตั้งบ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย

รางวัลด้านวัฒนธรรม

2555 รางวัลศิลปินวัฒนธรรมคุณาธร กระทรวงวัฒนธรรม

2558 รางวัลดีเด่นด้านการอนุรักษ์ ฟันฟุมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรมส่งเสริม
วัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

2561 รางวัลครูช่างศิลปหัตถกรรม โดยกรมส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ